Hugo von
Hofmannsthal

Hugo von Hofmannsthal

moteris be šešėlio

apsakymai

Hugo von Hofmannsthal

MOTERIS BE ŠEŠĖLIO

Iš vokiečių kalbos vertė
VILIJA GERULAITIENĖ,
LAURYNAS KATKUS,
ZITA MAŽEIKAITĖ

baltų lankų
rinktinė proza

baltos lankos

UDK 830(436)-3
Ho-77

Knygos leidimą parėmė Kultūros rėmimo fondas ir
Austrijos švietimo ir kultūros ministerija

Viršelio dailininkė
Agnė Dautartaitė-Krutulienė

Versta iš: Hugo von Hofmannsthal, *Werke in zehn Einzelb*änden. Erzählungen. Erfundene Gespräche und Briefe. Reisen („Das Märchen der 672. Nacht", „Reitergeschichte", „Erlebnis des Marschalls von Bassompierre", „Die Frau ohne Schatten", „Ein Brief"), Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt an Main, 1979; Hugo von Hofmannsthal, Werke in zehn Einzelbänden. Reden und Aufsätze I. 1891–1913 („Tausendundeine Nacht"), Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt an Main, 1979; Hugo von Hofmannsthal, Werke in zehn Einzelbänden. Reden und Aufsätze II. 1914–1924 („Drei kleine Betrachtungen. Die Ironie der Dinge. Der Ersatz für die Träume. Schöne Sprache), Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt an Main, 1979

Printed in Lithuania

ISSN 1822-6930
ISBN 978-9955-23-222-3

Turinys

672-osios nakties pasaka

Vertė Vilija Gerulaitienė

I

Jaunam pirklio sūnui, kuris buvo labai gražus ir neturėjo nei tėvo, nei motinos, vos sulaukusiam dvidešimt penkerių, pabodo vakaroti su draugais ir priiminėti svečius. Didumą savo namo kambarių jis užrakino ir atleido visus tarnus bei tarnaites, pasiliko tik keturis, kurių prieraišumas ir būdas buvo prie širdies. Kadangi draugai jam visai nerūpėjo ir nė vienos moters grožis nebuvo jo taip pakerėjęs, kad būtų geidavęs nuolatinės jos draugijos ar bent manęs ją pakęsiąs, jis vis labiau priprato prie ganėtinai vienišo gyvenimo, kuris, regis, labiausiai atitiko jo charakterį. Žmonėmis jis anaiptol nesibodėjo, visai ne: mėgo vaikštinėti gatvėmis ar miesto soduose ir stebėti žmonių veidus. Nesiliovė ir puoselėjęs savo kūną bei dailias rankas ir puošęs būstą. Netgi kilimų, audinių ir šilkų, raižytu medžiu išmuštų sienų, metalinių šviestuvų ir praustuvių, stiklinių ir molinių indų grožiui skyrė tiek dėmesio, kiek niekados anksčiau nė nebūtų numanęs. Palengva ėmė matyti, kad jo namų reikmenys atspindi visas įmanomas formas ir spalvas. Susivijusiuose ornamentuose įžvelgė neregėtą surizgusių pasaulio stebuklų atvaizdą. Atrado gyvūnų ir gėlių formas, kaip gėlės virsta gyvūnais; delfinus, liūtus ir tulpes, perlus ir akantus; aptiko, kaip kolonos apkrovos galynėjasi su tvirto pamato priešprieša, visų vandenų veržimąsi aukštyn ir vėl žemyn; patyrė judėjimo palaimą ir ramybės didingumą, šokį ir mirties būseną; atrado gėlių ir lapų, laukinių

žvėrių kailių ir tautų veidų spalvas, brangiųjų akmenų spalvą, audringos ir ramiai spindinčios jūros spalvą; net pamatė mėnulį ir žvaigždes, mistinį rutulį, mistinius žiedus ir prie jų priaugusius serafimų sparnus. Ilgam apsvaigo nuo to didžiulio, mąslaus grožio, kuris jam priklausė, dienos ėmė tekėti gražiau ir nebe taip tuščiai tarp visų tų rakandų, kurie nebeatrodė negyvi ir niekingi, o nepaprastas palikimas, dieviškasis visų kartų kūrinys.

Bet lygiai taip pat kaip grožį juto ir visų tų daiktų nereikšmingumą; niekuomet ilgesniam laikui jo nepalikdavo mintis apie mirtį, dažnai apnikdavusi tarp besijuokiančių, triukšmaujančių žmonių, dažnai naktimis arba valgant.

Tik kadangi jokia liga jame netūnojo, tai toji mintis nebuvo šiurpi, veikiau kažin kuo iškilminga ir kerinti, o stipriausiai prasiverždavo, kai svaigindavosi gražiomis mintimis arba savo jaunystės dailumu ir vienatve. Mat pirklio sūnus neretai prakilnaus išdidumo semdavosi iš veidrodžio, iš poetų eilių, iš savo turtų ir išminties, o niūrios ištarmės neslėgė jo sielos. Jis sakydavo: „Kur turėsi mirti, ten kojos ir nuneš", ir regėdavo save gražų, lyg medžioklėje pasiklydusį karalių, nepažįstamame miške po neregėtais medžiais einantį pasitikti nepažįstamos, įstabios lemties. Jis sakydavo: „Kai namas pastatytas, ateina mirtis", ir regėdavo ją iš lėto artinantis per sparnuotų liūtų nešamą tiltą prie rūmų, užbaigto namo, pilno puikių gyvenimo laimikių.

Tarėsi gyvenąs visiškai vienišas, bet keturi tarnai sukosi aplinkui lyg šunys ir, nors su jais mažai šnekėjo, kažkaip juto, jog jie nesiliauja svarstę, kaip galėtų jam kuo geriau patarnauti. Net pradėjo karkartėmis galvoti apie juos.

Namų ekonomė buvo sena moteriškė; jos mirusi duktė buvo pirklio sūnaus žindyvė; visi kiti jos vaikai taip pat buvo mirę. Buvo labai tyki, o iš jos balto veido ir baltų rankų sklido senatvės

vėsa. Bet jis mėgo ją, nes ji visada buvo jų namuose, ji priminė jo paties motinos balsą ir vaikystę, kurią ilgesingai mylėjo.

Gavusi jo leidimą, ji pasiėmė į namus vieną tolimą giminaitę, vos penkiolikos metų; toji buvo nepaprastai uždaro būdo. Negailestinga sau pačiai ir sunkiai perprantama. Kartą, niūraus ir ūmaus savos rūsčios sielos proveržio pagauta, metėsi pro langą į kiemą, bet jos vaikiškas kūnelis nukrito ant atsitiktinai supurentos sodo žemės, taigi lūžo tik raktikaulis, mat toje vietoje žemėje glūdėjo akmuo. Kai ji buvo paguldyta lovon, pirklio sūnus pasiuntė jai savo gydytoją; o vakare apsilankė pats pasiteirauti, kaip jai einasi. Ji gulėjo užmerktom akim ir jis pirmąsyk žvelgė į ją ilgai ir ramiai, stebėdamasis savitu ir senoliškai išmintingu veido žavesiu. Tik lūpos buvo labai jau plonos ir kažin kuo negražios, net kraupios. Staiga ji atsimerkė, gaižiai perkreipusi lūpas perliejo jį piktu lediniu žvilgsniu ir, stengdamasi įveikti skausmą, nusisuko į sieną ir įsitaisė ant sužeistosios pusės. Mirtinai išblyškęs veidas akimirksniu įgavo žalsvai baltą atspalvį, ji apalpo ir tarsi mirusi atvirto kaip gulėjusi.

Kai ji pasveiko, pirklio sūnus, ją sutikęs ilgai nekalbino. Keletą kartų pasiteiravo senolės, gal mergaitei nepatinką jo namuose, bet toji vis paneigdavo. Su vieninteliu tarnu, kurį nusprendė pasilikti, jis susipažino per vakarienę pas Persijos karaliaus šiame mieste išlaikomą pasiuntinį. Tasai patarnavo tuomet taip paslaugiai, buvo toks įžvalgus, bet sykiu ir toks užsidaręs bei kuklus, jog pirklio sūnui labiau magėjo jį stebėti nei klausytis visų svečių kalbų. Tuo didesnis buvo jo džiaugsmas, kai po daugelio mėnesių tasai tarnas priėjo prie jo gatvėje taip pat rimtai kaip ir aną vakarą, visiškai neįkyriai pasveikino ir pasiūlė savo paslaugas. Pirklio sūnus jį bemat atpažino iš blausaus šilkmedžio uogų spalvos veido ir be galo gerų manierų. Nieko nelaukdamas

priėmė jį tarnauti, atleido du jaunus tarnus, kuriuos dar laikė, ir nuo to laiko pageidavo, kad prie stalo ir kitur jam patarnautų tik šis rimtas ir uždaras vyras. Šis žmogus beveik niekada nesinaudojo leidimu vakarais išeiti iš namų. Prie savo šeimininko buvo prisirišęs kaip reta, išpildydavo slapčiausius jo norus, tylomis įspėdavo simpatijas ir antipatijas, taigi prie savo tarno tasai vis labiau linko.

Nors prie stalo patarnaudavo tik šis tarnas, tačiau dubenis su vaisiais ir saldžiaisiais kepiniais paprastai atnešdavo tarnaitė, jauna mergaitė, bet vis dėlto dvejais ar trejais metais vyrėlesnė už mažąją. Toji jauna mergaitė buvo iš tų, kurias iš tolo arba išvydęs šokančias deglų šviesoje vargiai pavadintum labai gražiomis, mat neįžvelgtum subtilių veido bruožų; bet kadangi jis matydavo ją iš arti ir kasdien, tai neprilygstamas jos akių vokų ir lūpų grožis jį pakerėjo, o vangūs, aisūs dailaus kūno judesiai jam buvo slėpininga užsklęsto ir įstabaus pasaulio kalba.

Kai mieste tvyrodavo vasaros karščiai, palei namus susitvenkdavo troški kaitra, o dusliomis, slogiomis pilnaties naktimis tuščiomis gatvėmis vėjas gainiodavo baltus dulkių debesis, pirklio sūnus su savo keturiais tarnais išvykdavo į vasarnamį, kurį turėjo kalnuose, siaurame, tamsių kalnų apjuostame slėnyje. Ten stovėjo daug tokių turtuolių vilų. Iš abiejų pusių į tarpeklius krintantys kriokliai skleidė vėsą. Mėnulis beveik visada slėpėsi už kalnų, o dideli balti debesys už juodų stačių uolų iškilmingai sklendė dumsiai švytinčiu dangumi ir nyko kitoje pusėje. Pirklio sūnus gyveno įprastą gyvenimą name, į kurio medines sienas sunkėsi sodų ir daugybės krioklių vėsmūs kvapai. Popietėmis, iki saulei nugrimztant už kalnų, jis sėdėdavo sode ir dažniausiai skaitydavo knygą, kurioje buvo apsakyti labai didaus senovės karaliaus mūšiai. Kartais, įsigilinęs į aprašymą, kaip tūkstan-

čiai priešų karalių raitelių šūkaudami apgręžia arklius arba jų kovos vežimai nugarma stačiu upės šlaitu, turėdavo stabtelėti, nes jusdavo, nė nežvilgtelėjęs aukštyn, į jį susmigusias keturių tarnų akis. Net galvos nepakeldamas žinojo, jog jie žiūri į jį netardami nė žodžio, kiekvienas iš kito kambario. Taip gerai juos pažinojo. Juto, jog jie gyvena stipriau, intensyviau nei jis pats. Kartkartėmis dėl savęs jį apimdavo graudulys arba nuostaba, o dėl tųjų – mįslingas slogutis. Taip aiškiai, lyg sapnuotų košmarą, juto prie abiejų senolių artinantis mirtį, sulig kiekviena valanda, su nesulaikoma tykia jų veido bruožų ir išraiškos, taip gerai jam pažįstamų, kaita; juto abi mergaites gyvenant nykų, sakytum, nemielą gyvenimą. Jų gyvenimo sunkulys, apie kurį jiedvi nieko nenutuokė, užgulė jo kūną lyg baisaus, bundant pamiršto sapno siaubas ir mirtinas kartėlis.

Kartais, kad nepasiduotų baimei, jis atsikeldavo ir vaikštinėdavo aplinkui. Bet žvelgdamas į ryškiaspalvį žvirgždą po kojomis ir visomis pastangomis gerdamas iš vėsaus žolės ir žemės kvapo skaidriais kvėptelėjimais link jo kylantį gvazdikų aromatą, o tarpu jų – drungnais, perdėm saldžiais debesimis heliotropų kvapą, juto jų akis ir negalėjo galvoti apie nieką kita. Nepakeldamas galvos žinojo, jog senolė sėdi prie savo lango, bekraujes rankas pasidėjusi ant saulės įkaitintos atbrailos, bekrauju kaukę primenančiu veidu, – vis šiurpulingesne niekaip nepajėgiančių numirti bejėgių juodų akių priebėga. Nepakeldamas galvos juto, kada tarnas kelioms minutėms pasitraukia nuo savo lango ir imasi tvarkyti spintą; nė nedirsteldamas aukštyn, slapčia baimindamasis laukė akimirkos, kada tas sugrįš. Abiem rankomis skirdamas liaunas šakeles, kad nulįstų pasislėpti tankiausiai užžėlusiame sodo kampe, visas mintis kreipdamas į dangaus grožį, švytinčiais drėgno turkio lopinėliais iš aukštybių krintan-

čiais į tamsią šakų ir vijoklių raizgalynę, juto, jog visa jo širdis ir sąmonė užvaldytos minties: tų dviejų mergaičių akys įsmeigtos į jį, vyresniosios – vangios ir liūdnos, su miglotu, jį kankinančiu reikalavimu, mažosios – su nekantriu, kartais net pašaipiu, dar labiau kamuojančiu dėmesingumu. Tačiau jis niekada neturėjo nė minties, jog jos žvelgtų į jį iš arti, į jį, vaikštinėjantį nuleista galva arba priklaupusį prie kokio gvazdiko, kad parištų jį karnomis, arba pasilenkusį po šakomis; juto jas žvelgiančias į visą jo gyvenimą, giliausią jo esybę ir slėpiningą žmogaus menkystę.

Jį apniko baisingas slogutis, mirtina neišvengiamo gyvenimo baimė. Dar baisiau už nuolatinį stebėjimą buvo tai, kad jos vertė galvoti apie save patį – bergždžiai ir varginančiai. O sodas buvo per mažas jų išvengti. Tik kai būdavo prie pat mergaičių, baimė visiškai išnykdavo, jis kone pamiršdavo praeitį. Tuomet įstengdavo visai nekreipti į jas dėmesio arba ramiai stebėti jų judesius, taip gerai pažįstamus, kad patirdavo nepaliaujamą, sakytum, fizinę jų gyvenimo pajautą.

Mažąją mergaitę tik kartkartėmis sutikdavo ant laiptų arba priemenėje. O trys kiti tarnai dažnai būdavo su juo drauge viename kambaryje. Kartą išvydo vyresniąją palinkusiame veidrodyje; ji ėjo per gretimą kambarį paaukštintomis lubomis. O veidrodyje – žengė iš gilumos link jo. Ėjo lėtai, įsitempusi, bet visa tiesi: rankose nešėsi po liauną indišką tamsios bronzos dievybę. Išpuoštas tų skulptūrų kojas laikė rieškučiose, niūriosios deivės siekė jai nuo klubų iki smilkinių, negyvu svoriu atsišliejusios į gyvus trapius pečius; o tamsios galvos su piktomis gyvačių burnomis, trimis nirtulingomis akimis kaktoje ir masyviais papuošalais šaltuose, stangiuose plaukuose lingavo šalia kvėpuojančių skruostų ir pagal lėtų žingsnių taktą brūksėjo į dailius smilkinius. Tiesą sakant, atrodė, kad sunkiai ir iškilmingai ji neša

ne dievybes, o savo pačios galvos, papuoštos gyvu, blankiu auksu, dviem iškiliom sraigėm abipus skaisčios kaktos, grožį, tarsi karalienė per karą. Didingas jos grožis jį sujaudino, bet kartu jis aiškiai suvokė, kad būtų vieni niekai laikyti ją savo glėbyje. Ir suprato, jog tarnaitės grožis pripildė jį ilgesio, bet ne troškimo, taigi ilgiau žvilgsnio nebeužlaikė, o išėjo iš kambario, dar toliau į gatvelę, ir, apimtas nepaprasto nerimo, šešėlio ruoželiu tarp namų ir sodų patraukė tolyn. Galiausiai priėjo upės krantą, kur gyveno sodininkai bei gėlių prekeiviai ir ilgai ieškojo, nors išsyk žinojo, kad bergždžiai, tokios gėlės, o gal žolelės, kurios forma ir kvapas, nuo kurios sklindantis dvelksmas vienam vieninteliam akimirksniui leistų santūriai pajusti tą patį salsvą žavesį, kokį sukėlė tarnaitės grožis, trikdantis ir keliantis nerimą. Ir kol ilgesingu žvilgsniu tuščiai dairėsi troškiose oranžerijose, lankstėsi lauke virš ilgų lysvių, ant kurių jau leidosi tamsa, jo sąmonė instinktyviai, paskui tiesiog kankinamai ir nevalingai nesiliovė kartojusi poeto eilių: „Gvazdikų stiebeliais, jų lingavimu, brandžių javų kvapu troškimą mano žadinai; bet kai tave radau, buvai ne ta, kurios ieškojau, o seserys tavosios sielos."

II

Tomis dienomis taip nutiko, kad atėjo laiškas, gerokai jį sujaudinęs. Laiškas buvo be parašo. Rašantysis neaiškiai apkaltino pirklio sūnaus tarną, esą šis buvusio šeimininko, Persijos pasiuntinio, namuose padaręs kažkokį bjaurų nusikaltimą. Matyt, tasai nepažįstamasis tarno smarkiai neapkentė, prirašė net daugybę grasinimų; ir į patį pirklio sūnų kreipėsi nemandagiu, vos ne grasinamu tonu. Tik negalėjai nuspėti, koks nusikaltimas minimas

ir apskritai kokio tikslo šituo laišku siekė jo autorius, nepasivadinęs vardu ir nieko nereikalaujantis. Laišką perskaitęs daugybę kartų jis prisipažino sau, kad pajuto didžiulę baimę pagalvojęs, jog tokiu atgrasiu būdu gali netekti savojo tarno. Juo daugiau mąstė, juo labiau jaudinosi ir juo sunkiau pavyko ištverti mintį, jog gali prarasti kad ir vieną būtybę iš tų, su kuriomis visiškai suaugo įpročio ir kitų slėpiningų galių veikiamas.

Vaikštinėjant pirmyn ir atgal tūžmingas susijaudinimas jį tiek užkaitino, kad numetęs švarką ir diržą ėmė trypti kojomis. Jautėsi taip, lyg būtų įskaudintas brangiausias jo sielos turtas, kuriam grėstų pavojus ir kažkasverstų jį sprukti iš savęs paties, išsižadėti to, kas miela. Jam pagailo savęs ir kaip visada tokiomis akimirkomis pasijuto it vaikas. Jau matė iš savo namų išguitus keturis tarnus ir jam atrodė, jog jį nebyliai apleidžia visa jo gyvenimo esmė, visi iki skausmo saldūs prisiminimai, visi iki galo neįsisąmoninti lūkesčiai, viskas, kas žodžiais nenusakoma, kad kažkur būtų užmesta ir per nieką laikoma lyg jūros dumblių ryšelis. Pirmąsyk suvokė, kas jį, dar berniuką, visuomet iki pykčio suerzindavo, ta baiminga meilė, kuria jo tėvas buvo prisirišęs prie visko, ką buvo įsigijęs: prie savo skliautuotos krautuvės turtų, prie gražių, bejausmių savo paieškų ir rūpesčių vaikų, prie miglotų ir giliausių savo gyvenimo troškimų paslaptingų vaisių. Jis suprato, jog didysis senovės karalius būtų turėjęs numirti, jeigu iš jo būtų atimtos šalys, kurias peržygiavo ir pavergė – nuo jūros vakaruose iki jūros rytuose, kurias svajojo valdyti ir kurios vis dėlto buvo tokios be galo didelės, kad neturėjo joms galios ir negavo iš jų duoklės, vien tik tą mintį, kad jas pavergė ir niekas kitas, tik jis yra jų karalius.

Jis nusprendė padarysiąs viską, kad sutvarkytų šį reikalą, kuris jį taip baugino. Netaręs tarnui nė žodžio apie laišką, susiruošė

ir vienas išvažiavo į miestą. Pirmiausiai nutarė apsilankyti tuose namuose, kuriuose gyveno Persijos karaliaus pasiuntinys; mat neaiškiai vylėsi rasiąs ten kokį nors atspirties tašką.

Bet kai ten nuėjo, buvo vėlyva popietė, namie nieko nerado – nei pasiuntinio, nei jokio jaunuolio iš svitos. Tarpuvartėje, vėsioje prietemoje sėdėjo tik virėjas ir senas raštininko padėjėjas. Bet jiedu buvo tokie atkarūs, atsakinėjo taip striukai ir niauriai, kad jis nekantraudamas atsuko jiems nugarą ir nusprendė grįžti čionai kitą dieną palankesniu laiku.

Kadangi jo paties namai buvo užrakinti – mat mieste jis nepaliko nė vieno tarno – tai turėjo it svetimšalis pagalvoti, kur susiras prieglobstį nakčiai. Smalsaudamas, kaip atvykėlis, ėjo pažįstamomis gatvėmis, kol pagaliau priėjo tuo metų laiku beveik išdžiūvusio upeliuko krantą. Iš ten, nugrimzdęs į savo mintis, patraukė skurdžia gatve, kurioje gyveno daug visiems prieinamų mergšių. Nelabai žiūrėdamas, kur einąs, pasuko į dešinę ir pateko į visiškai apleistą, it kapų tyloje skendintį akligatvį, kurio gale matėsi statūs laiptai vos ne sulig bokštu. Ant laiptų sustojo ir atsigręžė atgal į savo kelią. Matė nedidelių namelių kiemus; tai šen, tai ten ant langų kabojo raudonos užuolaidos ir stovėjo bjaurios apdulkėjusios gėlės; plati, išsekusi upės vaga buvo mirtinai liūdna. Jis užkopė aukštyn ir viršuje pateko į tokį kvartalą, kurio neprisiminė kada nors užėjęs. Nežiūrint į tai, staiga viena žemutinių gatvelių sankryža jam pasirodė pažįstama – lyg sapne matyta. Ėjo toliau ir priėjo juvelyro krautuvę. Tai buvo labai vargana krautuvėlė, kaip ir pritiko šiai miesto daliai, vitrina užversta tokiais beverčiais papuošalais, kokie superkami iš palūkininkų ir vogtų daiktų slėpėjų. Pirklio sūnus, gerai nusimanantis apie brangakmenius, nerado tarp jų nė vieno bent pusėtinai gražaus.

Staiga jo žvilgsnis užkliuvo už senamadiško berilu dabinto papuošalo iš plono aukso, kuris jam kažkaip priminė senąją moteriškę. Tikriausiai matė panašų pas ją anais laikais, kai toji buvo jauna. Jam taipogi atrodė, kad blyškus, veikiau melancholiškas akmuo kažkaip keistai dera prie jos amžiaus ir išvaizdos; ir senamadiškas apsodas buvo toks pat liūdnas. Tad jis įžengė į krautuvėlę žemomis lubomis norėdamas nusipirkti tą papuošalą. Juvelyras labai nudžiugo pamatęs įeinantį taip gerai apsitaisiusį klientą ir suskato rodyti vertingesnius akmenis, kurių nedėjo į vitriną. Iš mandagumo jis leido seniokui parodyti daug papuošalų, bet pirkti daugiau nieko negeidavo, be to, gyvendamas viengungišką gyvenimą, nebūtų išmanęs, kam tokias dovanas teikti. Galiausiai neteko kantrybės, bet kartu ir sutriko, mat norėjo išeiti, tik nenorėjo įžeisti senuko. Nusprendė nusipirkti dar kokį niekutį ir tada tuojau pat eiti laukan. Nieko negalvodamas per juvelyro petį apžiūrinėjo sidabrinį veidrodėlį su rankena, jau beveik apakusį. Tuomet kitame veidrodyje, savo atminty, išvydo mergaitės atvaizdą su tamsiomis žalvarinių deivių galvomis abiejose pusėse; akimirksniui pajuto, kaip žaviai, nuolankiai vaikiškai ir gracingai pečiai ir kaklas nešė galvos, jaunos karalienės galvos grožį. Probėgšmiais pagalvojo, kad būtų gražu matyti ant jos kaklo plonytę aukso grandinėlę, keliskart apsuktą aplinkui, vaikišką, bet kartu primenanačią šarvus. Ir jis paprašė tokios grandinėlės pasižiūrėti. Senis atidarė duris ir pakvietė į kitą kambarį, svetainę žemomis lubomis, bet ir ten stiklinėse spintose ir atviruose stelažuose buvo išdėliota aibių aibės papuošalų. Netrukus aptikęs patinkamą grandinėlę paprašė juvelyro pasakyti abiejų papuošalų kainą. Senis paragino apžiūrėti dar ir keistus pusbrangiais akmenimis puoštus kelių senovinių balnų aptaisus, bet jis atsakė, jog būdamas pirklio sūnus niekada neturėjo reikalų

su arkliais, nemoka net jodinėti ir jokio pasitenkinimo jam neteikia nei seni, nei nauji balnai, sumokėjo viena auksine ir keliomis sidabrinėmis monetomis už pirkinius ir parodė, jog nekantrauja kuo greičiau išeiti iš krautuvės. Kol senis, netardamas nė žodžio, suieškojo dailų šilkinį popierių, vyniojo į jį grandinėlę ir papuošalą su berilu – kiekvieną atskirai, pirklio sūnus nė iš šio, nė iš to priėjo prie vienintelio žemo grotuoto lango ir dirstelėjo laukan. Ten pamatė labai gražiai prižiūrėtą, tikriausiai gretimam namui priklausantį daržą, kurio gale stovėjo dvi oranžerijos ir aukšta mūro siena. Išsyk panūdo apžiūrėti tas oranžerijas ir paklausė juvelyro, ar šis nepasakytų, kaip ten patekti. Įdavęs į rankas abu paketėlius juvelyras išvedė jį per gretimą kambarį į kiemą, iš kurio pro grotuotas dureles buvo galima patekti į gretimą sodą. Sustojęs geležiniu strypu pabarškino į grotas. Kadangi sode nesigirdėjo nė garso, kaimynų name irgi niekas nė nekrustelėjo, tai paragino pirklio sūnų ramiai apžiūrėti oranžerijas, o jei kas užkluptų, pasakyti, jog jis jam leidęs, mat šio sodo savininką gerai pažįstąs. Tada, pro grotų virbus prakišęs ranką, atidarė vartelius. Pirklio sūnus iškart nuėjo palei sieną prie artimesnės oranžerijos, žengęs vidun išvydo tokią gausybę retų ir keistų narcizų ir anemonų ir tokią įmantrią, visai nematytą lapiją, kad ilgai negalėjo iki soties atsižiūrėti. Bet pagaliau, pakėlęs akis, pamatė, jog jam visiškai nepastebint saulė nusileido už namų. Jis nebenorėjo ilgiau pasilikti svetimame nesaugomame sode, ketino tik iš lauko užmesti akį pro antrosios oranžerijos langus ir tada išeiti. Dairydamasis iš lėto ėjo palei kitos oranžerijos stiklo sienas, tik ūmai išgąstingai atšoko atgal. Mat prikišęs prie stiklo veidą į jį žvelgė kažkoks žmogus. Po akimirkos nusiraminęs susivokė, jog tai vaikas, daugių daugiausia ketverių metų mergaitė, kurios balta suknytė ir blyškus veidelis buvo prigludę prie stiklo. Bet

pažvelgęs iš arčiau ir vėl išsigando, nemaloniai pajuto, kaip per nugarą perbėgo šiurpuliukai, užėmė gerklę ir giliai sugniaužė krūtinę. Mat tas vaikas, nejudėdamas piktai žiūrintis į jį, kažkuo buvo panašus į penkiolikametę mergaitę jo namuose. Viskas atitiko: šviesūs antakiai, plonytės virpančios šnervės, siauros lūpos; kaip ir anoji, šita mergytė irgi buvo kiek pakėlusi vieną petuką aukštyn. Viskas buvo taip pat, tik visa tai šitam vaikui teikė siaubą keliančią išraišką. Jis nežinojo, ko taip nenusakomai bijo. Tik suprato, kad nepajėgs nusisukti žinodamas, jog tas veidas jam už nugaros spokso pro langus.

Baimės apimtas sparčiai nuėjo prie oranžerijos durų ir ketino žengti vidun; durys buvo uždarytos, užsklęstos iš lauko; skubiai pasilenkė prie skląsčio, įtaisyto labai žemai, ir taip smarkiai jį truktelėjo, kad skaudžiai pasitempė mažylio piršto narelį, tada nuėjo, tiesiog bėgte nubėgo prie to vaiko. Mergytė žengė jo link, netardama nė žodžio, įsirėmė jam į kelius ir savo silpnomis mažomis rankomis mėgino išstumti jį laukan. Teko pasistengti, kad ant jos neužmintų. Bet baimė, būnant prie mergytės, sumažėjo. Jis pasilenkė prie visiškai blyškaus jos veido; akys virpėjo iš pykčio ir neapykantos, o smulkūs apatiniai dantukai su neapsakomu įtūžiu įsikirto į viršutinę lūpą. Kai paglostė mergaitei trumpus, minkštus plaukus, akimirksniui baimė praėjo. Bet išsyk prisiminė mergaitės savo namuose plaukus, kuriuos kartą palietė, kai ji, mirtinai išblyškusi, užmerktomis akimis gulėjo lovoje, nugara vėl nuėjo pagaugais ir jis atitraukė rankas. Ji nebestūmė jo šalin. Žengusi kelis žingsnius atatupsta žvelgė tiesiai priešais save. Jam sunku buvo žiūrėti į silpną, balta suknyte apvilktą lėlišką kūnelį ir kupiną paniekos, nuožmų ir blyškų vaiko veiduką. Jį apėmė siaubas, pajuto diegiant smilkinius ir duriant gerklę, o ranka kišenėje užčiuopė kažką šaltą. Tai buvo

kelios sidabrinės monetos. Ištraukęs jas pasilenkė prie vaiko ir padavė, mat jos blizgėjo ir žvangėjo. Mergytė paėmė jas ir pažėrė jam po kojom – monetos pranyko ant ardelių iškeltų grindų plyšyje. Tada atsuko nugarą ir lėtai nuėjo. Minutėlę jis stovėjo sustingęs, iš baimės, kad ji sugrįš ir pro langą pažvelgs į jį iš lauko, jam tvaksėjo širdis. Labiausiai norėjo tuojau pat išeiti, bet buvo geriau kiek palūkėti, kol vaikas išeis iš sodo. Oranžerijoje jau nebebuvo visai šviesu ir augalų formos ėmė darytis keistos. Kiek toliau iš prieblandos atgrasiai išlindo juodos, beprasmiškai grūmojančios šakos, o už jų kažkas subolavo, lyg ten stovėtų tas vaikas. Ant lentos viena eile buvo sustatyti moliniai vaškuolių gėliapuodžiai. Kad prastumtų mažumą laiko, jis ėmė skaičiuoti žiedus, kurie sustingę nepriminė gyvų gėlių ir kažkuo panėšėjo į kaukes užakusiomis akiduobėmis. Baigęs skaičiuoti nuėjo prie durų norėdamas išeiti laukan. Durys nepasidavė; vaikas buvo užsklendęs jas iš lauko. Jis norėjo sušukti, bet baiminosi savo paties balso. Ėmė daužyti kumščiais į langus. Sode ir name tebetvyrojo kapų tyla. Tik jam už nugaros kažkas skubriai šmurkštelėjo per krūmus. Jis tarė sau, kad tai lapai, slogiame ore atitrūkę nuo šakelių ir krintantys žemėn. Vis tiek liovėsi beldęs ir persmelkė žvilgsniu pritemusią medžių ir vijoklių raizgalynę. Tada ant prieblandoje skendinčios galinės sienos pamatė kažką panašaus į tamsių linijų keturkampį. Nusigavo iki ten nebesirūpindamas, kad trypia daugybę molinių sodo gėliapuodžių ir kad aukšti laibi stiebai bei ošiančios palmių vėduoklės jam virš galvos ir už nugaros vaiduokliškai virsta žemėn. Tamsių linijų keturkampis buvo durų anga, pastumtos jos atsivėrė. Grynas oras plūstelėjo į veidą; jis girdėjo, kaip už nugaros, šiurendami lyg po audros, tyliai tiesiasi nulaužti stiebai ir sumankyti lapai.

Jis atsidūrė siaurame mūro sienos koridoriuje; iš viršaus vidun žvelgė plynas dangus, siena abipus buvo ne ką aukštesnė už žmogų. Bet paėjus vos penkiolika žingsnių koridorius pasirodė esąs užmūrytas, ir jis vėl pasijuto sugautas. Neryžtingai ėjo pirmyn; iš dešinės siena buvo prakirsta per žmogaus plotį, iš tos kiaurymės per tuštumą tiesėsi lenta į priekyje esančią platformą; šioji iš jo pusės buvo užtverta žemais geležiniais pinučiais, o iš kitų abiejų rėmėsi į aukštus namus. Ten, kur lenta gulė ant platformos krašto kaip piratų į laivą užmestas lieptelis, pinučiuose buvo durelės.

Pirklio sūnus taip baisiai nekantravo išsiveržti iš savo baimės rato, kad nieko nelaukdamas užkėlė vieną, paskui kitą koją ant lentos ir, įbedęs žvilgsnį į kitą pusę, pradėjo ja eiti. Bet, nelaimei, susivokė, kad kybo virš kelių aukštų gylio išmūrytos duobės, kulnuose ir pakinkliuose pajuto baimę ir bejėgiškumą, visame kūne – svaiginantį mirties artumą. Atsiklaupęs užsimerkė; tuo metu jo rankos, grabaliojančios priekyje kelią, užčiuopė pinučių virbus. Stipriai apgniaužė pinučius, šie pasidavė, ir durys, ties kuriomis jis kybojo, tyliai girgžtelėjusios, lyg mirties kvėptelėjimas būtų perskrodęs kūną, atsivėrė priešais jį į prarają; jausdamas vidinį nuovargį ir didžiulį neryžtingumą iš anksto juto, kaip glotnūs geležies virbai, kurie jam atrodė it vaiko pirštai, sprūsta iš po pirštų, jis krinta žemyn ir sukiūžta išilgai sienos. Bet tyliai atsiveriančios durys sustojo dar jo kojoms nenulipus nuo lentos, ir vienu siūbtelėjimu jis prastūmė savo virpantį kūną pro kiaurymę vidun, ant kietos žemės.

Jis nepajėgė džiaugtis; nė neapsidairęs, prislėgtas neaiškaus jausmo, lyg neapkęstų šitų kančių beprasmiškumo, įėjo į vieną iš tų namų; apleistais laiptais nulipęs žemyn vėl žengė į skersgatvį, bjaurų, tokį pat kaip visi. Bet jis jau buvo labai liūdnas,

išvargęs ir nebeprisiminė nieko, dėl ko būtų verta džiaugtis. Viskas keistai atkrito, ir jis ėjo, visiškai tuščias, tarsi negyvas, vienu skersgatviu, paskui kitu ir dar kitu. Pasuko į tą pusę, kuria eidamas žinojo grįšiąs ten, kur gyvena šio miesto turtingieji ir kur galėtų rasti prieglobstį nakvynei. Mat jam labai reikėjo lovos. Su vaikišku ilgesiu prisiminė savo paties plačios lovos grožį, galvojo ir apie tas lovas, kurias didysis senovės karalius suręsdavo sau ir savo bendražygiams, kai švęsdavo vestuves su pavergtųjų karalių dukterimis, sau – lovą iš aukso, kitiems – iš sidabro; jas nešdavo grifai ir sparnuoti jaučiai. Per tą laiką priėjo neaukštus namus, kuriuose gyveno kareiviai. Jis neatkreipė į tai dėmesio. Prie vieno grotuoto lango sėdėję keli kareiviai pageltusiais veidais ir liūdnomis akimis kažką jam šūktelėjo. Tada jis pakėlė galvą ir įkvėpė iš kambario sklidančio slogaus, nepaprastai troškaus kvapo. Nesuprato, ko jiems iš jo reikia. Bet kadangi jie sutrikdė beatodairiškai žingsniuoti, eidamas pro vartus jis dirstelėjo į kiemą. Kiemas buvo labai didelis ir liūdnas, o kadangi temo, atrodė dar didesnis ir liūdnesnis. Jame buvo labai mažai žmonių, jį juosė žemi, purvinos geltonos spalvos namai. Dėl to atrodė dar nykesnis ir didesnis. Vienoje vietoje tiesia linija prie stulpų stovėjo pririšti bene dvidešimt arklių; priešais kiekvieną klūpojo po kareivį, vilkintį purvino milo tvartininko apsiaustą ir mazgojantį kanopas. Pačioje kiemo gilumoje daugybė kitų kareivių, apsivilkusių panašiais milo drabužiais, ėjo poromis pro vartus. Ėjo lėtai, vilkdami kojas, ant pečių nešė sunkius maišus. Tik kai šie prisiartino, jis pamatė, kad neužrištuose maišuose, kuriuos tylėdami tempė, buvo duona. Stebėjo, kaip jie iš lėto pranyksta tarpuvartėje, kaip eina prislėgti bjaurios, vylingos naštos ir neša savo duoną tokiuose maišuose kaip tie, kuriais aprengtas jų kūno liūdesys.

Tada nuėjo prie tų, kurie klūpojo priešais savo arklius ir mazgojo jiems kanopas. Ir šitie atrodė panašūs vienas į kitą, panašūs į tuos prie lango ir tuos, kurie nešė duoną. Jie turėjo būti atvykę iš gretimų kaimų. Bet ir šie beveik nepratarė vienas kitam nė žodžio. Kadangi jie sunkiai benulaikė priekines arklių kojas, jų galvos lingavo, o išvargę, pageltę veidai tai pakildavo, tai nusileisdavo lyg pučiant stipriam vėjui. Daugumos arklių galvos buvo bjaurios, atrodė piktos dėl prigludusių ausų ir atsiknojusių viršutinių lūpų, pro kurias šiepėsi viršutiniai iltiniai dantys. Daugumos jų ir akys buvo piktos, vartaliojosi, ir jie keistai, nekantriai ir paniekinamai šnarpštė pro perkreiptas šnerves. Paskutinis arklys eilėje buvo itin stiprus ir bjaurus. Jis vis baudėsi dideliais dantimis įkąsti į petį priešais jį klūpančiam ir nuplautą kanopą sausai trinančiam vyrui. To žmogaus skruostai buvo tokie įdubę, o išvargusių akių išraiška tokia mirtinai liūdna, kad pirklio sūnų apėmė gili, graudi užuojauta. Jis panūdo pradžiuginti tą varguolį bent akimirksniui ką nors jam padovanojęs ir kyštelėjo ranką kišenėn siekdamas sidabrinių. Neradęs nė vienos monetos prisiminė norėjęs paskutines atiduoti oranžerijoje tai mergytei, kuri piktai dėbsodama pažėrė jas jam po kojomis. Suskato ieškoti auksinės monetos, nes kelionėn buvo įsidėjęs jų bent septynias ar aštuonias.

Tą akimirką arklys pasuko galvą ir pažvelgė į jį klastingai suskliaudęs ausis ir vartaliodamas akis, kurios atrodė dar piktesnės ir dar tūžmingesnės, nes pačiame akių aukštyje skersai per visą bjaurią galvą ėjo laukymė. Tas atgrasus vaizdas jam ūmai priminė vieno seniai pamiršto žmogaus veidą. Nors ir kaip būtų stengęsis, niekada nebūtų pajėgęs iš atminties ištraukti to žmogaus bruožų, o dabar jie patys iškilo prieš akis. Tačiau prisiminimai, išplaukę kartu su tuo veidu, nebuvo tokie aiškūs. Jis

tik žinojo, kad tai buvo tuomet, kai jam ėjo dvylikti metai, tais laikais, su kurių prisiminimais kaži kaip siejosi saldžių, šiltų, išgliaudytų migdolų kvapas.

Ir jis žinojo, kad tas perkreiptas veidas buvo tokio bjauraus vargetos, kurį vieną vienintelį kartą matė savo tėvo krautuvėje. Ir kad tas veidas buvo perkreiptas baimės, nes žmonės jam grasino, mat jis turėjo didžiulę auksinę monetą ir nenorėjo pasakyti, iš kur ją gavęs.

Kai veidas pranyko, o pirštai vis dar graibėsi rūbų klostėse, jį sustabdė staigi, neaiški mintis ir jis neryžtingai ištraukė ranką, arkliui po kojom iškrito į šilkinį popierių įvynioti berilo papuošalai. Jis pasilenkė, arklys iš visų spėkų spyrė jam kanopa iš šono į strėnas ir jis nuvirto ant nugaros. Sudejavo balsu, keliai šovė aukštyn, o kulnai bilstelėjo į žemę. Keli kareiviai atsistojo ir, suėmę už pečių ir pakinklių, jį pakėlė. Jis juto jų drabužių kvapą, tą patį slogų, nykų kvapą, kuris anksčiau sklido iš kambario į gatvę, ir stengėsi prisiminti, kur seniai, labai seniai jo jau buvo įkvėpęs: paskui nieko nebejautė. Jie nunešė jį žemais laiptais, ilgu pritemusiu koridoriumi į vieną kambarį ir paguldė ant žemos geležinės lovos. Tada apieškojo drabužius, pasiėmė grandinėlę, septynis auksinius ir pagaliau, atjausdami nesiliaujančias jo dejones, išėjo atsivesti kurio nors iš savo chirurgų.

Po valandėlės jis atsimerkė ir pajuto kankinamus skausmus. Bet dar labiau jį gąsdino ir baugino tai, kad tame nykiame kambaryje buvo vienas. Vargais negalais pasuko akis skaudančiose akiduobėse į sieną ir pamatė ant lentos tris kepalus tos pačios duonos, kurią jie nešė per kiemą.

Daugiau nieko tame kambaryje nebuvo, tik kietos, žemos lovos ir sudžiūvusių meldų kvapas – jų buvo prikimšti čiužiniai – ir dar tas kitas troškus, slogus kvapas.

Kurį laiką jam rūpėjo tik skausmai ir smaugianti mirties baimė, su kuria palyginus skausmai buvo vienas išganymas. Paskui akimirksniui įstengė pamiršti mirties baimę ir prisiminti, kaip viskas įvyko.

Tada pajuto kitokią baimę, geliančią, ne taip slegiančią, tokią baimę, kurią jautė nebe pirmą kartą; bet dabar suvokė ją kaip kažką įveiktą. Sugniaužė kumščius ir prakeikė savo tarnus, nuvariusius jį į mirtį; vienas iš jų išginė jį miestan, senė įviliojo į juvelyro krautuvę, mergaitė – į galinį kambarį, o vaikas per savo klastingą gyvavaizdį – į oranžeriją, iš kurios jis matė save per siaubingus laiptus ir tiltus nusvirduliuojantį po arklio kanopom. Tada ir vėl apėmė didžiulė, slogi baimė. Suinkštė kaip vaikas, ne iš skausmo, bet iš sielvarto, net dantys sukaukšėjo.

Apimtas begalinio kartėlio peržvelgė savo gyvenimą ir išsižadėjo visko, kas buvo miela. Taip be galo neapkentė savo belaikės mirties, kad neapkentė ir savo gyvenimo, nes šis jį prie to privedė. Tasai vidinis įtūžis išeikvojo paskutines jėgas. Pasidarė silpna ir jis vėl trumpam užmigo alpėjančiu prastu miegu. Paskui pabudo ir norėjo sušukti, nes vis dar buvo vienas, tačiau balsas neklausė. Galiausiai ėmė vemti tulžimi, tada krauju ir mirė perkreiptu veidu ir taip atvėpusiomis lūpomis, kad apsinuoginus dantims ir dantenoms atrodė visas nesavas ir piktas.

Maršalo de Basompjero istorija

Vertė Vilija Gerulaitienė

Vienu gyvenimo tarpu taip susiklostė mano tarnyba, kad gana reguliariai keliskart per savaitę tą pačią valandą tekdavo joti per nedidelį tiltuką (mat Naujasis tiltas anuomet dar nebuvo pastatytas) ir dažniausiai mane atpažinę pasveikindavo keli amatininkai arba kiti paprasti žmonės, bet išraiškiausiai kiekvieną sykį – tokia labai graži krautuvininkė, kurios krautuvę žymėjo iškaba su dviem angelais, ir kuri, kiek tik per tuos penkis ar šešis mėnesius jojau pro šalį, žemai nusilenkdavo ir žvelgdavo man pavymui kiek galėdama. Į jos elgesį atkreipiau dėmesį ir kaskart atsisukęs dėmesingai jai padėkodavau. Kartą, žiemos pabaigoje, jojau iš Fontenblo į Paryžių, o kai vėl užkopiau ant tiltuko, ji pasirodė krautuvėlės tarpdury ir, man jojant pro šalį, tarė:

– Jūsų tarnaitė, pone!

Atsakiau į pasveikinimą ir kartkarčiais gręžiodamasis mačiau, kaip ji palinko priekin, kad kuo ilgiau galėtų lydėti mane akimis. Paskui mane jojo tarnas ir pašto vežėjas, kuriuos dar tą patį vakarą ketinau pasiųsti atgal į Fontenblo su laiškais kai kurioms ponioms. Mano palieptas tarnas nušoko nuo žirgo ir nuėjo pas jaunąją moteriškę perduoti nuo manęs, jog aš pastebėjęs jos polinkį žiūrėti į mane ir mane sveikinti; jei ji pageidautų artimiau su manimi susipažinti, mielai susitikčiau su ja ten, kur ji nurodytų.

Tarnui ji atsakė, esą jis nebūtų galėjęs atnešti jai lauktesnės žinios, ji ateisianti ten, kur aš pakviesiąs.

Mums jojant toliau, paklausiau tarno, gal žinąs kokią vietelę, kur galėčiau su ta moterimi pasimatyti. Jis atsakė galįs nuvesti ją pas vieną sąvadautoją; tai buvo labai rūpestingas ir sąžiningas žmogus, tas tarnas Vilhelmas iš Kurtrė, tad susyk pridūrė: kadangi maras apsireiškiąs tai šen, tai ten, ir nuo jo jau mirę ne tik prasčiokų ir apskretėlių, bet ir gydytojas, ir kanauninkas, tai jis patariąs man liepti nunešti tenai iš mano namų čiužinius, antklodes ir linines paklodes. Pasiūlymą priėmiau ir jis pažadėjo suruošti man gerus patalus. Prieš nulipdamas nuo žirgo dar prisakiau jam nunešti tenai švarią praustuvę, buteliuką kvapiųjų esencijų, šiek tiek kepinių ir obuolių; taip pat nurodžiau pasirūpinti, kad kambarys būtų gerai pakūrentas, nes buvo taip šalta, jogei kojos balnakilpėse sustiro į ragą, o danguje kybojo sniego debesys.

Vakare ten nuėjęs radau ant lovos sėdinčią labai gražią maždaug dvidešimties metų moterį, o sąvadautoja, galvą ir apvalainą nugarą apsigobusi juoda skara, kažką jai uoliai porino. Durys buvo tik privertos, židinyje traškėdamos liepsnojo ką tik įmestos stambios pliauskos, jiedvi negirdėjo manęs ateinant ir akimirksnį aš stabtelėjau tarpdury. Jaunoji moteris ramiai žvelgė didelėmis akimis į liepsnas; vienu galvos kryptelėjimu ji nutolo nuo tos pasibjaurėtinos senės per mylių mylias; iš po mažo naktinio kyko, kurį ryšėjo, išsprūdusi sunkių tamsių plaukų sruoga, susiraičiusi į kelias natūralias garbanas, krito ant marškinių tarp pečių ir krūtinės. Ji vilkėjo dar ir trumpą žalios vilnos audinio pasijonį ir avėjo šlepetes. Tą akimirksnį bus mane išdavęs kažkoks garsas: ji atlošė galvą ir atsuko į mane veidą, kuriam nepaprasta įtampa būtų suteikusi kone paklaikusią išraišką, jeigu ne spinduliuojantis atsidavimas, lyg nematoma liepsna tryškęs iš plačiai išplėstų akių ir plūdęs iš bežadžių lūpų. Ji man be galo patiko; greičiau,

nei įmanoma įsivaizduoti, senė dingo iš kambario, o aš atsidūriau prie savo draugės. Pirmojo svaigulio dėl netikėto artumo pagautas buvau beišdrįstąs šį tą daugiau, bet ji sustabdė mane nenusakomai gyvu ir įsakmiu žvilgsniu bei sodriu balsu. Bet kitą akimirksnį pasijutau jos glėbyje; dar aistringiau nei lūpomis ir rankomis ji įsisiurbė į mane skvarbiu bedugnių akių žvilgsniu; paskui ir vėl tarsi norėjo kažką pasakyti, bet nuo bučinių drebančios lūpos neištarė nė žodžio, iš virpančios gerklės neišsprūdo joks aiškesnis garsas – vien trūksmingas kūkčiojimas.

Didelę tos dienos dalį buvau praleidęs ant žirgo, jojau užšalusiais keliais, paskui karaliaus prieškambaryje teko ištverti nemalonų ir aršų kivirčą, o tada, kratydamasis blogos nuotaikos, pasigėriau ir dar įnirtingai koviausi dviašmeniu kardu, tad pačiame šio žavaus ir paslaptingo nuotykio įkarštyje, kai gulėjau užklotas kvapiais plaukais, o putlios rankos buvo apsivijusios mano kaklą, mane apėmė toks ūmus nuovargis, tiesiog svaigulys, kad net nebeįstengiau prisiminti, kaip patekau būtent į šį kambarį, net ir tą būtybę, kurios širdis plakė taip arti manosios, akimirksnį supainiojau su visai kita iš ankstesnių laikų, ir susyk kietai įmigau.

Kai pabudau, buvo dar tamsi naktis, bet iš karto pajutau, kad mano draugės šalimais nebėra. Pakėlęs galvą, blėstančios liepsnos šviesoje pamačiau ją stovinčią prie lango: atstūmusi langinę dairėsi laukan pro plyšelį. Paskui atsisuko, pastebėjo, kad aš pabudęs, ir sušuko (dar ir dabar matau, kaip sugniaužusi kairę ranką tuo pat metu braukia ja per skruostą ir per petį atmeta priekin užkritusius plaukus):

– Dar toli gražu ne diena, toli gražu dar ne.

Tik tada gerai pamačiau, kokia ji didelė ir graži ir vos įstengiau sulaukti tos akimirkos, kai ji, žengusi kelis lėtus, plačius

žingsnius dailiomis pėdomis, ant kurių žioravo rausvi atšvaitai, vėl bus prie manęs. Bet pirmiau ji dar nuėjo prie židinio, pasilenkė prie žemės, skaisčiomis plikomis rankomis paėmė paskutinę sunkią pliauską, gulėjusią šalia, ir greitai įmetė į liepsną. Paskui atsisuko, jos veidas nušvito nuo liepsnų ir iš džiaugsmo, bėgdama pro šalį pastvėrė nuo stalo obuolį ir vėl šmurkštelėjo pas mane, jos kūną dar siautė ugnies dvelksmas, kurį tuoj pat pakeitė iš vidaus besiveržiančios galingesnės liepsnos, apkabino mane dešine ranka, o kairiąja atkišo mano lūpoms prakąstą vėsų vaisių ir skruostus, lūpas ir akis. Paskutinė pliauska degė židinyje smarkiau už kitas. Pliskėdama ji susiurbė liepsną į save, paskui ir vėl leido jai stipriai liepsnoti, ugnies atšvaistės siūbtelėjo ant mūsų it banga: ji užlūžo ant sienos, ūmai iškėlė aukštyn ir vėl nugramzdino mūsų apsikabinusius šešėlius. Kietos malkos spragėjo ir iš vidaus maitino vis naujas liepsnas, kurių liežuviai rangėsi aukštyn, tirštą tamsą išstumdami rausvos šviesos pluoštais ir pliūpsniais. Staiga liepsna atslūgo, šaltas oro gūsis tyliai tarsi ranka atvėrė langinę ir apnuogino blankią atgrasią prieblandą.

Mes atsisėdome ir supratome, kad diena jau išaušo. Bet tai, kas buvo lauke, nebuvo panašu į dieną. Nebuvo panašu į bundantį pasaulį. Tai, kas buvo lauke, nepriminė gatvės. Atskirų daiktų negalėjai įžiūrėti: tik bespalvę, bekūnę masę, kurioje lyg ir šmėžavo ne šio pasaulio pamėklės. Iš kažkur, iš labai toli, lyg iš kažkokio prisiminimo, ataidėjo bokšto laikrodžio dūžiai, ir drėgnas šaltas oras, nesietinas su jokia valanda, vis smarkiau ėmė plūsti vidun, tad šiurpčiodami prigludome vienas prie kito. Ji atsilošė ir visa jėga įsmeigė akis man į veidą; jos gerklė trūkčiojo, kažkas iš gilumos veržėsi laukan ir pritvinko iki pat lūpų kraštų: neišėjo nei žodis, nei atodūsis, nei bučinys, bet kažkas, kas neužgimęs priminė visą trejetą. Mirksnis po mirksnio vis

labiau švito, ir nerami jos virpčiojančio veido išraiška darėsi vis iškalbingesnė; kartą žingsniai ir balsai lauke taip arti praslinko pro langą, jog ji susigūžė ir nusigręžė į sieną. Du vyrai praėjo pro šalį: akimirksniui nedidelio žibinto, kurį vienas iš jų nešėsi, šviesa įspindo vidun; kitas stūmė karutį, kurio ratas girgždėjo ir cypė. Kai tiedu praėjo, aš atsikėliau, užvėriau langinę ir įžiebiau šviesą. Tebegulėjo dar pusė obuolio: mudu jį valgėme kartu; tada paklausiau, ar negalėčiau dar sykį jos pamatyti, nes išvykstu tik sekmadienį. Anos nakties būta iš ketvirtadienio į penktadienį.

Ji man atsakė tikrai to labiau geidžianti nei aš; bet jeigu aš neliksiąs visam sekmadieniui, tai būsią neįmanoma; mat vėl pasimatyti su manimi ji galinti tik naktį iš sekmadienio į pirmadienį.

Pirmučiausia man atėjo į galvą visokie kliuviniai, tad tariau, kad bus nelengva, ji išklausė netardama nė žodžio, tik žvelgė be galo skausmingu klausiančiu žvilgsniu, o jos veidas stingte sustingo ir aptemo. Žinoma, čia pat pasižadėjau likti visam sekmadieniui ir pridūriau, kad sekmadienio vakarą vėl ateisiu į tą pačią vietą. Į tuos žodžius, persmelkusi mane žvilgsniu, ji atsakė šiurkščiu lūžinėjančiu balsu:

– Gerai žinau, kad dėl tavęs atėjau į gėdingus namus; bet padariau tai laisva valia, nes norėjau būti su tavim ir būčiau sutikusi su bet kokiomis sąlygomis. Tačiau dabar manyčiausi esanti paskutinė, puolusi gatvės mergšė, jei dar sykį čionai sugrįžčiau. Tai padariau dėl tavęs, nes tu esi man tas, kas esi, nes esi Basompjeras, nes esi tas žmogus pasaulyje, kuris savo buvimu šituos va namus padaro garbingus!

Ji pasakė „namus"; akimirksnį atrodė, kad jai vos neišsprūdo kažkoks paniekinamas žodis; tardama jį metė tokį žvilgsnį į tas keturias sienas, tą lovą ir apklotą, kuris nuslydęs gulėjo ant

grindų, kad šviesos pluošte, tvykstelėjusiame jai iš akių, visi tie bjaurūs ir prasčiokiški daiktai krūptelėjo ir susigūžę ėmė trauktis nuo jos, lyg tas apgailėtinas kambarys išties akies mirksniu būtų pasidaręs erdvesnis.

Paskui nenusakomai švelniu ir iškilmingu tonu pridūrė:

– Tenumirsiu apgailėtina mirtimi, jeigu, be savo vyro ir tavęs, kada nors priklausiau kam kitam ir jeigu kito vyro šiame pasaulyje geidžiu! – ir atrodė lyg pravėrusi lūpas ir šiek tiek palinkusi į priekį lauktų kokio nors atsakymo, mano tikėjimo patikinimo, bet mano veide neišskaitė to, ko tikėjosi, nes įtemptas lūkestingas žvilgsnis priblėso, blakstienos suvirpėjo, staiga ji prišoko prie lango, atsuko man nugarą, smarkiai prigludo kakta prie langinės, o visą jos kūną ėmė krėsti begarsė, tačiau tokia begal stipri rauda, kad man žodžiai įstrigo gerklėje ir nedrįsau prie jos nė prisiliesti. Galiausiai nutvėriau ją už rankos – šios karojo lyg negyvos – ir pačiais įtikinamiausiais žodžiais, kurie tą akimirką atėjo į galvą, ilgai raminau, kol pavyko ją tiek numaldyti, kad vėl atgręžė į mane ašarotą veidą, ir staiga šypsena tarsi šviesa, nušvitusi iš akių ir ant lūpų, per akimirksnį nubraukė visus ašarų pėdsakus ir visas veidas suspindo. Kai vėl prašneko, ėmė žavingai žaisti ir nesiliaudama išdykauti kartojo tą patį sakinį:

– Nori mane dar kartą pamatyti? Tada įleisiu tave pas savo tetą! – pirmąją pusę ištarė dešimtį kartų, tai saldžiai prisispyrusi, tai valiūkiškai nepatikliai tarsi vaikas, antrąją pusę pirmiausia pašnibždėjo man į ausį kaip didžiausią paslaptį, paskui, kilstelėjusi antakius ir atkišusi lūpas, lyg suprantamiausią visame pasaulyje susitarimą metė per petį, kol galiausiai įsikibo į mane ir juokdamasi man į veidą bei glaustydamasi pakartojo dar sykį. Kuo tiksliausiai nupasakojo man tą namą – taip vaikui aiškinama, kur eiti, kai pirmusyk pasiunčiamas pas kepėją vienas per

gatvę. Paskui atsitiesė, surimtėjo – visa jos spinduliuojančių akių galia susmigo į mane taip stipriai, kad atrodė, jog ir mirusias būtybes įstengtų patraukti savęsp, – ir tęsė:

– Lauksiu tavęs nuo dešimtos valandos iki vidurnakčio ir dar ilgiau, ir visą laiką, o durys apačioje bus atidarytos. Pirmiausia pamatysi neilgą priebutį, jame neužsibūk, nes į jį išeina mano tetos durys. Paskui prieisi laiptus, jie nuves tave į antrą aukštą, ten rasi mane!

Užsimerkusi, lyg būtų apsvaigusi, ji atmetė galvą, išskėtė rankas į šalis ir apglėbė mane, paskui ir vėl, ištrūkusi iš mano glėbio, bemat įsisupo į drabužius, tokia svetima ir rimta, ir išskubėjo iš kambario; mat diena buvo jau visai išaušusi.

Susiruošiau išvykti, kai kuriuos tarnus su daiktais iš anksto išsiunčiau ir jau kitos dienos vakarą pajutau tokį nekantravimą, kad, kai tik nuskambėjo vakaro varpai, su savo tarnu Vilhelmu, kuriam liepiau neimti žibinto, perėjau per tiltuką, kad galėčiau bent dirstelėti į savo draugę jos krautuvėlėje arba prie jos prisišliejusiame bute ir duočiau apie save ženklą, nors ir nesitikėjau nieko daugiau, na, kad ir persimesti su ja keliais žodeliais.

Kad neatkreipčiau į save dėmesio, likau stovėti ant tilto, pirm savęs pasiuntęs tarną ištirti padėties. Jis ilgokai užtruko, o grįžo tokiu prislėgtu ir susimąsčiusiu veidu, kokį tas šaunus žmogelis nutaisydavo, kai jam nepavykdavo sėkmingai įvykdyti mano paliepimo.

– Krautuvė uždaryta, – tarė jis, – ir, regis, viduje nieko nėra. Apskritai kambariuose, kurie išeina į gatvelę, nesimato ir nesigirdi nė gyvos dvasios. Į kiemą įmanoma patekti tik perlipus aukštą tvorą, be to, ten urzgia didelis šuo. Bet vienas iš kambarių, išeinančių į gatvę, apšviestas, pro langinės plyšį galima pažvelgti vidun, tik, deja, jis tuščias.

Nusiminęs jau norėjau grįžti atgal, bet dar sykį prasliūkinau palei namą, o mano ištikimasis tarnas dar kartą prikišo akį prie plyšio, pro kurį skverbėsi šviesos ruoželis, ir pašnibždėjo man, kad dabar kambaryje nors ir nėra tos moters, bet užtat yra vyras. Smalsaudamas pamatyti tą krautuvininką, kurio neprisiminiau bent kartą matęs jo krautuvėje ir vaizdavausi tai kaip beformį storulį, tai kaip liesą paliegusį senį, priėjau prie lango ir be galo nustebau pamatęs gerai įrengtame, medžiu apmuštame kambaryje vaikštinėjantį neįprastai aukštą ir puikaus stoto vyrą, pranokstantį mane bemaž visa galva, o kai jis atsisuko, atgręžė į mane labai gražų giliai susimąsčiusį veidą, rudą barzdą su keliom sidabro gijom, tokio reto prakilnumo kaktą, jog smilkiniai užėmė tiek vietos, kaip jokio kito žmogaus nebuvau matęs. Nors kambaryje buvo vienui vienas, jo žvilgsnis bėgiojo į šalis, lūpos krutėjo, o kai vaikštinėdamas pirmyn ir atgal sustodavo tai šen, tai ten, atrodė, jog vaizduojasi su kažkuo kalbąsis: kartą kilstelėjo ranką, sakytum atlaidžiai ir pranašiai atmesdamas kažkokius prieštaravimus. Kiekvienas jo judesys buvo atsainus, vos ne niekinamai išdidus, ir, matydamas jį vienumoje taip vaikštinėjantį, negalėjau susilaikyti neprisiminęs vieno itin aukšos kilmės kalinio, kurį, tarnaudamas karaliui, turėjau saugoti Blua pilies bokšto menėje ir kuris dabar iškilo prieš mano akis kaip gyvas. Tas panašumas man pasirodė juo didesnis, kai vyras pakėlė dešinę ranką ir atlenkęs pirštus ėmė juos atidžiai apžiūrinėti, net su niūriu rūstumu.

Mat beveik tokia pat laikysena dažnai matydavau tą prakilnų kalinį apžiūrinėjantį žiedą, kurį jis mūvėjo ant dešinės rankos smiliaus ir su kuriuo niekada nesiskirdavo. Paskui tas vyriškis kambaryje priėjo prie stalo, pastūmė vandens rutulį prie žvakės ir, išskėtęs pirštus, pakišo abi rankas į šviesos ratą: jis, regis, ap-

žiūrinėjo savo pirštų nagus. Tada užpūtė žvakę, išėjo iš kambario ir paliko mane graužiamą slogaus, nirtaus pavydo, nes geismas jo žmonai manyje nepaliaujamai didėjo, kaip besiplečianti ugnis maitinosi viskuo, kas tik pasitaikydavo mano kelyje, ir taip neįtikėtinai sustiprėjo nelauktai išvydus jos vyrą, kaip stiprėjo ir nuo kiekvienos snaigės, kurios, blaškomos drėgno ir šalto vėjo, viena po kitos lipo man prie antakių ir skruostų ir čia pat tirpo.

Kitą dieną praleidau dykų dykiausiai, jokiam darbui negalėjau kaip reikiant susikaupti, nusipirkau žirgą, kuris man, tiesą sakant, visai nepatiko, po vakarienės apsilankiau pas Nemūro hercogą ir praleidau ten kurį laiką lošdamas ir leisdamasis į kvailiausius bei kokčiausius pokalbius. Buvo šnekama ne apie ką kita, o apie vis smarkiau mieste plintantį marą ir iš visų tų kilmingų žmonių negalėjai išgauti jokio kito žodžio, be pasakojimų apie tai, kad reikia greitai užkasti lavonus, mirusiųjų kambariuose padegti šiaudus, idant ugnis prarytų nuodingą tvaiką, ir panašiai; bet kvailiausias iš visų man pasirodė besąs Šandjė kanauninkas, kuris, kad ir drūtas ir sveikas kaip visada, negalėjo susiturėti ir nesiliovė skersakiavęs į savo nagus, bene pamatys juos jau įtartinai mėlynuojančius, mat tuo paprastai toji liga pasireiškianti.

Viskuo pasibjaurėjęs anksti grįžau namo ir atsiguliau į lovą, bet miegas neėmė, tad nekantraudamas vėl apsirengiau ir bet kokia kaina užsidegiau tenai nueiti, kad pamatyčiau savo draugę, net jei ir tektų jėga įsiveržti drauge su tarnais. Nuėjau prie lango žadinti tarnų, ledinis nakties oras atvedė mane į protą ir supratau, jog tai būtų pats tikriausias būdas viską sugadinti. Apsirengęs kritau ant lovos ir pagaliau užmigau.

Panašiai praleidau ir sekmadienį iki pat vakaro, pernelyg anksti atėjau į nurodytą gatvę, bet prisiverčiau pavaikštinėti

gretimame skersgatvyje, kol išmušė dešimtą. Tada išsyk susiradau tą namą ir duris, kurias ji man buvo nusakiusi, durys buvo atidarytos, už jų – priebutis ir laiptai. Bet antrosios durys viršuje, prie kurių vedė laiptai, buvo užrakintos, tik pro jų apačią sklido siauras šviesos ruoželis. Vadinasi, ji viduje, laukia ir tikriausiai įtempusi klausą stovi prie durų iš vidaus taip kaip aš už jų. Pakrebždenau duris nagu, tada viduje išgirdau žingsnius: man pasirodė, jog tai neryžtingi ir netvirti basų kojų žingsniai. Užgniaužęs kvapą kiek palūkėjau, tada pradėjau belstis: bet išgirdau vyrišką balsą, kuris manęs paklausė, kas ten. Tamsoje prigludęs prie durų staktos neišleidau nė garso: durys neatsivėrė, o aš kuo tykiausiai nusigavau pakopa po pakopos laiptais žemyn, išspūdinau koridoriumi į lauką ir tvinksinčiais smilkiniais, sukandęs dantis, degte degdamas iš nekantrumo apėjau kelias gatves. Galiausiai mane ir vėl patraukė prie to namo: užeiti nenorėjau; jutau, žinojau, kad ji išsiųs tą vyrą, tai jai būtinai pavyks, ir netrukus galėsiu pas ją patekti. Skersgatvis buvo siauras, kitoje pusėje stovėjo ne namas, o mūrinė vienuolyno sodo tvora: atsirėmęs į ją stengiausi įspėti, kuris jos langas. Staiga viename atvirame lange, viršutiniame aukšte, sužioravo atšvaitas ir vėl išblėso, lyg nuo liepsnos. Įsivaizdavau viską matąs savomis akimis: ji įmeta didelę pliauską į židinį kaip tada, kaip tada stovi dabar vidury kambario ugnies atšvaituos žvilgančiu kūnu, o gal sėdi ant lovos, klausosi ir laukia. Nuo durų ją pamatysiu – nuo jos kaklo ir pečių krentantį šešėlį, kurį permatoma banga ant sienos tai iškeldavo aukštyn, tai nuleisdavo žemyn. Štai aš koridoriuje, štai ant laiptų; durys jau nebeuždarytos: tik privertos, o pro jų tarpą sklinda blaškoma šviesa. Jau tiesiau ranką prie durų rankenos, bet viduje pasigirdo kelių žmonių žingsniai ir balsai. Nenorėjau tuo patikėti: pamaniau, jog tai kraujas tvinksi smilki-

niuose ir kakle, o viduje siaučia ugnis. Nutvėriau durų rankeną ir susivokiau, kad viduje yra žmonių, kad jų ten daug. Bet man jau buvo vis viena: jutau, žinojau, kad ir ji yra tenai, kad pamatysiu ją vos pastūmęs duris, pagriebsiu nors ir iš svetimo glėbio, viena ranka prisitrauksiu prie savęs, net jeigu ir tektų špaga ar durklu pasidaryti vietos sau ir jai šioje rėkiančių žmonių kirbynėje! Vienintelis, ko nebegalėjau pakęsti – dar ilgiau laukti.

Stumtelėjęs atidariau duris ir pamačiau: tuščio kambario vidury keli žmonės degino čiužinio šiaudus, o liepsnoje, kuri apšvietė visą kambarį, nudraskytas sienas, kurių nuobiros gulėjo ant grindų, prie sienos – stalas, ant kurio tįsojo du nuogi kūnai, vienas labai didelis, uždengta galva, kitas mažesnis, paguldytas palei pat sieną, o šalia – juodas jo formų šešėlis, kuris tai šokteldavo aukštyn, tai nusileisdavo.

Nusvirduliavęs laiptais žemyn sutikau prie namo du duobkasius: vienas, pakėlęs man prie veido nedidelį žibintą, paklausė, ko aš ieškąs, kitas stūmė rypuojantį, girgždantį karutį prie namo durų. Išsitraukiau špagą, kad prie manęs nesiartintų, ir grįžau namo. Susyk išgėriau tris ar keturias dideles taures stipraus vyno ir kitą dieną pailsėjęs išvykau į Lotaringiją.

Visos pastangos, kurias dėjau sugrįžęs, ką nors sužinoti apie tą moterį buvo bergždžios. Nuėjau net ir prie krautuvės su dviem angelais; tačiau tie žmonės, kurie dabar joje šeimininkavo, nežinojo, kam iki jų ji priklausė.

M. de Bassompierre, *Journal de ma vie,* Köln, 1663. –
Goethe. *Vokiečių emigrantų pokalbiai*

Raitininko istorija

Vertė Zita Mažeikaitė

1848 metų liepos 22-osios rytą, dar prieš šešias, patrulių būrys, antrasis Valmodeno šarvuotųjų raitininkų eskadronas, vadovaujamas rotmistro barono Rofrano, su šimtu septyniais raitininkais išėjo iš San Alesandro kazino ir išjojo Milano link.

Virš atsivėrusio tviskančio kraštovaizdžio tvyrojo neapsakoma tyla; tolumoje ties kalnų viršūnėmis tarsi nebylūs dūmai į nušvitusį dangų kilo ryto debesys; kukurūzai stovėjo nejudėdami, tarp medžių, kurie atrodė tartum lietaus nuprausti, žibėjo kaimo namai ir bažnyčios. Vos tik patrulių būrys gal per mylią nutolo nuo savo kariuomenės priešakinės linijos, kukurūzų laukuose sublizgėjo ginklai, priekyje jojusieji pranešė apie priešo pėstininkus. Eskadronas išsirikiavo palei vieškelį puolimui, į jį pasipylė nepaprastai garsiai viauksėdamos kulkos, tada raitininkai pasileido per lauką varydamiesi priešais save sakytum putpeles įvairiai apsiginklavusius karius. Tai buvo Manaro legiono žmonės keistais galvos apdangalais. Belaisviai buvo perduoti kapralui, aštuoniems eiliniams ir pasiųsti užnugarin. Prie gražios vilos, kurios įvažiavimą iš abiejų šonų puošė seni kiparisai, avangardo raiteliai pastebėjo įtartinus asmenis. Vachmistras Antonas Lerchas nušoko nuo arklio ir, pasišaukęs dvylika karabinais ginkluotų karių, užstojo langus ir paėmė nelaisvėn aštuoniolika Pizos legiono studentų, gerai išauklėtų dailių baltarankių jaunuolių poilgiais plaukais. Po pusvalandžio eskadronas pačiupo vyriškį, apsivilkusį kalnakasio drabužiais, jis ėjo pro šalį ir savo pernelyg kuklia ir paprasta išvaizda kėlė

tam tikrą įtarimą. Tas vyriškis po švarko pamušalu turėjo užsiūtus labai svarbius ir išsamius dokumentus, jie liudijo apie Giudikarijoje susikūrusius savanorių dalinius ir jų sandėrį su Pjemonto armija. Maždaug dešimtą ryto į patrulių rankas pakliuvo galvijų banda. Netrukus raitelius užpuolė stiprus priešų būrys. Apšaudė avangardą nuo kapinių sienos. Leitenanto grafo Trautzono priešakinis būrys peršoko neaukštą kapinyno sieną ir tarp kauburių ėmė vaikyti galutinai sutrikusius priešus, dauguma jų smuko į bažnyčią, o iš ten per zakristijos duris nėrė į tankų miškelį. Dvidešimt septyni nauji belaisviai sakėsi esą iš Neapolio savanorių būrio, vadovaujamo popiežiaus karininkų. Eskadronas turėjo tik vieną nukautąjį. Grandinio Votrubeko ir dragūnų Holo ir Haindlio vora, apjojusi miškelį, pačiupo lengvąją haubicą, tempiamą dviejų darbinių arklių, nukovė ginkluotą jos sargybą ir, sugriebę už apynasrio, apgręžė arklius. Nesunkiai sužeistas grandinis Votrubekas buvo pasiųstas atgal į štabą pranešti apie laimėtas kautynes ir kitus šaunius nutikimus, belaisviai taip pat buvo nugabenti į užnugarį, o haubicą pasiliko eskadronas; išjojus ginkluotai sargybai dabar jį sudarė septyniasdešimt aštuoni raitininkai.

Pasak įvairių belaisvių pasakojimų, kurie visiškai sutapo, iš Milano esą išvesti reguliarūs ir nereguliarūs priešų kariuomenės daliniai, išgabenti visi pabūklai ir amunicija, todėl rotmistras negalėjo atsispirti nei savo, nei eskadrono pagundai įžygiuoti į šį didelį ir gražų beginklį miestą. Skambėjo vidurdienio varpai, aidėjo generolo maršas, keturių trimitininkų pučiamas į žvilgantį kaip plienas dangų, žvangėjo tūkstančiai langų, blyksėjo septyniasdešimt aštuonių karių šarvai, tiek pat apnuogintų kardų, raitininkai pasukdavo vienoj gatvėj į dešinę, kitoj – į kairę, jojo pro nustebusių žmonių minią tarsi pro išdraskytą skruzdėlyną,

pro blyškius veidus, svaidančius prakeiksmus ir dingstančius namų tarpuvartėse, pro užsimiegojusius langus, pravertus nepažįstamų gražuolių, pro bažnyčias – Šv. Babilo, Šv. Fedelio, Šv. Karolio, – pro garsiąją marmuro katedrą, Šv. Satyro, Šv. Jurgio, Šv. Lauryno, Šv. Eustorgijaus, kurių seni vario vartai buvo atidaryti, ir, degant žvakėms, rūkstant kalėdiniams smilkalams, tarsi jiems mojavo sidabriniai šventieji ir brokatu apsivilkusios moterys spinduliuojančiomis akimis; jie pražygiavo pro daugybę palėpės kambarėlių, pro tamsias vartų arkas, žemas krautuvėles bijodami šūvių, tačiau matydami vien paaugles ir juodaplaukius vaikėzus baltais dantimis; visa tai jie, žybsėdami akimis pro krauju aptaškytus dulkėtus antveidžius, regėjo nuo savo arklių; įžygiavo pro Venecijos vartus, išjojo pro Ticino vartus – štai šitaip perėjo Milaną šaunusis raitelių eskadronas.

Netoli pastarųjų miesto vartų, nuo kurių prasidėjo dailiais platanais apaugęs pylimas, vachmistras Antonas Lerchas tarėsi pro žemą naujai pastatyto gelsvo namo langą pirmame aukšte pamatęs pažįstamos moters veidą. Smalsumo pagautas, jis atsigrįžo balne ir čia iš sutrikusių arklio žingsnių pajuto, kad į žirgo priekinę pasagą įstrigo gatvės akmenėlis; vachmistras, jojęs eskadrono voroje, galėjo niekam nekliudydamas pasitraukti iš gretos – taigi nulipo nuo arklio, prieš tai atgręžęs jį į minėto namo prieangį. Kai tik jis pakėlė baltą savo bėrio koją, norėdamas apžiūrėti pasagą, staiga atsidarė į prieangį išeinančios namo durys ir pasirodė apkūni dar jauna moteris suglamžytu rytiniu chalatu, už jos atsivėrė šviesus kambarys su langais į sodą, ant palangių stovėjo keletas vazonėlių su bazilikais ir raudonom pelargonijom, vachmistras dar pamatė raudonmedžio spintą ir mitologinę skulptūrėlę iš neglazūruoto porceliano, tuo pat metu skvarbus jo žvilgsnis trivėriame veidrodyje pastebėjo priešingą

kambario sieną, prie kurios šliejosi didelė balta lova ir slaptos durys, pro jas akimirksniu pradingo drūtas, švariai nusiskutęs nebejaunas vyriškis.

Vachmistras ūmiai prisiminė tos moters vardą ir daug kitokių smulkmenų: tai buvo kroatų puskarininkio našlė, o gal gyvnašlė, prieš devynerius ar dešimtį metų Vienoje, tada tuometinio jos tikro meilužio draugijoje jis kartu praleido keletą vakarų ir pusiaunakčių, ir dabar stengėsi apkūnioje jos figūroje įžvelgti tuometinę putlią ir patrauklią būtybę. Stovinčioji, kaip įprasta slavams, beveik meilikaujamai jam nusišypsojo; į tvirtą vachmistro sprandą ir paakius siūbtelėjo kraujas, tačiau jį baugino perdėtas jos pataikavimas, tas rytinis chalatas, maivymasis užkalbinus ir visa, ką jis išvydo kambaryje. Kai vachmistras, nieko daugiau nematydamas, apdujusiu žvilgsniu stebėjo didelę musę, ropojančią tos moters šukomis, ir kai norėjo nubaidyti tą musę ir jau buvo beuždedąs ranką ant vėsaus balto jos kaklo, staiga jį nuo viršaus lig apačios nusmelkė šios dienos kautynių ir šaunių nutikimų prisiminimas, jis stipria ranka prisitraukė jos galvą sakydamas: „Vika, – šio vardo gal dešimtį metų nebuvo taręs, o jos krikštavardį ir visai pamiršęs, – po aštuonių dienų mes čia sugrįšim, ir šie namai bus mano butas“, – parodė vachmistras praviras kambario duris. Jis išgirdo, kaip namo gilumoje sutrinksėjo durys, pajuto, kaip nerimauja jo arklys: iš pradžių truktelėjo pavadį, paskui garsiai sužvingo nutolusiems žirgams, todėl raitininkas šoko į balną ir nusivijo eskadroną taip ir nesulaukęs Vikos atsakymo, tik spėjo pastebėti sutrikusią jos šypseną ir į pečius įgaužtą galvą. Tačiau ištarti žodžiai parodė savo galią. Per slopią metalinio dangaus kaitrą, nelygia žingine jodamas šalia savo gretos ir skandindamas žvilgsnį neatsiliekančiame dulkių debesyje, vachmistras vis ryškiau ėmė vaizduotis kambarį su

raudonmedžio baldais ir bazilikų vazonėliais, įsijautė į civilinę buitį, kurią vis dar tebeženklino karas, įsivaizdavo švelnią ir malonią netarnybinę prievartą, regėjo save su šlepetėmis ir ties kairiąja chalato kišene pūpsančia kardo rankena. O tasai skustaveidis apkūnus vyriškis, pradingęs už slaptųjų durų, dabar pavirto lyg ir šventiku, lyg ir nusenusiu kamerdineriu – jis taip pat vaidino svarbų vaidmenį, gal net didesnį negu plati puikioji lova ir švelnus baltutėlis Vikos kūnas. Storulis tarpais pasirodydavo kaip jo asmeninis patikėtinis, pernelyg paslaugus draugelis, išklojantis visas rūmų paskalas, pačiu laiku atnešantis tabako, kepto kaplūno, tarpais būdavo remiamas prie sienos, turėdavo jam duoti kyšį, dalyvauti visokiausiose intrigose, kartais tapdavo pjemontiečių žmogum, sąvadautoju, popiežiaus virėju, įtartinų namų savininku, namų, kurių tamsiose salėse vyksta politinės sueigos, o galiausiai pavirto išpurtusiu milžinu, jo kūne galėjai pragręžti bent dvidešimt volių ir vietoj kraujo iš jų tekinti auksą.

Po pietų patrulių būrys nieko svarbaus nebesutiko, ir vachmistro svajonėms nebuvo jokių kliūčių. Dabar jį užvaldė netikėto turto, apdovanojimo, staiga į kišenę byrančių dukatų troškimas. Mintis apie būsimąjį įžengimą į kambarį su raudonmedžio baldais įstrigo į jo kūną tarsi skeveldra, apie ją sukosi visi norai ir troškimai.

Kai vakarėjant raitininkų būrys, pašėręs ir pusiaukelėj pailsinęs arklius, vingiuodamas slinko Lodi ir Ados tilto pusėn, kur vis dar tikėjosi susidurti su priešu, vachmistrui pasirodė patraukliai įtartinas atokiau nuo vieškelio esantis kaimas, stūksantis su apgriuvusia varpine prieblandos gaubiamam klonyje, todėl jis, mostu pasišaukęs eilinius Holą ir Skarmoliną, atsiskyrė nuo žygiuojančio eskadrono ir pasuko į šalį, vildamasis tame kaime

iš tikrųjų užklupti priešo generolą su nedidele apsauga, pačiupti jį ar kitokiu būdu pelnytis aukštą apdovanojimą – tokia įaudrinta buvo jo vaizduotė. Kai jie pasiekė skurdoką, tartum ištuštėjusį sodžių, vachmistras liepė Skarmolinui apjoti namus iš kairės pusės, Holui – iš dešinės, o pats, gniauždamas pistoletą, ryžosi risčia šuoliuoti kaimo gatve, tačiau netrukus pamatė tašytų akmenų grindinį, aplaistytą kažkokiais slidžiais riebalais, ir buvo priverstas paleisti arklį žingine. Kaimas atrodė kaip išmiręs; nei vaikų, nei paukščio, nei vėjo dvelksmo. Abipus gatvės stovėjo dulkini nameliai aptrupėjusiu tinku; ant plikų plytų čia vienur, čia kitur anglimi buvo pripaišyta nešvankių piešinių; žvilgtelėjęs vidun pro atvirų durų staktą, vachmistras, kartais pamatydavo pusnuogę žmogystą, tingiai išsipleikusią ant lovos arba kėblinančią kambariu tartum išnarintom kojom. Arklys taip lėtai ėjo, taip sunkiai kilnojo užpakalines kojas, tarsi jos būtų švininės. Kai vachmistras atsigręžęs pasilenkė, kad pasižiūrėtų į žirgo kanopas, iš vieno namo sušlepsėjo žingsniai, o kai atsitiesė, pro pat arklio priešakį praėjo kažkokia moteriškė, kurios veido jis negalėjo matyti. Ji buvo menkai apsirengus; nebešvarus, nudriskęs gėlėto šilko sijonas vilkosi paplavom aplaistyta žeme, iš purvinų šlepečių kyšojo basos kojos; ji praėjo taip arti pro arklio galvą, kad pro šnerves išpūstas oras pajudino žvilgančią riebaluotą jos plaukų garbaną, nudrykusią iš po senos šiaudinės skrybėlės ant nuogo kaklo, tačiau ji nepaspartino žingsnio ir neišsilenkė raitelio. Kairėje iš po vieno slenksčio į gatvės vidurį išsirito dvi susikibusios kruvinos žiurkės, apatinė taip gailiai cypė, vachmistro arklys, pakreipęs galvą, garsiai suprunkštė ir įsispoksojo į žemę. Raitelio blauzdomis paragintas, jis vėl pajudėjo; moteris tuo tarpu pradingo viename prieangyje, ir vachmistras nespėjo pamatyti jos veido. Iš kito namo pakėlęs galvą išspruko šuo,

vidury gatvės numetė kaulą ir pamėgino jį užkapstyti tarp dviejų grindinio akmenų. Tai buvo balta kalė mišrūnė, nukarusiais speniais; ji rausė velniškai uoliai, paskui pastvėrė kaulą dantimis ir nubidzeno į priekį. Kai kitoj vietoj ėmė draskyti žemę, prie jos atsirado dar trys šunys: du jaunikliai liaunais kaulais ir švelniu kailiu – jie dar nemokėjo nei kandžiotis, nei loti, tik stvarstė vienas kitą menkais dantukais už snukučių. Trečiasis, atbėgęs sykiu su jais, buvo gelsvas kambarinis šuniukas išsipūtusiu pilvu, kurį vos panešė ant plonų kojų. Jo galva, palyginti su tokiu storu, išsipūtusiu kaip būgnas pilvu, atrodė per maža; žvitriose akutėse atsispindėjo baisi kančia ir skausmas. Staiga pribėgo dar du šunys: vienas buvo baltas, perkaręs ir nepaprastai bjaurus, iš pūliuojančių akių varvėjo tamsus skystis, kitas – gelzganas kurtas per ilgom kojom. Jis pakėlė galvą ir pažvelgė į vachmistrą. Tasai šuo, matyt, buvo labai senas. Akys atrodė be galo pavargusios ir liūdnos. Kalė sumišusi blaškėsi priešais raitelį; abu šunėkai jaunais snukučiais tyliai graibstė arklį už kulkšnių, o kambarinis šuniukas vilko pasibaisėtiną savo kūną palei pat kanopas. Bėris nebegalėjo net žingsnio žengti. Vachmistras, nusitaikęs į vieną iš šunų, spustelėjo pistoleto gaiduką, o kai ginklas užsikirto, jis paragino pentinais žirgą ir nudundėjo akmeniniu grindiniu. Tačiau po keliolikos šuolių vėl turėjo staiga šiurkščiai sustabdyti. Šįsyk kelią pastojo karvė, kurią paauglys įsirėžęs tempė už virvės prie skerdiko kaladės. Tačiau karvė, pabūgusi kraujo tvaiko ir prie durų staktos prikaltos šviežiai nudirto juodo veršiuko odos, įsispyrė visomis keturiomis, išplėtus šnerves įtraukė rauzganos saulėlydžio miglos ir, kol vaikigalis, pagaikščiu ir virvagaliu plakdamas, persivedė ją į kitą pusę, pasižiūrėjusi gailiom akim, dar grybštelėjo gniūžtelę šieno, kurį vachmistras buvo prisirišęs prie balno. Pagaliau užpakaly liko paskutinis kaimo namas;

jodamas tarp dviejų žemų mūrinių tvorų aptrupėjusiu tinku, vachmistras galėjo apžvelgti anapus seno vienskliaučio akmeninio tilto per beveik išdžiūvusį griovį tolyn bėgantį kelią, tačiau aptingusiuose arklio žingsniuose dabar pajuto begalinį nuovargį, todėl mūro tvora iš abiejų šonų slinko pro jo akis taip pamažu, jog jis galėjo pastebėti net ant jos ropinėjančius šimtakojus ir vėdarėlius, raitininkui pasirodė, kad perjodamas šį bjaurų kaimą sugaišo begalę laiko. Staiga iš arklio krūtinės išsiveržė atodūsis, panašus į kriokimą, vachmistras ne iškart suprato šio garso priežastį, iš pradžių jos dairėsi virš galvos, paskui šalia savęs, kol galiausiai įsižiūrėjo į tolį – anapus akmeninio tilto, maždaug tokiu pat atstumu kaip dabar jis, vachmistras pastebėjo artėjantį savo pulko raitininką – kitą vachmistrą, taip pat jojantį ant bėro žirgo iki kelių baltom priekinėm kojom. Puikiai žinodamas, kad visame eskadrone nerasi kito tokio arklio kaip tas, ant kurio jis sėdi, ir vis dar negalėdamas atpažinti antrojo raitininko veido, vachmistras nekantraudamas pentinais paragino savo arklį risčia, anas irgi atitinkamai pagreitino žingsnį, dabar juodu vienas nuo kito buvo maždaug per akmens mėtį; kai abu arkliai, kiekvienas iš savo pusės, tuo pačiu metu uždėjo ant tilto savo ligi kelio baltą priekinę koją, vachmistras apstulbęs pažino, kad toji šmėkla yra jis pats, tartum pamišėlis trūktelėjo arklį atgal ir, iškėlęs dešinės rankos pirštus, dūrė į aną būtybę, kuri lygiai taip pat sustabdė arklį, iškėlė dešinę ir ūmai pradingo; eiliniai Holas ir Skarmolinas lyg niekur nieko pasirodė abipus išdžiūvusio griovio, ir čia ne per toliausiai virš pievos garsiai nuskardėjo eskadrono trimitų signalas pulti. Kuo skubiausiai užjojęs ant pylimo, vachmistras pamatė eskadroną, šuoliuojantį miškelio link, ten paskubomis rikiavosi priešo raitininkai su ietimis, kaire ranka jis perėmė visus keturis atleistus pavadžius, ant dešinės užvyniojo kardo

dirželį, čia pastebėjo, kaip ketvirtasis būrys, atsiskyręs nuo eskadrono, pristabdė arklius, ir netrukus pats pajuto dundančią žemę, aitrų dulkių tvaiką, įsiveržė į priešų tirštumą, smogė per mėlyną ranką, iškėlusią ietį, išvydo šalimais rotmistro veidą išverstom akim ir nuožmiai prašieptais dantim, staiga pasijuto apsuptas vien priešininkų veidų ir svetimų spalvų, nėrė tiesiai į švytruojančių ašmenų mišką, smeigė arčiausiajam į kaklą ir nuvertė nuo žirgo, dar pastebėjo, kaip šalimais prasiviepęs eilinis Skarmolinas nukirto vienam pirštus, gniaužusius pavadžius, ir giliai suvarė kardą arkliui į sprandą, čia pamatė, kad praretėjo apgultis ir netikėtai atsidūrė prie upelio, kur užklupo priešo karininką ant širmo arklio. Karininkas norėjo peršokti upelį, tačiau širmis neklausė. Ir šiaip, ir taip jį ragindamas, jis atgręžė į vachmistrą jauną išblyškusį veidą ir pistoleto vamzdį, bet čia jam tiesiai į burną susmigo kardas, kurio smaigalyje tarsi buvo susikaupusi šuoliuojančio arklio jėga. Vachmistras ištraukė kardą ir stvėrė pavadžius, kaip tik už tos vietos, kur juos ką tik paleido krintančiojo pirštai, širmis lengvai ir grakščiai kaip stirna perkėlė kojas peržengdamas mirštantį savo poną.

Kai vachmistras, pasigrobęs dailųjį žirgą, pasuko atgal, į tvankią miglą besileidžianti saulė užliejo pievą šiurpiu raudoniu. Net ir ten, kur nebuvo pasagų žymių, tarsi telkšojo kraujo balutės. Raudonas gaisas krito ant baltų uniformų ir šypsančių veidų, žibėjo, liepsnote liepsnojo šarvai ir gūnios, bet labiausiai blizgėjo trys nedideli figmedžiai: į minkštus jų lapus raitininkai kikendami buvo išvalę kardų griovelius. Prie tų medžių, tarytum nutaškytų raudonom dėmėm, sustojo rotmistras, o šalia jo – eskadrono trimitininkas, jis pakėlė prie lūpų trimitą, tartum ištrauktą iš raudonos sunkos, ir sutrimitavo patikrinimui. Jodamas nuo vieno būrio prie kito, vachmistras įsitikino, jog eskadronas ne

tik kad neprarado nė vieno vyro, bet net paėmė devynis žirgus. Prijojęs pranešė rotmistrui, vis dar nepaleisdamas savo širmio, kuris trypčiojo iškėlęs galvą ir šnarpštė tarsi jaunas, dailus ir įnoringas žirgas – toks jis ir buvo. Rotmistras išsiblaškęs išklausė raportą. Paskui mostu pasišaukė leitenantą grafą Trautzoną, šis tučtuojau nušoko nuo arklio ir dar su šešiais nusėdusiais šarvuotais raitininkais iškinkė pasigrobtąją lengvąją haubicą, paskui liepė šešiems vyrams nutempti ją į šalį ir paskandinti nedidelėje paupio pelkėj, tada kardo plokštuma sukirto abiem nebereikalingiem arkliam ir, vėl įšokęs į balną, tylėdamas grįžo į savo vietą pirmojo būrio priekyje. Eskadronas, surikiuotas dviem eilėm, laikėsi ramiai, tačiau raitininkų nuotaika buvo ne visai įprasta, gal nuo susijaudinimo, atsiradusio po keturių per vieną dieną laimėtų kautynių – tarpais pratrūkdavo tramdomas juokas, raitininkai tarpusavy pusbalsiu mėtėsi žodžiais. Neramiai stovėjo ir arkliai, ypač tie, tarp kurių buvo įsprausti svetimi. Po tokių sėkmingų nuotykių visiems atrodė rikiuotėje per ankšta, nugalėtojai visa savo esybe vėl troško plačiai pasklisti, pulti naują priešą, įsiveržti į jo tirštumą ir dar pasigrobti žirgų. Tuo metu rotmistras, baronas Rofranas, jodamas pro išsirikiavusį eskadroną, kilstelėjo sunkius vokus, uždribusius ant mieguistų mėlynų akių, ir girdimai, bet ne per garsiai sukomandavo: „Svetimus arklius paleist!" Eskadrone įsiviešpatavo kapų tyla. Tik širmis greta vachmistro ištiesė kaklą ir šnervėm bemaž palietė rotmistro žirgo kaktą. Rotmistras įsikišo kardą, ištraukė iš balno makšties pistoletą, atgalia ranka, laikančia pavadžius, nubraukė nuo blizgančio vamzdžio dulkes, garsiau pakartojo įsakymą ir pradėjo skaičiuoti: „viens", „du"... Ištaręs „du", įsmeigė blausų žvilgsnį į vachmistrą, kuris nejudėdamas sėdėjo balne priešais rotmistrą ir įdėmiai žiūrėjo jam į veidą. Jeigu atkaklus Antono

Lercho žvilgsnis ir būtų mėginęs išreikšti savotišką nuolankumą ar per daugelį tarnybos metų atsiradusią ištikimybę, nes jame retkarčiais blykstelėdavo šuniško klusnumo kibirkštis, tai keista šios akimirkos įtampa jo sąmonės nebuvo paveikusi, dabar jį plūste užplūdo įvairiausi, neįprastai malonūs vaizdiniai, ir iš širdies gelmių, kurių jis visiškai nepažino, pakilo gyvuliškas įtūžis priešais stovinčiam žmogui, kuris panoro atimti jo žirgą; tokia baisi neapykanta to žmogaus veidui, balsui, laikysenai ir visai jo esybei gali paslaptingai atsirasti tik metų metus artimai bendraujant. Gal panašūs jausmai klostėsi ir rotmistro viduje, gal jį paveikė kritinės situacijos pavojus, prisėlinęs ir užvaldęs jį tą nebylaus nepaklusnumo akimirką – rotmistras atsainiai, bemaž manieringai pakėlė ranką ir vos tik ištarė „trys", paniekinamai atviepęs viršutinę lūpą, – driokstelėjo šūvis, vachmistras, kliudytas į kaktą, visu kūnu užgriuvo ant savo arklio sprando ir nuvirto tarp bėrio ir širmio. Nespėjo jis žnektelėti ant žemės, ir visi būrių vadai ir eiliniai tučtuojau atsikratė pasigrobtųjų žirgų, paspirdami juos koja ar uždroždami pavadžiu; rotmistras ramiai įsikišo į makštį pistoletą ir vėl galėjo vesti priblokštą, tarsi žaibu perlietą eskadroną pasitikti priešo, gal kur nors tūnančio blausiame sutemų tolyje. Tačiau priešas nebeužpuolė, ir patrulių būrys netrukus nekliudomas pasiekė priešakinius savo kariuomenės postus.

Moteris be šešėlio

Vertė Vilija Gerulaitienė

I

Imperatorius buvo pas imperatorienę; vasarą ji gyveno viršutinėje žydrųjų rūmų terasoje. Žindyvė, kaip įpratusi, budėjo terasoje ir piktai mąstė apie lemtį, kuri jos ponią, fėją ir akylai sergimą galingojo dvasių kunigaikščio dukterį, atidavė už žmoną į mirtingojo rankas – na ir kas, kad jis – Pietryčių salų imperatorius. Vaizduotėje ji, kaip dažnai nutikdavo, su jos globai patikėtu fėjų vaiku, vis dar gyveno vienišoje salelėje, kurią skalavo septynių Mėnulio kalnų apsupto juodmedžio juodumo kalnų ežero vanduo, – ten vienumoje jų praleista ramūs metai. Vėl tarėsi žiūrinti į pusaugę mergaitę, kuri jos akyse pasiverčia šviesiai raudona žuvimi ir žibėdama neria į tamsią bangą arba, virtusi paukščiu, plasnoja tarp gūdžių šakų. Tačiau į svajingas mintis jėga įsibrovė grasus, nerimastingas dabarties pojūtis. Nejučia atsidususi ji plačiai atsimerkė ir įsižiūrėjo į gražios tamsos gelmę. Netrukus virš didžiojo tvenkinio akys užmatė kažką šviesaus. Tas šviesulys greitai artėjo, medžių viršūnės nušvito, kai skrido viršum jų. Iš apėmusios baimės suprato, kad toji būtybė iš ano pasaulio, kuriam pati priklausė ir kuriam jau visi metai neturėjo drąsos savęs priskirti: bet tai buvo ne Keikobadas, ne pats dvasių karalius, jos ponios tėvas, antraip ji būtų smarkiau drebėjusi. Kai terasa nušvito, ją kiaurai persmelkė dvasių pasaulio dvelksmas. Pasiuntinys, apsitaisęs melsvų žvynų šarvais, prigludusiais prie kresno kūno, stovėjo priešais ją ant plokščio stogo. Jo melsvai juodi plaukai buvo supinti, o akys žiburiavo.

– Kas tu? – išsigandusi paklausė žindyvė. – Niekada tavęs anksčiau nemačiau.

– Esu Dvyliktasis, tiek žinoti tau pakaks, – atsakė pasiuntinys. – Mano valia klausinėti, o tavo – atsakinėti. Ar šįsyk ji įsčiose nešioja negimusįjį? Ar tas nepakenčiamas dalykas įvyko šį mėnesį? Tuomet vargas ir tau, ir man, ir mums visiems.

Žindyvė įnirtingai paprieštaravo.

– Tai ji dar nemeta šešėlio? – toliau klausinėjo pasiuntinys.

– Nemeta! – sušuko žindyvė, – galiu tave užtikrinti, kaip ir tuos vienuolika, kurie buvo atvykę prieš tave, vos sudilus mėnuliui. Ji nemeta visiškai jokio šešėlio, lyg jos kūnas būtų iš kalnų krištolo. Negana to: viskas, pro ką ji praeina, akmenys, žolė arba vanduo sušvinta smarkiau, taip, lyg būtų smaragdai ir topazai.

– Dėkok savo Kūrėjui, kad taip yra, dėkok jam puolusi ant kelių, lengvabūde, prasižengėle moterie.

– Lengvabūdė! Prasižengėlė! Gal turėjau savomis rankomis vandenyje sučiupti gličią žuvį? Gal galėjau nulaikyti už ragų jauną aikštingą gazelę? Ir kodėl jis suteikė jai tą pasivertimo galią? Juk taip atidavė žmonių valdžiai! Kas iš mano budrumo, mano nuolatinės baimės!

– Visi turi patirti išbandymų, – atsakė pasiuntinys.

– Tai kodėl, – atkirto žindyvė, – ji neteko savo puikiosios dovanos, kuri jai dabar praverstų, kurią turėdama galbūt jau seniai būtų išsigelbėjusi iš savo žiaurios lemties tokiu pat būdu, kaip ir buvo nubausta!

– Viskam skirtas savas laikas, kitaip tai nebūtų išbandymai. Dvylika mėnulių sudilo, dabar stos trys dienos!

– Trys dienos! – nesitverdama džiaugsmu sušuko žindyvė.

Pasiuntinys griežtai pažvelgė į ją:

– Kas tave išmokė, – tarė jis, – lyginti vieną akimirksnį su kitu? Suimk save į rankas ir sergėk ją šimtu akių. Auksinis vanduo leidosi į kelionę, būtų negerai, jeigu jinai jį užeitų.

– Gyvybės vanduo? – sušuko žindyvė. – Niekad nebuvau mačiusi jo trykštant, bet žinau, kad jis kupinas slėpiningų dovanų, gal padėtų jai gauti šešėlį?

Mielai būtų dar daug ko paklaususi, bet pasirodė, kad miegamajame už nugaros išgirdo šnaresį. Pasukusi galvą blyškioje sietyno šviesoje pamatė imperatorių, tyliai pakylantį iš lovos, kurioje gulėjo prie miegančios žmonos, stovėjo ten jau visas apsitaisęs. Žindyvė greitai vėl atsisuko: pasiuntinys buvo pradingęs ir atrodė, kad jį gaubusi šviesa išsisklaidė visame ore. Lengvu žingsniu imperatorius peržengė veidu prie žemės prigludusios žindyvės kūną. Nekreipė į ją dėmesio, lyg čia tįsotų tik koks kilimėlis. Greitai nuėjo prie stogo krašto ir palenkęs galvą pažvelgė į blausią prieblandą. Gaivus oras iš arti atnešė garsus, kuriuos troško išgirsti. Tarp platanų tyliai vedė jo žirgą, jo kanopas buvo įsakęs visuomet apmuturuoti audeklu; mat buvo pratęs anksti, prieš aušrą išjoti medžioklėn ir palikti žmoną dar snaudžiančią, o vakarais grįžti vėlai, kai laiptų aikštelėse jau liepsnodavo dęglai ir miegamojo menę švelniai nušviesdavo devynios sietyno lempos. Vis dėlto šiais metais, kurių dvyliktasis mėnuo ką tik buvo pasibaigęs, nė vienos nakties neužmiršo praleisti pas žmoną. Žindyvė įėjo vidun ir atsisėdo ant lovos krašto prie miegančiosios kojų; kupina švelnaus nerimo žiūrėjo į savo augintinę. Iš sietyno išėmusi vieną lempą pakėlė iš šono: ant sienos nekrito šešėlis nei nuo galvos, nei nuo pečių, nei nuo dailių siaurų klubų. Miegančioji apsivertė ant šono, jos veidas skausmingai persikreipė, iš gerklės pro lūpas prasiveržė tyli aimana. Staiga ji atsimerkė, atsisėdo lovoje ir buvo tokia pat budri kaip ir miško žvėrys, akies mirksniu pakirdę iš miegų.

– Jis išvyko, – tarė ji, – ir šįsyk negrįš tris naktis.

Žindyvė krūptelėjo, prisiminė pasiuntinio žodžius, bet iš karto susitvardė.

– Ką tu sapnuoji, kai miegi? – paklausė skubiai. – Tavo sapnai blogi.

– Jis išjojo į kalnus ieškoti savo raudonojo sakalo, – pasakė imperatorienė, – ir nenurims, kol neras, net jei tektų negrįžti trisdešimt dienų ir trisdešimt naktų.

– Vargas mums, kad patekome tarp žmonių, – kalbėjo žindyvė. – Sulaukėme to, kad miegodama tu jau atrodai vos ne kaip viena iš jų!

– Kodėl neleidai man miegoti? – sušuko imperatorienė. – Kaip galėsiu taip ilgai ištverti, o kad galėčiau išvykti paskui jį, ak, ir kodėl pamečiau tą talismaną!

– Nelaimingasai vaike, kaip galėjai jį pamesti! Argi nebuvau tavęs prisaikdinusi jį saugoti: nuo jo priklauso tavo likimas.

– Tikrai nežinojau, kad tai jis davė man galią išsinerti iš savęs ir įsigauti į žvėries kūną. Dabar jau tą žinau ir esu nubausta. O, kad jį tebeturėčiau, kokios linksmos būtų mano dienos, neslinktų jos tarp mano laimingų naktų tokios nykios ir liūdnos. Koks per dienų dienas būtų mano gyvenimas ir kaip norėčiau pakliūti savo valdovui į rankas kasdien vis kitu pavidalu!

– Gana ir to vieno karto, – niūriai ištarė žindyvė.

– Ar tu manai, – gyvai tęsė imperatorienė, – kad tuomet jis būtų mane taip greitai sugavęs, jeigu jo raudonasis sakalas nebūtų nutūpęs man ant galvos ir, nesiliaudamas plakti sparnais, apakinęs taip, jog net žiežirbos iš akių pasipylė, – tada ir susmukau dygliakrūmiuose.

– Nejaugi jis iš tiesų pajėgė mesti į tave ietį, tas žudikas, tas priežlibis pragaro išpera? – sukliko žindyvė netramdydama neapykantos.

– Gal manai, kad jis turėjo pažinti mane šituo pavidalu? – atsakė imperatorienė. – Bet paskui man dažnai prisiekdavo, kad nuo žvilgsnio, kuris sklido iš gazelės akių, jam sudrebėjo ranka ir ietis tik pradrėskė man kaklą it spyglys, bet gerklės nepersmeigė.

Žindyvė burnijo sau pusbalsiu.

– Iš tiesų man teko ne tik išsiduoti žvilgsniu, bet ir greičiau, nei dabar sakau, atsiversti iš gazelės kūno į savąjį ir iškelti meldžiamai į jį rankas. Juk jis jau buvo nušokęs nuo žirgo ir išsitraukęs antrą, jam likusią ietį; akys buvo paraudusios nuo skubėjimo ir įnirtingo persekiojimo, veidas taip įsitempęs, kad pajutau mirtiną baimę, sklindančią iš to, kurį iš pat pirmo žvilgsnio pamilau ir nesilioviau viliojusi prie savęs, tad sušukau balsu. Ir tik tas šūksnis, kaip jis man sakė, pažadino jį iš apkvaitimo ir išgelbėjo gyvybę mums abiems. Bet niekada, – pridūrė ji tyliai, – moters akys nematė nuostabesnio vaizdo, kaip ta staigi permaina mano mylimiausiojo veide: medžioklio grėsmingumas virto švelnia mylinčiojo palaima. Ak, tik vieną kartą ir niekada daugiau jam taip nepriklausiau ir niekada daugiau nebepamatysiu taip persimainančio jo veido. – Vėl atsimerkusi tęsė: – Jis man prisiekė, kad mirtingas žmogus, kaip jis, nepakeltų tokios stiprios laimės daugiau nei vieną kartą gyvenime. Gal tai ir tiesa, nes išsyk po tos valandos mačiau jį kaip patrakusį, kai išvydęs savo raudonąjį sakalą ėmė laidyti į jį akmenis ir net pakvaišęs iš įtūžio triskart sviedė durklą, kam tasai sparnais plakė man per akis, ir niekuomet nepamiršiu to žvilgsnio, kuriuo krauju pasruvęs sakalas paskutinį kartą ilgai žvelgė į savo šeimininką nuo aukštos uolos, o paskui nusisuko ir sunkiai modamas konvulsiškai trūkčiojančiais sparnais pranyko sutemose.

Žindyvė atsistojo ir išėjo į terasą; anos medžioklės ir pirmosios meilės valandos istoriją iki panagių žinojo: visa tai jos

sieloje liko it išdeginta įkaitusiu grifeliu. Sakalo likimas jaudino ją nė kiek ne daugiau nei mylinčiųjų laimė, kurios liepsnos neišblėso per tris šimtus praėjusių naktų. Jos galvoje tebuvo viena mintis: negalėjo sulaukti, kol pamatys patekančią saulę, negalėjo ištverti blausios prieblandos – visos būtybės turėjo mesti šešėlį, kad toji vienintelė, kuri jo stokoja, juo puikiau būtų išskirta; kiekvienu žvilgsniu norėjo įsitikinti tąja būsena, su kuria, nors ji tetruks vos tris dienas, siejosi baisus likimo posūkis. Nekantraudama pažvelgė aukštyn į dangų, kuris jau nušvitęs įgavo žalsvo turkio spalvą: jos skvarbios akys pastebėjo paukštį, aukštybėse lėtai sukantį ratus – bet ir ant jo dar nesimatė saulės atšvaitų. Imperatorienė taip pat išėjo laukan ir žindyvė dar kartą paklausė:

– Ką sapnavai prieš pabusdama?

– Man regis, kad žmones, – atsakė imperatorienė.

– Kaip baisu, – atsakė žindyvė. – Iš tavo veido mačiau, kad sapnuoji kažką bjauraus. Vargas mums, kad čia atsidūrėme, vargas tam, kuris dėl to kaltas.

– Kodėl žmonių veidai tokie baisūs ir bjaurūs, o žvėrių – nuoširdūs ir gražūs? – pratarė imperatorienė.

– Nuo tokių pačių kaip jis jai baisu, – sumurmėjo žindyvė sau panosėje, – o jo ji nemato.

– O, kad dar kartelį galėčiau pavirsti angimi ir perplaukti veržlią kalnų upelio srovę, – tarė imperatorienė. – Kaip gyvatei žemėje ir kaip lingei ore rasti savo kelią be vedlio yra tikra palaima, bet meilė yra kažkas daugiau.

– Prisirišti prie žmonių, – sumurmėjo žindyvė, – tai tas pat, kaip išlieti save į skylėtą statinę.

Imperatorienė pastebėjo sakalą, sukantį ratus aukštai danguje, o žindyvė patenkinta pamatė ant jo sparnų saulės atspindžius.

Atrodė, kad jis iš lėto leidžiasi žemėn, bet šviesa ant jo tebekrito: nagai blykčiojo it brangakmeniai, o gal jis kokį brangakmenį laikė naguose.

– O laimingoji diena, – staiga sušuko imperatorienė, – tai raudonasis sakalas, mano valdovo numylėtinis! Jis išsigydė žaizdą, jis mums atleido.

Išskleidęs sparnus sakalas pakibo ore.

– Talismanas, – sušuko imperatorienė, – jis jį turi, atnešė jį man atgal.

Žindyvė nubėgo ir atnešė perlais ir brangakmeniais tviskantį žalio šilko drabužį. Jiedvi iškėlė jį išskleistą aukštyn.

– Pažvelk, kaip godojame tave ir tavo dovanas, tu gerasai, – šaukė jos garsiai, – tu karališkasai, kilniadvasiškasai!

Sakalas vienu vieninteliu sparno mostu nusklendė plačiu lanku aukštyn, paskui į šoną, tada staiga nėrė žemyn. Į abiejų moterų veidus siūbtelėjo oro gūsis, ir paukštis akimoju vėl pakilo aukštai į dangų, o ant drabužio liko gulėti talismanas; rašmenys, įspausti į blyškiai baltą plokščią akmenį, žiburiavo lyg ugnis ir blykčiojo lyg žaibai.

– Aš moku perskaityti šitą raštą, – tarė imperatorienė ir išblyško.

Žindyvė sudrebėjo, nes tų ženklų negalėjo perprasti kaip ir pirmiau. Ją persmelkė keista, kankinanti mintis, ir ji greitai stvėrė akmenį, kad išplėštų imperatorienei iš rankų, uždengtų tuos rašmenis, bet buvo jau per vėlu. Ženklus toji perskaitė akies mirksniu ir bemat perprato jų reikšmę. Pastirusia ranka imperatorienė laikė talismaną priešais save: regis, žvelgė pro jį žemyn į pragarą; ne kaip nuosprendis skambėjo jos lūpų tariami žodžiai, daug baisiau, tarsi sklistų iš giliai įmigusio žmogaus krūtinės, nepalenkiami, šiurpūs: „Prakeiksmas ir pražūtis teištinka

mirtingąjį, atmegsiantį šią juostą, akmeniu tepavirs jo ranka, nebent šešėliu išpirktų iš žemės savąją lemtį, akmeniu – kūnas, ranką ištiesęs, akmeniu – akis, kūnui pašvietusi, sąmonė telieka gyva, gyvasties lūpomis teragauja amžinąją mirtį – laiką telems žvaigždžių tvinksniai."

– Man regis, – tarė imperatorienė nuleisdama ranką, – kad viską žinau nuo lopšio, gal tėvas pašnibždėjo man į ausį, kai miegojau, vargas man, kad tai pamiršau!

Žindyvė tylėjo it kapas.

– Dabar suprantu tai, ko anksčiau nesupratau, – tarė imperatorienė ir užnėrusi talismaną ant perlų vėrinio pasikabino ant krūtinės. Bet jos plačiai atmerktos akys nežinojo, ką daro naktinėjančios rankos.

– Tas šešėlis yra mano šešėlis, kurio aš nemetu, girdėjau, kaip mano valdovas kalbėjo apie tai su vienu iš savo patikėtinių, jis sakė: „Nenoriu teisti artimųjų ir pasmerkti jų mirčiai, kol žemei dar nesumokėjau už savo gyvenimą." Mesdami šešėlį jie atsidėkoja žemei už savo būtį. Nežinojau, kad tasai tamsus daiktas jiems toks reikšmingas. Tegul būsiu prakeikta, kad klausiausi visko abejingai, lyg tai būtų ne mano reikalas! Aš pati nulemsiu jam mirtį, nes vaikštau žeme nemesdama šešėlio!

Pirmąjį sąstingį pakeitė mirtina baimė. Ji nenusakomai troško išgelbėti mylimąjį. Apkabino žindyvę: jautė, kad pagalbos ir išsigelbėjimo sulauks tik iš šitos vienintelės draugės, pas kurią taip dažnai vaikystėje išsigandusi ar ko nors prireikus rasdavo priebėgą.

– Tu niekada nepalikai manęs nelaimėje, – sušuko ji stipriai apkabindama žindyvę rankomis, – padėk man, tik tu tą gali! Viską man atleidai, atkeliavai paskui mane iš mūsų salos, perkopei Mėnulio kalnus, tris mėnesius klaidžiojai po miestus ir kaimus,

kol išsiklausinėjai, kur aš patekau, gyvenai tarp žmonių, kurie kėlė tau siaubą, valgei su jais ir miegojai, jutai jų kvėpavimą, viską dėl manęs padarei, padėk man, tau nėra jokių slėpinių, tu randi kelius ir numanai, ko imtis, įstengi įveikti kliūtis, žinai, kaip apeiti tai, kas užginta! Padėk man gauti šešėlį, tu mano vienintele! Parodyk man, kur galiu jį gauti, net jei reikėtų nusimesti apdarus ir nerti į giliausią jūrą. Pamokyk, kaip galėčiau jį nusipirkti, net jei ir tektų už jį atiduoti visa tai, kuo mano mylimojo dosnumas mane apipylė, kad ir pusę kraujo iš savo gyslų!

Senės tylėjimas ją dar labiau baugino, ji stengėsi įžiūrėti jos veidą. Ką tik pirmieji įkypi saulės spinduliai įspindo vidun it deglų šviesa. Bjauri ir gudri, neperprantama žindyvės veido išraiška perliejo ją šalčiu, ji pasijuto tokia vieniša, kaip dar niekada gyvenime, tai, kas nuo vaikystės buvo jai artima, atitolo ir ji paliko vienų viena. Bet buvo iš tų būtybių, kurių jėga nuo pasipriešinimo tik stiprėja.

– Tu tą žinai, piktoji sene, – suriko ji, – jau seniai tą žinojai, matei tai ateisiant ir džiūgavai, tu tikriausiai žinai ir skirtąjį laiką, o iki tos dienos, kuri mane pražudys, su pasimėgavimu skaičiuoji dienas, laukdama jos kaip šventės. Tau ji ir yra šventė, ji ateis ir atneš atlygį arba atleidimą nuo bausmės, mano tėvas žino, už ką nupirko tavo bailią, nedorą širdį. Bet tu apsiskaičiavai, norėjai mane, nieko nenutuokiančią, įstumti į pražūtį, bet atskrido dangaus paukštis ir mane persergėjo. Aš nemiegu ir žinau, kokią valdžią tau turiu. Nenoriu žinoti skirtojo laiko, gal jis ateis šią valandą ir aš išsyk pastirčiau tą žinodama. Nieko tavęs neklausinėsiu, įsakau gauti man šešėlį, net jeigu tau tektų atiduoti už jį gyvybę, o man – kartu su tavimi, arba net jei mudviems abiems tektų pavirsti akmeniu su gyva širdimi. Mano tėvas toli, o aš šalia tavęs, kelkis ir eik pirma, aš eisiu iš paskos,

ir gauk man, visų galingųjų vardu, šešėlį! Čia, o ne kitur bus žengta tuo keliu, šiandien, o ne rytoj, šią valandą, o ne tada, kai saulė pakils aukščiau.

Žindyvė sudrebėjo, nežinojo, ką atsakyti, viskas, ką gudrumu buvo prasimaniusi, viskas, kas jau buvo beveik susitvenkę iki įsitikinimo, jog išsivaduos, ėmė plaukti jai prieš akis. Į miegančią, skausmingai krūpčiojančią imperatorienę, primenančią žemišką moterį, ji žvelgė su niekinamu švelnumu, beveik su neapykanta. Dabar priešais ją ir vėl stovėjo absoliuti valdovė, ir senę nuo galvos iki kojų persmelkė tarnavimo prievolės troškimas. Ji neaiškiai prakalbo kažką raminamo.

– Nesakyk nė žodžio, – sušuko jos šeimininkė, – be to, kuris nurodys kelią, ir neišsisukinėk, nes gailėsiesi, nedelsk, nes kiekviena sekundė degina man širdį.

– Vaikeli, o kad aš žinočiau kelius ar bent nujausčiau, kokiais būdais galima būtų įsigyti šešėlį...

– Taip ir padarysime, – sušuko jaunoji moteris, – eime tenai! Tu pirma, aš paskui tave, šią akimirką!

– „Įsigyti" yra netinkamas žodis, – sumurmėjo žindyvė, – gal verčiau sakyti „užsitarnauti", o dar tikriau – „išvilioti apgaule" iš teisėto savininko.

– Tai ir eik tenai, kur toksai gyvena, nors tai būtų ir slibinas su savo išperomis!

– O gal tai dar kas nors blogiau, nejaugi bloga nuojauta tavęs nekankina?

– Pirmyn, tu priekabi dviveide, – piktai sušuko jos šeimininkė ir šiurkščiai timptelėjo senę keldama nuo žemės. – Tu pati man blogesnė už slibiną.

– Blogesnis už slibiną, bjauresnis akiai, atgrasesnis sielai, – tarė senė įsmeigusi akis jaunajai moteriai į veidą, – yra žmogus.

– Nuvesk mane pas tokį žmogų, kuris parduoda savo šešėlį, kad galėčiau jį nusipirkti, ir pabučiuosiu jam kojas.

– Gal proto netekai, vaike, – suriko žindyvė, – ar žinai, ką kalbi! Argi nebaugina tavęs jie net ir sapnuose, nors tiek mažai apie juos žinai? O dabar dar įsigeidei kartu su jais gyventi! Derėtis su jais? Žodis už žodį, atodūsis už atodūsį? Žiūrėti į jų žvilgsnius? Taikytis prie jų piktumo? Pataikauti jų niekšybėms? Tarnauti jiems? Juk štai kuo viskas baigsis. Argi tau nebaisu?

– Aš noriu šešėlio, – sušuko imperatorienė, – eime greičiau, kad galėčiau iš vieno jų užsitarnauti šešėlį. Kur stovi tasai namas, nuvesk mane ten! Aš to noriu!

– Namas? – atitarė žindyvė, nutaisiusi paiką žvilgsnį. – Kad žinočiau, kur jis stovi, tai būtume jau toliau, nei esame. Teks jį surasti.

Jaunoji moteris atidžiai įsiklausė, ką kalba senė: suprato, kad tai, ką pasakė dabar, tiesa ir dar labiau išblyško.

– Jeigu tu nežinai nei tokio žmogaus, nei namo, – sušnabždėjo ji, – vadinasi abi jo ieškosime ir abi surasime, tu eisi pirma, aš iš paskos.

Tvirtas ryžtas liepsnojo jos širdyje kaip ugnis alebastriniame inde.

– Žinau, kad jei įmanytų, jie viską parduotų, tai ir viskas, ką žinau, – tarė žindyvė. – Tad pirmyn, rašyk laišką savo valdovui.

– Ką man rašyti? – klusniai lyg vaikas paklausė imperatorienė.

Išmintinga senolė patarė jai, kaip surašyti laišką. Reikėjo, kad niekam nekristų į akis, jog ji išvyksta iš žydrųjų rūmų, bet negalima buvo prasitarti nieko apie tai, kas ją baugino, ir dar mažiau – ką yra sumaniusi. Ištiestame kairiosios rankos delne

grakščiai laikė išlygintą gulbės odos lapą, dešiniąja braižė lape rašmenis, bet ranka apsunko, atodūsiai vienas po kito veržėsi iš krūtinės. Kad ir kaip nekaltai vedžiojo ranka tuos rašmenis, kad ir kaip dailiai juos dėliojo, bet nelaimės ženklai, regis, nesiliovė skverbęsi tarpu jų. Viskas jai atrodė grėsminga, net ir dailūs rašmenys ėmė kelti šiurpą, dūsaudama baigė rašyti laišką, ir krištolinė ašara nukrito ant gulbės odos. Žindyvė žiūrėjo į ją nesuprasdama, kas čia taip sunku. Paėmusi iš rankos laišką sulankstė, susuko į perlais siuvinėtą nosinaitę ir įkišo į plokščią pauksuotos odos tūtelę. Imperatorienė įvėrė savo plaukų kaspiną į auksines tūtelės ąsas ir sumezgė į mazgą, kurį tik imperatorius mokėjo atrišti. Netrukus uždarytą laišką perdavė pasiuntiniui, kuris jodinėjo geru žirgu ir žinojo kelią.

II

Kai pasiuntinys kiek įkabindamas lėkė eidine vydamasis medžioklius, žindyvė pirma, o imperatorienė jai iš paskos nusklendusios oru nusileido žemėn tankiausiai apgyventame Pietryčių salų mieste. Jos vilkėjo skurdžiais drabužiais, senės apdaras buvo sudaigstytas iš juodų ir baltų lopų, tad ji priminė margą gyvatę, jaunoji moteris atrodė dar neišvaizdžiau, o skaistus jos veidas, išteptas tamsiais syvais, buvo neatpažįstamai pasikeitęs. Niekas į jiedvi nekreipė dėmesio, jiedvi skubiai žingsniavo palei upę, tekančią per didžiulį miestą. Gelsvas vanduo plukdė dideles tamsių dažų dėmes, kurias tarpais vis atplūsdavo nuo dažytojų kvartalo aukščiau tilto; iš kito kranto, kur stovėjo žemi kailiadirbių ir odminių nameliai, tvoskė aštrus kailiaraugio kvapas, o žvėrių kailiai, ištempti ant medinių basliukų, džiūvo upės

šlaituose. Anapus upės gyveno arklių kaustytojai ir viniakaliai, oras, pritvinkęs atviros ugnies atšvaitų ir pridegusių kanopų smarvės, gauste gaudė nuo kūjų trinksėjimo. Žindyvė ėjo vikriai ir užtikrintai, lyg sektų kokiu pėdsaku, imperatorienė skubėjo jai pavymui. Jiedvi priėjo tiltą, ant kurio stumdėsi daugybė žmonių, nešikų, kareivių, dviračių vežimų ir raitelių. Žindyvė ėmė brautis pro minią, imperatorienė stengėsi nuo jos neatsilikti, bet jai nesisekė. Bjaurastį žmonių veiduose pamatė iš taip arti, kaip niekada anksčiau. Norėjo drąsiai praeiti pro juos, kojos pajėgė tą padaryti, tik ne širdis. Atrodė, kad ją nutvers bet kuri krustelinti ranka, daugybės burnų vaizdas iš taip arti kėlė šiurpą. Negailestingi, godūs ir kartu, kaip jai regėjosi, baugštūs tokios galybės akių žvilgsniai susitvenkė jos krūtinėje. Ji matė žindyvę priešais save – toji dairėsi jos – stengėsi neatsilikti, vos neprapuolė žmonių kirbėlynėje, sykį atsidūrė priešais didžiulio asilėno kanopas, į ją nukrypo supratingas, švelnus gyvulio žvilgsnis, nuo jo ji atsigavo. Raitelis tvojo asilėnui lazda per galvą, mat tasai uždelsė, saugodamasis neužminti drebančios moters. „Gal jis suprato, kad turėjau pasiversti gyvūnu ir atsiduoti į žiaurias žmonių rankas?“ – persmelkė mintis ir ji visa pastiro akimirkai užsimiršusi, net nesuvokė, kaip atsidūrė tilto gale, kur ją nunešė žmonių srovė. Pamatė žindyvę, stovinčią prie užkandinės, atviros būdelės, ir jos laukiančią. Ten gulėjo išdėlioti gražių rausvaauksių žuvyčių kūneliai, o juos maurojo negro rankos. Ant balkio galva žemyn kabojo ėriukas nudirtu kailiu ir žvelgė į ją švelniomis akimis. Kažkieno ranka patraukė ją prie savęs, tai buvo žindyvė: ji pamatė, kaip ši perbalo ir trumpam užsimerkė, ir, ištraukusi iš minios, nusitempė į šoninę gatvelę. Pro čia ėjo nedaug žmonių, jie nešėsi medžiagų rietimus, prie namų šen bei ten nuo žardų tįso ilgos dažytų audeklų juostos. Pusaugiai

vaikai tempė skalauti geldas su tamsiais audiniais. Senė sustojo prie vieno žemo namo tarp dažytojų trobesių ir įsiklausė į iš vidaus sklindančius besiginčijančių žmonių balsus. Girdėjosi kelių įtūžusių vyrų balsai, o jiems piktai ir valdingai atsikirtinėjo dar jaunos moters balsas; paskui įsiterpė kito vyro balsas – jis skambėjo žemai ir ramiai, regis, įkalbinėjo susitaikyti. Bet jaunoji moteris pakėlė balsą dar pikčiau ir valdingiau nei pirma.

– Šitas balsas man patinka, – pratarė žindyvė ir davė ženklą imperatorienei priglusti prie sienos.

Barnis viduje vis aštrėjo, pagaliau tas žemas balsas, kuris mažiausiai girdėjosi, labai užtikrintai, nors ir visiškai ramiai, pasakė kažką įsakmaus. Tada kitų vyrų balsai, nepatenkinti ir rėžiantys ausį, priartėjo prie lauko durų. Žindyvė apsimetė einanti toliau, bet taip lėtai, lyg būtų labai sena ir tik vargais negalais dėliotų kojas. Imperatorienė kiūtino greta; iš namo išėjo trys vyrai, pirmasis vienaakis, kitas vienarankis, o trečiasis, daug jaunesnis, sukrypėlis, šlubčiojantis luošais klubais.

– Iš tiesų, mano broliai, – tarė vienaakis, kuris atrodė vyriausias, – tas budelis, kuris prieš dvidešimt dvejus metus išdūrė man akį, nepasielgė su manimi taip, kaip mūsų brolio žmona su mūsų broliu.

– Tikrai, ne, – atitarė vienarankis, kai jie ėjo skersgatviu, – ir toji prakeikta aliejaus spaudyklė, kuri prieš penkiolika metų nutraukė man ranką, nepadarė man to, ką ji daro jam.

– Ir tas kupranugaris, kuris prieš devynerius metus suspardė ir susuko mane į kuprą, man to nepadarė! – pridūrė jauniausiasis.

– Iš tiesų šita moteriškė, mūsų svainė, – vėl prabilo vyriausiasis, – tokia pasipūtusi ir apsėsta piktybės kaip Dievo bausmė, todėl ir lieka bevaisė, nors yra jauna ir graži, ir nors mūsų brolis tikras vyrų vyras.

– Štai kur mūsų namas, – tarė žindyvė ir už tų trijų vyrų nugaros vėl apsigrįžo į dažytojo namą.

Ji greitai įėjo vidun ir, tempdamasi paskui save imperatorienę, prasmuko pro prieangį į žemą pašiūrę, tokią seną, kad vos laikėsi nesugriuvusi.

– Reikia palaukti, kol vyras išeis iš namų, – pašnibždėjo senė imperatorienei, rodydama į plyšį šoninėje sienoje, prie kurio prikišo akį.

Savo poniai surado kitą plyšį ir abi sužiuro į vienintelį to namo kambarį. Imperatorienė pamatė jauną moterį, labai vargingai apsirengusią, dailaus, bet nepatenkinto veido: ji sėdėjo ant žemės ir kietai sučiaupusi lūpas žvelgė į tuštumą, taip pat didelį, stambiai sudėtą maždaug keturiasdešimties metų vyrą, kuris iki tamsumo pamėlusiomis rankomis sluoksniais klojo nenusakomo didumo purpurinio milo stirtą ir suko ją virvėmis, kad galėtų užsiversti ant drūtos kaip kupranugario nugaros; tai buvo Barakas, dažytojas. Darbuodamasis atsuko į sieną savo didelį veidą žema kakta, atlėpusiomis ausimis ir burna, primenančia plyšį. Imperatorienei jis pasirodė atstumiantis ir bjaurus, o jaunoji moteris – pikta nedorėlė. Galėjai matyti, kad dažytojas buvo linkęs pasikalbėti su pačia; surišęs ryšulį ėmė nerangiai pėdinėti milžiniškomis kojomis po kambarį, dėjosi keliantis nuo žemės kažką, kas guli netoli josios, išsitepliojo rankas ištekėjusio dažyto vandens baloje, kažin ką sumurmėjo ir pažvelgė iš šono į žmoną; bet josios žvilgsnis slydo pro šalį ir tebebuvo atkakliai įsmeigtas į tuštumą, tarsi dažytojo čia nė nebūtų. Galiausiai atsiduso, vienu mostu užsimetė sunkią naštą ant nugaros ir sulinkęs it mulas, bet tvirtais, tolygiais žingsniais išėjo pro duris. Likusi viena moteris bemat atsistojo. Vangiai perėjo per kambarį, vilkdama kojas parvertė seną akmeninę piestą, stovėjusią ant žemės,

ir visa, kas buvo viduj, pabiro ant dėmėmis nuėjusių grindų. Ji linktelėjo susemti, bet paniekinamai trūktelėjusi lūpas paliko visa kaip buvę. Nuėjusi prie žemo guolio, kuriuo dalijosi su dažytoju, sutaisyto tolimiausiame kampe prie pat mūro sienos iš kelių senų pagalvių ir antklodžių, pataisė jį koja išlygindama nuslydusius paklotus. Paskui grįžo į kambario vidurį ir metė piktą žvilgsnį į lovą. Žiovaudama susiruošė krapštyti iš skylės sienoje skurdžias gelsvai žalių alyvmedžių šakų atsargas; numetusi jas prie ungniakuro, kuris tebuvo nuo dūmų pajuodusi sienos kiaurymė, palengva, tarsi užsiganėdinusi ilgu darbu, išsitiesė. Jos rankos nuslydo šonais palei kūną, ir apčiuopusi savo liaunus klubus nejučia nusišypsojo.

– Štai ir suradome, – sušnibždėjo žindyvė, – eime vidun.

Ir juodvi, išsliūkinusios iš pašiūrės, žengė tiesiai prie to kambario durų. Imperatorienė dar niekada nebuvo peržengusi žmonių pastogės slenksčio, be savo rūmų; ją apėmė tokia nenusakoma baimė, kad ir vėl užsimerkė, pajuto svaigstant galvą ir vos neparpuolė užkliuvusi už ant žemės gulinčio ilgo samčio koto, tad nusitvėrė katilo, pakabinto ant grandinės, o šis susvyravo ir aptėškė ją purpuriniu skysčiu. Pamačiusi per slenkstį, ant kurio retai pasirodydavo svetimas veidas, skubančią seną moteriškę, panašią į juodai baltą šarką, ir kliuvinėjančią jauną, moteris net nusikvatojo garsiai kaip vaikas ir ilgai negalėjo nusiraminti, tuo tarpu žindyvė ėmė susyk berti žodžius, kas esanti, ir šitaip sugebėjo viską pasukti savo naudai. „Nereikią stebėtis, – pradėjo ji, – kad josios dukra užkliuvusi, nors ir prašanti už tai atleisti, nes vaikas nepratęs prie miesto ir gerokai išvargęs bevaikštant po gatves, beklausinėjant ir beieškant – ne vienas parodęs joms klaidingą kelią, gal iš nežinojimo, o gal ir iš piktumo, bet ji nenurimusi, kol radusi tuos namus, kurių ieškojusi, bet dabar,

išvydusi nepaprastą jų šeimininkės grožį savo akimis," – čia ji nusilenkė dažytojo pačiai paliesdama kakta žemę ir liepė tą patį padaryti dukrai, – „nebelikę nė menkiausių abejonių, kad ji atėjusi ten, kur reikėję." – Kaip tai ten, kur reikėję? Kas ją siuntęs? Kokių galų? Ir ką visa tai reiškia? – klausinėjo dažytojo pati drebėdama iš nuostabos. Kai senoji, nesiliaudama lankstytis, išdėstė žinanti, esą jaunoji ponia ieškanti tarnaičių, ir ji primygtinai prašanti – sulig tais žodžiais pabučiavo jos suknelės kraštelį – suteikti joms galimybę ir išbandyti jos dar žvalių metų patirtį bei dukters sumanumą, jaunoji moteris vos neplyšo juoku, juolab kad abiem atvykėlėms, palietusioms kakta purvinas grindis, vidury kaktos liko po tamsiai mėlyną dėmę. Apie tai, kas jas čionai pasiuntęs ir nurodęs tariamą tarnybos vietą, ji ėmė porinti netausodama žodžių, bet ir nieko aiškaus nepasakydama. Tai buvęs, tiek pagaliau galima buvo suprasti, kažkoks žmogus, kurį jos sutikusios ant tilto, ne ant to naujojo, bet ant kito, jaunuolis, dar beveik berniukas, toks visai smulkutis; gal jis kalbėjęs to kito pavestas, tokio vyresnio, išdidaus ir aristokratiško, kuris atrodė panašus į kunigaikštį ir iš pradžių laikėsi atokiai, bet paskui su ja vis dėlto irgi pasikalbėjęs; taip, gerai pagalvojus, tai tikriausiai jis ir buvęs: išties atsidavęs jaunosios ponios gerbėjas ir draugas. Šičia ji taip keistai ir reikšmingai sumirksėjo raudonai apvedžiotomis akimis, kad dažytojienė atšlijo per žingsnį atgal ir, perlieta saldaus nuostabos virpulio, įtikėjo turinti pasaulyje tokį bičiulį, nors niekada jo nė akyse nematė, niekada iki šios akimirkos apie jo egzistavimą nebuvo gavusi jokio ženklo. Senė ir vėl prišoko artyn, nes pajuto, kad moteris nuo jos nenusisuko, bet kaip tik dabar širdies gilumoje prie jos palinko, apsimetė bijanti priešingo dalyko ir ėmė šauktis Dievą paliudyti, esą negalėję įvykti keistesnio nesusipratimo, kad ji vis dėlto patekusi ne ton

vieton! Net nedrįstanti klausti, ar atitinkančios kitos žymės, ar ši neeilinio grožio jauna ponia iš tiesų yra ištekėjusi, ištekėjusi jau dveji metai, ir ganėtinai neįprasta, jog iki šios dienos neturinti vaikų – o taip, tai būsianti ji – ir ištekėjusi už garbaus amžiaus vyro iš dažytojų cecho – toks lengvai galįs būti tėvu savo pačiai – dramblotos povyzos, pražiota burna ir didelėmis ausimis? Nagi tikrai, maždaug taip esąs sudėtas Barakas, jos vyras. O ar esama namuose trijų nevedusių svainių, kurie tokie pikti ir atkarūs nedorėliai, vienarankis, vienaakis ir kuprius, barningi dykaduoniai ir veltėdžiai prie brolio stalo, paslaptingasis draugas kaip maro negalįs jų pakęsti už tas priekabes, su kuriom jie niekaip neatstoja nuo gražiosios jo draugės. Nuo tos akimirkos gražioji dažytojienė niekuo mažiau neabejojo, kaip tuo, kad turi slaptą neįtikėtinai subtiliai mąstantį ir jaučiantį draugą: visų labiausiai mėgavosi tuo, kad jis iki menkiausių smulkmenų žino viską, kaip jai einasi, stebėjo ją ir atjautė dėl visų kančių ir nuoskaudų, kurių, kaip ji tarėsi, buvo kupinas jos jaunas gyvenimas, ir tuomet ją taip ūmai persmelkė suvokimas, kad jos gyvenimas nykiai slenka, jog tų minčių atspindys įsiplieskė jos veide.

– Mūsų laimei, – sušuko žindyvė, – atėjome ton vieton, kurios ieškojome! Tu esi ta nepaprastoji, viena iš tūkstančių, žinau kad tu tokia, ir tas žinojimas sušildo mano seną širdį. Tu esi ta, kuri įstengė peršokti per savo šešėlį, išsižadėjo nuolatinių, bergždžių savo vyro apkabinimų ir tarė sau: aš užsiganėdinau motinyste jos net neparagavusi. Tu esi ta, kuri pasirinko amžiną nesuniokoto kūno lieknumą ir buvai tokia išmintinga, kad išvengei išbjurusių įsčių ir anksti suvytusių krūtų.

Senė ištarė tuos sakinius skambiu balsu ir taip, lyg giedotų iškilmingą giesmę, o jos šlykšti marmūzė, kurią įsitaisė žmonių pasauliui, iš tiesų priminė galvą pakėlusią margą gyvatę. Dažyto-

jienė žiūrėjo į bedantę jos burną, kurioje tarp plonų lūpų mikliai vartėsi įstabiai iškalbingas liežuvis, ir nesuprato, kas jai darosi: kažkas panašaus neaiškiai tūnojo joje tarp sapno ir tikrovės nuo antrųjų nevaisingos santuokos metų – ji niekada to nepasakė, net ir sau pačiai, ir vis dėlto tikriausiai snūduriuojant išsprūdo tai iš lūpų neištarta, kai lyg nepatenkintas vaikas niurzgliai ir vangiai atsakė į nepaliaujamą tvirto dažytojo meilumą – tai buvo ištarta ir niekas kitas, tik Barakas, negalėjo to žinoti, ir net jeigu kas nors iš to prasismelkė jam į sielos gelmes, niekados nepateko ant apsunkusio liežuvio, o dabar šita svetima moteriškė suokia jai tą į ausis taip, jog skamba tarsi liaupsės, persipynusios su pranašystėmis ir sumegztos su viliojančia žinia apie nepažįstamą gerbėją; niekada joks žmogus taip su ja nekalbėjo, iš suglumimo ir puikybės jai darėsi tai karšta, tai šalta, smalsumas ir gėda stūmė ją šalin nuo tos senės, bet ir vėl traukė prie jos, ji pajuto, kaip iš susijaudinimo gerkle aukštyn kyla rauda, perkreipė lūpas, kad neleistų jai prasiveržti, ir nusisuko. Jai už nugaros senė, bjauriai mirksėdama beblakstienėmis akimis, davė ženklus imperatorienei, rodydama į blyškų šešėlį, kurį moteris kambario prietemoje metė ant žemės, ir vaizdavo jį glostanti, tiesė į jį išskėstus pirštus, lyg būtų stengusis atplėšti nuo grindų ir prilipinti savo šeimininkei. Paskui ėmė suktis apie dažytojienę ir kurstyti sumaišties ugnį, kurią pati įžiebė, vėl įkyriai tvirtindama, esą pasirengusi jai tarnauti.

– O ponia, pasigailėk mūsų ir išpildyk prašymą tų, kurios nori tau tarnauti! Kaip mums įgyti tavo prielankumą, kad mus čionai išbandytum, o paskui pasiimtum drauge į kupiną džiaugsmo savo gyvenimą?

– Kvaiša tu, – tarė moteris. – Čia ir niekur kitur slenka kupinas džiaugsmo mano gyvenimas. Štai tie samčiai turi būti išblizginti, maišymo kartys nugremžtos, grūstuvės išvalytos, kubilas

ištuštintas, grindys išmazgotos, gelda pripilta vandens, po šaltu katilu reikia pakurti ugnį, karštą pamaišyti, žvėrių kailius švariai nugremžti, pilną grūdų maišą sumalti rankiniu malūnu, aliejų išpilti iš pūslės, o žuvis sudėti keptuvėn, ugnis turi degti, žuvys kepti, o aliejiniai papločiai turi būti gatavi. Barakas, mano vyras, išalkęs, be to, ir Vienaakis, Vienarankis ir Kuprius nori valgyti.

– Prie darbo, dukra, – kaip apsėsta sušuko senoji, – eik šen, atsiraitok rankoves, turime pasirodyti savo šeimininkei, kad ji priimtų mus į savo valdas.

– Kokias kvailystes čia kalbi, – tarė moteris nusijuokdama.

– Keptuvės, pas mane, ir tegul įsižiebia ugnis! – šaižiu balsu riktelėjo žindyvė, nieko jai neatsakiusi.

Keptuvės atlėkė oru jai į rankas, o žalios alyvmedžių šakos ėmė spragsėti.

– Kas jūs tokios, – netvirtu balsu paklausė dažytojienė, – kas toji jauniklė, ar tikrai ji tavo dukra, ta tylenė? Į tave ji nepanaši, kodėl glaudžiasi tamsoje ir taip spokso į mane?

Ugnis įsiliepsnojo, ir jaunosios moters šešėlis nutįso per grindis iki kitos sienos.

– Žuvelės iš žvejo kubilo, pas mane! – sušuko senoji nesiliaudama mojuoti rankomis virš ugnies.

Septynios žuvelės prasklendė oru pro plonus senės pirštus ir rausvaauksiai kūneliai vienas prie kito sugulė ant trinkos.

– Kas jūs tokios? – vėl paklausė moteris užėmusi kvapą.

– Žolelės iš mano šeimininkės prieskonių darželio! – įsakmiai sušuko senė, tiesdama abi letenas į tuščią orą, iš kurio jos prisipildė prieskonių, o jų kvapas pasklido po kambarį.

– Kokiõs šeimininkės? – sušuko jaunoji moteris lyg sapnuodama, vos ne pakvaišusi iš baimės ir smalsumo.

Senė sumetė žuveles į keptuvę, užpylė ant jų aliejaus ir uždėjo ant ugnies.

– Pasiklausk savo veidrodžio, – atsakė ji per petį.

– Veidrodžio neturiu, – skubiai sušuko dažytojo pati, – plaukus šukuojuosi virš kubilo.

Ugnies liežuviai plykstelėjo aukštyn, šešėlis sujudėjo ir darėsi vis gražesnis ir gražesnis.

„Kuo čia viskas baigsis?" – pagalvojo imperatorienė, kaip nesava drebėdama iš nekantrumo. Jai pasirodė, kad iš žuvelių keptuvėje, visų sykiu, pasigirdo dejonė. Taip, jos kuo aiškiausiai prodainiui šūkčiojo šitokius žodžius:

Motin, motin, įleisk mus vidun.
Durys užsklęstos, negalim įeit į namus.

– Kur aš, – paklausė imperatorienė, – ar tik aš tą girdžiu?

Joks kitas garsas nebuvo įsigavęs į jos sielą taip giliai, iki slapčiausių kertelių. Žindyvė kaip pamišusi darbavosi prie ugniakuro, keptuvės tik šokčiojo, aliejus kunkuliavo, žuvys čirškėjo, pyragai kilte kilo. Ji kažką sušuko į orą, ištiestoje jos rankoje sužibo brangus kaspinas, nusagstytas perlais ir brangakmeniais, panašus į tą, kuriuo imperatorienė antspaudavo savo laišką, o kitoje – apvalus veidrodis. Žindyvė atsiklaupė priešais dažytojo pačią, kuri pritūpė prie jos ant žemės. Senė vedžiojo jos ranką, kaspinas įsipynė į plaukus, jaunas veidas iš apvalaus veidrodžio liepsnojo gryna ugnimi, lyg naujai užgimęs. Žuvelės gailiai giedojo:

Mus supa tamsa ir baimė.
Motin, įleisk mus vidun
Arba pakviesk mylimą tėvą,
Kad atvertų mums duris!

„Argi jos negirdi?" – pagalvojo imperatorienė, akys aptemo, bet pojūčiai neapleido. Ji aiškiai matė abi kitas figūras. Jaunoji moteris kiūtojo pritūpusi ir nesiliovė dirsčiojusi į veidrodį, senė šokinėjo tarp jos ir židinio tai šen, tai ten.

– Kažką panašaus sapnavau, – prabilo dažytojienės lūpos.

Jaunosios moters veidas buvo keistai persimainęs ir kitų žodžių nebuvo galima suprasti. Senė prišoko prie jos sakytum meilužis, puolė ant kelių ir sušnabždėjo į ausį:

– O ar sapnavai, kad taip bus amžinai?

Jiedvi suprato viena kitą iš pusės žodžio. Jaunoji nualpo iš laimės, jos akys persivertė aukštyn taip, kad tik baltymai subaltavo.

– Iš pradžių tris naktis – ar ištversi? – sušnypštė žindyvė. – Tris naktis be savo vyro.

Jaunoji triskart linktelėjo galva:

– Tai niekai, bet kas bus paskui? – sušnabždėjo ji, – ar kas nors bloga? Ar kas nors baisaus, ką turėsiu padaryti?

– Ak tu nekaltoji, – sušuko žindyvė, glostydama jai rankas, skruostus ir kojas. – Tai vieni niekai.

– Ar būsi su manim, ar man padėsi? – kuždėjo dažytojienė.

– Argi mes nuo šios valandos ne tavo vergės? – šūktelėjo senoji.

– Pasakyk man, kaip viskas bus, – paprašė jaunoji moteris.

– Tu lauki kažko didelio, o stebėsiesi mažu, – atsakė žindyvė. – Tos trys naktys ir tvirtas pasiryžimas, tai sunkiausia.

– Sprendimas priimtas, o tos trys naktys – vieni juokai, pasakyk man, kaip viskas vyks!

– Tu nusigausi tarp dienos ir nakties prie tekančio vandens, – tarė žindyvė.

– Upė netoli, – pralemeno jaunoji moteris.

– Atsistosi nugara į tekantį vandenį ir nusivilksi drabužius, nepaliksi nieko, tik kurpę ant kairiosios kojos.

– Tiktai kurpę? – perklausė dažytojienė baikščiai šypsodamasi.

– Tada paimsi septynias šitokias žuveles, kaire ranka permesi jas per dešinį petį į vandenį triskart tardama: „Šalin nuo manęs, jūs prakeiktosios, apsigyvenkite mano šešėlyje". Tada visiems laikams atsikratysi tų negeidžiamųjų ir patirsi tokių grožybių, iš kurių šis kaspinas ir valgiai, kuriuos čia sutaisiau, tėra vien apgailėtinas kąsnelis.

– Ką tai reiškia, kad tiems, kurie negeidžiami, tarsiu: „Apsigyvenkite mano šešėlyje?"

– Tai sandėrio, kurį sudarysi, dalis, ir tai reiškia, kad nuo tos valandos tavo blyškus šešėlis atšoks nuo tavęs ir tu imsi švytėti tiek iš priešakio, tiek ir iš nugaros.

Nieko nematančiomis akimis moteris pažvelgė viršum veidrodžio.

– Aš tai padarysiu, – ištarė paskui.

– O varge, motin! – mirštančiu balsu suriko žuvelės ir bemat buvo iškeptos.

Viena tik imperatorienė girdėjo tą šūktelėjimą, jis persmelkė ją taip giliai, kad nežinia kiek laiko išbuvo užsimerkusi. Kai ir vėl atsimerkė, blėstančios ugnies šviesoje pamatė, kaip dažytojo pati pasilenkė siekdama pabučiuoti senajai ranką. Priekinėje kambario dalyje, netoli židinio, iš pusės vedybinio guolio dažytojui Barakui buvo sutaisytas gultas miegoti, o gale kambario moters gultas užtrauktas užuolaida. Žemai nusilenkusi dažytojo pačiai žindyvė išsitempė imperatorienę paskui save pro duris.

– Kas nutiko? – paklausė imperatorienė, kai jos sklendė per naktį.

– Daug kas, – metė žindyvė.

– Ar tai jau įvyko? – paklausė imperatorienė, patikliai nusitverdama žindyvės, kurios nebebijojo jau nuo tada, kai nebematė tarp žmonių. Senė dirstelėjo į ją lyg šaipydamasi:

– Kantrybės! – tarė ji, – viskam savo laikas.

III

Dažytojas Barakas grįžo namo vėlai. Rado kambarį tamsų ir pilną kvapų, tarsi būtų turtuolio. Uždegė žvakę ir be galo nustebo pamatęs į dvi dalis perskirtą santuokinį guolį: viena dalis, regis, laukė jo, visiškai neįprastoje vietoje prie židinio, o kita – už pakabinto audinio gabalo. Kai ten nuėjo ir ranka pridengęs žvakę atitraukė uždangą, rado žmoną, miegančią it vaikas sugniaužtais kumščiais. Ji alsavo ramiai ir atrodė geidulingai, bet jis susitvardė, tyliais žingsniais nuėjo prie židinio ir pagal kvapą aptiko likučius tokių gardžių žuvų ir prieskoniais pagardintų, aliejuje keptų pyragų patiekalų, kokių niekados nebuvo ragavęs. Dalį žuvų ir pyragų išsaugojo nepalietęs ir tuos likučius tykiai išnešė laukan į pašiūrę, kad rastų jauniausiasis brolis, kuprius, jeigu vidury nakties arba ankstų rytą įsigeistų ko užkąsti. Paskui nuėjo prie savo guolio ir, ant jo sėdėdamas, trumpai pasimeldė; tada dar palūkėjo valandėlę nekrutėdamas ir įdėmiai žvelgdamas į užuolaidą, kuri neleido matyti žmonos. Tačiau niekas net nekrustelėjo, ir tykiai atsidusęs, o jo atodūsis kaip ir visa kita buvo galingas, išsitiesė ir bemat įmigo. Kitą rytą prieš auštant, pasiėmęs grūstuvę, nuėjo prie upės ir kibo į darbą per šimtą žingsnių nuo trobos, kad keldamas triukšmą

netrikdytų žmonos miego. Grįžęs pamatė dvi svetimas moteris, kurios įsmuko vidun ir peržengė pirkios slenkstį tarsi būtų savo namuose.

– Tai mano tetulės, jos man tarnaus be atlygio, – tarė žmona, kuri, jo nuostabai, taip pat jau buvo atsikėlusi.

Kai abi moteriškės pasilenkė pabučiuoti jos suknelės krašto, ji leido joms tą padaryti tokia žavinga laikysena, kad jis tarėsi niekada jos tokios gražios nematęs. Bet neturėjo laiko ganyti į ją akių. Užsivertė ant kupros gerą stirtą ką tik suminkštintos žvėrių odos, o senė prišokusi jam pagelbėjo. Ji nuskubėjo pirma jo prie durų ir, jas atvėrusi, jam einant pro šalį nusilenkė.

– Greitai grįžk namo, mano valdove, – sušuko paskum, – mano šeimininkė džiūsta iš ilgesio, kai tavęs nėra!

Tada vienu šuoliu atsidūrė prie jaunosios ponios nutaisiusi miną, be garso išjuokiančią išeinantįjį.

– Šitos akimirkos – tai dykai barstomos aukso dulkės, – šnipštelėjo ji, – eik šen, kad tave išpuoščiau ir galėtume kartu išeiti.

– Neturime ko veikti užu namų sienų, – tarė moteris.

– Tada leisk pakviesti tą, kuris trokšta čionai ateiti.

– Apie ką kalbi? – šaltai paklausė moteris žvelgdama jai tiesiai į veidą.

Žindyvė sutriko, bet niekuo neišsidavė.

– Apie tą ant tilto, – nedelsdama atsakė, – kalbu apie tą, nelaimingiausiąjį iš visų vyrų! Leisk pakviesti jį ir atvesti prie išsiilgto slenksčio, kur bus išklausytas!

– Noriu, kad troba būtų švari, – tarė dažytojo pati, žvelgdama senei per petį, – katilus išblizgint, piestas nušveist, senos maišyklės turi atrodyti kaip naujos, o grindys išmazgotos ir taip toliau, viską iš eilės.

– O mano ponia, – gailiai sušuko senė, – tik pagalvok: yra toks vyras, kuriam nuo minties apie išleistus tavo plaukus ima tirtėti keliai.

– Begėde tu, kubilus – laukan skalaut, – suriko dažytojienė, – iššveist lovius ir statines, atnešt malkų iš pašiūrės, sukraut penkių sieksnių rietuvę, pakurt ugnį po katilais, girnas taip įsukt, kad žiežirbos lėktų, lovas paklot, pirmyn, viens, du! Abidvi prie darbo! Tegul Barakas, mano vyras, džiaugiasi, kad laikau dvi tarnaites.

– Vargas mums, – sušuko senė puldama moteriai po kojom. – Eime iš čia, mano dukra, mūsų ponia pilna paniekos mums ir nenori, kad tarnautume jai atsidavusios!

– Tai ar jūs stojot man tarnauti, ar ne? – piktai šaukė dažytojienė patraukdama nuo senės koją, jog toji net susvirduliavo. – Ar prisiekinėjot man, ar ne? – ir treptelėjo koja.

Žindyvė su imperatoriene pasileido tekinos, greitai paklojo lovas, išnešė skalauti kubilus ir geldas, paskui sunešė malkas iš pašiūrės ir sukrovė stirton, nušveitė piestą ir nugramdė samčius. Tuo tarpu dažytojo pati išsitraukė iš po pagalvės dailųjį kaspiną ir veidrodį. Gražinosi sėdėdama asloje ant glėbio džiovintų žolelių, bet jos veide matėsi nepasitenkinimas.

– Manot, kad laikot mane savo rankose, – šūktelėjo per petį, – norėtumėt, iki manęs jums dar toli! Sukitės vikriau ir liekit prakaitą.

– Būsi išalkusi, o mano ponia, – nuolankiai tarė senė. – Nuo nieko taip neišalksti, kaip matydama kitus dirbančius, – ir padavė jai lėkštę su daugybe sluoksniuotos tešlos pyragaičių, gardžiai kvepiančių prieskoniais, tokių dažytojo pati nė akyse nebuvo regėjusi: nustebusi juos apžiūrėjo, paskui paėmė lėkštę ir valgė vieną pyragaitį po kito. Kai vidurdienį Barakas parėjo namo, ji

nejuto alkio ir paliko net nepaliestus žindyvės paruoštus pietus, kuriuos Barakas skaniai sukirto. Kalbėjo ji irgi nedaug ir į vyro klausimus neatsakinėjo. Šis kone sulig kiekvienu burnon dedamu kąsniu gręžė į savo pačią kukulaines, kuriose matėsi baltymai, kaip būdavo jam įtempus dėmesį arba susirūpinus.

– Melskitės, jūs, kurios kartu su mumis valgote, – tarė Barakas tetulėms, sėdinčioms tolėliau ant žemės ir valgančioms, kas atlikę. – Melskitės, kad ji vėl galėtų valgyti ir kad tai išeitų jai į sveikatą. Žinokite, – tęsė jis, – kad prieš savaitę į namus buvau sukvietęs visas savo giminės moteris, ir jos, mano kūmos, kalbėjo gražius užkalbėjimus štai šitai, mano pačiai, ir žinokite, kad aš septyniskart prieš naktį suvalgiau tai, ką jos palaimino vaisingumo palaiminimu. Ir jeigu mano pati kaip nesava, kitokia nei visuomet, tai liaupsinu jos keistumą ir lenkiuosi iki žemės prieš tą pasikeitimą: nes mane apėmusi laimė, o širdį pripildęs laukimas.

Jaunosios moters veidas ūmai išblyško ir piktai persimainė.

– Bet žinokite ir tai, – tarė ji perkreipusi lūpas, – kad išvarvėjusiom akim bobpalaikės, šnabždančios užkalbėjimus, mano kūnui nieko nepadarys, o tai, ką šitas vyras prieš naktį suvalgė, neturi jokios galios mano moterystei.

Staiga pakilusi nuo žemės ji nuėjo į trobos galą prie savo lovos ir užsitraukė užuolaidą. Barakas irgi atsistojo; jo burna prasivėrė, tarsi jis žiotųsi dar kažką sakyti, o apvalias akis įsmeigė į užuolaidą, uždengusią nuo jo pačią. Tylėdamas suskato krauti krūvon dideliausią dažytų medžiagų šūsnį ir versti sau ant nugaros. Užsikrovęs naštą, prie durų dar kartą kiek ištiesino milžinišką nugarą ir tarė tetoms, draugiškai į jas pažvelgęs:

– Nepykstu ant tos moters už jos kalbas, nes žinokite, kad mano širdis džiaugiasi, ir aš laukiu tų palaimintųjų, kurie ateis.

– Niekas neateis, – sušnabždėjo sau moteris, – niekas neateis į šituos namus, jau veikiau kas nors išeis.

Ji sušnabždėjo tai beveik be balso, už užuolaidos, kad niekas neišgirstų; bet žindyvė vis dėlto išgirdo ir sumirksėjo beblakstienėmis akimis.

Moteris nejudėdama sėdėjo ant savo lovos, ištisą valandą. Po geros valandėlės žindyvė nubėgo prie užuolaidos ir kažką šnipštelėjo lovos pusėn; atsakymo nesulaukė.

– Varge, su šitom būtybėm gyventi blogiau, nei regėti jas sapnuose, – pakuždom tarė imperatorienė, – sakyk man, apie ką čia kalbėjosi toji piktavalė moteriškė ir jos bjaurus, netašytas vyras?

– Apie tavo šešėlį, – taip pat tyliai atsakė žindyvė.

Moteris staiga išlindo iš už užuolaidos.

– Tai kodėl gi jis neateina, tu melage, tas, apie kurį nesiliauji kalbėjusi? – paklausė ji vienu ypu ir tą pačią akimirką, kai tai ištarė, skaisčiai nuraudo. – Žinau, kodėl, gali man neatsakyti, – varė toliau ji, – jis pats – senas ir atgrasus, supratau tai, nes pasiuntė tave kaip sąvadautoją.

Žindyvė netarė nė žodžio.

– Prisipažink esanti samdoma sąvadautoja ir apgavikė, – suriko dažytojo pati, – ir kad visa tai tėra suktybės, kuriomis sieki apsukti man galvą!

Senė ir toliau tylėjo.

– Vošiu tau kurpe, ragana tu, – sušuko jaunoji moteris, – še tau už tai, kad tik per tave suvokiau savo vargą, še tau, – šėrė ji ir vėl, – už tai, kad norėjai, jog bėgdama nuo vilko užlėkčiau ant meškos, nes kas gali būti tas, kuris pasiunčia man į namus tokią kaip tu, – bus pamatęs mane gatvėje ir išdrįsęs be jokių ceremonijų manęs užsigeisti? – pasakyk man tai, kol dar tavęs

neišgrūdau, o tada paklausk jo, kas jam leido pakelti į mane akis! Papasakok ir apie tai, kad Barakas – stipriausias iš visų dažytojų ir tarp nešikų nėra jam lygių.

Žindyvė nė nekrustelėjo ir vis dar atkakliai tylėjo, vos kilstelėjusi galvą nuo žemės, bet atrodė nedrįstanti pažvelgti įtūžusiai savo poniai į akis. Tik kai šioji paliko ją ramybėje ir šiūruodama kojomis nuėjo šalin, dirstelėjo jai pavymui ir tarsi užsimiršusi nežinia kam sušnabždėjo:

– Tik pažvelk, o mano valdove, argi jos eisena neprimena troškulio kamuojamos gazelės plaukiančios eisenos?

– Užspausiu tau gerklę savo pirštais, – suriko dažytojienė, pagavusi kiekvieną žodį, ir staiga atsisuko, – su kuo ten kalbi, ragana tu?

Raudonis pranyko iš jos skruostų, ji buvo išblyškusi ir atrodė kaip įbaugintas vaikas.

– Su tuo, kuris stovi lauke, su tuo, kuris tiesia rankas į tavo namų duris, kuris iš aistros ir bergždžio ilgesio persiplėšė drabužius.

– Eik šen prie manęs, – tarė dažytojienė persimainiusiu balsu, – ateik, bet tik neliesk manęs!

Prisėdusi ant lovos prisileido senę arti prie savęs.

– Tu esi sąvadautoja, – pratarė ji, – vargas man, ir dar viena iš tų prasčiokių, atėjai pas mane, nes aš neturtinga, ir kaip pakliuvo pakleitei savo apgailėtinas gudrybes, tebus tau už tai atleista. Bet dabar atstok nuo manęs ir tąją pasiimk su savimi, nes nebenoriu jūsų daugiau namuose laikyti: štai ką mąsčiau sėdėdama tylomis ant lovos. Nenoriu eiti su tavimi, nenoriu pamatyti to, kuris tave čia atsiuntė; nes jis man atkarus jau dabar, dar jo nepamačius. Visi šio pasaulio gašlūnai vienas kito verti, o jų gašlumas kelia man šleikštulį. – Ji pasižvalgė po visą trobą

lyg apie kažką mąstytų. – Daug kas buvo purvina, ir jūs viską išvalėte, – tęsė ji, – bet niekas į gera nepasikeitė, tie rakandai man nė kiek ne mielesni nei anksčiau, o šitie namai nykesni už kalėjimą. Atėjai čionai nelemtą valandą, pakuždėjai man į ausį apie džiaugsmingą gyvenimą, kuris manęs laukia, tai buvo juodžiausias melas, nes man nenutiks nieko, ko jau nebūčiau patyrusi. Esu lyg prie kuolelio pririšta ožka, galiu mekenti dieną naktį, niekas nekreipia į mane domės, kai prispaudžia alkis, pasirupšnoju pati maisto, taip ir gyvenu diena po dienos, ir taip tęsis tol, kol mano smakras susiraukšlės kaip tavasis ir akys ims ašaroti kaip tavosios, aš nelaimingoji.

Ašaros užgniaužė jai balsą, ji susmuko krisdama kniūbsčiomis, senė ją sugavo. Moters skruostais liejosi ašarų upeliai, senė žiūrėjo gėrėdamasi. Leidusi verkiančiai moteriai tykiai prigulti ant lovos glostė jai skruostus, išbučiavo pirštų galiukus ir kelius.

– O, kokia tu esi, puikioji tu, kaip smilkalai, kurie šaltyje ilgai išlaiko kvapą, tu, kuri sau pačiai esi tokia rūsti.

– Kam tu degi smilkalus, aš jų nenoriu, – silpnu balsu pratarė moteris, kilsteldama senės rankose.

– Tai ne ambra, tai ne muskusas, – sumurmėjo toji, – tai ilgesio ir išsipildymo kvapas.

– Nekalbėk jokių užkeikimų, – baikščiai suriko jaunoji moteris, suspurdėjusi stipriai ją apglėbusiose ir prie lovos prispaudusiose rankose.

– Nurimk, nepaprastoji, tai tu pati, – sušuko žindyvė, – tavo atodūsis saldesnis už muskusą, tavo žvilgsniai sotina žavesio ugnimi.

Dažytojo pati ir veržėsi iš senės glėbio, ir kabinosi į ją, baimės ir geidulingumo sąmyšyje žvelgė viršun į ugningą audinį, iš kurio kažkas jėga veržėsi pas ją, jai apsvaigo galva ir teko užsimerkti.

– O mano valdove, argi tu gali atsilaikyti prieš jos akis, kai jos skęsta alpuly? – jos galvūgalyje šnabždėjo žindyvės lūpos, šnabždėjo atgręžtos aukštyn.

– Kas ten toks, jo nėra, – sukuždėjo moteris ir pajuto, kaip praradusi valią pakibo ant senės rankų. – Su kuo tu kalbi?

– Su tuo, kuris arti ir geidžia tavęs, su tuo, kuris man šaukia: tad uždenki jai akis, o kai jas atidengsi, mano veidas bus prigludęs prie jos kojų.

– Akis, – ištarė moteris ištrūkusi, – nė už ką!

– Tu tai padarysi, – sušuko žindyvė pataikaujamu balsu, – vėl atsigulsi į savo lovą, tu jau guli, leisi užkloti tave skraiste, mano dukra apklostys tau kojas ir švelniai uždės ant akių savo delną – tu leidaisi, o mano ponia!

„To niekada nebus, – tarė sau imperatorienė, – juk ji nenori! To niekaip negali būti“, – pakartojo, o moters akių vokai jau virpčiojo po josios delnais. Tai įvyko jai dar nespėjus to ištarti. Trobos vidury stovėjo vyras iš kūno ir kraujo, – pirmiau jo nebuvo. Ji tik akies krašteliu jį pamatė: jo esatis buvo stipri ir tykanti it žvėries. Imperatorienė negalėjo tverti žinodama jį stovint už nugaros. Žengė atgal atidengdama dažytojo žmonos akis. Toji atsisėdo drebėdama iš baimės ir sumišimo. Žindyvė nusilenkė priešais atvykėlį lig žemės, o šis iš lėto žengė prie gražiosios dažytojo pačios. Imperatorienė atsitraukė atatupsta; pamatė vieną jo akį esant didesnę už kitą, o žvilgsnyje – ypatingą žvėries aršumą ir suprato, jog tai – vienas iš efritų, kurie gali pasiversti kuo įsigeidę, kad priviliotų ir pergudrautų žmones. Matė jį esant gražų, bet dėl nežaboto godulio, perkreipusio bruožus, jo veidas jai atrodė dar bjauresnis už bet kurio žemėje sutikto žmogaus. Ji žinojo, kad efritai laikosi tykodami netoli mirtin-

gųjų pasaulio, bet niekada nė vienas iš jų neišdrįso taip arti jos prieiti. Ją supurtė neapykanta ir panieka, ji išsitiesė, o jos akyse sublykčiojo išdidumas. Žindyvė pajuto ją tūžtant, prisigretino prie jos, maldydama nutvėrė už rankos ir pastūmė šalin. Efritas stojo priešais dažytojo pačią, įsmeigęs į ją akis, o nuo jo žvilgsnio šioji savąsias nudelbė žemyn.

– Štai kur tu, – tarė jis žemesniu ir keistesniu nei tikėjosi imperatorienė balsu, stengdamasis, kad nuskambėtų meilikaujamai, vos ne nužemintai, – ta nepaprastoji, kuri laukia manęs.

– Laukia, – ištarė moteris. – Aš laukiu tavęs?

– Tu – moteris, bet tas, kuriam lemta atrišti tavo širdies mazgą, lig šios valandos nebuvo prie tavęs priartėjęs.

Moteris pravėrė burną, bet iš jos nepasigirdo nė garso. Jo rankos užspaudė jai kelius, jis prigludo prie jos, jame buvo kažkas panteriško ir kažkas gyvatiško. Imperatorienė pajuto širdį veriantį skausmą.

– Gelbėk ją nuo to išgamos, – sušnabždėjo ji žindyvei, – argi nematai, kad ji jo nenori!

– Pataikyti į dešimtuką neužkabinant taikinio būtų išties nepaprastas menas, – šaltai atkirto žindyvė.

Abiem rankom apgniaužęs dažytojo pačios riešus efritas privertė ją pakelti į jį akis, kurios neatlaikė prisispyrusių jo žvilgsnių; ji gulėjo atsivėrusi jam iki širdies gelmių.

– Akis, prisakyk jam nusukti į šoną akis, – šaukė moteris ir atrodė, jog nori pabėgti, bet efritas liko prie jos prigludęs, rankas sunėręs jai ant kaklo, o žodžiai, srūte srūvantys iš jo lūpų, skambėjo įsiteikiamai, bet kartu ir grėsmingai. Imperatorienė nenorėjo to matyti, bet žiūrėjo į juos. Nesuvokė, ką matanti, bet vis dėlto tai nebuvo visai nesuprantama: suvokė nepakeliamą tikrovę kaip vieną visumą.

– Viskas prarasta! – sušnabždėjo ji, stipriai įsikniaubdama veidu į džiovintų šaknų maišą. – Kas jis jai, kas ji jam, kaip jiedu susiėjo? Kodėl ji tik pusiau nuo jo ginasi? Dėl ko čia visa tai vyksta tarp šių padarų?

– Dėl tavo šešėlio, – atsakė jai žindyvė, ir jos veidas nuskaidrėjo.

– Ne, ne tai, – suriko imperatorienė jai į pačią ausį.

– Nurimk, – tarė senoji, – nurimk, ji niekina visus ir turi degti geismų liepsnose.

– Gundyk ją turtais, juk kalbėjot apie gardžius patiekalus – ji nori turėti namą ir vergių, – tarė jaunoji moteris, – duok jai, ko ji nori, bet tik ne šitai!

– Kreiva vinis, – atkirto miklus senės liežuvis, – dar ne meškerė, prie jos reikia ir kabliuko.

Moteris išsilaisvino rankas ir atsistojo.

– Aš noriu pasislėpti, – tarė ji, – padėk man, sene, noriu nuo va šito pasislėpti! Ką jis man rūpi, tas svetimas žmogus! Na ir kas, kad gražus!

Žindyvė bemat atsidūrė prie jos:

– Nebūti tau svetimas, tu nuostabioji, – tarė ji nenusakoma išraiška, – tai viskas, ko jis trokšta.

– Noriu pasislėpti nuo jo žvilgsnių, – suriko moteris, taip negrabiai atstumdama senę šalin, kad pati atsidūrė dar arčiau to vyro. – Paklausk jo, kaip jis drįsta reikalauti iš manęs to, ko pareikalavo, tas, kurio dar prieš valandą nepažinojau! Paklausk jo! Jis sako reikalaująs to kaip pasitikėjimo įkaito ir žymens, jog mano širdis nešykšti!

– Iš tikrųjų, jis sako tiesą, – su įkarščiu sušuko senė persimesdama žvilgsniu su efritu, – o kad prieš valandą jo nepažinojai,

yra tik dar viena dingstis pasirodyti kilniadvasiška: taip jau sutvarkyta tarp širdžių, jeigu kas nors mokė tave kitaip, tai norėjo apgauti, tu patiklioji.

– Taip ir yra, – sušuko efritas, bet senė davė jam ženklą nutilti. Įtemptai sukluso išgirdusi garsus lauke.

– Turite skirtis, – sušuko ji, – jūs, įsimylėjėliai, girdžiu dažytojo žingsnius – grįžta namo. Jis gerai nusiteikęs ir nešasi rankose molinį dubenį.

Imperatorienės širdis ėmė plakti iš džiaugsmo; ji vos įstengė sulaukti akimirkos, kol pamatys įžengiantį tą didžiulį ir stiprų vyrą. Kodėl jis neatveria durų, kodėl neįsiveržia vidun? – pagalvojo ji pakeldama galvą. Iš lauko pasigirdo kažkas panašaus į muziką, tarsi ausį rėžiantis dainavimas. Žindyvė atsistojo šalia ir metė jai neperprantamą žvilgsnį:

– Kelkis ir liepk jiems šiandieną skirtis, – tarė ji, – jau laikas.

Efritas laikė nutvėręs dažytojo pačią per juosmenį, norėjo ją išsitempti, atrodė, tarsi pavojaus akivaizdoje jo įžūli drąsa net padvigubėjo. Buvo gatavas pernešti savo grobį, pakėlęs į orą, per vidun besibraunančiųjų galvas ir degantis iš nekantrumo atrodė gražus. Imperatorienė stojo jam skersai kelią. Narsumu prilygo jam, apkabino moterį rankomis, efritas atsigręžė į ją veidu, liepsnojančiu it atvira ugnis; pro dvi nelygias akis žiojosi niekam neprieinamos prarajos, ją apėmė siaubas, ne dėl savęs, o dėl dažytojo pačios sielos, kad tajai tenka gulėti tokio demono glėbyje ir kvėpti sumišą abiejų alsavimą. Norėjo patraukti dažytojienę savęsp, nebodama, jog pirmąsyk apglėbia žmogišką būtybę. Dažytojo pati be valios pakibo jai ant rankų, jos akys matė vien efritą, jis ją visą apsėdo. Neapsakomas šiurpas perbėgo imperatorienei nuo galvos iki kojų. Vargiai besusivokė, kas esanti, nebeatsiminė, kaip čia patekusi. Dėl to, ką žinojo,

ją apėmė silpnumas, – net jos graži, tyra galia pradėjo silpti, pirmąsyk išsiplaiksčiusios mintys, visa kur ieškojo pagalbos, kažkas jos viduje visu smarkumu šaukėsi dažytojo Barako, ir ji pajuto, kaip jis žingsnis po žingsnio artinasi prie durų. Štai jis įžengė pirkion, linksmas ir triukšmingas, apsikrovęs ir apsuptas palydovų, veidas įraudęs iš džiaugsmo ir jaudulio, abiem rankom nešė didžiulį dubenį, prikrautą gardžių valgių: vištienos su ryžiais, uogienės, įvyniotos į gležnus vynuogių lapus, moliūgų, pagardintų pistacijomis, ir devynias galybes kitokių pagardų. Kuprius, užsidėjęs gėlių vainiką ant galvos ir brazgindamas dambrelį prasispraudė pro jį, Vienarankis atvilko dideliausią molinį ąsotį vyno, Vienaakis atbogino ant sprando tą patį ėriuką nudirtu kailiu, kurio švelnios akys anądien pakeliui į čia patraukė imperatorienės žvilgsnį, vaikai, susirinkę būriais, atvilioti dambrelio garsų ir gausybės patiekalų kvapo, apspietė duris, o su jais ir ėdrūs šunys. Visi virste suvirto pirkion, efritas žaibo greitumu išnyko, sukabinti audiniai pagavo plaikstytis, iš mūro iškrito atšokusi plyta, žindyvė sveikindamasi suplojo rankomis ir dėdamasi esanti nuolanki nusilenkė namų šeimininkui. Samdinės rankose alpėjusi dažytojo pati atsitiesė ir vienu žvilgsniu, kuris pirkioje už nieko neužkliuvo – nei už svainių, nei už savo vyro, padūkusiai alsuodama, tvaksint krūpčiojančiai širdžiai, pagavo nuo kūno jau beatsiskiriančią sielą. Bet geraširdėje dažytojo krūtinėje džiaugsmas dėl negirdėtų pirkinių ir pasirengimo puotai, kokios jo vargani namai dar neregėjo, buvo toks didelis, kad jis nepastebėjo, kokia suglumusi žmona.

– Ką dabar pasakysi, princese, – suriaumojo jis galingu balsu, – ką pasakysi man apie šituos valgius, įnoringoji, nepanorusi pietauti, ar tau patinka, kaip čia viskas paruošta?

O kad pati stovėjo nepratardama nė žodžio, įsmeigusi į jį plačiai atmerktas akis lyg į kokį vaiduoklį, tai pagalvojo, jog iš džiaugsmo ir nuostabos jai užėmė žadą, ir garsiai iš jos pasijuokė.

– Papasakokit jai šį bei tą, mano broliai, – sušuko jis, – kad pamatytų, kaip gerai viską supirkome. Kaip ten buvo pas mėsininką! O kaip pas prieskonių prekiautoją?

– Atkirsk, skerdike, nuo to veršio, – užtraukė Kuprius. – Ir nuo to avino, ir duok šen tą gaidį! – progiesmiu pritarė Vienaakis ir Vienarankis. – O tu, kepsnių kepėjau, duokš tą iešmą! – šūkavo visi drauge; Vienarankis ištraukė didžiulį iešmą, kurį buvo prisitaisęs šone prie prikyštės.

– Kepsnių kepėjau, duokš tą iešmą! – krykštavo jį apspitę svetimi vaikai.

– O kaip ten buvo su užkandžiais ir su vynu? – sušuko Barakas garsiau ir smagiau už visus.

– Štai kaip: trauk, kepėjau, pyragus, – atsakė broliai, – o tu, įtartinas žmogau, duok šen tą vyną!

– Taigi, taip ir buvo, – išdidžiai sušuko dažytojas, atgręždamas ratu paeiliui į visus smagiai įraudusį veidą.

Priėjęs prie pačios priglaudė ją prie savęs ir apibėrė bučiniais lūpas ir skruostus. Žindyvė prišoko kuo arčiau jų raitydamasi iš juoko. Ji sukosi visur suspėdama, tai paspirdama, tai niūkteldama vaikus, kurie vis painiojosi po kojom, kaišiojo pirštus į didįjį dubenį, stvarstė degančias pušines skiedras ir taikėsi pačiupinėti negyvą ėriuką; Kuprius viena ranka virpino dambrelį, kita padėjo užmauti ėriuką ant iešmo, Vienaakis pilstė vyną į molinius indus ir atkišęs burną gaudė varvančius prošal lašus, o Barakas sėdėjo ant žemės priešais didįjį dubenį, pasisodinęs pačią ant kelių, ir ją glamonėjo, tai traukė pirštais geriausius kąsnelius ir

kišo jai į burną, tai ją bučiavo, tarpais stipriai priglausdamas prie savęs. Jis nepastebėjo, kad kąsniai stringa jai gerklėje ir jo glamonėjama ji tebėra pastirusi it negyvėlė. Kadangi, jo supratimu, tuos gardžius valgius ji valgė per lėtai, tai kamšė juos į burnas jį apstojusiems vaikams, o pats tik sykiais ko nors įsimesdavo ir į valgius beveik nekreipė dėmesio.

– Trauk, kepėjau, pyragus, – šūkavo vaikai, laidydami iššaukiančius žvilgsnius į Vienarankį ir Vienaakį.

– Kai mes perkame, tai jau perkame! – dainavo Kuprius ir visiems per galvas ilgomis rankomis vis grybšteldavo iš paties dubens vidurio.

– O laimingoji diena, o maloningas vakaras! – dainavo Barakas griausmingu balsu ir laisva kaire ranka suėmė mažiausiąjį iš vaikų, paskui dar vieną, tvirtai nutverdamas už pakarpos, tada atsargiai švystelėjo juos savo pačiai į tarpukojį kvatodamas iš džiaugsmo. Moteris taip skubiai prisitraukė kelius ir nubloškė vaikus nuo skreito, kad šie nusirito tiesiai prie atviro ugniakuro, tada nustūmė šalin Baraką ir jis susvirduliavęs sutrypė kojomis didįjį dubenį. Didesnieji vaikai sukliko ir puolė traukti mažuosius broliukus ir sesutes iš ugnies, Vienaakis metėsi tarpu jų gelbėti kiek įstengdamas maisto likučių. Žindyvė, palikusi ėriuką ir iešmą, prišoko prie moters. Šioji klūpojo parpuolusi ant kelių ir mataravo rankomis, o iš burnos veržėsi pratisas šaižus riksmas. Abi tetulės greitai nunešė krūpčiojančią moterį į lovą. Barakas buvo greta, bet nedrįso nė prisiliesti prie šaukiančios pačios, nuskubėjo atgal prie ugniakuro, sutrikusiu žvilgsniu apžvelgė valgius, vėl nulėkė prie lovos ir baugščiai palietė jos kūną, kuris patrakusiai vartaliojosi it žuvis ant kranto: pamanė, jog ji apsinuodijo. Ištiesęs senei skepetą išgrūdo brolius ir vaikus laukan, tie nusitraukė nuo iešmo ėriuką ir pirkioje pasklido

aštrus prisvilusio lajaus tvaikas. Riksmas liovėsi, bet traukuliai tebetampė visą dažytojo pačios kūną. Pamačiusi savo vyrą, iššiepė dantis ir pro juos prakošė senei:

– Išgabenk mane iš čia, tu žinai, kaip tą padaryti, prisiek man, kad niekada daugiau nebepamatysiu nei šitų namų, nei šito veido.

Senė ištiesė tris pirštus, paskui vieną užlenkė ir vogčiom apsidairiusi parodė į tuos du, kurie liko. Moteris užsimerkė, Barakas negirdėjo, ką jos kalbėjo, matė tik, kaip senė jai šnabžda, kaip jaunoji moteris trumpai atsako, bet jau neperkreipusi burnos, kaip ji palengva rimsta ir guli tykiai.

IV

Trečiosios dienos vakarą medžioklė tęsėsi ant gilaus slėnio šlaito, palaipsniui susiaurėjančio iki stataus, neišmatuojamai gilaus duburio, kurio dugne tryško putojanti versmė. Viršum aukšto akmeninio tilto, permesto per prarają, plytėjo vienišas kaimas, jau užimtas medžioklių. Imperatorius perjojo akmeninį tiltą ir sulaikė žirgą ant kelio, jojusieji iš paskos šoko iš balnų ir laukė, kol jis nulips; du iš kilmingiausiųjų nuskubėjo prilaikyti apynasrio ir balnakilpės, bet sulaikęs juos atsainiu ilgos dailios rankos mostu jis liko sėdėti balne. Juokdarys šios akimirkos tik ir telaukė, kad iškrėstų pokštą – sukėlęs šiurkščią kaimišką erzelynę stengėsi įsiteikti ir išsklaidyti imperatorių kamuojantį rūpestį; jis staiga prišoko iš šono prie vieno senio, kuris nuolankiai pakluso, ir, nutvėręs jį už ilgos auksažilės barzdos, nuvilko prie imperatoriaus žirgo.

– Nagi, prakeikto kaimo viršaiti, – suriko ant jo, – pulk ant žemės ir prisipažink, kokie jūs, kalniečiai, liūdnai pagarsėję sakalų vagišiai, kaip mokate privilioti sakalus, primasinti juos apakintais paukščiais, mat patys baudžiatės medžioti su sakalais ir esate brakonieriai iš prigimties, ir kad bet kuris iš jūsų už raudoną imperatoriaus sakalą, jei tik jis – sergėk Dieve! – patektų jums į rankas, parduotumėte tikrą savo motiną, jau nekalbant apie pačią, kurią, jei įmanytumėt, atiduotumėt ir už žvirblius gaudyti išmokytą vištvanagį!

Seniui net akių vokai ėmė trūkčioti, jis viską priėmė už gryną pinigą, jau matė atsėlinančią mirtį, dievagodamasis iškėlė aukštyn rankas, regėjo jas jau nukirstas ir suluošintas. Ketino pradėti kalbą, bet atšiaurus juokdario balsas ir didinga poza, kurią tasai mokėjo nutaisyti, prispaudė jį prie žemės. Pagalbos meldžiančia išraiška žvelgė į vyrą, kuris sėdėjo viršum jo ant žirgo, bet tasai nė nekrustelėjo ir net nesiteikė į jį dirstelėti.

– Prisiekiu savo akimis, – nusiminęs sušuko senis, – te čia pat apaksiu! Esame vargingi piemenys, nieko neišmanome apie medžioklę ir neįstengtume atskirti sakalo nuo varnos!

Baimės apimtas jis taip mostagavo rankomis, pernelyg arti žirgo akių, kad šis atsistojo piestu, o imperatorius dešine ranka skubiai stvėrė už tūtelės, kurią su imperatorienės laišku nešiojo po drabužiais ant kaklo, kad būtų saugi, tik tuomet sučiupo pavadį ir sutramdė žirgą; juokdarys lindo jam į akis nekantriai dairydamasis šypsenos arba galvos linktelėjimo, bet nesulaukė nė žvilgsnio, imperatoriaus akys žvelgė tiesiai priešais save lyg miego apimto aro. Buvo vėlyva popietė, oras čia, pačiame septynių Mėnulio kalnų vidury, toks vaiskus, kad imperatorius iš tolių tolybės įstengė įžvelgti versmes tos pačios upės, kuri veržliai

sruvo jam po kojom ir, plonyčiu kriokliuku nukarusi nuo stačių uolų, krito iš aukštybių žemyn į nedidelį miškelį. Aukščiausio giraitės medžio viršūnėje buvo matyti tupintis sakalas: jis laikė naguose ir pešiojo paukštį. Rankos mostu imperatorius pakvietė vyriausiąjį sakalininką prie savęs ir blakstienų virptelėjimu parodė ton pusėn; sakalininkas savo plačiai įsodintomis budriomis akimis jau seniai buvo tą paukštį pastebėjęs ir pažinęs, jog tasai tupintis tolumoje ant šakos, yra ne tas, kurio jie ieško ir kurį surasti ir vėl prisivilioti buvo jo svarbiausia pareiga, ir lyg susigėdęs nusisuko į šoną, o raudonas veidas virš plataus rando skersai nosį ir žemiau jo patamsėjo. Bet imperatoriaus veidas apsiblausė, jis palinko mažumą prie sakalininko:

– Atsakai savo galva, – tarė jis tyliai, – kad šitose apylinkėse rastume ir atgautume raudonąjį sakalą, mes abu, tu ir aš.

Sakalininkas nedrįso pakelti akių į savo poną, laikė įsmeigęs žvilgsnį tiesiai imperatoriui į krūtinę; išblyško it vaškas, o į plačiai įsodintas akis įsigavo baimė. Nubėgęs pirmyn, liepė atvesti du mulus, pasiėmė veltinį apsiaustą ir odinę mantiją, prie diržo pasikabino du odinius krepšius, kurių vienas buvo su angom orui, kaip narvas. Imperatorius nušoko nuo žirgo, sėdo ant mulo net nepalietęs balnakilpės, sakalininkas užsėdo ant antrojo; jam prisiėjo nusitverti balno gugos, pajuto stirstant rankas ir kojas, labiau nei savo pono pykčio ir niauraus grasinimo bijojo likti su juo vienas. Bejėgiškai sukiodamasis balne pastebėjo, kaip arklininkas linktelėjo vienam iš jam pavaldžių bernioku; sakalininkas, tarsi to tik ir laukęs, metė jam apsiaustus. Berniokas, tykojęs su įkarščiu, žibančiom akim – matyt jo tyčia prisigretinta – vikriai užsėdo trečiąjį mulą ir nurisnojo paskui abudu.

Tylėdami jojo šlaitu, kelias greitai kilo aukštyn. Jie sekė vienas paskui kitą, mulai dėliojo kanopas tarp blizgančių uolų atplaišų

ir medžių šaknų, viena raitelių koja kybojo virš prarajos, kita braukėsi per vijoklius, apkibusius juodas stačias uolas, maži paukštukai dairėsi į juos žemyn iš lizdų ir skubriai praplazdendavo jiems prieš pat krūtinę. Sakalininkas žvilgsnį įrėmė į imperatoriaus nugarą, jo pečiai ir sprandas jam atrodė tvirti kaip uola, neprieinami ir negailestingi. Jie pasiekė viršūnę, imperatorius nusėdo nuo balno, vaikinukas greitai, kaip katė, nusliuogė nuo mulo, imperatorius nekreipė į jį jokio dėmesio, bet tas vaikis buvo laimingas, kad gali būti vienu du su tokiu prakilniu ponu, mat sakalininkas spūdino atokiau, akis pakėlęs į dangų. Imperatorius pažvelgė žemyn: kalnai ir slėniai nenusakomai tviskėjo, tai šen, tai ten žemyn į slėnį krito švytintys kriokliai, o iš giliausių daubų palengva kilo melsvas rūkas. Tolumoje kirtosi kalnų keteros, tamsūs miškai dengė šlaitus, viršūnės buvo nuplikusios ir suskeldėjusios. Nė viena iš tų uolų nepanėšėjo į kitą, bet viskas persiliejo švytėjimu kaip imperatorienės laiško ženklai, visi nuostabūs, nė vienas nepanašus į kitą ir niekur neaptiksi pradžios – pabaiga persipynė su pradžia, sakytum iš nenusakomo baikštumo ir drovumo būtų reikėję išvengti kreipinio; ir toks pats grynas, stiprus kvapas, koks vilnijo visa kur virš šių dauburių, sklido iš laiško tam vieninteliam, kuriam buvo skirtas perskaityti. Skęsdamas prisiminimuose imperatorius nevalingai užsimerkė, berniukas dabar išskaitė jo veide malonę ir švelnumą, jį užplūdo džiaugsmas, smagumo apimtas nulaužė šakelę ir čia pat numetė ją šalin. Įžengę į miškelį tarp medžių, palei upelį jie pasuko prie tvenkinio.

Sakalininkas atsiliko. Šimtąjį kartą dairėsi po dangų, kuris dar buvo šviesus, bet jau užlietas pirmosios mėnulio šviesos. Priešais save, tarp dviejų aukščiausio Mėnulio kalno viršūnių, matė besileidžiančią saulę, paskutinis, juodžių juodžiausias

jos spindulys smigo dangumi į prarają, o tada iš tarpeklių it gyvatės išsirangė paskiri debesys. Atsiduso: vilčių buvo maža, kliovėsi rytu, bet nenorėjo palikti nieko neišmėginta. Atidarė vieną iš odinių krepšių, kuriuos nešėsi prie diržo, ir ištraukė mažą rūdžių spalvos paukštuką begal pašiauštom plunksnom. Suraukęs kaktą sakalininkas pririšo paukštelį odiniu dirželiu prie dygliakrūmio.

– Nagi pirmyn, – tarė jis, – tavo baimė įžvalgesnė už skvarbiausias akis, duok man žinią apie tą, kurio laukiu, pranešk apie jį kuo skubiau arba pražūsi. Mat lygiai kaip aš esu valdžioje to, kuris yra mums už nugaros, taip tu esi mano valdžioje.

Netrukus paukštukas pagavo blaškytis savo pančiuose kaip paklaikęs ir šaižiai sukliko iš baimės. Sakalininkas vargiai tvardėsi apimtas nerimo ir laukimo. Parpuolęs už dygliakrūmio ant žemės ėmė mėgdžioti keršulio ulbavimą, suulbavo triskart, paskui dar kelissyk. Iš miškelio prie vandens suskrido keli karvelių patinėliai ieškoti tos, kuri juos kviečia. Ilgai nelaukus dangaus aukštybėse pasirodęs paukštis vis didėjo ir didėjo.

– Tai tu, – suriko susižavėjęs sakalininkas, – tu prisimeni savo globėją, tu grįžti atgal prie rankos, kuri pirmoji tave palesino.

Nuo diržo nuplėšęs būgnelį krumpliais išbarbeno savitą taktą.

– Ar atpažįsti šį skambesį? – sušuko jis. – Tai mes, taviškiai, prašome tavęs atleidimo! Nusižengėme tavo kilniems papročiams, nė nežinome kaip, bet tu esi kilniadvasis ir mums atleidai!

Pririštasis paukštis iš baimės įlindo į dygliakrūmio tankynę, karveliai purptelėję išsisklaidė, sakalas iš aukštybių šovė stačiai žemyn, išskleidęs sparnus pakibo ore virš sakalininko, paskui, nė nekrustelėjęs sparnais, nusklendė įkypai link giraitės. Sa-

kalininkui apmirė širdis, jam pasirodė, kad sakalas nuožmiai ir valdingai pažvelgė į jį raudoniu žiburiuojančiomis, plačiai atmerktomis akimis, bet tai buvo jis – atpažino kiekvieną šito nuostabaus paukščio bruožą.

Dideliais šuoliais nusivijo jį į giraitę, prie kuolų pririšti mulai pasibaidė, dabar sprendėsi jo likimas, nustebo ir nusigando neradęs imperatoriaus. Nuo stačių uolų be garso krito krioklys, tvenkinyje atsispindėjo lopinėlis dangaus su sakalu, kuris dabar ramiai suko ratus viršum medžių viršūnių. Kartkartėmis šaižiai suklikdavo, tarsi nekantraudamas, jog nemato savo šeimininko, nenorėjo leistis sugaunamas tarno. Berniokas tykiai lyg pelėda tupėjo priešais krioklį; iš jo nieko kita negalėjai išgauti, imperatorius esą nuėjęs ten vidun. Jis mostelėjo ranka į urvą anoj pusėj, ne ką didesnį už žmogaus ūgį; sugriuvusį slenkstį buvo apliejusi besiplaikstančios uždangos drėgmė, kelios pakopos ėjo nuo vandens aukštyn, jos, regis, buvo nugludintos žmogaus rankos, bet senos kaip pasaulis. Imperatorius kažką pats sau šnekėjęs, ranka palietęs vandenį, nusivilkęs viršutinius drabužius; vaikis buvo išsigandęs ir miegūstas, it lempa žvelgiančio iš viršaus mėnulio šviesoje, jam atrodė, jog jį pamiršo ant slenksčio ties imperatoriaus miegamuoju, jis tyčia užsimerkęs ir, nepaliaujamai ošiant vandeniui, užsnūdęs. Staiga imperatorius stojęs priešais, papurtęs jį ir paklausęs, ar negirdįs dainuojant. Jis išgirdęs dainuojant visai šalia, o paskui tolėliau. Imperatorius staiga atsukęs jam nugarą ir skubriai nuėjęs prie urvo. Berniokas iš pradžių nedrįsęs nelieptas eiti iš paskos, bet paskui nuspūdinęs pavymui, tik imperatoriaus neberegėjęs. Tas urvas būsiąs kažkoks senas požemis: jo sienos aptašytos ir tikriausiai esama kito išėjimo. Bet jis jau seniai laukiąs sugrįžtančio imperatoriaus.

Sakalininkas beveik nesiklausė, jis neįstengė apskaičiuoti, kiek praėjo laiko nerimastingai laukiant sakalo, kuris štai ir vėl šaipėsi iš jo nuolat klykaudamas – dabar tas gražusis paukštis nutūpė ant medžio ir nuo viršutinio pliko ąžuolo strampo, į kurį buvo trenkęs žaibas, bet kuris apačioje vešliai tebežaliavo, dairėsi žemyn. Sakalininkas stovėjo kaip įbestas, paskui susilenkęs leidosi į tą pusę; jau tarėsi matąs savo ranką raudoną, it nukirstą, matė save sliuogiantį į medį ir bergždžiai bandantį nutverti sakalą, kai tą pat akimirką iš kalno išeina imperatorius ir tas nelemtas paukštis tyčiodamasis amžiams pakyla aukštyn. Berniokas be garso bėgo greta. Sakalas pakėlė sparnus, draugiškai pasuko prie jų, bet paskui vienu vieninteliu sparno mostu metėsi aukštyn ir į šalį, tada švilpdamas nėrė žemyn ir suklykęs, lyg džiūgautų ar šaipytųsi, pro teškantį krioklį įlėkė į kalnų uolą. Apdovanotas neįsivaizduojamomis galiomis jis turėjo žinoti ten esant kažkokį įėjimą, uždengtą krintančio vandens. Apimtas bejėgiško pykčio sakalininkas kietai sukando dantis ir, išsproginęs akis, ėmė dairytis aplinkui. Berniuko veidas atrodė buklus, gal iš begalinio sumišimo dėl netikėtų įvykių. Įniršęs sakalininkas trenkė jam per veidą. Berniokas šoko į krūmokšnius ir susigūžė, bet širdies gilumoje džiaugėsi neužtarnautais smūgiais, jam regėjosi, jog visa aplinkui maloningai, įstabiai šypsosi, tarp krūmų jis tykiai laukė išeinančio iš urvo savo valdovo.

Imperatorius greitai lipo stačiomis, glotniomis pakopomis žemyn, nekreipdamas dėmesio į nuleidžiamąsias duris už nugaros; dainingi balsai, nepaaiškinami įvykiai ir su šia vieta susijusios aplinkybės pakerėjo visus jo pojūčius. Būtent čia viskas smelkėsi iki sielos gelmių, jis buvo tose apylinkėse, kur su mylima moterimi patyrė pirmąjį nuotykį. Ta nepamirštama pirmoji meilės

valanda atrodė tokia artima, kraujas taip užkaito, kad beveik nejuto keistos kapų vėsos, besismelkiančios į jį iš kalno uolų ir iš po kojų. Naujam nuotykiui jis nebebūtų turėjęs jėgų – o gal vis dėlto? Kas galėtų pasakyti. – Negalvojo nieko apibrėžto, bet visi pojūčiai giliai siejosi su mylimąja. Negalėjo suprasti dainos žodžių. Pakopa po pakopos jam atrodė, kad tuoj juos perpras. Viena eilutė kartojosi dažniau už kitas. Greitai nušoko žemyn nuo paskutinių pakopų ir atsidūrė tokioje lyg ir blausiai apšviestoje priemenėje; šviesa skverbėsi iš po priešais esančių medinių, metalinėmis juostomis aptaisytų durų. Neaptiko nei užrakto, nei rankenos, bet kai prie jų priėjo, vyriuose sujudėjo sąvaros. Tą akimirką aiškiai išgirdo paskutinius dažnai pasikartojančius žodžius. Jie skambėjo taip:

Viskas veltui, mes neužgimsime!

Neturėjo laiko mąstyti apie šių žodžių prasmę. Žengė per slenkstį, ir durų sąvaros už nugaros vėl tyliai užsivėrė. Sustojo erdvioje salėje, kurios sienos jam pasirodė esančios ne iš ko kito kaip iš aplygintų kalno uolienų. Menės viduryje stovėjo stalas, kiekviename jo gale buvo padengta vienam svečiui. Abiejose stalo pusėse švelnia iškilminga šviesa degė po šešias aukštas lempas. Niekur ant sienų nekabojo joks įtaisas, bet, nežiūrint į tai, viskas alsavo keistai senoviška prabanga, kuri imperatoriui suspaudė krūtinę. Tarp stalo ir tamsios salės kertės priešais duris pirmyn ir atgal vaikštinėjo kažkoks berniukas. Tai turėjo būti tas, kuris dainavo. Atneštus dubenis, kurie, regis, buvo gryno aukso, ir ilgakaklius, brangakmeniais puoštus ąsočius sustatė ant stalo. Kai kurie dubenys su dangčiais buvo tokie sunkūs, kad nešė juos ne rankose, o ant galvos, bet su ta našta ėjo it

jaunas stirninas. Berniukas žengė iš tamsos į šviesą, pamatė duryse stovintį imperatorių ir neatrodė nustebęs. Prispaudęs rankas ant krūtinės nusilenkė. Už jo kažkoks balsas sušuko:

– Jau laikas!

Bet šita menės pusė skendėjo prieblandoje ir tik vėliau imperatorius pastebėjo ten esant duris, visiškai tokias pačias kaip ir jam už nugaros, pro kurias jis įėjo, vienos tiesiai priešais kitas. Garsus šūksnis nuaidėjo į visas puses ir atskleidė menės dydį. Nusilenkęs imperatoriui lig pat žemės berniukas nepratarė nė žodžio, bet pagarbiu mostu parodė krėslą garbingesniajame stalo gale. Nors visos dvylika lempų, išdėliotų abiejose ilgose stalo pusėse, tarsi ir degė vienoda liepsna, bet šviesõs, sklindančios iš jų garbiojoje pusėje, matyt, būta stipresnės – spinduliuojančiu ryškumu ji gaubė tą vietą ir prabangius įrankius, kurie ten buvo išdėlioti, stalo vidurys dar buvo švelniai ir aiškiai apšviestas, o antroji pusė skendėjo rusvoje prieblandoje. Berniukas atidžiai pažvelgė į imperatorių, bet jo lūpos liko kietai sučiauptos. Akimirksnį delsęs imperatorius susiprato, kad, šiaip ar taip, jam dera prabilti pirmam.

– Kas čia dabar? – paklausė jis. – Suruošei šitiek valgių tam, kuris atsitiktinai čionai užsuko?

Stipriai sučiauptos dailaus berniuko lūpos prasivėrė; jis atrodė susimąstęs, žengė atgal ir apsidairė. Bet imperatorius jau nebekreipė į jį dėmesio, nes trys figūros, į kurias negalėjo atsižiūrėti, žengė kažkur iš šoninės sienos. Vidurinė buvo graži jauna mergaitė, prie imperatoriaus ji veikiau atsklendė nei priėjo, greta jos, vos spėdami paskui, bėgo du berniukai; į stalo patarnautoją juodu buvo panašūs savo dailumu, tik mažesni ir vaikiškesni nei tasai. Mergaitė laikė rankose suvyniotą kilimą, kurį patiesė priešais imperatorių; tą darydama nusilenkė beveik lig pat žemės.

– Atleisk, o didysai imperatoriau, – tarė ji ir tik tuomet, kai atsitiesė, jis pastebėjo, jog nepaisant dar vaikiško gležnumo buvo ne ką žemesnė už jį patį. – Atleisk, – tęsė ji, – kad neišgirdau tavęs ateinant, susikaupusi baigiau šį kilimą. Kad jis būtų vertas gulėti po tavimi, kol vaišinsiesi – prašome, teikis paskanauti suruoštų valgių – pabaigos siūlas turėjo būti nenutrauktas, o įnertas atgal į pradžios siūlą.

Visa tai ištarė nuleidusi akis; gražus jos balso skambesys taip giliai paveikė imperatorių, kad jis beveik negirdėjo žodžių prasmės. Kilimas gulėjo jam po kojom; matė tik jo dalį ir tik apatinę pusę, bet niekada nebuvo regėjęs tokio audinio kaip šis, kuriame buvo persipynę mėnulio pjautuvai, dangaus šviesuliai, augalų ūgliai ir gėlės, žmonės ir gyvūnai. Negalėjo nuo jo atitraukti akių. Vargais negalais prisiminė pareigą parodyti mandagumą, tad tik po kurio laiko ištarė jauniems nepažįstamiesiems kelis žodžius.

– Tikriausiai jūs kažkur keliaujate, – prabilo jis didžiai globėjiškai, sušvelninęs savo balsą, kad neliktų jame nė pėdsako valdingumo. – Manau, kad jūsų ir jūsų palydos padangtės suręstos netoliese ir į šį požemį užsukote tik ieškodami atgaivos? Nenorėčiau išgirsti, kad šiame kalne gyvenate!

Vaikai klausėsi nepaprastai dėmesingai. Kai ištarė paskutinius žodžius, kurie iš jo lūpų išsprūdo nenorom griežčiau ištarti, jų veiduose šmėkštelėjo šypsenos. Buvo matyti, jog visiems trims berniukams teko susiimti, kad garsiai nesusijuoktų. Bet mergaitė tuoj pat susivaldė, jos veide ir vėl matėsi didžiausia atida, beveik griežtumas.

– O gal netoliese jūsų tėvo namai? – vėl paklausė imperatorius; niekuo neišsidavė pastebėjęs nederamą jų elgesį.

Trys berniukai turėjo dar smarkiau tvardyti juoką, o stalo patarnautojas skubiai pasilenkė ir, slėpdamas veidą, ėmėsi tvarkyti stalą.

– Kas jūsų tėvas, gražuoliai jūs? – paklausė imperatorius trečiąsyk išlikdamas toks pat ramus; tik gerai jį pažįstantieji iš nežymaus balso virptelėjimo būtų įspėję, jog nekantrauja.

Gražioji mergaitė susitvardė pirmoji.

– Atleisk mums, prakilnusis valdove, – tarė ji, – ir nerūstauk ant mano mažųjų brolių, jie nepatyrę ir neišmokę dvaro pokalbių meno. Vis dėlto mums teks tavęs paprašyti dar valandėlę pasitenkinti tuo menku pokalbiu, kurį galime pasiūlyti, nes mūsų vyriausiasis brolis, regis, dar nesunešė visų patiekalų ir pagardų, kuriuos, jo manymu, dera tau patiekti.

Mostelėjusi ranka pakvietė jį prieiti prie stalo, ir jis pajuto, jog tiesiog miršta iš alkio, bet vaikų laikysena ir nesuvokiamas visų jų manierų, net ir nepakankamai išlavintų, grakštumas jį taip žavėjo, kad apie nieką kita negalėjo galvoti. Mergaitė priklaupė ties garbinguoju stalo galu, patiesė kilimą ir pakvietė ant jo prisėsti.

Audinys gulėjo jam po kojų, gėlės persiliejo į žvėris, iš gražių augalų ūglių rangėsi medžiokliai ir įsimylėjėliai, viršum jų it skrajojančios gėlės sklandė sakalai, visa kas laikėsi apsikabinę, vienas su kitu susinarplioję, visa visuma buvo be galo nuostabi, bet iš ten kilo kažkoks šaltis, kuris smelkėsi jam iki pat strėnų.

– Kaip tau pavyko viską taip tobulai sudėlioti? – pasisuko jis į mergaitę, kuri kukliai pasitraukė kelis žingsnius į šalį.

Mergaitė iš karto nuleido akis, bet atsakė nedelsdama.

– Kai audžiu, atskiriu nuo medžiagos tai, kas gražu; o tai, kas pojūčiams yra jaukas ir masina juos link kvailybės ir pražūties, atmetu.

Imperatorius pažvelgė į ją.

– Kaip tu tai darai? – paklausė jis ir pajuto, kad jam sunku išlikti susikaupusiam. Mat kiekvienas daiktas, už kurio kliuvo

akys, nepaprastai aiškiai skverbėsi į jį: salėje matė daug ką ir su kiekvienu atodūsiu tarėsi regįs vis daugiau. – Kaip tu tai darai? – paklausė jis dar kartą.

Jaunoji moteris susižavėjusi sekė jo žvilgsnį. Atsakė tik po valandėlės.

– Ausdama darau tą patį, – tarė ji, – ką žiūrėdamos daro tavo palaimintos akys. Nematau nei to, kas yra, nei to, ko nėra, o tik tai, kas visada egzistuoja ir pagal tai audžiu.

Bet jis jos negirdėjo, taip užsimiršęs jo žvilgsnis dairėsi į nuostabias sienas, kuriose atsispindėjo lempų šviesa. Iš įtampos, kuri buvo matyti atsigręžusių berniukų veiduose, susivokė, kad dabar jo eilė atsakyti. Jį buvo visiškai pakerėjęs grožis tų veidų, kuriuose matėsi toks meilingumas, kokio, kaip tarėsi, niekada nebuvo regėjęs vaikų veiduose, o akyse, kurios įdėmiai į jį nukrypo, išvydo tai, ko niekada jokiose akyse nebuvo pastebėjęs.

– Ar turite daugiau brolių ir seserų? – nelauktai paklausė vieno jų arčiausiai savęs.

Nežinojo, kodėl būtent šis klausimas išsprūdo jam iš lūpų. Akys kaip pakerėtos negalėjo atsiplėšti nuo jų povyzų. Savininkiškas geismas persmelkė jį nuo galvos iki kojų, turėjo tvardytis, kad jų nepaliestų.

– Tai nuo tavęs priklauso, – atsakė jam ne tas, kurio klausė, bet vienas iš kitų dviejų.

Tada imperatorius pasisuko į jį ir patsai pajuto, jog stengiasi savo klausimui suteikti sąmojingą toną.

– Ar jūsų namai arti, ar toli? Nagi, klokite, ar pabėgote gera ar pikta sumanę, ką?

Berniukas nieko neatsakė, tik pažvelgė per stalą į patarnautoją ir juodviem vėl teko pasistengti, kad užgniaužtų juoką. Imperatorius kilstelėjo nuo perlais išsiuvinėtų pagalvių, į kurias buvo

atsirėmęs. Jam buvo neįprastai sunku pakeisti padėtį; pajuto šaltį, sklindantį iš kojų ir rankų, skverbiantis ligi pat širdies. Rūsčiai pažvelgė į vaikus.

– Ar iš anksto žinojote, kad susitiksime? – paklausė vėl, bet nebesikreipė nė į vieną iš tos draugės. – Ar tai kelionės pabaiga, ar pradžia? Ar daugiau kelio dar prieš jus, ar jau už jūsų?

Jo balso tonas aukštoje menėje skambėjo griežčiau nei būtų norėjęs, o klausimai greitai sekė vienas paskui kitą.

– Tu esi prieš mus, tu esi už mūsų! – visu balsu sušuko stalo patarnautojas ir žemai nusilenkė imperatoriui, nuleidęs žemėn rankas, kuriose laikė auksinį samtį.

Vienas iš berniukų nubėgo prie imperatoriaus, atsistojo šalia ir, dėdamasis rimtas, žvelgė jam tiesiai į akis, kartu tarė lėtai ir aiškiai:

– Tavo klausimai beprasmiai, o didysai imperatoriau, kaip mažo vaiko. Na, pasakyk mums štai ką: ar sėsdamas prie stalo trokšti pasisotinti, atsikratyti sotumo? O į kelionę vyksti tam, kad nebūtum namie, ar kad sugrįžtum?

– Kokios čia kalbos, – suriko mergaitė, o jos akys išsiplėtė. – Eik šen ir stok man už nugaros!

Mažasis šoko atgalios jai prie šalies ir atgailaudamas pagarbiai nutvėrė bučiuoti jos nukarusias rankoves, kitas berniukas taip pat, nors ji visai ant jo nesupyko. Į juos nė nedirstelėjusi baimingai maldaudama pakėlė rankas į imperatorių.

– Ak, ką mums daryti, kad būtum patenkintas mumis, tokiais netobulais? – sušuko ji kupina baimės.

Imperatorius matė tik jos ranką, tokią su niekuo nesulyginamai gražią, tviskančią it skaidrus alebastras.

– Man būtina jus turėti ir laikyti šalia savęs, – sušuko jis, – visai nesvarbu, kaip!

Jos ranka trūktelėjo atgal, o išsigandusios ir pagarbios akys nukrypo į jį; jis pasigailėjo savo arogantiškų žodžių, o dar labiau – neslepiamo aštraus tono ir greitai pridūrė švelniu atkakliu balsu:

– Kaip galėčiau su jumis susivienyti visiems laikams? Mat aš to noriu, net jei tektų mainais atiduoti savo širdies kraują!

Matėsi, kad mergaitė ir vėl išsigando. Atrodė, jog šis klausimas jai pernelyg sudėtingas, kad atsakytų žodžiais, kad atsakymą pajėgs duoti vien akimis.

– Aš prãtęs gauti, ko užsigeidęs! – suriko imperatorius.

Visa siela sušvito iš jos akių, ji ilgam įsmeigė akis į imperatorių, žvilgsnyje buvo sumišę pagarba, švelnumas ir neaiškus nerimas, ir jis buvo toks stiprus, jog imperatorius nuleido akis, kad susikauptų svarbiausiam klausimui; jam atrodė, jog jis jau ant liežuvio galo, bet jį pamiršo: mat kai ir vėl atsimerkė, išvydo visą stalą padengtą gėlėmis, kurios švytėjo lempos šviesoje kaip išbarstyti brangakmeniai, dar pamatė, kaip mergaitės ranka paskutines gėles pastumia nuo krašto prie kitų, kaip jos slysta jai iš rankų ir pačios susidėlioja, galiausiai guli visos lyg nuostabus meniškai išsiuvinėtas rankdarbis. Matė, kaip nušvito jos veidas, o akys meiliai mirktelėjo jaunuoliui, kurio lig tol čionai nebuvo, ir kuris buvo augumu ir lieknumu panašus į ją, ir dabar pastebėjo kitame salės gale duris, tokias pačias, pro kurias pats ne taip seniai įžengė ir kurios sąvaros dabar buvo atvertos, o pro jas poromis ėjo vidun pusaugiai vaikai, nešantys rankose pridengtus dubenis.

– Kas jis? – paklausė imperatorius mergaitės, rodydamas akimis į tą, kurio anksčiau čia nebuvo. – Ar jis vyriausiasis virėjas?

– Jau laikas! – sušuko šis vaikams su dubenimis, lyg norėtų pasirodyti tas ir esąs, o jie ėjo artyn poromis, be garso, greitai

ir bėgte dėliojo ant stalo patiekalus: vienas visąlaik nubėgdavo į garbingesnįjį stalo galą, prie imperatoriaus vietos, o kitas – į priešingą galą.

– Ką reiškia šitie žodžiai, kuriuos jau antrąsyk girdžiu? – sušuko imperatorius. – Ir kodėl viskas vyksta taip greitai, kad net nespėju susigaudyti? Pasakyk jam, kad neskubėtų – laiko viskam užteks.

– Laiko? – perklausė mergaitė ir pažvelgė į jį susimąsčiusi. – Mums jis nežinomas, bet visa siela trokštame jį pažinti ir tapti jam pavaldūs.

Sumišusi ji buvo dar žavesnė. Imperatorius negalėjo nuo jos atitraukti akių; bet jo susižavėjime nebuvo jokio geismo.

Vyriausiasis virėjas suplojo rankomis; stalo patarnautojai atšoko į šalis ir sustojo dviem eilėmis. Lyg žaižaruojanti šviesa tarpu jų įjojo vidun raitelis ir bemat dar vienas, pirmasis ant pilkšvo žirgo, antrasis ant ugniaspalvio. Priešais save, ant balno gugos kiekvienas turėjo pasidėjęs uždengtą auksinį, brangakmeniais aptaisytą dubenį. Sustabdė žirgus vieną paskui kitą; prie abiejų prišoko vienas iš pjaustytojų, be galo susikaupęs paėmė iš jų dubenis ir klūpodamas atsuko juos imperatoriui pažiūrėti. Raiteliai išsitraukė kardus ir pasveikino imperatorių: prijoję prie jo žaibiškai pasilenkė balnuose ir kardų galiukais žvangiai palietė žemę kairėje ir dešinėje stalo pusėje. Imperatoriaus siela atsispindėjo jo akyse; labiau už viską jį žavėjo broliškas šių jaunuolių ir mažų berniukų, kurių draugijoje lig tol leido laiką, panašumas. Visų labiausiai dabar norėjo pasikalbėti su šitais naujai atvykusiaisiais, žvelgė į juos didžiai palankiai ir šiltai duodamas ženklą prieiti. Bet viskas buvo veltui. Tarsi nesupratę, jog jis geidžia jų draugijos, įstabiai grakščiai stvėrė žirgus už pavadžių ir paragino žengti lygiomis akmeninėmis grindimis

atatupstus, taip toli, kad užpakalinėmis kanopomis jie beveik siekė mūro sieną. Paskui, lengvai truktelėję pavadžius, privertė žirgus atsistoti piestu ir tie priekinėmis kanopomis sumataravo ore, judrūs kaklai priminė paukščius ir kaip žvynuotos žuvys mėnesienoje jie žaidė su savo našta – vienas kairėje, kitas dešinėje salės pusėje. Berniukų veidai buvo įsitempę, bet juose šmėkščiojo sidabrinė šypsena, kurią be paliovos siuntė imperatoriui, buvo aišku, kad jų užduotis baigta ir jie vėl pranyks iš salės, tik iš pagarbos svečiui nenori atsukti nugaros. Jie įsprūdo į sieną, nors nesimatė, kaip siena atsivėrė, tik jų šypsena dar tebešvytėjo kaip mirguliuojantis atspindys.

– Kur jie pradingo? – sušuko imperatorius, persmelktas veriančio skausmo. Negalėjo suvokti, kad vienu mirksniu išnyko reginys, kurį taip greitai spėjo pamilti.

Mergaitė vis dar žvelgė į jį su tokiu pat susižavėjimu; atrodė siurbte siurbianti nuo jo veido nuostabą ir sušuko:

– Argi tai nepanašu, o didysai imperatoriau, į mano kilimą, į tuos apvalumus ir pynes, kuriais mėgavosi tavo garbiosios akys, ar tu patenkintas šiuo pasirodymu, kurį tau surengė mano antrasis ir trečiasis brolis?

– Išties, tai vienas ir tas pats, – užėmęs kvapą atitarė imperatorius. – Bet kam tas skubėjimas? – sušuko nenoromis garsiai atsidusdamas. – Anokia čia man draugija tie nesubrendę vaikai! Aniedviem derėtų sėdėti man iš kairės ir iš dešinės, noriu juos ir vėl matyti, nes kiekvienas jų išsinešė po dalelę mano kūno!

Niekas jam neatsakė. Jaunos būtybės šmirinėjo jį aptarnaudamos, stalo patarnautojas dėjo ant stalo valgius. Vidun įeidavo kiti, paduodavo pjaustytojui dubenis, jų keliai kirtosi, bet niekas nė karto nesusidūrė. Vyriausiasis virėjas visiems vadovavo skvarbiu niūriu žvilgsniu. Būta čia dar ir kitų, nematomųjų, lyg

šešėlių, iš tamsos paduodančių jiems dubenis; negalėtum nė pasakyti, ko kambaryje esama, o ko nėra. Priklaupdavo pakaitomis tai jam iš kairės, tai iš dešinės, šiuokart buvo mažos mergytės eilė. Ji nešė sunkų auksinį dubenį vos galėdama jį nulaikyti; įsitempusi ir susikaupusi tramdė drebulį.

– Kaip gali tai daryti, mažoji, gležnoji mergyte? – paklausė imperatorius.

– Tarnystė yra kelias į valdžią, kito nėra, o didysai imperatoriau, – atsakė mergaitė, ir iš po lenktų antakių virš dubens įsmeigė į jį žvilgsnį, gerokai pranokstantį jos amžių.

Jis norėjo atsakyti; bet turėjo atsisukti kiton pusėn, kur prie jo priklaupė vienas iš tų berniukų, iš pradžių buvusių su didžiąja mergaite, ir pasiūlė įdarytų skanėstų iš perdėm brangiaisiais akmenimis aptaisyto gilaus dubens. Negalėjo atsilaikyti neparodęs toms dailioms būtybėms jį visą užplūdusio jausmo; norėjo užlaikyti juos prie savęs, nors dėl to sugriūtų visa tvarka prie stalo ir kiltų sumaištis. Abi rankas ištiesė į dubenį su prieskoniais ir vaisiais kvepiančiu saldžiu patiekalu.

– Pastatykite savo dubenis ant žemės, – prisakė jis, – ir atsisukite į mane, – norėjo vaikams įdėti burnon tų gardžių valgių, bet šie atšlijo ir atsigynė maldaujamu mostu.

Norėjo juos nutverti, bet užkabino tik tuštumą, į ištiestą ranką ir veidą šūstelėjo tik ledinio oro dvelksmas, sakytum būtų atsivėrusios durys laukan. Vaikai jau buvo toli ir griežtai žvelgė į jį iš kito menės galo, dabar, žvelgiant iš šalies, jų veideliai jam atrodė gerokai vyresni, mergaitės antakiai – griežtesnių linijų, svetimesni, tarsi kiekvienas atokvėpis būtų pridėjęs po metus. Jie nušliuožė prie valgius į stalą nešančiųjų būrio ir susimaišę su jais vėl tapo tokiais pat vaikais kaip kiti. Imperatorius buvo sutrikęs kaip niekada.

– Kas aš esu, – tarė pats sau, – ir kur patekau?

Jam išdžiūvo gerklė ir jis nevalingai stvėrė sunkią auksinę taurę, kuri stovėjo priešais, lūpos pajuto vėsų, švelniai kvepiantį gėrimą, kokio niekados anksčiau nebuvo ragavęs, gėrė godžiai, bet veikiai susitvardė ir, pakeldamas indą, sušuko:

– Geriu už jus! Jūs mokate surengti šventę! Tebus pašlovintas šitas susitikimas ir nepaprastas išsiauklėjimas, kurį įgijote!

– Šalia tavęs viskas yra nepaprasta, – atsakė mergaitė, kuri nejudėdama stovėjo jam už nugaros, – o ši akimirka, kai tu esi mūsų svečias, mums pranoksta visas akimirkas, – ir jos veidą užliejo toks džiaugsmas, kad akys išsiplėtė lyg apimtos išgąsčio.

Imperatorius davė jai ženklą prieiti arčiau. Jį užplūdo su niekuo nesulyginamas laimės ir saugumo jausmas, leidęs pamiršti šaltį, kuris buvo prasismelkęs iki pat pečių ir it geležies žiedu apsiautęs strėnas. Du ar tris kartus jis supratingai pakėlė ir nuleido akių vokus, tada tarė:

– Jūs žinote kažkokią paslaptį, ir aš būčiau laimingas, jei pasidalytumėte ja su manimi.

– Tarp mūsų ir tavęs tėra viena paslaptis: neribota pagarba, – atsakė mergaitė.

Imperatorius neatitraukė nuo jos akių nieko nesuprasdamas, bet sužavėtas, veidu tebebuvo į ją atsisukęs; tuo pačiu metu, net nežiūrėdamas į tą pusę, pamatė, kad ir vėl vienas iš berniukų priklaupia prie jo su nauju dubeniu, o kitas tuo tarpu nuvožia dangtį. Vis dar mąstė apie atsakymą, kuriame spėjo slypint daugiau nei vien paprastą mandagumą, drauge ištiesė ranką į dubenį, bet į jį nė nedirstelėjo.

– Tu kalbi apie tai, kas mes tau esame, kodėl nė karto nepaklausei, kas pats mums esąs? – greitai ištarė mergaitė tyliu it atodūsis balsu.

Imperatoriaus veidas persimainė, staiga prasivėrusios lūpos, akimirkai apnuoginusios dantis, išdavė nekantrumą, kurio nebeįstengė sutramdyti.

– Noriu, kad paskytumėte, kaip galėčiau visiems laikams jus pasiimti! – sušuko garsiai ir įsakmiai, pats vos beatpažindamas savo balsą.

Mergaitė staiga atsidūrė jam prie pat peties, kaip paukštis, ir palenkė prie jo savo veidą; jis apsalo nuo šio žaibiškai greito judesio grožio.

– Tą pačią akimirką, – sušnabždėjo ji, – kai tau tą pasakysime, amžiams nuvysi mus nuo savęs!

Vyriausiasis virėjas pažvelgė į ją per stalą; ji klusniai perėjo į kitą pusę ir atsistojo už brolio, netoli stalo vidurio. Imperatorius nulydėjo ją žvilgsniu. Jį erzino neperprantamas jos atsakymas, veidas paniuro, kam jo akivaizdoje ji paklūsta kažkieno kito įsakymams; nedaug trūko, kad apvertęs stalą atsistotų. Tą akimirką pro jį praėjo mažoji mergaitė. Jos veidelis jam šypsojosi, o žodžiai „tikroji didybė yra maloningumas, didysai imperatoriau!“, tyliai ištarti jos lūpų, jį nuramino, tad nusuko žvilgsnį tiesiai priešais save kaip ramiai užkandžiaujantis svečias. Šitaip pirmąsyk nuo vaišių pradžios nukreipė akis į tamsųjį stalo galą priešais save ir nustebęs pamatė, kad ten kažin kas vyksta, bet dar mažiau nei pirma pajėgė suvokti, ką tai reiškia.

Pamatė, kaip tie patys berniukai, kurie aptarnavo jį spindinčiomis šypsenomis, priklaupia prie tuščio krėslo iš kairės ir iš dešinės ir svečiui, kurio nėra, kuo rimčiausiai paduoda vieną po kito dubenis. Stovintieji nukelia dangčius, minutėlę palaukia lygiai taip pat pagarbiai kaip ir prie jo, ir vėl uždengia dubenis. Kai priklaupusieji atsikelia ir eina šalin, jų veidai apsipila ašaromis, ašaros rieda ir per stovinčiųjų skruostus, o iš krūtinių

nesiliauja sklidę atodūsiai. Ateina nauji ir, aptarnavę nesamą svečią, pravirksta dūsaudami kaip ir pirmieji. Jų atodūsiai ir prislopinta rauda sklido po visą menę.

Tuo pačiu metu jis pastebėjo, kad lempos staiga ėmė šviesti blausiau, sakytum baigdamos degti. Pasisukęs į vyriausiąjį virėją norėjo duoti ženklą, kad pasirūpintų lempomis, kurios bemat galėjo užgesti. Ir tada iš vyriausiojo virėjo veido, iš viršaus ir iš šalies, jį pervėrė toks pat žvilgsnis, kokį jau sykį gyvenime buvo atlaikęs ir kokio manė niekados daugiau neturėsiąs patirti: tai buvo toksai žvilgsnis, kokiu anąsyk krauju pasruvęs sakalas nuo aukštos uolos ilgai ir svarbiai paskutinį kartą žvelgė į savo šeimininką, o paskui, mostelėjęs trūkčiojančiais, sunkiais sparnais, pranyko sutemose. Be galo įsitempęs imperatorius atrėmė tos būtybės žvilgsnį.

– Kas tu toks? Ant kelių priešais mane! – suriko nenuleisdamas akių.

Vyriausiasis virėjas lėtai, lyg paniekinamai, nusuko į šalį savąsias duodamas vieną vienintelį ženklą. Visi liovėsi bėgioję, padavinėję dubenis, kilnoję dangčius ir pjaustę. Stovėjo aplinkui ir tylėjo. Pro juos vyriausiasis virėjas tykiai žengė prie imperatoriaus. Princesė žengė žingsnelį, lyg norėdama tarp jų įsiterpti, paskui sustojo it supančiota.

– Kas jis toks? – sušuko imperatorius jai per petį. – Kokia puikybė kiekviename jo žingsnyje! Kas leido jam mane teisti?

Pajuto dusliai plakančią širdį. Tuo tarpu lėtai pakilo nuo žemės. Tai buvo taip sunku, lyg turėtų pakelti kažkokią nesavą naštą. Pasisukęs per petį pamatė šalia stovinčią mergaitę. Už jos iš sienos žengė ir prie jo ėjo du jaunuoliai, vienas jų nešė auksinį praustuvą, o kitas – mažą ąsotėlį. Kai sustojo šalia ir jau rengėsi pilti vandenį jam ant rankų, pažino, jog tai tie patys du nepaprasti

berniukai, kurie kaip stalininkai atjojo ant žirgų ir raiti pranyko sienoje. Imperatorius mostelėjo jiems ranka; paklusniai, su šypsena ištiesė jiems rankas, bet jie, regis, jo nepažino. Jis pravėrė lūpas norėdamas juos pakalbinti, bet žodžiai įstrigo gerklėje. Jie žvelgė į jį šaltai ir sielvartingai, vienas laikė praustuvą, kitas pakėlė ąsotį. Vanduo šliūkštelėjo iš ąsočio, smarkiai liejosi ant imperatoriaus rankų ir varvėjo nuo jų žemėn lyg nuo negyvo akmens. Tarsi ieškodamas paguodos imperatorius pažvelgė į mergaitę; ši laikė iškėlusi aukštyn abi rankas, į brangakmenį panašus veidas spindėjo, atrodė, kad ji rodo į kažką, kur buvo paguoda ir pagalba. Imperatorius stengėsi perprasti jos gesto prasmę, bet širdyje grūmėsi tik migloti, neaiškūs pojūčiai. Visą jo dėmesį užvaldė žinojimas, kad tasai kitas artinasi prie jo iškelta galva, lėtais, kartu smarkiais žingsniais; matuojant slopiais širdies smūgiais jam atrodė, jog trumpą kelią iki jo šis ėjo nepakenčiamai ilgai. Bet dabar juto jį, net nepakeldamas akių, visai šalia: iš pačios artumos jį persmelkė šaltis nuo smilkinių iki pat kojų pirštų galiukų. Mirksėdamas blakstienomis jis pamatė: toji būtybė, nutvėrusi iš tuščio oro baltos drobės gabalą, pagarbiai šluostė jam rankas. Bet nuo plazdančio tos drobės prisilietimo kūnas nuėjo pagaugais.

– O imperatoriau, – suskambo balsas taip arti prie skruosto, kad pajuto šaltą dvelksmą ir sudrebėjo įsižeidęs dėl nepagarbos, kokios nebuvo patyręs per visą gyvenimą, – ar negailauji, kad veltui padengėme jai stalą?

Su niekuo nepalyginamas priekaištas slypėjo tuose paprastuose žodžiuose. Jam sugniaužė širdį, pasipylė šaltos ašaros, kurios stingo ant skruostų. Rodydamas, kad niekam neleis kalbėti jam apie žmoną, ir kad niekam neleis jo priversti išduoti to, kas jam vienam priklauso, imperatorius sustingęs įsmeigė žvilgsnį

priešais save. Jį gaubiantis šaltis akimirkai atnešė palengvėjimą; niekas negalėjo įlįsti jam į širdį. Vaikai salėje aplinkui bemat pravėrė lūpas:

– Ji norėtų ateiti, bet negali! – sušuko jam. – O, kad galėtume pamatyti jos veidą! – šaukė jie iš visų pusių ir pradėjo vėl dūsauti ir verkti.

„Ko čia skundžiatės!" – norėjo jis griežtai surikti, bet žodžiai įstrigo gerklėje. Iš menės vidurio pakilo vėjas, baisus pūtimas. Tuo pačiu metu imperatorius išgirdo balsą to, kuris nesiliovė šlietis per arti prie jo, prislopintą, bet visiškai šalia:

– Blogai atsilygini tam, kuris padeda tau laimėti, ko geidžia tavo širdis! Tą žino tavo raudonasis sakalas!

Atvirai paminėjus aną pirmąją meilės valandą, kuriai visame pasaulyje nebuvo kito liudininko tik tas nebylus paukštis, imperatorius garsiai sugriežė dantimis. – Ir vėl stojo baisi tyla. Vėjas nurimo.

– Argi tu nebepažįsti mano vyriausiojo brolio? – sušnabždėjo jam mergaitė. – Tai jis plakė sparnais jos akis ir padėjo tau ją gauti.

Imperatorius nieko neatsakė.

– Ji ieško kelio pas mus! – šaukė vaikai. – Palaiminki jos kelią, štai ko iš tavęs reikalaujame!

– Koks tai kelias? – sušuko atsakydamas imperatorius ir susyk jį apniko atgaila už savo žodžius, bet tokia sunki ir slopi, kad negalėjo sau paaiškinti, kodėl.

– Kokia nauda iš to, jeigu pasakysime tai, ko tu nesuprasi! – atsakė jam vaikai. – Ant krūtinės nešioji jos laišką, bet nemoki jo perskaityti.

– Kaip čia yra? – suriko imperatorius. Kalbėdamas pajuto savo širdies šaltį.

– Kitaip žinotum apie jos nedalią ir suprastum jos skundus, – atsakė jie.

Imperatorius nesąmoningai palietė savo krūtinę; bet pajuto, kad niekas nepadės eiti prieš juos ir nuleido rankas.

– Tu neatrišai jos širdies mazgo! Štai dėl ko mums tenka verkti. Todėl ji bus iš tavęs atimta ir atiduota į rankas tam, kuris įstengs atmegzti jos širdies mazgą.

Vėl pakilo vėjas ir padvelkė į jį.

– Kas jums visa tai sako? – išsprūdo iš jo lūpų.

– Dvylika mėnesių praėjo, o ji nemeta šešėlio! – sušuko vaikai.

– Tai jūs viską žinote? – paklausė imperatorius.

– Mes žinome tai, kas būtina, – atsakė vaikai. – Apsupai ją mūro sienomis, – šaukė jie įvairiausiais balsais, – todėl jai teko sprukti kaip kokiai vagilei. Lyg troškulio kamuojama gazelė ji prisėlino prie žmonių trobesių!

„Kaip jie drįsta kalbėti man tokius dalykus?“ – pagalvojo imperatorius.

Jis susivokė, kad vaikai dainuoja įvairiausiais balseliais. „Tai ta daina, kurią girdėjau stovėdamas lauke“, – tarė jis sau.

– Ji dirba tarnaite, – vėl pragydo gražūs balseliai, – bet dėl to nesisieloja. Tą daro dėl mūsų, ir vos tik nušvinta saulės šviesa, atsisėda savo lovoje ir ilgesingai šaukia: „Kur tu, Barakai? Eikš vidun! Juk tau, Barakai, esu save skolinga!“ – Tau, Barakai, esu save skolinga, – pakartojo visi skambiais balseliais, aidinčiais aukštyn iki pat skliautų.

– Kokie čia žodžiai? – sušuko imperatorius išplėtęs akis ir iškvėpęs paskutinį atodūsį iš krūtinės, kuri apsunko akmeniu.

– Lemiami! – atsakė vaikai.

Jo smakras sunkiai nusileido ant krūtinės.

– O varge! – ištarė pats sau, – tikra bėda man, kad mano juokdarys išdrįso prabilti apie mano širdgėlą, kol dar nebuvau sulaukęs šios valandos.

– Būk pasveikintas, Barakai! – nuostabiais balseliais dainavo vaikai, – tu tik neturtingas dažytojas, bet esi kilniadvasis ir draugas tų, kurie turi ateiti! Lenkiamės tau lig žemės.

Į imperatorių, stovintį viduryje, niekas nekreipė dėmesio, jie nusilenkė kažkam, kurio ten nebuvo; jų dailūs veideliai palinko taip arti žemės, kad visos grindys nušvito lyg vanduo. Mergaitė stovėjo nuošaly. Ji nenuleido nuo imperatoriaus atidaus žvilgsnio, kuriame buvo nenusakomai sumišusi meilė ir baimė. Jis dar kartą pažvelgė į ją.

– Atsakyk man, – tarė jis. – Kas yra tas Barakas ir kokių reikalų su juo turi mano žmona?

– O bent krislelį kilniadvasiškumo! – suspigo vaikai.

– Kokių reikalų? – griežtai paklausė dar sykį, žvelgdamas į ją pro blakstienas.

Akių vokai apsunko it švinas. Jis laukė atsakymo ir nenorėjo jo išgirsti. Mergaitė atsiskyrė nuo kitų; ėjo prie jo tarsi supančiotomis kojomis; jam atrodė, kad apniukęs veidas nori patikėti jam nuostabią paslaptį.

– Bent krislelį kilniadvasiškumo! – girdėjosi balsai.

Pakraupęs pamatė, kad mergaitė, net sunku suvokti kaip, pasidarė panaši į jo žmoną. Iš jos akių sklido begalinės baimės, bet kartu ir atsidavimo kupinas žvilgsnis; ji buvo tikras tos mirtinai išgąsdintos gazelės atspindys. Jos žvilgsnyje neišskaitė nieko kita, tik prisipažinimą, kurio įvardyto nenorėjo niekada išgirsti, ir prašymą atleidimo, kurio negalėjo suteikti. Nekentė tos žinios ir šitos pasiuntinės, pajuto, kaip širdis krūtinėje visa pavirto akmeniu. Tylėdamas ranka ieškojo durklo prie diržo, norėdamas

mesti į tą mergaitę, jei jau negali mesti į savo žmoną; kai dešinės rankos pirštai neįstengė nieko apčiuopti, kairiosios rankos pirštai suskubo į pagalbą, bet abi rankos nebeklausė, akmeninės rankos prigludo prie suakmenėjusių klubų ir iš suakmenėjusių lūpų nepasigirdo nė garso.

– Jau laikas! – garsiu balsu sušuko vyriausiasis brolis.

Lempos ir padengtas stalas akimirksniu pradingo.

– Bent kruslelį kilniadvasiškumo, o mūsų tėve! – dar sykį su įkarščiu sušuko visi tie gražūs balseliai, bet statula, didelė ir niūri, stovinti vidury jų, nebekrutėjo. Broliai ir seserys judėjo kaip liepsnos aukštyn ir žemyn, iš jų veidų sklido švelni šviesa. Ilgiausiai galėjai matyti vyriausiąją mergaitę, jos akys buvo įsmeigtos į statulą. Sienos susiglaudė, durys išnyko, menė liko apskrita. Viršuje atsivėrė skliautas, vidun sužiuro žvaigždės, o imperatoriaus statula stūksojo viduje viena.

V

Žindyvė, prieš aušrą įėjusi pas imperatorienę, nustebusi pamatė ją jau pabudusią ir sėdinčią ant savo žemo gulto. Priklaupė prie jos ir iš už lovos ištraukė alebastro indą su juodu tepalu.

– Man gera, – tarė imperatorienė, – jaučiu, kad šiandien gausime šešėlį.

Jos veidas spinduliavo; žindyvei prireikė dvigubai tamsinančių syvų.

Nuskubėjusios žemyn sustojo prie dažytojo namo, ne iš skersgatvio pusės, o netoli upės, čia dažytojas turėjo pusiau dengtą pašiūrę, kurioje darbavosi; šone kopėčios vedė ant plokščio namo stogo, kur buvo džiovykla.

– Palauk, – tarė žindyvė, – pažiūrėsim, ką toji moteriškė darys. Daug reiškia matyti, bet būti nematomam, – ir jiedvi užlindo už pašiūrės.

Lyg pašaukta moteris išėjo iš namo į kiemą.

– Žiūrėk, kokia ji iš pat ankstaus ryto išblyškusi ir kokios įkritusios akys, – sušnabždėjo žindyvė. – Tai bus tokia diena, kokios mums reikia.

Dažytojo pati perėjo skersai kiemą į nieką nesidairydama. Buvo įnikusi į niūrius apmąstymus. Kai žindyvė su imperatoriene išlindo iš slėptuvės, moteriškė nė kiek nenustebo pamačiusi jas abi tenai. Atrodė, kad ji net nesuvokia, jog nematė jų nuo vakar vakaro. Patraukusi į šoną sudriskusią nendrinę užuolaidą, pakabintą prie namo durų, žindyvę praleido pirmą.

– O tu eik šalin, – tarė imperatorienei, kai ši norėjo įeiti paskui žindyvę. – Tavęs nenoriu matyti.

Žindyvė mėgino užsistoti dukterį.

– Nešdinkis iš čia, – tarė moteris, – gal būsi pravarti dažytojui, pasitarnauk ir Kupriui su Vienarankiu. Negaliu pakęsti jos nuo galvos iki kojų, nieko man apie ją nesakyk, – pridūrė ir liepė žindyvei eiti vidun vienai. Nušluosčiusi du medinius suoliukus ant vieno jų atsisėdo.

– Na, sėskis prie manęs, – tarė ji. – Iš pradžių laikiau tave melage ir prasimanėle, bet turiu tavęs atsiprašyti. Atėjusi man prisiekinėjai, esą kažkas šiame pasaulyje apie mane galvoja, o paskui atvedei į mano namus visiškai svetimą vyrą, kurio akyse nebuvau regėjusi. – Ji kalbėjo lėtai ir įsakmiai, tarsi jau seniausiai būtų viską gerai apsvarsčiusi. – Na gerai, pamačiau jį, dėkui tau, manoji mokytoja; jis gražus, – ir užsidengė rankomis raudoniu plykstelėjusį veidą, – ir nori mane turėti, pati tą girdėjau, – pridūrė niūriai. – Tad klausyk, ką aš nutariau.

Pertraukusi kalbą šiek tiek atitraukė durų uždangą į šalį ir dirstelėjo laukan. Dažytojas, kiek galėdamas aukščiau atsiraitojęs kelnes, marškinių kraštą užsikišęs už diržo, stovėjo pusaukščiame kubile, iš kurio kilo garai. Pakaitomis mindamas tai viena, tai kita koja velėjo iš mėsininko prikyštės su krauju sumišusį purvą. Pritūpusi greta imperatorienė žiūrėjo į jį. Už dešimties žingsnių gulėjo Vienaakis ir miegojo kaip užmuštas, saulė švietė jam tiesiai į nosies skylutes; Kuprius ką tik buvo atsikėlęs ir abiem rankom iš paskutiniųjų krapštėsi nugarą, o Vienarankis gulėjo pasirėmęs alkūnėmis ir pasimėgaudamas taip žiovavo, jog matėsi vien ryklė ir juodi plaukai, kaip krūmai apėję galvą.

– Sėdi ten toji rupūžė, tyli ir skleidžia savo nuodus, – staiga tarė dažytojo pati griežtai pažvelgusi į žindyvę. – Kas ji tokia? Ar ji nepaliestoji, arba pasakyk, kas yra tas, kuriam ji priklauso? Atsakyk man! – Atsakymo nelaukė. Veidas visiškai pasikeitė. Ji nusijuokė, balsas sudrebėjo ir nuskambėjo vaikiškai. – Susargdinai tu mane, sene, – tarė ji. – Girdėjau apie tokius, kurie iš troškulio nebenusivelka iki šaltinio, taip ir man dabar yra. – Ji atsisėdo ant džiovintų šaknų maišo. – Ne tu mane susargdinai, o jis, – tarė lyg sau pačiai. – Sujaukė mano sielą. Padarė mane moterimi, manęs net nepalietęs. Ar nutuoki, ką tai reiškia? Kas kadaise buvo tavo mylimasis, sene, kas tave visko išmokė? Juk tai jie yra mūsų mokytojai. Kas padarė tave tokią protingą ir savimi pasitikinčią, kad toks kaip jis leidžiasi tavęs atvedamas? – Ji kalbėjo toliau nelaukdama atsakymo, lyg pati sau viena. – Taip, išmokė mane abiejų būdų nurausti. Būsiu jam atsidavusi kiekvieną savo gyvenimo akimirką. – Nusišypsojo, ir tuo pačiu metu jai iš akių pasipylė ašaros, bet ir vėl čia pat nudžiūvo. – Naktį jis buvo pas mane, – tęsė ji. – Ne, iš tikrųjų, tu kvaiša. Argi negalima gulėti atviromis akimis ir svajoti, tarsi tai būtų tikrovė?

Argi negalima gulėti štai ten ant tų skarmalų ir jausti po savimi antilopės odos lovą, o ant jos švelniausios kiaunenos antklodę, lengvą kaip pūkas? Bet kokia iš to nauda, tos grožybės neilgai trunka, ir į nosį trenkia toks kvapas, tarsi vaiko lavono, gulinčio kampe už lovos. Reikia tai baigti.

Ji atsistojo ir pasitraukė iš tos vietos, kur sėdėjusi. Veide atsispindėjo pasibjaurėjimas ir baimė, lyg ten iš tiesų kažkas tokio gulėtų. Tada vėl ligūstai dėmesingai sukluso, kas darosi lauke. Staigus vėjo gūsis pajudino nendrių uždangą prie durų ir atnešė kažkokius atgarsius; tai galėjo būti dažytojo balsas, bet galėjo būti ir svetimas balsas iš anapus upės. Ji atitraukė uždangą į šoną ir atsistojo tarpdury. Išvelėtus drabužius dažytojas buvo ištiesęs ant švarių lentų ir iš naujo dažė baltais dažais. Jam padėjo imperatorienė. Krauju nusidažęs vanduo iš apversto kubilo tekėjo į nuotaką. Abudu dirbo atsidėję ir nesidairė į namų pusę. Kai dažytojo pati jiems šūktelėjo, neišgirdo. Žindyvė atbrūkšėjo prie jos iš nugaros ir pagarbiai palietė rankovę.

– Pasiilsėk dabar, – sušnabždėjo ji, – pagalvok apie šį vakarą ir apie tai, kad tavo oda turi būti auksinė ir stangri.

– Barakai, – suriko moteris, – ar tu šiandien visai nebeisi iš namų išnešioti savo prekių?

Į tą paprastą klausimą, kurį jam šūktelėjo, ji sudėjo kandžiausią pašaipą ir patyčias. Dažytojas nieko neatsakė; regis, nieko negirdėjo.

– Nueisi su manim vakare prie upės, – kuždėjo senė iš už nugaros. – Tas, apie kurį žinome, ilgisi vakaro valandos ir narsiai pasirodo sutemose.

Moteris atsisuko.

– Ji negali būti tavo vaikas, – ištarė tiriamai žiūrėdama į senę. – Visai nešlakuota. Nedaug minčių sukasi jos galvoje,

bet tas nedaugelis šviečia kaktoje it žvaigždės. – Akimirką ji nutilo. – Pamaniau sau, jog liepsiu ją pakarti! – sušuko ir kažkaip keistai nusijuokė. – O kaip nubausiu aną, tapusį mano likimu? Kaip jis išdrįso prisiartinti prie manęs taip be baimės ir prikišti prie manęs savo apskritą snukį? Bet tai mano rūpestis, o ne tavo. Tik štai ką tau pasakysiu, o tai svarbiausia: darysiu tą, ko tu reikalauji. O dabar eik ir atvesk namo dažytoją, nes noriu tarti jam keletą žodžių; pasidarė priekurtis ir nebegirdi, kai šaukiu.

Senė jau stovėjo ant slenksčio; norėjo išeiti ir perduoti žinią, bet nesitvėrė savo kailyje trokšdama išgirsti, kas dar išsprūs iš jaunosios moters lūpų.

– Rūstus buvo jo veidas, – vėl prabilo dažytojo pati taip pat keistai slopiai susijuokdama, jai juokiantis veidas tebuvo visiškai sustingęs, – bet gudrus ir valdingas kaip velnio; jame buvo įsispaudę puikybė, ištvirkimas ir godumas, todėl jis man pritinka. Nesugebėjo kalbėti, bet sugeba laimėti.

Iš gilumos iškilusi šypsena nušvietė jos niūrų veidą. Graži ji buvo tą akimirką, pulsuojanti jaunu krauju, net užkaitusi, ir senė žiūrėjo į ją gėrėdamasi.

– Ne, ne, – staiga sušuko ji, pagauta aistringo susižavėjimo, – jis gražus, nekreipk į mane dėmesio, kvaile tu, gražus kaip rytmečio žvaigždė, o jo grožis – tai kabliukas ant meškerės, aš jau seniausiai jį prarijau ir blaškausi į visas puses, o tu laikai virvelę tarp pirštų, pati gerai tą žinai! – Ji pakibo senei ant kaklo švelniai ir meiliai, leidosi jos glamonėjama kaip vaikas. – Tik susieiti sunku, tik pradžia sunki, – atsiduso ji. – Kaip tą padaryti, o Dieve!

Žindyvė negalėjo jos suprasti.

– Ko tu rūpiniesi, – sušuko ji, – ką nors sugalvosime!

Dažytojo pati papurtė galvą.

– Nejaugi manai, jog aš apie tai galvoju, sene? Iš tiesų turėjau omeny visai ką kita, bet argi tu tai suprasi?

Senė pasižiūrėjo į ją primerktomis akimis.

– Tegul jis be tavęs pas mane ateina, be tavęs! – suriko jaunoji moteris. – Mat aš tave niekinu, įsidėmėk, ir neapkenčiu savyje tos nedorybės, kuri su tavimi susijusi. Tu žinai ir mano, ir jo niekšystę ir norėtum ir jį, ir mane valdyti, bet nieko iš to nebus!

Senė tik sumirksėjo beblakstienėmis akimis, o jos ilgas, plonas liežuvis piktai sumataravo pravertoje burnoje, bet nieko nesakiusi greitai išėjo į kiemą; rado dažytoją, traukiantis iš alūno milžinišką gabalą medžiagos, nuaustos iš švelnios ožkos vilnos, trylikos uolekčių ilgio ir pusketvirtos uolekties pločio, kiaurai persisunkusią medžiagą suvyniojo į skepetą ir varvančią naštą užsivertė ant savo stiprios nugaros, o imperatorienė lyg samdinė merga buvo iš visų jėgų įsirėžusi iš apačios į milžinišką šlapią gniutulą, kad padėtų užsimesti. Žindyvė palaukė, paskui pamojo ir imperatorienė pribėgo prie jos.

– Ar ji to nori? – paklausė iškart, – ar atiduos šešėlį?

– Tai nebus jai lengva, – atsakė žindyvė. – Tie, kurie neturi ateiti, kovoja už savo atėjimą, o tas plačiasnukis – jų gynėjas, bet, dėkui Dievui, sykiu ir jų naikintojas.

– Taip, – tarė imperatorienė nesiklausydama ir dirstelėjo per petį Barako pusėn, kuris vargais negalais, vis sustodamas kabarojosi viršun stačiomis kopėčiomis, savo dideliu sunkiu kūnu stipriai prisispaudęs prie skersinių, kad našta nenutemptų žemyn.

– Pasiskubink gauti šešėlį, – tarė ji. – Jis turi sulaukti atlygio.

– Atlygio? – suriko žindyvė. – Kuo šitas dramblys nusipelnė atlygio? Bet atvesk jį ir liepk eiti trobon, žmona nori jam kažką pasakyti.

– Ką ketini su jais daryti?

Žindyvės veidas persikreipė.

– Palik tai man, gerai žinau, ką su jais daryti, kaip kad virėja žino, kada višta puode jau išvirusi.

Taip tarusi atsuko imperatorienei nugarą ir nučiūžavo atgal į trobą. Imperatorienė nubėgo prie kopėčių ir be garso užkopė jomis, ant plokščio stogo rado dažytoją, kuris dar šnopavo, o per kaktą sruvo prakaitas, sumišęs su mėlynais dažais. Nosinaite nušluostė jam veidą, kai jis didelėmis rankomis labai atsargiai skirstė pakabintas mėlynų verpalų sruogas, kad prie viduje esančios spalvos patektų oras ir purvina geltonai žalia spalva gilumoje nusidažytų skaisčiu mėliu. Mėsininko prikyštė jau kabojo padžiauta ant karties.

Kai dažytojas ėjo į trobą, imperatorienė laikėsi jam įdurmais ir sustojo prie durų. Dažytojo pati žaibiškai pasilenkė, pakėlė nuo žemės purviną medinį gnybtą ir atsivedėjusi paleido į imperatorienę. Bet fėjų dukra it vėjelio dvelksmas pasitraukė į šalį. Dažytojas pravėrė sunkias lūpas ir jau rengėsi kažką sakyti, bet jo pati sviedė į jį tokį žvilgsnį, kad šis taip ir neištarė nė žodžio. Pasilenkęs ėmė graibytis tarpu visokio šlamšto, gulinčio prie sienos, lyg kažko ieškotų. Moteris vis dar tylėjo. Bet gražus jos veidas buvo piktas ir ryžtingas. Dažytojas, atsiklaupęs ant kelių, atsitiesė – tarp pirštų sukiojo seną raginį šaukštą.

– Šįryt daug nuveikiau, – pasakė jis, meilingai pakėlęs akis į žmoną, – ir mane kamuoja troškulys. Duok man gerti.

Moteris tik užvertė smakrą; žindyvė nubėgo tekina, pripylė molinį dubenį vandens ir ištiesė dažytojui. Šis pažvelgė į žmoną lyg kažko laukdamas, bet ji žvelgė jam viršum galvos, lyg jo čia nė nebūtų, tad stvėrė indą ir vienu mauku ištuštino.

– Kas čia? – sušuko tą pačią akimirką, pažvelgė džiugiom, nustebusiom akimis ir atsilošęs užmigo. Žindyvė nušliuožė prie moters.

– Atsikratei to įkyruolio, – sukuždėjo ji, – nes į gėrimą jam šio to pribėriau – ketvirčio pakaktų, kad dramblys nepabustų dešimt valandų.

– Prakeiktoji, – sušuko moteris, – nejaugi jis vis taip ir išsisukinės nuo manęs! – ir priėjusi arčiau pažvelgė į jį suraukusi kaktą.

Žindyvė negalėjo nieko suprasti.

– Kam jis tau dar reikalingas? – paklausė nustebusi.

Moteris nekreipė į ją dėmesio. Priėjusi prie miegančiojo žvelgė į jį niūriai iš viršaus žemyn. Tada atsiduso iš krūtinės gilumos:

– O motin mano, – ir dar sykį pakartojo: – O motin mano! – Ilgai stovėjo nenuleisdama nuo jo akių. – Vargas man, – pratarė dar kartą atsidusdama, – jeigu aš būsiu grūdelis, tai jis bus višta ir sules mane! Jeigu būsiu ugnis, jis bus vanduo ir mane užgesins! Nes esu prirakinta prie jo geležinėmis grandinėmis.

Tada nuėjo nuo jo šalin, bet ir vėl sugrįžo. Palietė gulintį vyrą ištiestos pėdos galiuku.

– Taip, taip ir reikia, – tarė tyliai, bet labai tvirtu balsu, – atsikratyti tų negeidžiamųjų, nes jie yra žudikai, begėdiškai trokštantys atkakti čionai per mano kūną, o šitas yra jų parankinis!

Visa tai šnabždėdama baisiai sunerimo; metėsi prie gulinčiojo ir puolė jį iš visų jėgų draskyti.

– Barakai, – šaukė jam ausin, – klausyk, ką sakau, nes dabar viskas išsispręs!

Žindyvė staiga atsisuko, pajuto už nugaros stovinčią imperatorienę; šioji įsmuko vidun; žindyvė prarado amą regėdama, kad jai iš abiejų akių pasipylė ašaros ir kad jos veidas skęsta skausme

ir ašarose visai kaip mirtingos moters. Paėmusi ją už rankos švelniai pristūmė prie sienos; imperatorienė nėmaž nesipriešino. Kojų pirštų galiukais žindyvė atidarė aplopytas medines duris, kabančias ant surūdijusių vyrių.

– Tik dabar tylėk, – sukuždėjo jai, – ir žinok: šiandien, šią valandą mūsų sandėris sulauks laimingos pabaigos.

Imperatorienė stovėjo tylėdama, iš viršaus ją lietė nukarę sausų augalų ryšulėliai, ankštas podėlis buvo prigrūstas keptuvių ir puodynių, kurios tarškėjo atsidauždamos šonais, šiugždėjo vienas ant kito sukrauti maišai su džiovintomis šaknelėmis, ji nevaliojo nė pakrutėti, tik greitai ir baimingai alsavo.

– Ko tau dar iš jo reikia? – suriko žindyvė plėšdama dažytojienę nuo miegančiojo.

– Ko man reikia? – sušuko moteris. – Ko šitam va čia reikia? Cha, kas esu aš, o kas – jis? – suriko kupina paniekos ir visu ūgiu išsitiesė viršum gulinčio vyro. – Kas sieja mane su juo, o jį su manimi? Gal man kas nors pasakys?

Išrėkė tuos žodžius tiesiai miegančiajam į veidą. Jis alsavo ramiai ir nė nekrustelėjo. Ji nusisuko lyg pasibjaurėjusi ir jau tiesė ranką atgal tarsi siektų apsivyti krūtinę ir pečius to, kurio tenai nebuvo; bet akys liko kankinamai įsmeigtos į dažytojo veidą. Staiga ji iššiepė dantis ir paspyrė jį koja.

– Nenoriu šito va turėti sau už nugaros! – šaukė ji. – Pažadink jį tučtuojau.

Žindyvė nebežinojo, ką daryti; ją pergalėjo nežabota stipri valia. Priklaupusi lengvai papurtė miegantįjį. Triskart kvėptelėjo į jį ir papūtė į sprandą. Barakas nusišypsojo per miegus, lūpos sukrutėjo ir jis kažką sumurmėjo; bet veido išraiška buvo tokia pati, kokia būdavo, kai kalbėdavosi namie su žmona arba gatvėje su svetimais vaikais.

– Paklausyk manęs, – tarė moteris prikišusi veidą prie jo, lėtai atmerkiančio akis, žvilgsnis buvo nesavas, tuščias. – Man įkyrėjo gyventi su tavimi ir matyti visokias bjaurastis, radau tokį, kuris manęs pasigailės. Amžiams suteiks man kuo poniškiausią gyvenimą. Tam turiu pasiaukoti.

Imperatorienė podėlyje užsikimšo ausis, atskiri žodžiai iki jos neprasismelkė, vien tik nepakenčiamo balso skambesys.

– Varge, – pratarė pati sau, – vien juos išvydusios žuvys neria į vandenį, paukščiai purpteli į orą, stirnos puola į tankmę, o man teko tarpu jų įsimaišyti.

Širdis plakė dusliai. Ji nieko nenorėjo girdėti. Tačiau pačią jos esybės gelmę pasiekė garsas, toksai švelnus lyg vaiko ir jis vis dėlto turėjo būti atsklidęs iš dažytojo lūpų.

Suprato, jog kalba per miegus, liežuvis lyg supančiotas, tai buvo ne žodžiai, o tik labai aukštas lipšnus tonas. Nebuvo jokių abejonių, kalbėjo su vaikais, o galingos rankos pritarė kalbai švelniais mostais. Jo pati atšiauriai žvelgė į pusiau pramerktų nežinion įsmeigtų akių baltymus.

– Tu kalbi, – suriko ji, – tai tada girdi ir mane. Tad klausyk! Viskas baigta su tais, su kuriais tu šnekučiuojiesi. Ar supranti, ką sakau?

– Palik jį, – sušuko žindyvė, – ką darai?

Imperatorienė nebegalėjo ilgiau tverti matydama tiedviejų rankose tokį stiprų vyrą be amo. Ji pravėrė duris, akys išsiplėtė; kaip ugnies srautas, kurio pati nevaliojo sutramdyti, jos valia užliejo Baraką. Senė nieko negalėjo imtis prieš savo šeimininkę, šitaip jai atsistojus priešais, pasitraukė į šalį. Barako kūnu nuvilnijo mėšlungis; jis atsistojo ant savo tvirtų kojų, žvilgsnis buvo nesusivokiantis, kvailas lyg negyvėlio; kažkas svaidė jį tai į vieną, tai į kitą pusę, svirduliavo, tarsi akys būtų užrištos

raiščiu. Jo viduje apkerėti nuodai kovėsi su baisiai galinga fėjų dukters valia. Tai, kas slypėjo giliausiai, iškilo į patį paviršių, veide išryškėjo smarkumas ir atšiaurumas – nė vienas žmogus jo tokio niekada nebuvo matęs, prasiveržė slapčiausia tamsiosios prigimties jėga. Liūto riaumojimą primenančiu balsu jis šaukėsi savo vaikų, tarsi jie būtų pradingę, ranka nutvėrė sunkų kūjį, gulintį netoliese, ir iškėlė viršum savęs. Broliai įvirto pro duris, jis, regis, nieko nepažino, nieko neskyrė, visus laikė savo vaikų žudikais arba pagrobėjais. Moteris kiek kilstelėjo ant kelių, ji drebėjo visu kūnu ir iš baimės ir suglumimo kandžiojosi rankas. Kuprius šlykščiai išsiviepė ir prisispaudė prie sienos, Vienaakis ir Vienarankis pasislėpė už kubilų ir statinių. Dažytojas dar kartą galingu balsu pašaukė savo vaikus. Broliai pradėjo ant jo rėkti, pažįstamas jų bjaurių balsų garsas, regis, prasismelkė iki jo sielos. Nuleido ranką su kūju, veidas atsileido, o akys nebelaidė į visas šalis tokių baisių ir grasinamų žvilgsnių. Akies mirksniu žindyvė prišoko prie jo, ištraukė iš rankos kūjį ir nusviedė po statinėmis prie sienos; malė liežuviu be atvangos; užsipuolė jį, kad iš pilvoto butelio išgėręs kažką neaiškaus, valandą prasivoliojęs ant žemės, daręs nesąmones, nežabotai kalbėjęs, net ir brolius kvietė paliudyti tą, ko jie nieku gyvu negalėjo matyti. Jaunoji moteris žiūrėjo į ją be žado; netrukus ir pati nebežinojo, kas įvyko, o kas – ne, ir nenorėjo nieko žinoti, jai atrodė, jog skęsta savo pačios kraujyje. Vėl įsmeigė akis į Baraką, jos dar buvo pilnos baimės, bet veidas persimainė į neapykantos kupiną grimasą, kuri perkreipė dailius bruožus. Barakas stovėjo susigėdęs, broliai ant jo šaukė, klausinėjo ir priekaištavo, jis pasilenkė, surinko išbarstytus grūdus, judėjo lyg pusiau miegodamas. Staiga jo veide atsirado ryžtas. Bruožai sušvelnėjo. Didžiausiai savo nuostabai broliai

išvydo jį klaupiantis prieš žmoną ir prašant atleidimo. Jo balsas buvo nuolankus ir iškilmingas: prašė atleisti už tai, kad buvo toks stuobrys, sumanęs taip vėlai vesti, nes tikėjosi ilgai gyvensiąs, susilauksiąs vaikų ir praturtėsiąs. Norėjo dar kažką sakyti, bet lūpos nieko neištarė. Žindyvė su moterimi persimetė tik vienu žvilgsniu, moters akyse jau matėsi šaltas įžūlumas, keliai dar drebėjo, bet vis dėlto ištraukė jam iš rankų savo suknelę, kurios šis laikėsi nusitvėręs, ir nieko neatsakė; kažką pasakė žindyvei apie mulus, kurie eina palei pat svaiginančią prarają, žingsnis po žingsnio, ir kuriems neduota nei nustebti, nei išsigąsti; į juos panašus esąs štai šitas, josios vyras, juk jie taipogi nevaisingi. Jis atsisuko į visus, tarsi prašytų atleidimo; paskui parodė į žmoną.

– Už tokius žodžius, – tarė jis, – reikia atleisti, jie palengvina sielą, be jų žmonėms būtų per sunku nešti savo naštą.

Broliai pakraipė pečiais, paliko jį stovėti ir išsibruko iš trobos laukan burnoti ant jo, kam nesiliauja šokęs pagal tos jaunos moteriškės dūdelę – kaip tik jai galvon šauna. Jis vis dar tebestovėjo, nedrąsus ir susigėdęs. Imperatorienė negalėjo į jį net pažvelgti; kai ta moteriškė ištraukė suknelę jam iš rankų, viduje atsivėrė plyšys ir kažkas, nuo ko ėmė drebėti visa siela, įsibrovė vidun. Barakas apsisuko išeiti. Paskui dar kartą atsigrįžo, atsuko savo kukulaines į žindyvę ir imperatorienę, akimirką dvejojo, galų galę iš jo lūpų pasigirdo žodžiai:

– Aštrus josios liežuvis, – maktelėjo galva žmonos pusėn, – ir būdas aikštingas, bet nepiktas, o kalbas – tikra palaima – galima atšaukti, nes jos širdis tyra ir ji jauna, ir aš džiaugiuosi, kad ji vėl sveika, – pridūrė itin rimtai, nenusakomai nuolaidžiai pažvelgęs į abidvi moteris, – nes vakar vakarą buvo labai pasiligojusi.

Ir nulenkęs galvą lėtai išėjo prie savo darbų.

VI

Jaunoji moteris krito ant lovos ir įsikniaubė. Veltui žindyvė glostė jai kojas. Moteris leidosi glostoma, bet nekreipė į tai jokio dėmesio.

– O motin mano, – sušuko ji ir garsiai atsiduso. – O motin mano, – tarė pati sau, – kokių jėgų tikėjaisi mane turint, kad skyrei man pareigą visiems laikams pamilti tą, kurį man atvedei! Ir iš kur būtum sėmusi man tiek jėgų? – tyliai šnabždėjo ji sau panosėje, lūpos krutėjo, bet nieko nesigirdėjo. Staiga atsistojo. – Pirmyn, – sušuko, – jau laikas man liautis buvus vaiku!

Regis, ir vėl kalbėjo tik sau vienai. Užsimetusi ant pečių skarelę nuėjo prie durų.

– Kur eini, mano ponia? – sušuko žindyvė.

Atrodė, jog tik dabar moteris prisiminė esanti ne viena. Griežtai ir įdėmiai ji pažvelgė į žindyvę.

– Jau laikas, – tarė, – pasikalbėti su savo motina ir išsilaisvinti, nes ji užkrovė man naštą, kurios nebenoriu ilgiau nešti.

Ji išėjo pro duris.

– Eime, – sušnabždėjo žindyvė, – jai mūsų prireiks.

Imperatorienė pasitraukė į šalį, būtų mielai išsprukusi paskui dažytoją, bet žindyvė paėmė ją už rankos ir nusitempė paskui save.

Dažytojo pati ėjo greitais veržliais žingsniais kaip jauna kumelaitė, traukianti į plaučius rytmečio orą, kitos dvi sekė paskui kiek atsilikusios. Jos perėjo upę, bet pasuko ne į arklių kaustytojų kvartalą, o pakilo į dešinę, įkalnėn, į varganą, ankštą, žmonių knibždančią gatvę. Ten gyveno vargingiausieji, puodų lopytojai, skuderlininkai, spąstininkai, susimetę krūvomis it žiurkės. Ties vienu kampu, kur susibėgo dvi tokios gatvės, da-

žytojienė vieną akimirką stabtelėjo; įsižiūrėjo pro blakstienas į vyrų, moterų ir vaikų kirbėlynę kieme ir sumurmėjo pati sau:

– Maži vaikai purvini, jie turi pakišti juos šunims, kad švariai nulaižytų; bet vis dėlto gražūs kaip užtekanti saulė; ir juos mes sumanėme paaukoti.

Tai ištarė labai keistu, beveik dainingu balsu. Įsukusios į gatvelę jos nuėjo toliau, pagaliau ėmė leistis nuokalne žemyn tarp senų, baigiančių irti sienų. Tai buvo viena iš tų raguvų, kurios šen bei ten vagojo miestą, jos atšlaitė buvo neapstatyta ir tik kai kur matėsi kadų kadais sugriuvusių būstų likučiai. Apačioje riogsojo akmenimis apdėta cisterna, o šalia – senos kapinės su keliais medžiais. Dažytojo pati nuėjo prie motinos kapo; greitai lipo per antkapių akmenis, bet kojos nekėlė tarpu jų gulinčių dulkių, slopinančių žingsnių garsą. Prie nedidelio antkapio parpuolė ant kelių išskėtusi rankas. Atsirėmė kakta į akmenį, viršum jos linksojo sukrypęs gluosnis, ir, regis, sulig pirmu atodūsiu pasinėrė į giliausią maldą. Jai už nugaros saulė nugrimzdo į sunkią blandą it į kokį kraterį. Visa kur tarp kapų be garso kilo dulkių stulpai ir vėl smego žemėn lyg maišai. Papūtė vėjo gūsis, nuo dažytojienės lūpų jis nuplėšė paskutinį maldos žodį. Staiga ji atsistojo, stryktelėjo kaip žvėris, kurio judesiuose neužsilieka ką tik prabėgusios akimirkos atmintis. Veidas neatpažįstamai pasikeitė; ji buvo gražesnė nei bet kada anksčiau; plaukai išsipynė ir plaikstėsi aplink ją.

– Ko taip žiūri į mane? – suriko ji žindyvei, kuri žvelgė į ją susižavėjusi. – Dabar nusimečiau jungą ir išsilenkiau seno įstatymo! – Ji greitai lipo įkalne, žindyvė skubėjo iš paskos. – Tai nebūtinai turi įvykti prie vandens, galima padaryti ir prie ugnies, ar ne? – sušuko jaunoji moteris per petį, – juk tu, mano mokytoja, taip sakei! Tavo žodžius įsidėjau į širdį.

Vėjas atsiginė jas tris taršydamas drabužius ir keldamas dulkes. Buvo tamsu vidury dienos, sakytum, už akimirkos stos naktis. Paukščiai greitai lakiojo tarp namų, žmonės bėgiojo pro šalį rusvai raudonoje ūkanoje, iš viršaus ant visko nusileido tamsa. Kai jos priėjo tiltą, dažytojo pati ūmai pradėjo eiti lėčiau. Sustojo, paskui ir vėl paėjėjo kelis žingsnius. Susvirduliavo lyg gavusi smūgį ir, pakėlusi ranką prie galvos, priglaudė ją prie ausies. Tuo metu vos nepapuolė po vežimu. Viršuje sėdintis vyras trūktelėjo kinkinį. Kai kurie praeiviai, nors ir skubėjo, sustojo.

– Ko nerimauji? – sušuko žindyvė prišokdama prie jos. Jaunoji moteris puolė jai į glėbį, šalta kaip ledas.

– Balsas, – pasiskundė. – Mano motinos balsas! Man prie pat ausies. Argi tu jo negirdi?

– Ką ji sako? – paklausė senė.

– Barakai! – sudejavo dažytojienė. – Ji šaukia jį. Sako, kad mane surištų. Sako laikysianti mane už rankų, kad jis galėtų mane nužudyti. Ji nenori, kad aš gyvenčiau, jeigu susirengiau padaryti tą, kam pasiryžau.

Jos veidas nupilko, po akimis atsirado pamėlę ratilai. Senė nutvėrė ją už karščiu liepsnojančių rankų; staiga jaunoji moteris ištrūko, pasileido bėgti braudamasi tarp žmonių, o senė – jai iš paskos. Kai imperatorienė jas pasivijo, gatvelėje ant upės kranto, jaunoji moteris gulėjo ant žemės, nugara atsišliejusi į mūro sieną, ir kvėpavo negiliai, bet tankiai; senė klūpojo greta. Keli žmonės, sustoję aplinkui, žiūrėjo į gulinčiąją: pora senų kūmučių, asilų varovas ir seniokas. Imperatorienė atsistojo tarp tų žmonių; asilų varovas pastūmė ją į šoną ir atsirėmė į ją, bet ji to nepastebėjo.

– Dinkit iš čia! – sušnypštė žindyvė pridengdama gulinčiąją savo tamsiu apsiaustu.

Žmonės nuėjo toliau, liko stovėti tik vienas vaikas.

– Gerti! – sušnabždėjo dažytojo pati. Žindyvė pamojo ranka ir vaikas padavė jai medinį dubenėlį, pilną gėrimo; atrodė, lyg būtų paėmęs jį iš oro. Iš dubens sklido neaštrus, bet slogus kvapas, visai kaip tas, kuris prieš pasirodant efritui, buvo pripildęs kambarį. Dažytojo pati palenkė galvą prie dubenėlio, kurį jai prikišo senė. Vaiko jau nebebuvo.

– Imk, išgerk, – tarė senė, – ir žinok: tavo motina yra veidmainė net gulėdama kape ir mėgsta sumaišyti kitiems visas kortas; nepaisyk jos žodžių, nes negeidžiamieji kalba jos lūpomis.

Dažytojienės veidas persimainė, vos tik išgėrė tą gėrimą: skruostai ūmai užkaito raudoniu, o akys apsiblausė it girtos. Atsistojusi labai keistu mostu apsikabino ranka senės kaklą ir jos vėl pasisuko eiti tilto link. Imperatorienė laikėsi kuo arčiau; bet jos smarkiai kalbėjosi, pasisukusios viena į kitą, ir ji nieko negalėjo suprasti. Kai priėjo prie pat dažytojo trobos, iš tamsos priešais jas iššoko broliai, išplėšė jaunąją moterį palydovėms iš rankų ir išsiviepę pasileido ant jos šūkauti.

– Jis reikalauja iš mūsų jo pradangintų vaikų! – rėkė jie. – Kur juos padėjai? Ką jiems padarei? Jis mus kankina ir smaugia dėl tavęs, prakeiktoji, juk mes nieko nežinome nei apie jūsų paslaptis, nei apie tavo nusikaltimus!

Dažytojo pati tik suraukė kaktą, nesiteikė svainiams nieko atsakyti.

– Ko priberei jam į tą gėrimą, ragana tu, – suriko vidurinis, ilga ranka niūktelėjęs senei į krūtinę, – jis žiūri į mus, bet mūsų nemato, užtat mato septynis tuos, kurių nėra, sodina prie stalo ir sveikina kaip svečius.

Moteris ištrūko iš jų rankų.

– Dabar pažiūrėsime, ar mano žodžius dar galima atšaukti! – taip tarusi žengė per slenkstį.

Dažytojas kiūtojo pritūpęs ugniakuro pelenuose. Jo įrankiai gulėjo išmėtyti priešais: visokios mentelės, semtuvėliai, mediniai, alaviniai ir raginiai šaukštai, dideli ir maži, tarsi žaisdami vaikai viską būtų išmėtę. Didelėmis rankomis atsidėjęs nardino dedešvų lapus purviname dažų primaišytame vandenyje, pastatytame ant žemės, vieną koją įmerkęs į patį ryškiai raudonos balos vidurį. Moteris sustojo priešais jį; jis nekreipė į ją dėmesio. Kalbėjo su vaikais, kurių tenai nebuvo.

– Darbštūs vaikučiai, – tarė jis, – švarios mažos rankelės, – kalbėjo geraširdiškai linksėdamas galva. Rodė jiems, kaip reikia darbuotis. – Išimame spalvas iš gėlių ir pernešame jas ant audinių, taip pat ir iš kirmėlių, ir nuo paukščių krūtinių, nuo ten, kur jų plunksnos tviska ir yra nepridengtos.

Jis kalbėjo lėtai, pamokomai, neapsakomai laimingu balsu. Moteris pašaukė jį:

– Barakai!

Jis sukluso, pasisuko ne visai ton pusėn, iš kur nuskambėjo jo vardas, o labiau į viršų ir į šoną. Vis tiek atsistojo ir pasuko prie jos. Galingas, tarsi sąmonei nepavaldus kūnas per nakties tamsą siūbavo artyn įvarydamas tokią baimę, kad ji nevalingai žengė žingsnį atgal. Bet susiėmė, ir jos išblyškęs veidas liko ryžtingas ir narsus.

– Barakai, ar girdi mane? – sušuko garsiai jo pusėn.

– Atsakyk mums, mūsų geradari, – suriko Vienaakis.

– Ji apnuodijo tave, o broli, – sušuko įniršęs ir skausmo apimtas Kuprius, – ir tu niekada nebeatpažinsi savo artimųjų.

– Barakai, nutildyk juos, – tarė moteris, – kad nekauktų kaip šunys, nes turiu tau kai ką pasakyti. Girdžiu tave kalbantis su tais, kuriuos tikiesi dar ateisiant. Tad žinok ir pagaliau suprask: jie buvo paaukoti, nes norėjo iškrėsti man piktą pokštą ir todėl nusipelnė to, kas jiems nutiks.

Barakas priėjo prie jos arčiau; jo akys, pasruvusios kraujais, buvo nebe iššokusios, o įkritusios giliai į akiduobes ir atrodė baisiai.

– Nagi pažvelk, – tarė moteris, – matau, kad supranti: tad kodėl nieko nesakai? Tai paskutinis kartas, kai mudu kvėpuojame tuo pačiu oru.

– Užkurkite ugnį, – tarė Barakas.

Balsas buvo neatpažįstamas, tarsi iš vidaus bylotų kažkokia svetima būtybė, bet broliai neatitraukė nuo jo akių ir matė, kaip kruta jo lūpos. Greitai parpuolęs ant žemės Kuprius įpūtė ugniakuro pelenus, ugnis plykstelėjo ir moterį nutvieskė ugnies atšvaitai, švysčiojantys jos kūnu tai aukštyn, tai žemyn. Buvo neapsakomai graži ir pikta. Kai išdidžiai nuleidusi blakstienas prasižiojo ir lūpos paniekinamai, bet įsakmiai sukrutėjo, veidas buvo panašus į neprieinamą tvirtovę.

– Liepei užkurti ugnį, taigi matai mane ir dar sykį gali pažvelgti į tai, ko tavo akys netrukus nebeišvys. Tačiau privalai suprasti, kas vyksta, nes nenoriu, kad tave išjuoktų kaip tą kvailį, iš kurio pavagia lovą, ant kurios jis guli.

Dažytojas, stovintis tamsoje, nė nekrustelėjo; tik liemuo dabar šiek tiek palinko į priekį, tada pasimatė dantys ir raudonai žaižaruojančios akys. Moteris dar žemiau nuleido blakstienas ir kalbėjo toliau, balsas skambėjo lyg įtempta styga, kuri tuoj nutrūks:

– Žiūrėk, kokia aš graži, visai ne tavo nosiai, todėl ir neįstengei atrišti mano širdies mazgo. Mano grožis prisišaukė kitą vyrą, nes jis – galingi kerai, – balsas grėsė užlūžti, bet pašėlęs širdies ryžtas vertė kalbėti toliau, – todėl sudariau sutartį ir atiduodu savo šešėlį, kartu ir tuos negeidžiamuosius; kaina jau suderėta, ir tau ją pasakysiu: tai amžinas skruostų skaistumas ir nevystančios krūtys, kurias išvydę dreba tie, kurie ateis manęs pagarbinti, vienas iš jų bus pirmas – šiam nuo šiol ir priklausau.

Ji atmetė galvą ir nutilo. Iš Barako krūtinės prasiveržė trumpa aimana; ji vargiai tepriminė žmogaus balsą, bet davė visiems žinoti, kad žmonos žodžius suprato.

– Greičiau, – sušuko žindyvė grybšteldama ranka orą: juoduose naguose ji laikė septynias žuveles ir tiesė jas moteriai: per žiaunas jos buvo suvertos ant žilvičio vytelės lyg raktai ant žiedo. – Mesk jas sau per petį į ugnį ir tada paskubėkim iš čia, nes jau pats laikas!

Dažytojienė prikando lūpą ir griebė žuveles.

– Eikit šalin ir apsigyvenkit mano šešėlyje! – pašnibždėjo jai senė.

Bet tada Barakas žengė žingsnį prie žmonos ir moteris atšlijo. Jos lūpos krutėjo, ji murmėjo žodžius, bet atrodė, tarsi nežinotų, ką sakanti; pakėlusi ranką su žuvimis permetė jas per petį, bet lyg miegodama; darė, ką sutarusi, bet taip, tarsi to nedarytų: nenuleido akių nuo dažytojo, o lūpos persikreipė lyg vaiko, kuris tuoj suriks.

– O motin mano! – sušuko ji.

Jos balsas nuskambėjo taip plonai, lyg penkiamečio vaiko. Žengusi kelis neryžtingus žingsnius, apsidairė, bet niekur nerado pagalbos ir sustojo kietai suspaudusi lūpas. Dažytojas jau stovėjo jai už nugaros; apimta baimės ji sukaupė jėgas ir it strėlė nėrė pro duris laukan. Jis pasinešė paskui, bet iš galo prie jo prisikabino broliai; jie šaukė, kad tik nepavirstų žudiku! Jis nusikratė jų, broliai nusvirduliavo prie žindyvės, kuri klūpėdama prie ugnies abiem rankom graibė nuo žemės žuvis.

– Eikit šalin, užsispyrėliai! – šūkavo mėtydama jas į ugnį.

Vienaakis ir Vienarankis, apspardę tą raganą ir išsitraukę iš ugnies po degančią pliauską, puolė paskui brolį. Žindyvė, pama-

čiusi, kad žuvys ugnyje liovėsi spurdėti, metėsi jiems pavymui. Lauke siautė tokia vėtra, tarsi nuo grandinės būtų nutrūkę visi gaivalai. Tamsa riaumodama ritosi artyn, nepermatomoje ūkanoje draikėsi dulkių debesys, nuo pašiūrės stogo, kurį pusiau nudrengė vėjas, krito čerpės, o tuo metu upės srovė putodama vertėsi per krantus ir taip plakėsi į tiltą, jog šis net girgždėjo, geležinės grandinės, ant kurių jis kybojo virš vandens, daužėsi taip trankiai, jog atrodė tarsi beregint nutrūks.

Vėtra bloškė abiem broliams žiežirbas į veidą ir užpūtė nuodėgulius, tad rankose juodu nešėsi vien smilkstančius strampus; kliuvinėdami persigavo per slenkstį ir ėmė šūkalioti į nežinią šaukdami dažytoją. Žindyvė pamatė moterį, stovinčią prie pašiūrės sienos, o priešais ją, visiškai arti, – imperatorienę, sustingusią kaip statula. Dažytojas stovėjo per dešimtį žingsnių nuo savo pačios, į ją atsigręžęs, – nors buvo tamsu, turėjo ją matyti arba nujausti, kur ji stovi. Kuprius stovėjo prie pat jo.

– Iškelt deglus! – sušuko dažytojas tokiu balsu, kuris nustelbė vėtrą, tilto žvangėjimą ir pašiūrės girgždėjimą, ištiesęs ranką parodė į savo pačią: mat ją nušvietė liepsnos šviesa, krintanti iš trobos pro atviras duris, – toji iš baimės net susirietė.

Žindyvė prisigavo artyn; niekas neteikė jai didesnio malonumo, kaip matyti smurtaujančius žmones.

– Mes įgijome teisę ir norime gauti tai, kas mums priklauso! – sumurmėjo ji pati sau.

– Čionai didžiąją skalavimo pintinę! – suriko dažytojas.

Kuprius metėsi ant tilto ir atrišo pintinę, kuri kybojo vandenyje ant grandinės; vanduo tuo tarpu triskart jį užliejo ir vos nenusinešė tolyn. Dažytojas pasilenkė; blėsčiojančioje šviesoje,

krintančioje pro trobos duris, matėsi, kaip jo rankos apčiuopomis ieško didžiojo trynimui naudojamo akmens, kuris gulėjo ant žemės šone per kelis žingsnius. Pakėlęs jį metė į pintinę; šioji buvo plokščiu dugnu ir pakankamai didelė, jog net žmogų į ją galėtumei įgrūsti; nuo įkritusio sunkaus akmens, aukštyn ištiško vandens purslai. Kuprius išbėgo iš trobos nešinas puodu, prikrautu degančių pliauskų: visus nutvieskė ryški šviesa.

– Duokit šen virvę! – suriko dažytojas.

Broliai, supratę, ką jis ketina daryti, puolė ant kelių.

– Nesitepk rankų krauju, brolau mano! – sušuko visi vienu balsu. Pamatę, kad dažytojas eina prie moters, jie nusisuko šalin. – Bėk! – riktelėjo jie dažytojo pačiai grasinamai mostaguodami ilgomis rankomis lyg baidytų kokį žvėrį. – Dink iš čia ir kad sulauktum kalės likimo!

Jie pasilenkė akmenų, Kuprius norėjo sviesti į ją liepsnojančią pliauską, bet užkliuvo ir puodas su ugnimi iškrito jam iš rankų į kubilą, kuris gulėjo ten apverstas, visus užliejo tokia tamsa, kad nieko nebesimatė nė per žingsnį. Tik žindyvė, kurios akys it nakties paukščio gebėjo persmelkti net ir didžiausią tamsą, matė, kaip tą akimirką klūpėjusi moteris pakilo, pasikaišė drabužius ir kaip žaibas pralėkė tarp brolių tiesiai prie dažytojo. Žindyvė prišoko artyn: jai atrodė, jog mato, kaip dažytojo pačios šešėlis krūpčioja ant žemės, gretinasi prie kitų šešėlių, o jos vengia; šen bei ten plaikstėsi dažytos medžiagos skiautės, nudriskusios džiovykloje ir kažkur užkibusios, nerangūs geldų ir kubilų šešėliai šoktelėję aukštyn vėl susigūžė vidury išdraskytos tamsos. Staiga susivokė akimirksniui paleidusi iš akių imperatorienę. Ji apsidairė; vieta, kur ką tik stovėjo imperatorienė, buvo tuščia. Prie dažytojo kojų ant žemės išsitiesusi gulėjo moters figūra, veidu prisispaudusi prie žemės, nepakeldama veido nenusakomai nuolankiai ji ištiesė

ranką prie dažytojo kojų ir jas pasiekusi apkabino. Dažytojas, regis, nekreipė į ją dėmesio. Smarkus drebulys lygiais tarpais purtė jo didelį sunkų kūną. Tada gulinčioji prisislinko ant rankų arčiau ir prispaudė smakrą prie dažytojo kojų. Jos lūpos sukuždėjo kažkokį žodį, kurio niekas neišgirdo. Paskui liko gulėti tokia poza lyg mirusi. Kai įsiliepsnojo puodas su pliauskomis, taip pat ir kubilas, į kurį persimetė ugnis, žindyvė įsistebeilijo atidžiau ir pamatė, jog gulinti moteris nemeta šešėlio. Pamanė, kad šešėlį iš jos apgaule atėmė, iš įniršio ir nuostabos liežuvis jos bedantėje burnoje ėmė mataruoti į visas puses, jau norėjo stryktelėti prie gulinčios moters, bet pajuto pašonėje, mažumą už savęs, gyvą būtybę ir pamatė ten stovinčią dažytojo pačią, tiesiančią į savo vyrą abi rankas, kartu išvydo, kad ta, kuri guli ant žemės, yra imperatorienė, ir taip išsigando, jog žengtelėjo atgal. Dažytojo pačios veidą permainė nuostabus, drauge nekaltas grožis; baisi baimė jo neiškreipė, o nugiedrijo. Dažytojas paėjėjo žingsnelį link jos, žvelgė vis dar buku žvilgsniu lyg pusiaumiga; žengdamas spyrė koja gulinčiajai į galvą, bet to net nepastebėjo. Deglas smarkiau įsiliepsnojo ir jaunas mirti pasirengęs veidas nušvito priešais jį taip staiga ir taip arti, kad jis atšlijo atgalios. Jo veide dėjosi kažkas, ko niekas negalėjo matyti; tarsi jo sielos gilumoje nuo akių būtų nutrauktas raištis, jo ir žmonos žvilgsniai trumpai akimirkai susitiko, tokiai trumpai kaip žaibo tvykstelėjimas, ir susipynė vienas su kitu, kaip niekados anksčiau nebuvo susipynę. Jis išvydo tai, ko jam neparodė visos glamonės per santuokines naktis, kurių su žmona praleido septynis šimtus; mat jos buvo instinktyvios ir aklos. Išvydo ir moterį, ir mergelę vienoje būtybėje, kurios nebuvo įmanoma sugriebti rankomis ir kuri, kad ir tiek sykių apkabinta, liko nepaliesta ir nuo tokio puikaus, nesuprantamo vaizdo jam užgniaužė krūtinę; it žvėris, apmiręs

iš išgąsčio, įtraukė oro pro plačios nosies šnerves, o milžiniški aukštyn iškelti kumščiai sudrebėjo. Neperprantama šio reginio paslaptis kaip žaibas išvalė jo apsunkusį kraują; didelis galingas kūnas priminė bematant pravirksiantį vaiką.

Priešais save ji regėjo milžinišką kūną ir jame įkalintas nepaprastai stiprias jėgas, kurios norėjo prasiveržti jam iš akių, iš burnos, judančių rankų ir kojų; kadangi šį vienintelį kartą nepuolė ant jos kaip geidulinga lavina, ji išsilaisvino iš kerų ir pažvelgė į jį skvarbiu žvilgsniu: jai pasirodė, kad jis stiprus kaip liūtas ir bejėgis kaip vaikas; saldžiu išgąsčiu ji išsigando tokio milžiniško prieštaravimo ir visiškai atsivėrė, kad savyje sujungtų tą dvilypumą – keliai sulinko nuo mergiško išgąsčio, o širdis apglėbė šitą stipruolį motiniškai švelniai. Jos lūpos buvo apsunkusios nuo neišbučiuotų bučinių, blizgančios, o iš akių tarsi ugnies papliūpos veržėsi palaima, kurią ji gebėjo ir priimti, ir suteikti. Tą sekundę ji atsidavė jam taip, kaip niekada nebuvo atsidavusi, glėbyje be apsikabinimų ir bučinių, nors lūpos nei susilietė, nei išsiskyrė.

Tą akimirksnį jie iš tikrųjų buvo vyras ir žmona, ir tą patį akimirksnį, paklusdamas kerams ir susaistytas prievolės ištartiems žodžiams bei paaukotoms žuvelėms, kurių paskutinė ką tik sudegė iki žioruojančių pelenų, šešėlis atsiskyrė nuo dažytojo pačios nugaros ir greičiau už paukštį šmėstelėjo pažeme prie vandens: nes jį traukė ir tai, kas teka, ir tai, kas liepsnoja, mėgino pasprukti nuo jį pastverti tykančių rankų ir nuo svetimo paslaugumo.

– Pas mane! – suriko žindyvė nuo kranto ir pasilenkė virš vandens norėdama nutverti jį nagais.

– Bėk čionai ir griebk, kas tau priklauso! – šaukė per petį imperatorienei gaudydama kvapą. Ta pačią akimirką visi trys broliai jai už nugaros vienu balsu suriko be galo nustebę ir pasibaisėję: jų akyse dažytojas ir dažytojienė išnyko. Nuo kito kranto skersai upės artinosi kažkoks atspindys: išplėtusi akis taip, kad net vokai nė sykio nevirptelėjo, žindyvė spoksojo į tą reiškinį: plaukai pasišiaušė piestu, nervai įsitempė visi aliai vieno: tai buvo dvasių pasiuntinys, taip nelauktai atsklendęs vandeniu, ūmai nurimusios ir atslūgusios upės paviršius atspindėjo mėlynų žvynų šarvus. Atrodė, jog žiburiuojančios akys jos ieško, sustingusi laukė jo priartėjant. Apsiaustas vilkosi jam iš paskos, dabar jis pakilo aukščiau virš vandens ir apsuko aplink ją lanką; prie besiplaikstančio apsiausto prisikabino dažytojo pačios šešėlis, ir jiedu nusklendė tolyn į ją nė nedirstelėję.

– Nagi kelkis ir paskui jį! – sušuko žindyvė ir trimis šuoliais atsidūrė prie imperatorienės. – Juk dabar turime gauti tai, ką teisėtai įsigijome!

Imperatorienė gulėjo ant žemės it negyva, bet švelniai pakėlusi jos galvą žindyvė pamatė, kad akys atmerktos. Pasiguldė ją ant kelių ir ėmė jai kalbėti. Tada paklaikęs, į tuštumą įsmeigtas žvilgsnis susitelkė ties ja, imperatorienė, regis, atpažino senę, bet veide atsispindėjo siaubas, ir ji vėl užsimerkė. Žindyvė negalėjo tverti tą veidą matydama: dabar jis visiškai priminė žemiškos moters veidą. Pakėlusi bevalį kūną nuo žemės – galva nusviro nuo rankos atgalios – apgobė abi savo tamsiu apsiaustu, abiem rankom prispaudė augintinę prie krūtinės, ir abi patraukė per tamsą tolyn. Žindyvė gerai žinojo, kur dabar turi pasukti.

VII

Upe, kuri, nors ir įsispraudusi tarp stačių, lygių Mėnulio kalnų uolų, tekėjo ramiai, neverpetuodama, bet labai srauniai, kalnyno gilumon plaukė valtis; mat tenai krypo vandens tėkmė. Valtis rado kelią nevairuojama, atrodė, kad žindyvė, sėdinti gale ant dugno, valdo ją akylu žvilgsniu, įsmeigusi akis į sraują vandenį per strėlės šūvį nuo pirmgalio; prie jos kojų gulėjo imperatorienė ir miegojo.

Po truputį baigėsi uolos, abiejuose krantuose stiebėsi aukšti medžiai, visi gražūs, įvairiausių rūšių kaip žemaslėnyje; už jų stūksojo juodos blizgančios uolos, iš kurių tamsios galingos masės buvo pastatytos visos slaptosios Keikobado karalystės valdos. Tarp medžių ji pastebėjo judančius daugelį tų pasiuntinių, apie kurių lankymąsi kiekvieną mėnesį savo augintinei niekuomet nė žodeliu neprasitarė. Nė kiek nesidžiaugdama atpažino senį, kurio balta figūra, vos tik praslinkus pirmajam mėnesiui, naktį išniro iš sienos ant laiptų, vedančių į žydruosius rūmus, ir kurio griežti žiburiuojančių akių žvilgsniai ją taip išgąsdino. Pamatė ir žveją, einantį tolumoje; kaip ir anąsyk, buvo užsimetęs lyg ir kokį trumpą apsiaustą, sunertą iš meldų, rankose nešėsi tinklus, blizgančius nuo vandens, rusvai geltoni plaukai buvo surišti už nugaros kaip moters. Bet niekam nerūpėjo nei valtis, nei atvykėlės. Tad žindyvė visiškai nurimo; jos valia apsiaustas, į kurį įsisupusios jiedvi skrido oru, pasiekus Mėnulio kalnus, nusileido prie upės, kuri kirto juos skersai ir prie kurios joks mirtingas žmogus be vedlio negalėtų rasti kelio; be jos pastangų akimoju jis pavirto valtimi, tokio didumo, kad tilptų ir ji, ir nejudanti imperatorienė, o dabar nešė ją tenai, kur taip troško sugrįžti su savo valdove. Jautė, kad viskas vyksta Keikobado nurodymu,

tad jis nebeturėtų ant jųdviejų taip nuožmiai rūstauti; žinojo ištikimai tarnavusi savo valdovei, o žmonėms, kurie jai būdavo atgrasūs, prikrėsdavusi eibių. Visa, atrodė, taip ir turėjo būti: buvo patenkinta ir tikėjosi atlygio. Tik stebėjosi, kad nemato to mėlynašarvio: ketino stoti priešais ir jį sugėdinti, nes jautė dvasių teisybę esant savo pusėje. Negalėjo pamiršti tik paskutinio žvilgsnio, kuriuo nudelbė imperatorienė, kai prie dažytojo trobos sienos kėlė ją nuo tamsios žemės. Tas žvilgsnis išsigando; jame buvo sumišusi baimė, begalinis nusiminimas ir niūrus priekaištas, kurio prasmės negalėjo perprasti. Jai atrodė, kad iš tiesų niekada nebuvo mačiusi jos gulinčios prie žmogaus kojų. Pasilenkusi per valties kraštą, semdama tamsų skaidrų vandenį abiem rankom, nusiprausė akis ir skruostus. Dar gramdė nuo kaklo ir sprando stebuklinguosius dažus – šie nepaliko ant rankų nė žymės; tuomet pajuto, kad valtis pakeitė kryptį, lyg kas už lyno trauktų prie kranto. Atsisukusi pamatė mėlynašarvį, stovintį ant lygaus pakrantės akmens; atrodė, jog jis laukė valties, o dabar pasitraukė už medžių. Matė tik nugarą; supinti melsvai juodi plaukai krito jam ant kaklo, ant šarvų užmestą apsiaustą laikė suėmęs ranka; nors ir kresno stoto atrodė gražus ir valdingas. Kol sekė akimis, jis pranyko tarp medžių kamienų. Bet tuo tarpu valtis švelniai priplaukė prie kranto, ir štai imperatorienė, išsibudinusi iš miegų, lengvai kaip paukštelis nužengė ant kietos žemės. Pilki viršutiniai drabužiai, kuriais buvo apsisiautusi dėl žmonių, nukrito ir liko valtyje, tik lengvas, baltas kaip sniegas rūbas buvo prigludęs prie kūno, net nebūtum galėjęs numanyti jį esant po pilkais apgobais. Iš pirmo žvilgsnio atpažino šią vietą; dažnai čia buvodavo kaip jauna gyvatė arba kaip paukštis sūpuodavosi virš šitų krūmynų ir vandens. Bet visa tai nebetrikdė jos sielos. Išsyk persimainė veidas, o spindinčios akys aptemo apimtos pykčio.

– Kur aš? – sušuko ji žengdama prie valties. – Kur atgabenai mane miegančią ir nieko nenutuokiančią? Kur tas vyras? Kur toji moteriškė? Grįžkime atgalios ir pulkime jiems po kojų, kad galėčiau juos užganėdinti!

Žindyvės veidas, klausantis tokių kalbų, iš nuostabos ištįso. Ji neįstengė suprasti, dėl ko imperatorienė taip jaudinasi. Nusipraususi veidą ji nusiplovė ir paskutinius prisiminimus apie tuodu žmones ir varganą jų trobą, visiškai pamiršo, kaip atrodė dažytojas ir jo pati.

– Kas jie, tie, apie kuriuos kalbi? – sušuko iš apačios. – Argi jie verti, kad aušintum dėl jų burną?

Tardama tuos žodžius nusisuko. Pastebėjo kitame krante iš už krūmų išnyrantį žvejį. Nenudžiugo, pajutusi jo žvilgsnį, nukreiptą į valtį ir ją pačią. Nepamiršo, kaip šiurkščiai jis su ja pasielgė, kai septintajam mėnesiui pasibaigus buvo pasiųstas sužinoti, ar dvasių dukra jau meta šešėlį. Nuo to laiko visada laukė, ar tik, kaip anuomet, kai vaikštinėjo tvenkinio pakrašty už žydrųjų rūmų, nepriselins prie jos iš už nugaros, ar neužmes tinklo ir nenusitemps kartu su savimi į vandenį. Bet šeimininkės pyktis paveikė ją labiau nei susirūpinimas dėl pasiuntinio. Niekada nebūtų patikėjusi, kad ta, kuri tokia neprieinama stovi viršum jos drebėdama iš pykčio kaip baltais dūmais apsisiautusi liepsna, gulėjo ant tamsios, šlapios žemės prie žmogaus kojų.

– Kelkis ir paskubėk, – sušuko imperatorienė, – ir kad man juodu surastum, nors ir būtų pagrobusios dvasios ir juodu būtų už tūkstančio mylių nuo savo namų. Juk mudvi juodu apvogėme ir tapome juodviejų žudikėmis, ir neužteks net viso mūsų gyslų kraujo atitaisyti tam, ką juodviems padarėme.

Žindyvė pasilenkė, nusisukusi į šoną, ji neištvėrė savo ponios žvilgsnio ir jai pasirodė, jog imperatorienė puls ant jos žemyn it paukštis ir ims ją trempti švytinčių kojų kulnais – toks baisus pyktis matėsi jos veide. Tačiau tuo pačiu metu akies krašteliu ji stebeilijo pro valties kraštą. Pamatė, kaip anam krante žvejys priėjo prie pat upės, net vanduo suraibuliavo prie jo kojų, kaip valdingai ištiesė ranką ir davė ženklą perplukdyti jį valtimi į kitą krantą. Pajuto valtį paklusus jo mostui ir tolstant nuo kranto.

– Čionai, pas mane! – suriko ji imperatorienei, nes išsyk suprato, kad sumanyta atskirti ją nuo augintinės.

Bet imperatorienė nieko neatsakė. Prispaudė rankas prie krūtinės ir užvertė galvą aukštyn, bet buvo užsimerkusi. Žindyvė įsitvėrė pakrantėje augančio medžio šaknies, bet buvo jau per vėlu – valtis nuplukdė ją į kitą krantą. Žvejys įšoko į valtį, numetė tinklus ant dugno ir taip stumtelėjo senę, kad toji ant jų nugriuvo. Upės vidury valtis pasisuko plaukti pasroviui. Žindyvė matė, kaip iš abiejų pusių lyg girgždantys vartai išnyra aukštos uolos, valtis praslydo tarpu jų, imperatorienė dingo jai iš akių. Atsitūpusi ant šlapių tinklų senė galvojo, kaip čia jai ir vėl atgavus galią valdyti valtį, kaip čia ją atgal atvertus į apsiaustą, kurio dabar jai reikėjo labiau nei kada nors anksčiau. Žvejys nekreipė į ją dėmesio; atsiraitojęs rankoves įkišo rankas giliai į vandenį ir ištraukė pailgą gluosnio vytelių pintinę, panašią į didelį futliarą; nuo pintinės nenuvarvėjo nė lašelis vandens, atrodė, lyg būtų ištraukęs ją iš viršaus, iš švytinčio oro. Tuo tarpu valtis ėmė plaukti lėčiau, prišliuožė prie nuolaidaus kranto ir sustojo tarp gluosnių ir alksnių. Žvejys pasikišo pintinę po pažastimi, užsimetė tinklus per petį ir išlipo ant kranto. Pasuko takeliu, vedančiu pro alksnius į krašto

gilumą. Senė išsyk pagalvojo atrišianti valtį nuo kranto, bet jos nusivylimui žvejys virvę buvo apsukęs apie seno gluosnio kelmą ir užveržęs tokį mazgą, kurio ji nevaliojo atmegzti; ji nesuprato, kaip jis lipdamas iš valties žaibo greitumu sugebėjo tą padaryti. Piktai dūsaudama užsitraukė imperatorienės drabužius ir nusėlino įkandin žvejo; mat žinojo, kad upė daro vingį per Mėnulio kalnus kaip „S" raidė, kad kiek aukščiau yra siaura pavojinga vieta, kur nuo pasvirusio medžio galėtų peršokti ant uolos, ir tikėjosi, kad per kalnus galės ten patekti. Aukštyn vedančiu takeliu buvo dar netoli nuėjusi, kai tarp beržų ir lazdynų išvydo žvejo trobelę, virš kurios kilo melsvas dūmas. Pritykinusi prie galinio lango pažvelgė vidun. Viename vienintelės patalpos kampe ant pakreiktų meldų patamsyje gulėjo gležnutė jauna moteris ir neramiai miegojo. Prie jos kojų klūpėjo žvejo žmona, visa žila, bet dar ganėtinai jauno veido, tad atrodė tinkanti amžiumi savo vyrui. Dideliai atsidėjusi ji apžiūrinėjo miegančiosios rankas, kurios tai susinerdavo, tai vėl išsiskirdavo į šalis lyg giliame slogiame sapne. Šią moterį žindyvė pažinojo visą gyvenimą, bet niekada negalėjo jos pakęsti. Žvejo pati buvo nenusakomai smalsi ir negalėjo nulaikyti liežuvio už dantų. Drąsos ir valios stiprybės ji nedaug teturėjo, bet galėjo matyti, kas slypi už sienos, dangčio arba uždangalo, ir mokėjo įskaityti įvairiausius ženklus, iš menkų pėdsakų įspėti daugelį dalykų, kurių kiti neįžvelgdavo. Kadangi gyveno atskirta nuo žmonių, labai nudžiugo, kad jai buvo patikėta globoti jaunąją moterį. Dabar, kai miegančioji, žvejui einant į vidų, pasuko galvą, žindyvė atpažino dažytojienę, kurios nebesitikėjo išvysti savo akimis, ir iš nuostabos jai išsprūdo piktas šūksnis, tačiau prislopino jį dar gerklėje. Iš žvejo pačios lūpų veržėsi tūkstančiai klausimų.

– Kodėl nieko man nesakei, – suriko įeinančiam žvejui, – kad tarp mirtingų žmonių esama tokių, kurie nemeta šešėlio, net jei, kaip buvo prieš valandą, saulė šviečia tiesiai pro langą! Ir ką ji padarė, kad yra taip išsigandusi? O juk yra narsi ir nesuvaldoma, įskaitau tai josios delnuose, ir svajotoja, širdis – tyra, bet yra jos troškimų ir svajų žaisliukas. O kokią čia pintinę atnešei, – pertraukė pati save, – ir kaip viskas susiję su tuo padaru, kuris atsliūkino paskui tave ir tyko už trobos galo, ne žmogus ir ne žvėris, bet kažkas, kas yra panašus į mus? – ir užrietė nosį uostydama orą.

Kaip įpratęs, žvejys nieko neatsakė; jis narpliojo tinklus. Bet ji jau buvo priėjusi prie pintinės, ir kai jos akys įsiskverbė pro tankų raizginį, atsakė pati sau.

– Budelio kardas ir raudonas nuo kraujo kilimas! – suriko pusbalsiu. – Ar šitas kilimas – jos keliams, o kardas – jos kaklui? – sušnabždėjo rodydama į miegančiąją; toji krūptelėjo, lyg būtų nugirdusi. – Kas bus budelis? – klausinėjo moteris toliau. – Ir tikriausiai tą pintinę ji turės nešti iki bausmės vietos ant galvos? Ar tam ją čionai atnešei? – Ji nebežiūrėjo į dažytojienės delnus, o įsmeigė žvilgsnį jai į lūpas, kurios vos pastebimai krutėjo. – Kokia ji nuolaidi! – sušuko senė. – „Leiskit man numirti", sako ji, „kol saulė nepakilo. Tik neuždekit deglų. Kardas ir taip sublizgės, o kilimas švytės nuo gausybės į jį įsigėrusio kraujo, tad niekas nepamatys, kad aš nemetu šešėlio." – Kokiam žmogui ji tai sako? – smalsaudama paklausė senė savo vyro, kuris, atsisėdęs ant trinkos, ėmėsi lopyti tinklą. – Matai, – tarė prisislinkdama arčiau miegančiosios, – dabar ji meldžiasi ir nuolankiai bučiuoja didelę mėlynai juodą kažkokio vyro ranką. „Daryk su manimi, ką nori", – sako ji, – „nes tu esi mano teisėjas, o aš klūpau tarp tavo rankų. Bet žinok, kad pažinau tave paskutinę savo gyvenimo valandą ir kad tu atrišai mano širdies mazgą." – Kas bus

teisėjas, atsakyk man! Ištisom dienom būnu viena, o jei jau gaunu į draugiją svetimą būtybę, tai ji miega nepraverdama burnos. Kas bus jos teisėjas?

– Auksinis vanduo! – atsakė vyras.

– Gyvybės vanduo? – suriko moteris nustebusiu balsu. – Man niekas dar net nepasakė, kad jis grįžo į kalną. Tai ką, ar jis gali kalbėti ir paskelbti nuosprendį?

– Ne, bet geba perkeisti, o tai yra daugiau.

– Perkeisti! Tai toks pats gebėjimas kaip ir visi kiti, – atšovė ji. – Argi tas senis, tavo įbrolis, nepaverčia visko, ką sutinka sau priešiška, jam paklūstančiais gyvūnais? Ir argi tau nesuteikta galia, įmerkus rankas į vandenį, ištraukti tai, ko niekas tenai neįdėjo?

– Taip, bet auksinis vanduo perkeičia tai, kas nematoma, – tarė vyras.

– Kažkas stovi prie lango, – sušnabždėjo moteris ir greitai atsikėlė nuo grindų.

Žvejys priėjo prie miegančiosios ir įsižiūrėjo į ją. Toji atsiduso per miegus, lyg jai plyštų širdis, o pro blakstienas prasisunkė ašaros ir nuriedėjo skruostais.

Kai moteris išėjo laukan, žindyvės ten jau nebuvo. Ji jautėsi bene dar blogiau nei prieš metus, kai buvo praradusi fėjų dukterį ir nežinojo, kaip aptikti jos pėdsakus. Jaunosios moters buvimas čia, dvasių karalijoje, pripildė ją neaiškios, slogios baimės. Ji skubinosi pirmyn ir aukštyn. Ją supo vis daugiau uolų, tarp kurių rasti kelią buvo nelengva net ir jos gabumų turinčiai būtybei. Bet dar žinojo, kur esanti.

Netoliese turėjo būti tarpeklis, kuriame praėjusiais metais, sunkiai skindamasi kelią paskui prapuolusį vaiką, ji pirmą naktį

rado pakenčiamą prieglobstį. Dabar atpažino giliai tarpeklyje įsikirtusį kelią: iš tarpeklio išlindo lūšis, delsdama ji dairėsi atgal lyg šuva į šeimininką. Tuoj išvydo ateinantį ir baltai apsitaisiusį senį, o prie jo šono – ėriuką, žvelgiantį į jį protingomis akimis. Bet tą stambų vyrą, išdidžiai ir lėtai žengiantį iš kalno, ji pažino esant dažytoją ir ją apėmė baimė. Senis jo laukė ir pagarbiai, lyg vedlys svečiui rodė tvirtas akmens plokštes, ant kurių statyti dideles, prie kalnų nepratusias kojas. Jai pasirodė, tarsi iš tolo aplink ją trauktųsi tinklas, kurio gijų ji neįstengs perplėšti. Iš šono užsikorusi aukštyn tarp medžių šaknų ir plikų uolų ji kabojo viršuje ir klausėsi, ką tuodu tarpusavyje kalbasi.

– Kada ją ir vėl pamatysiu? – paklausė dažytojas ir iš jo krūtinės išsiveržė galingas atodūsis.

– Kai saulė ims kilti virš upės, – atsakė senis.

Jie šnekėjosi toliau, ir ji nugirdo vėl minint auksinį vandenį. Nuo vaikystės jai buvo įskiepyta varžli šių galingų burtų baimė, ji nebenorėjo girdėti to žodžio, kopė nuo vieno medžio ant kito, nuo vienos akmens plokštės ant kitos. Tarėsi einanti teisinga kryptimi, bet tarpekliai darėsi vis dykesni, baigėsi medžiai: ji veltui stengėsi ką nors išgirsti. Upė tekėjo apačioje nešniokšdama, niekur nebuvo jokio ženklo. Turėjo prisipažinti, kad pametė kelią. Šaižiai suriko savo vaiko vardą, niekas neatsakė, net aidas. Tik nakties paukštis glebiais sparnais atplasnojo iš užu uolų, atsitrenkė į ją ir bloškėsi žemyn. Tuomet ji irgi krito ant žemės ir prisispaudė veidu prie kieto akmens.

Imperatorienė tuo metu stovėjo viena tarp medžių ir šešėlyje paskendusių stačių uolų, už kurių šviesa jau pradėjo krypti žemyn. Žalia miško paklote nuo visko dabar tįso ilgi šešėliai, tik nuo jos šešėlis nekrito. Ji atsigręžė į uolas, jai atrodė, jog

atpažįsta šią vietą: tai buvo aiškiausias praėjusių laikų atsiminimas. Čionai su ja išeidavo tėvas, čia jis įkvėpė jai persimainymo paslaptį: ji pirmąsyk pajuto virstanti paukščiu, pajuto tėvo akyse kylanti aukštyn. Nedaug teprisiminė jo povyzą; jis nenešiojo karūnos, bet kakta pati savaime spindėjo lyg diadema, tą dar atminė.

– Tėve, – sušuko ji ilgesingai, – tėve, kur tu esi?

Nuaidėjo žodžiai. Ji pasijuto uždaryta savo kūne, lyg būtų įkalinta. Instinktyviai nusitvėrė talismano. Ją persmelkė sakytum ryški šviesa, ji suprato, kodėl ir kada neteko gebėjimo persimainyti, ir tas, kuris ją taip nubaudė, buvo jai artimesnis nei kada nors anksčiau. Juto jį, tokį nepasiekiamą, jos kaktoje sušvito jo atspindys.

Už nugaros išgirdo teškenimą, tarsi kažkas būtų iš vandens iššokęs ant kranto. Per nugarą nubėgo šiurpas, ji suprato esanti nebe viena ir staiga apsisuko. Tarp jos ir vandens stovėjo didelis vaikinas, kresnas ir stiprus. Būtų galėjusi patikėti, jog mato dažytoją: stotas plačiai išžergtomis kojomis, iškili kakta, juodi garbanoti plaukai. Buvo apsisiautęs nuostabiai mėlynos spalvos drabužiu, ne tokios, kai baltas audinys pamerkiamas į nuovirą, kuriame susimaišo indigo ir mėlžolės intensyvumas, o tokios, tarsi būtų ištrauktas patsai jūros dugno mėlis ir apsiaustas jam ant kūno. Jis liko kur stovėjęs ir nusilenkė jai, sukryžiavęs rankas ant krūtinės. Paskui apsidairė aplinkui, lyg baimintųsi liudininko tam, ką ketino sakyti. Apdairiai mostelėjo apvalia galva upės pusėn:

– Neprisileisk tos moteriškės artyn, – sušuko jis.

Tuo tarpu jo drabužis persimainė: dabar buvo panašus į tamsiai mėlyną nakties spalvą, prieš pat pirmiesiems saulės spinduliams nušviečiant dangų. Imperatorienei dar nespėjus

jam atsakyti, jos akyse pasirodė dar viena būtybė. Gal žengė iš tarpu medžių, gal išniro iš po žemių – nors ir kaip būtų buvę, ji ten stovėjo. Tai buvo maža mergaitė, kuri nuo gracingų kojų iki tamsių it varis žėrinčių plaukų buvo panaši į dažytojienę. Tą pačią akimirką, kai pasirodė, ji pravėrė burną ir sušuko skardžiu įsakmiu balsu:

– Dėkis prie panašių į save!

Tuo tarpu lyg nekantraudama ji priėjo arčiau imperatorienės; ne žengė artyn, o čiuožė žalia paklote lyg stiklu, suglaudusi kojas, ir joks kitas būdas judėti nebūtų galėjęs geriau pritikti jos gležnam kūnui ir spalvoms, kuriomis tviskėjo. Bet už jos dabar pasirodė kita, daug vyresnė, netgi didesnė ir stipresnė už tą, kuris pasirodė pirmas. Stovėjo nebyli, įsmeigusi it žvėriuko žvilgsnį į imperatorienę, jos laikėsi trys maži berniukai, ir mergaitė nučiuožė atgal prie jos, visi keturi prisiglaudė prie didžiosios sesers. Nuo jos imperatorienė negalėjo atplėšti akių: kai ji švelniomis rankomis glaudė vaikus prie savęs ir rūpestingai it paukštė žvelgė į savo jauniklius, jos gerumas priminė dažytojo gerumą, tačiau kai dairėsi į jos pusę drąsiu, bet kartu ir baugščiu žvilgsniu, tai buvo dažytojienės akys. Ji buvo įstabus abiejų mišinys, bet vis dėlto neturėjo nė vieno iš juodviejų bruožų, buvo tik juodviejų sąjunga. Imperatorienė pajuto tvaksint širdį, kažkas traukė ją prie tos būtybės – bet staiga tasai pavidalas išnyko. Ten stovėjo tik vienas brolis, kuris, regis, laukė, kol imperatorienė jį užkalbins.

– Ar jūs atnešate man žinią? – sušuko jam nusišypsodama.

Jo rūbas sužėravo giliai ir tamsiai, persiliedamas iš violeto į raudonį. Atrodė, jog toji spalva atplaukė pas jį iš amžinybės, lygiai kaip ir atsakymai, kurie lėtai kilo jam iš gilumos ir delsdami pasiekdavo lūpų kraštą.

– Mes nieko neperduodame, mes nieko nepranešame. Tai, kad pasirodome, moterie, yra viskas, kas mums duota.

– Kur ta kita? – paklausė imperatorienė; ji godžiai apžiūrinėjo medžius, tarp kurių anksčiau stovėjo mergaitė.

– Ten ir ne ten, ponia, kaip tau tai patinka! – tarė jis ir, pirmiau laikęsis kiek palinkęs, išsitiesė; jo stiprybė šaknijosi galingomis kojomis į žemę, o drabužis buvo it kraujas, virstantis auksu; visi medžiai sulaukė iš jo savo būties patvirtinimo, lyg nuo pirmojo patekančios saulės blyksnio.

– Ar yra ir trečias? – paklausė imperatorienė.

– Tai abiejų susijungimas, – pasigirdo iš berniuko lūpų.

– Kada jis įvyks?

– Lemiamą akimirksnį.

Imperatorienė žengė žingsnį jo pusėn.

– Nuveskite mane pas tuos, apie kuriuos žinote, – tarė ji.

– Ne mes tave nuvesime, o kiti, – atsiliepė jis.

– Tai atveskite juos pas mane! – suriko imperatorienė.

Berniukas pažvelgė į ją iš dažytojienės akių žybtelėjęs dažytojo žvilgsniu.

Švelniai, bet griežtai jis pakėlė ranką jos pusėn ir pasidarė panašus į aną, savo tėvą, kaip atspindys to, kuris atsispindi; atrodė, jog jo viduje kaupiasi išmintis ir patyrimas, kurie nepajėgia prasiskverbti žodžiais pro apsunkusias lūpas, tik nebyliai reiškiasi rankų mostais ir pasiaukojamai kiek pakeltais pečiais. Jo drabužio spalva iš raudonos persimainė į violetinę tarsi debesis tamsiame vakaro danguje.

– Ne tau jie bus atvesti, ponia, o tu būsi pas juos nuvesta, ir tai yra ši valanda.

Imperatorienė žengė atatupsta.

– Kas mane teis? – paklausė ji tyliai.

– Jau susirinko nematomieji, ponia, kaip tu tik būtum galėjusi pageidauti! – tarė jis, rimtai prieš ją nusilenkdamas; mirties nuosprendžio jai nebūtų įstengęs rimčiau paskelbti. Jo apdarai ir vėl patamsėjo kaip bežvaigždis nakties dangus.

Imperatorienė giliai įkvėpė oro.

– Aš nusižengiau, – tarė ji.

Nuleido akis, bet ir vėl išsyk pakėlė į tą, kuris su ja kalbėjosi. Šis sukluso, atsakė ne iš karto. Iš akių pažvelgė jo siela; atrodė, tartum jis glostytų žodžius, sklindančius jai iš burnos.

– Tą tenka pasakyti visiems, kurie vieną koją pastato pirma kitos. Todėl mes vaikštome suglaudę kojas.

Jam tą sakant balse nuskambėjo šypsenos gaidelės; bet veidas liko rimtas, ir niekuo labiau nepriminė dažytojo kaip savo rimtumu.

– Ar galiu padaryti taip, kad to nebūtų įvykę? – sušuko imperatorienė. Jos akys įsmigo jam į lūpas, jos gili pagarba jam, taip su ja kalbančiam, buvo ne menkesnė už jo pagarbą jai.

– Vienas tik auksinis vanduo žino, kas įvyko, o kas – ne, – atsakė jis.

– Ar jis pavaldus mano tėvui? – paklausė ji.

– Didžiosios galios mėgsta viena kitą, – pratarė greitai toji būtybė. Atrodė, kad jo plačiu veidu šmėstelėjo nekantrumo šešėlis.

– Ar jums neleista man daugiau nieko sakyti? – suriko ji.

– Leisk man atsakyti! – sušuko skambus balselis.

Bemat vienas iš mažiukų atsidūrė priešais ją, iškart greta ir kitas. Pirmasis, kuris taip nesitvėrė noru atsakyti, siauromis lūpomis ir aukšta siaura kakta panėšėjo į jauniausiąjį dažytojo brolį. Bet drauge ir nebuvo į jį panašus, nes buvo tiesių rankų ir kojų ir lygių pečių, o vietoj varganų Kupriaus drapanų jį siautė

drabužis tokių puikių spalvų, lyg jos būtų paimtos nuo rojaus paukščio krūtinės plunksnų. Kitas ištiesė į jos pusę rankutę, neproporcingai ilgą, tokią, kaip Vienarankio, ir įsmeigė į ją apvalias dažytojo akis, o jo žavingos lūpos, kurios irgi troško prabilti, kerinčiai virpčiojo kaip dažytojienės lūpos. Jis buvo apsitaisęs nenusakomos spalvos apdarais; jie priminė puokštę gėlių, suskintų ankstyvą rytą.

– Atmink, ponia, – sušuko pirmasis, – visos mūsų motinos šnekos tęsiasi laike, todėl jas galima atšaukti.

– O taviškė, – įsiterpė antrasis, – tetruks akimirksnį ir bus neatšaukiama: tokia tau teko dalia.

– Apie kokį akimirksnį jūs kalbate? – sušuko imperatorienė.

– Apie tą vienintelį! – sušuko mažoji mergytė prie jos prilėkdama.

– Ką turiu padaryti? – paklausė imperatorienė ir, sulaikiusi kvapą, įsižiūrėjo į tuos tris vaikus.

– Tame akimirksnyje telpa viskas – ir patarimas, ir veiksmas! – sušuko maža plati burna, tikra dažytojo burnos kopija, viršum plataus liemens, aplink kurį plasteno koralų raudonumo prijuostė, po kupeta juodų plaukų, tankių it brūzgynai: ketvirtas vaikas įpuolė tarp tų trijų, jie apsikabino per klubus ir per pečius; stovėjo šypsodamiesi ir įstabių apdarų margumu, spindėjimu akių, kurias pakaitom tai nuleisdavo, tai pakeldavo aukštyn, buvo panašūs į žydinčią gyvatvorę su tamsiaakių paukščių susuktais lizdais, ir lingavo priešais imperatorienę tai į vieną, tai į kitą pusę, tarsi šoktų kažkokį nebylų šokį it gyvatvorė vakaro vėjyje.

– Kas yra į mane panašus? – greitai paklausė imperatorienė, nes pamatė, kad tos būtybės atsiskiria viena nuo kitos išdykėliškai šypsodamosi, tarsi tuoj ims ir pradings.

– Taigi mes, ponia, ir tie, su kuriais sudarome vienovę! – sušuko jie ir išnyko, greičiau nei akies mirksniu.

– Leiskite man dar sykį jus pamatyti! – šūktelėjo imperatorienė ir ilgesingai lūkuriuodama įsmeigė žvilgsnį ton vieton, kur ką tik stovėjo didžioji mergaitė.

Nespėjo šių žodžių ištarti iki galo, kai ta didžioji jau atsirado prie medžių, o iš oro jai prie krūtinės ir klubų atsklendė mažieji broliukai ir sesutės ir prigludo prie jos kelių kaip prie motinos.

Lyg pratisas atodūsis iš kalno atsiautė vėjas ir medžių lapai pagavo smarkiai virpėti. Šiltas oras tarp medžių ir upės pritvinko drėgmės ir vėsos kaip laidojimo rūsyje. Visų vaikų kūnelius nukrėtė toks baimės drebulys, kad imperatorienė kartu su jais išsigando iki sielos gelmių. Didžioji mergaitė pasilenkė ir priglaudė prie savęs vaikus; jos kūnas visus pridengė. Baugščiai dairėsi aplinkui, vienu metu apėmusi visų vaikų kūnelius, lyg jos rankų būtų padvigubėję. Bet jie pragaišo tarp jos rankų: mirštančiais veideliais pakibdavo ant jų, o paskui išskisdavo ore it aplinkui susitvenkusi spalvota migla. Didžiosios mergaitės veide atsirado įdubų, pilki mirties šešėliai; jos akys, lyg iš anapus, žvelgė į imperatorienės akis, o jos širdis pritvinko tokio slopaus sielvarto, kad turėjo užspausti ją rankomis. Tada brolis juodu kaip naktis apsiaustu užklojo besisklaidantį sesers veidą, kuris nykdamas kaip niekada anksčiau priminė patį tikriausią dažytojienės veidą. Taipgi ir jo pasenęs, apsunkęs veidas dabar pasidarė visiškai panašus į dažytojo veidą; užsitraukęs apsiaustą ant galvos jis apsisiautė pats.

– Ar dar jus pamatysiu? – sušuko imperatorienė; kaltės jausmas suveržė jos širdį grandinėmis, jautėsi prikaustyta prie tų, į kurių būtį nekviesta įsibrovė. Apsisiautęs berniukas nebyliai parodė į kalną. Ji užsimerkė.

Kai vėl atsimerkė, tos būtybės buvo išnykusios; melsvas tviskėjimas nušvietė prieblandą tarp kamienų. Priešais ją stovėjo pasiuntinys. Pojūčiai dar buvo apdują, ji žvelgė į jį, bet jo nematė. Jis lukterėjo, tada oriai nusilenkė imperatorienei. Paskui iš karto pasisuko ir pamojo jai ranka: įžengė į stačią uolą, o imperatorienė nusekė iš paskos. Kelias pasisuko keletą kartų ir ant lygių sienų krito vien melsvas atspindys to, kuris ją vedė. Ūmai pamatė, kad ir atspindys, ir figūra, pasukę į šoną, nyksta: kai priėjo tą vietą, ten nieko nebuvo. Bet priešais pamatė švytint kažką kitą ir nuėjo į tą pusę. Atsidūrė apvalioje aukštoje menėje; jai už nugaros akmeninė siena susivėrė. Aukštai viršuje metaliniame žiede kabojo deglas; švietė ryškiai ir degdamas skleidė nuostabų kvapą. Toje apskritoje patalpoje nebuvo nieko daugiau kaip tik žemas, ratu išlenktas suolas, ištašytas iš tamsiai spinduliuojančio akmens. Imperatorienė pamatė, jog kambarys, į kurį ją atvedė, yra pirtis, tik gražesnė ir prašmatnesnė už gražiausią pirtį jos pačios rūmuose. Ji pajuto, bet tik akimirką, nelauktą, paslaptingą vienatvę ir užsimiršo apžiūrinėdama įstabų baseiną, ant kurio krašto stovėjo. Jis buvo iškaltas iš to paties akmens kaip ir sienos ir kartkartėmis sušvytėdavo, bet ne žiburiuojančiomis gyslomis – prislopintai sušvisdavo visas masyvas kaip žaibas tankiuose, beformiuose debesyse, ir imperatorienė ne be baimės pastatė koją ant tų grindų. Bet drauge ją apėmė dangiška palaima, tarsi smelktųsi į visas kūno kerteles išvien su deglo kvapu. Susmuko ant baseino krašto nedrąsiai ir lūkestingai, lyg jaunamartė. Mylimasis turėjo būti visai arti, arčiau, nei ji galėjo įsivaizduoti. Visuomet jis pas ją ateidavo, o šį kartą į šią nepaprastą vietą ji atėjo pas jį. Vos tik taip pagalvojo, iš jos lūpų išsprūdo „ak!", sarmatingas ir kartu ilgesingas, o garsu virtęs atodūsis iš pačios lūpų privertė ją nukaisti nuo galvos iki kojų. Kūnas atsipalaida-

vo, ji ištiesė rankas į baseino pusę, grindys susiūbavo kaip tamsi, iš apačios apšviesta migla; iš apačios staiga pakilo tamsaus, auksaspalvio vandens srautas, vėl staiga atslūgo su slopiu garsu, primenančiu balandžių burkavimą. Ji mielai būtų įpuolusi į tą tamsiai švytintį bangavimą aukštyn ir žemyn, pasinėrusi kaip į mylintį žvilgsnį.

– Ateik, ateik! – sušuko ji, auksinis vanduo galingu gūsiu pakilo aukštyn, jo stulpas, kai deglo šviesa jį palietė, suskambo tvinstančiu garsu, iš saldumo jai vos neplyšo širdis. Tada banga suslūgo, pasklido auksu švytinčiu paviršiumi, pripildė baseiną, o viršum jo sumirguliavo auksinė migla. Viduryje tykiai telkšojo tamsos šerdis, kurią buvo aukštyn išplėšęs vandens stulpas: ji atrodė slogi it vidury tvenkinio suręstas bronzinis antkapis. Ant keturkampio tamsaus akmens stūksojo statula. Nuo jos buvo nuimti visi ginklai, tebeturėjo tik lengvus medžioklės šarvus, lyg puošmeną; tačiau nebeliko net ir sidabro žvynais aptaisytų antšlaunių, galinčių apsaugoti nuo šerno ilčių arba lūšies dantų, kojos buvo plikos ir visai kaip iškaltos iš marmuro; taip pat ir pečiai, ir kaklas, nuo kurių buvo nukritęs apsiaustas.

Imperatorienė šūktelėjo ir nėrė į auksinį, lengvai banguojantį baseiną; kaip gulbė pakeltais sparnais nuskubėjo prie mylimojo. Pasilenkė virš jo, bet pabučiuoti nedrįso. Nebylus ir nenusakomai gražus gulėjo jis po ja, bet neapsakomai svetimas. Matėsi kiekvienas jo bruožas – vyras ir jaunuolis, kunigaikštis, medžioklis, mylimasis, sutuoktinis, bet ir nebuvo nieko. Nežinojo, ar ilgai buvo viršum jo pasilenkusi; ji nejudėjo. Pati priminė statulą, antkapio fragmentą. Alsavimas nekilnojo jos krūtinės, akys neišdavė, ką jautė; žemyn nukrito dvi krištolinės ašaros.

Deglas švietė vis ryškiau ir ryškiau, traukdamas savęsp auksinę miglą, kuri kilo iš vandens, ir netrukus ją visai susiurbė: jau tik

aplink imperatorienės padus raibuliavo auksinis vanduo, kurio prisilietimas jų nešlapino, greit ir jis išnyko. Beveik nesąmoningai imperatorienė bijojo šviesos ten, viršuje, lyg gyvo padaro: prisitraukė apsiaustą, norėjo apdengti juodu abu, norėjo, pakėlė ranką, bet to nepadarė. Nuo visai šalia esančios statulos kažkas plūstelėjo į ją, tai buvo ne vėsuma, ne šaltis, o nepasiekiamų tolių pojūtis, lyg atsivėrusi praraja į begalybę: kuo arčiau, tuo toliau. Tuomet statula pakilo, lėtai ir saviškai, kaip niekuomet nesikeldavo mylimasis, pabudęs jos lovoje. Pasirėmė viena ranka, akys sunkiai atsivėrė, žvilgsnis susidūrė su pastirusiu, baugščiai į ją nukreiptu žvilgsniu, jis nuslydo per imperatorienę, svetimas ir baisus. Nuslinkęs nuo jos pasisuko per petį į deglą. Lydima šiurpaus statulos žvilgsnio auksinė šviesa, sklindanti nuo deglo, vis smarkiau tvenkėsi vienoje apskritos menės pusėje, kitoje pusėje skleidėsi rusva prietema, į kurią krito ryškus sėdinčios skulptūros šešėlis.

Statula pažvelgė į savo pačios šešėlį ir lėtai pasuko galvą ton pusėn, kur stovėjo imperatorienė; ji ieškojo imperatorienės šešėlio. Imperatorienė atšlijo atgalios, stovėjo tarp šviesos ir sienos, bet vis tiek jai už nugaros siena švytėjo ryškiai nutvieksta, smarkiau negu kurioje nors kitoje vietoje, ji tą gerai jautė. Statulos akys išsiplėtė tą išvydusios. Baisi buvo jos veido išraiška, įsitempusi, grėsminga, bet vis tiek negyva. Atrodė, lyg kiekvieną akimirksnį siaubingas riksmas perplėš suakmenėjusią krūtinę. Imperatorienė nebegalėjo to ilgiau tverti, pavargusi pasuko galvą į šoną. O tada melsva šviesa įspindo iš sienos toje pačioje vietoje, pro kurią ji pati buvo įėjusi, tarsi ten stovėtų dvasių pasiuntinys; išžengė šešėlis ir šastelėjo prie jos. Jis susmuko prie jos kojų, neįžiūrimas veidas nusilenkė žemyn ir lyg kvėptelėjimas prisilietė prie jos kelių; ją nukrėtė šiurpas; ji žinojo – tai anos

svetimos moters šešėlis, kuris buvo jai atitekęs. Jis tiesė link jos rankas, plaštakos delnais į viršų: visiškai atsiduodančio, mirti pasirengusio vergo gestas. Klūpanti būtybė visa tirtėjo it drebulė, ir pati imperatorienė drebėjo iki širdies gelmių. Rankos susiglaudė, ant jų gulėjo dubuo su auksiniu vandeniu. Šešėlis iškėlė rankas aukščiau ir virpėdamas pasiūlė išgerti tą gėrimą, o su juo ir pats pasisiūlė. Imperatorius buvo jau visai išsitiesęs, stovėjo atsirėmęs tik kaire ranka, o dešinę ištiesęs į priekį nenusakomai geidulingas ir nekantraujantis. Akys įsmigo į žmonos ranką, jose atsispindėjo viltis ir nusivylimas, susinarpliojęs lyg į kamuolį sušokusios besigrumiančios gyvatės. Imperatorienė sulenkė ranką: paėmė dubenį, pati to nesuvokdama. Jis sekė jos judesį taip palaimingai, kad net veidas persimainė, kaip susižavėjimo apimto mylinčiojo. Ji pajuto prarandanti nuovoką ir gerianti. Bet nors jos žvilgsnis buvo tvirtai įsmeigtas į stebėtinai takią ugnį, kuri buvo taip arti lūpų, akies krašteliu vis dėlto matė, kad jai už nugaros ir vėl atsivėrė siena, tik priešingoje pusėje, nei įžengė šešėlis, ir už jos sustojo apsigobusi povyza. Nuslinko drabužis, tamsesnis už bežvaigždį vidurnakčio dangų; stovinčiajam greta nevirptelėjo nė gyslelė. Ji matė jį net nežiūrėdama, juto visa savo esybe, kad jei toji figūra nusimestų apdarus, atskleistų dažytojo Barako bruožus; tai jo niekuo dėtą namų slenkstį nekviesta peržengė prieš tris dienas, ir jei jis nukreiptų į ją akis, tai būtų akys atsispindėjusios jo vyriausiojo negimusio sūnaus veide. Ji prispaudė prie savęs dubenį, tada pajuto, kaip po drabužiais sujudėjo talismanas, kabantis ant krūtinės: kaip iš į gilų miegą nugrimzdusio žmogaus krūtinės ji išgirdo iš savos krūtinės gilumos prasiveržusį bjaurų ir svetimą prakeiksmą: „Akmeniu amžiams tepavirs ranka, kuri šitą juostą atriš, nebent šešėliu išpirktų iš žemės savąją lemtį, akmeniu – kūnas,

ranką ištiesęs", – ji girdėjo viduje sunkiai ir lėtai tvaksint savo širdį, lyg toji būtų svetima. Tarsi sklandydama išorėje pamatė akimirksniu save pačią stovinčią, prie kojų – svetimos moters šešėlį, jai atitekusį, o anapus – statulą. Klaikus tikrovės pojūtis viską laikė suveržęs geležiniais saitais. Iki širdies gelmių papūtė šaltis ir ją sukaustė. Negalėjo žengti nė žingsnio, nei pirmyn, nei atgal. Nieko negalėjo, vien tik šitai: gerti ir gauti šešėlį arba išlieti skystį iš dubens. Pasijuto esanti sunaikinta ir visa susigūžė; iš jos pačios deimantinių gelmių prasiveržė žodžiai, aiškūs, lyg būtų dainuojami tolių toliuose; jai tereikėjo juos atkartoti. Atkartojo nedvejodama.

– Tau, Barakai, likau save skolinga, – tarė ji, ištiesė ranką su dubeniu priešais save ir išliejo visą skystį iš dubens apsigobusiai figūrai po kojomis. Auksinis vanduo plykstelėjo ore, dubuo jos rankoje išsisklaidė, viskas, kas buvo užpildę menę, pranyko, vien statula kaip niūri bronza dūlojo ant juodo akmens, o viršum jos smarkiai liepsnojo deglas. Iš apačios prasidėjo drebėjimas, galingas kylančio ir krintančio vandens šniokštimas. Plūstelėjo stipri banga, pagavo imperatorienę ir išmetė aukštyn. Deglas, įkritęs į auksinį vandenį, skleidė šviesą per gūdžiai švytinčią tamsą, imperatorienės veidą pakaitom tai nušviesdavo spinduliuojanti šviesa, tai užplūsdavo gili naktis. Ji juto kylanti ir kylanti aukštyn, kažkas tamsus kilo aukštyn greta, tai buvo statula, kurią nesulaikomas poplūdis kėlė aukštyn taip pat greitai kaip ir lengvą jos kūną. Jos krūtinė jau prigludo prie statulos krūtinės, akmeninės rankos ją apsivijo, iš akmeninių akių, iš taip arti, įsmigo į ją žvilgsnis, toks pilnas skausmo, kad būtų galėjęs suminkštinti akmeninę širdį. Ją prislėgė baisi našta, pati apkabino rankomis akmenį, apsivijo jį visą, veržimasis aukštyn liovėsi, pasijuto nublokšta į bedugnę. Jos sielos gelmėn įsiveržė lygi, bai-

si, svetima akmens prigimtis. Nenusakomos kančios suniokojo jos pojūčius. Ji juto, kaip mirtis gniaužia širdį, bet drauge – kaip statula jos rankose sukruta ir atgyja. Panirusi į nesuvokiamą būseną ji atsidavė ir virpėdama tesuvokė, kaip gyvybė iš jos pereina į kitą. Į jį, o gal į ją prasismelkė besisklaidančios tamsos, kažkokios vietos, kuri juos priėmė, naujo gyvenimo kvėptelėjimo pojūtis. Jie visa ką suvokė naujai užgimusiais pojūčiais: rankas, kurios juos nešė, uolos vartus, kurie užsivėrė jiems už nugaros, siūbuojančius medžius, švelnų, tvirtą gruntą, ant kurio buvo patiesti jų kūnai, spinduliuojančio dangaus platybes. Tolumoje tviskėjo upė, už kalvos kilo saulė ir pirmieji jos spinduliai krito ant imperatoriaus veido, gulinčio prie savo žmonos kojų, kaip vaikas prigludusio prie jos kelių.

Jo akių vokai trūktelėjo nuo ryškios šviesos, įspindusios pro medžių lapiją, imperatorienė tyliai atsikėlė, ji žengė tarp snaudžiančio mylimojo ir saulės. Vingiavo tarsi motina tausodama jo miegą, tyliai ir įdėmiai žvilgtelėjo į jį žemyn. Saldžiai stebėdamasi pamatė, kad niekas lanksčioje alsuojančioje figūroje nebeprimena šiurpios statulos. Ją apėmė nenusakomas susižavėjimas ir iš lūpų išsiveržė šūksnis: mat juodas šešėlis nuslinko nuo jos šalin per miegantįjį, per miško paklotę. Per tą šūksnį imperatorius atmerkė į ją akis, neišsemiama gyvybė tvenkėsi jauname jo žvilgsnyje, kurio giliausiuose kloduose išgyventa mirtis užsiliko tik kaip tamsus ankstyvos išminties atspindys. Ji pakėlė jį prie savęs, juodu apsikabino netardami nė žodžio, juodviejų šešėliai susiliejo į vieną.

Po jais, atokioje pakrantės vietoje, plūduriavo valtis ir, regis, laukė valtininko ir keliautojų. Tą akimirksnį vienu ir kitu krantu prie upės prisiartino figūrų grupelės, viena, iš dviejų figūrų, lėtai, kita greičiau – vyras ir dvi moterys, kurių viena nešė ant

galvos pailgą pintinę. Visus penkis nušvietė saulė. Tik nuo vienos pintinės nešėjos ant rasa tviskančios pievos, per kurią jie ėjo, nekrito šešėlis; jos drabužis kaip ir veidas buvo blausus, o žingsnis netvirtas.

– Pažvelk, mano sakalas! Antai, ir jis! – sušuko imperatorius, jis nematė nei apylinkių, nei tų figūrų, susižavėjęs jo žvilgsnis tebebuvo įsmeigtas į švytintį dangaus skliautą, kuriame viršum rausvai tviskančios kalno keteros suko ratą nuostabusis paukštis. Po juo tviskėjo krioklys. Tarp tamsių uolų, aukštų tamsių medžių kamienų iš kalno gilumos sklido melsva šviesa. Dvasių pasiuntinys sklendė palei stačias kalno uolas žemyn, po jo kojomis atitrūko kažkas tamsus, žaibo greitumu nuskrido prie kranto ir perskrido upę. Dažytojienės šešėlis švilpdamas atskrido prie savo šeimininkės ir krito jai po kojų. Ji nežinojo, kas čia nukrito, iki galo atlapa jos širdis viską priėmė lyg sapnuodama. Tik kūnas svirduliavo, ir žvejo žmona, kuri ėjo šalia, turėjo ją prilaikyti. Pintinė sūpavosi jai ant galvos. Jos kontūrai išskydo kaip juosva migla; joje pakaitomis tai blyksteldavo kalavijas, tai sušvisdavo kraujas, o paskui viskas ištirpo nuostabiame spalvų žaisme, tarsi pintinėje būtų gulėjusi gniūžtėn susispaudusi laumės juosta. Spalvos it liepsnos glostė dažytojienę, švelniausia žaluma, ugningas geltonis, violetas ir purpuras mirguliavo ant jos kūno, atskleisdami visą saulės puikumą, paskui pranyko – pasinėrė į tą moterį greičiau, nei įmanoma nusakyti žodžiais. Žvejo žmona iš nuostabos suplojo rankomis. Spalvingai apsitaisiusi ten stovėjo dažytojienė, pasipuošusi it jūrų karalienė. Jos veidą išsyk užliejo gyvenimo spalva, spinduliuojančios akys žvelgė į kitą upės krantą; į žemę ji nesidairė, nė nenutuokė, jog šešėlis pas ją sugrįžo. Nuo kito kranto dažytojas atpažino savo žmoną.

– Paimk valtį! – sušuko jam senis, bet dažytojas jo neišgirdo; šokęs į upę bemat ją perplaukė ir ėmė kilti krantan.

Jaunoji moteris, pamačiusi priešais išnyrančią milžinišką jo galvą, nusigandusi suriko. Ištrūko iš savo vadovų ir pasileido per laukus. Ji tarėsi esanti dar be šešėlio, pažymėta baisia žyme, o dabar štai artinasi jos teisėjas. Norėjo pasislėpti, bet niekur nebuvo jokio medžio ar krūmo. Jis vijosi ją šuoliuodamas dideliais šuoliais, išskėtęs rankas; iš jo lūpų veržėsi nenutrūkstamas meilės ir švelnumo šauksmas. Ji juto jį už nugaros, visai prie pat, atsisuko apimta mirtinos baimės, kad įvertintų atotrūkį, kokį dar turėjo, ir tuomet tarp savęs ir jo pamatė savo šešėlį, lekiantį iš paskos. Apimta palaimos iškėlė rankas aukštyn, šešėlio rankos pakilo nuo žemės ir nuskliautė ant dažytojo kelių, nes jis čia pat sustojo. Gaudydama kvapą ji stovėjo priešais jį, širdis daužėsi iš paskutiniųjų. Jis priglaudė rankas prie krūtinės ir nusilenkė jai. Ji puolė ant žemės priešais jį kaip akmuo, kakta ir lūpomis liesdamasi prie jo kojų. Visa jos esybė išsiveržė rauduliu, bet viską nuslopino nuolankiu mostu, taip užspausdama po savim šešėlį, ant kurio gulėjo.

Imperatoriui iš akių ištryško ašaros; taip, kaip dažytojo pati puolė žemėn priešais savo vyrą, taip jis krito į dulkes priešais savo žmoną ir įkniaubė jai į kelius virpantį veidą. Ji priklaupė prie jo, verkti ir jai buvo kažkas nauja ir saldu. Pirmąsyk pajuto, kokios palaimingos žemiškos ašaros. Juodu gulėjo apsikabinę ir verkė: lūpos blizgėjo nuo ašarų ir bučinių.

Tuo tarpu baltai apsitaisęs senis priėjo prie valties iš vienos pusės, o žvejas su žmona – iš kitos. Senis sėdo valtin, žvejai iš kito kranto brido upe artyn, vanduo siekė jiems virš krūtinės. Panirę traukė iš vandens nuostabius daiktus seniui į valtį:

tviskančius audinius, metalinius dubenis ir rakandus, margus didelius paukščius ir pilnas pintines vaisių, tarsi ten apačioje būtų kasyklos, giraitės ir vaismedžių sodai, į kuriuos jų rankos tiesėsi kiek geisdamos. Senis vargo viską dėliodamas, taip greitai jie kilnojo ir tiesė į jį kupinas rankas; valtis prisipildė ir vos neapvirto, bet, kai senis skubiai vaikštinėjo iš vieno galo į kitą, ji didėjo. Netrukus buvo jau tokia didelė kaip druską gabenantys laivai, plaukiantys iš kalnų į lygumą, prikrauta rakandų, kurių pakaktų puikiai išpuošti dideliam namui – dviejų sparnų, dviejų aukštų, sustatytų vienas ant kito, su puikiais naminiais paukščiais, gyvomis žuvimis ir vaisiais, kurių pakaktų vieneriems metams pripildyti skliautuotam podėliui su milžiniškais kabinimo smaigais ir tūkstančiu kablių, per kurį srūva gaivus šaltinis.

Dažytojo rankos, stipriai suėmusios per patį liemens vidurį, pakėlė pačią nuo žemės – tai buvo lyg laukinė netramdoma glamonė – jis taip trūktelėjo ir iškėlė ją viršum savęs, jog jai net žadą užėmė ir širdis sustojo, ir nunešė aukštai iškėlęs į kranto pusę. Atkragino galvą, kad galėtų ją matyti ir nesiliauti glostęs žvilgsniais; slegiamas naštos kilnojo kelius kaip tasai, kuris nori šokti, iš baimės ji įsikibo į tankius jo plaukus ir tvirtai už jų laikėsi. Iš jos lūpų vis pasigirsdavo tylūs baimingi ir aistringi šūksniai, o per skruostus ritosi ašaros. Vos tik jis su savo spalvingu nešuliu prisiartino prie kranto, triukšmingai prie jo priplaukė apsčiai prikrauta, giliai įgrimzdusi valtis, o palei ją plaukė žvejas su žmona. Senis liko kitame krante. Dažytojas numetė pačią ant sukrautų kilimų kalno; paskui pats įšoko valtin ir išsyk vėl apkabino pačią kaire ranka, o dešine nutvėrė drūtą vairinį irklą, kurį žvejas buvo įtaisęs gale. Taip jie nuplaukė ant žindyvės apsiausto upe žemyn. Valtis tviskėjo visomis vaivorykštės spalvomis, o dažytojas dainavo, kaip niekas lig tol nebuvo girdėjęs

jį dainuojant, nei jo tėvai, nei kaimynai, nei jauna jo žmona per trisdešimt santuokos mėnesių. Senis ir tasai mėlynašarvis lydėjo juos akimis nuo vieno kranto, žvejas su žmona – nuo kito, o valtis, nutvieksta vis aukščiau ir aukščiau kylančios saulės, raibuliuojančiame vandenyje paliko auksinę šliūžę.

Aukštai virš upės suko ratus sakalas. Imperatoriaus žvilgsnis lydėjo jį mieliau nei ištaigingą laivą. Paukštis pakilo aukščiau, į nepasiekiamas erdves, jo sparnai atskleidė švytinčią dangaus gelmę; imperatoriaus žvilgsnis buvo apglumęs, kūnas – apsvaigęs nuo artumo puikios moters, kurios glėbyje glaudėsi. Viršum jo ir po juo buvo dangus. Kai jo žvilgsnis iš po primerktų blakstienų skriejo paskui paukštį, pamatė, kaip iš šiaurės, iš ten, kur dunksojo dar tamsesnės ir niūresnės kalvos, artėja jo palyda. Pamatė arklius, šunis, sakalus, siūbuodamas artinosi didžiulis palankinas, lyg liepsnų siaučiama pasilinksminimų menė: taip tviskėjo saulė ant auksinių jo pagražų. Imperatorienė gulėjo jo glėbyje, blausus jos žvilgsnis pakilo aukštyn: ji neaptiko sakalo aukščiausiame spindulingame dangaus skliaute, bet išgirdo iš ten sklindantį giedojimą. Neaišku, kaip švelnūs žodžiai, tylūs garsai iš tų aukštybių rado kelią pas ją.

Tėve, grėsmės nebėr,
Žvelki, tas baugulys,
Motin, tave klaidinęs,
Jau pakrinka!
Šventės sūkuryje
Argi nebūtume
Mes ir svečiai,
Ir šeimininkai?

Ore sklandantys žodžiai krito į ją it rasos perlai. Širdis virpėjo, o laisvos rankos – mat imperatorius, nesitverdamas laime, buvo susmukęs jai prie kojų – nuostabą reiškiančiu judesiu susinėrė ant kūno. Ji vos rado savyje drąsos suprasti tą, ką vis dėlto girdėjo, vos drįso tai suvokti. Nežinojo, kad talismane ant jos krūtinės jau seniai išdilę prakeiksmo žodžiai, o juos pakeitė ženklai ir posmai, šlovinantys amžiną saitų tarp visko, kas žemiška, slėpinį.

Laiškas

Vertė Laurynas Katkus

Tai laiškas, kurį lordas Filipas Čendosas, jaunesnysis Bato grafo sūnus, parašė Fransiui Beikonui, vėliau Verulamo lordui ir Šv. Albano vikontui, idant pasiteisintų šiam bičiuliui dėl visiško literatūrinės veiklos atsižadėjimo.

Malonu, didžiai gerbiamas Bičiuli, kad nekreipiate dėmesio į mano dvejų metų tylą ir rašote man. Ir dar maloniau, kad savo susirūpinimą manimi, savo nerimą dėl mano dvasinio sastyrio, kuris, Jūsų manymu, yra apėmęs mane, išreiškiate lengvai, tarsi juokaudamas, kaip pajėgia vien didieji žmonės, kurie sutinka gyvenimo pavojus nenustodami drąsos.

Jūs baigiate Hipokrato aforizmu Qui gravi morbo correpti dolores non sentiunt, iis mens aegrotat* turėdamas omeny, kad man reikia vaistų ne tiek ligai įveikti, kiek dvasios būsenai geriau suvokti. Norėčiau Jums atsakyti taip, kaip to nusipelnėte, norėčiau visas atsiverti ir nežinau, nuo ko turėčiau pradėti. Nebežinau, ar dar esu tas pats, kuriam adresuotas Jūsų brangus laiškas; ar esu tas – nūnai dvidešimt šešerių, – kuris devyniolikos metų parašė tą „Naująjį Parį", tą „Dafnės sapną", tą „Epitalamą" – nuo žodžių puošnumo apsvaigusias idiles, kurias gal dar malonėtų prisiminti puikioji karalienė ir kai kurie pernelyg atlaidūs lordai bei ponai. Pagaliau ar esu tasai dvidešimt trejų metų jaunuolis, po akmenine didžiosios Venecijos aikštės lapija staiga pajutęs lotyniškų periodų dermę, kurios dvasinis pamatas ir sandara jį

* Kurie sunkios ligos sugriebti nejunta skausmo, tų protas pasiligojęs (lot.).

sužavėjo kur kas labiau, nei iš jūros išnyrantys Paladijo ir Sansovino statiniai? Ir jei vis dėlto esu tas pats, ar galėjau iš nesuvokiamų savo sielos gelmių taip tobulai ištrinti įtempčiausių proto klajonių pėdsakus, kad to mažo traktato pavadinimas Jūsų laiške žvelgtų į mane šaltai ir abejingai, jog iš karto net negalėčiau suvokti visos žinomo posakio prasmės, tik atskirus lotyniškus žodžius, lyg šitaip sudėstytus matyčiau pirmą kartą. Vis dėlto esu tas pats, ir šie klausimai atmiešti retorika, tinkama moterims ar bendruomenių rūmams, tam šiais laikais pervertintam valdymo būdui, bet nepakankama, norint prasiskverbti daiktų gelmėn. Savo sielos gelmę – jos keistenybę, ydą, ar, jei norite, ligą – vis dėlto privalau Jums atskleisti, kad suprastumėte, jog ta pati neįveikiama praraja mane skiria ir nuo sumanytų, ir nuo jau įgyvendintų literatūrinių darbų – kuriuos, dabar man tokius svetimus, vargu ar ryžčiausi pavadinti savo nuosavybe.

Nežinau, ar turėčiau labiau stebėtis Jūsų tiesiog primygtiniu geranoriškumu, ar nuostabiu Jūsų atminties aštrumu, kai primenate man visokius sumanymus, puoselėtus žavaus įkvėpimo kupinomis mudviejų bendrumo dienomis. Iš tikrųjų norėjau aprašyti pirmuosius mūsų šlovingojo suvereno, velionio Henriko VIII, valdymo metus! Mano senelio, Ekseterio hercogo palikti užrašai apie derybas su Prancūzija ir Portugalija teikė man šiokį tokį pagrindą. O iš Salustijaus tomis laimingomis, pakiliomis dienomis tarsi kokiais kanalais manin be perstojo plūdo formos pažinimas, tos gilios, tikros, vidinės formos, kuri anapus retorinių fokusėlių gardo gali būti tik nujaučiama, apie kurią negana pasakyti, kad ji sutvarko medžiagą, nes ji viską persmelkia, iškelia ir išpuoselėja ir poeziją, ir tiesą – amžiną šių galių priešpriešą, reiškinį, dievišką kaip muzika ir algebra. Tai buvo mano mieliausias sumanymas.

Kas per vienas yra žmogus, kad kuria planus!

Žaidžiau ir su kitais sumanymais. Jie taip pat iškyla švieson Jūsų maloningame laiške. Iščiulpę po lašą mano kraujo, jie skraidžioja priešais mane tarsi liūdni uodai palei tamsią sieną, kurios nebenušviečia skaisti laimingų dienų saulė.

Norėjau Antikos mums paliktas sakmes bei mitinius pasakojimus, visais laikais nepaaiškinamai žavėjusius dailininkus ir skulptorius, iššifruoti nelyginant slaptos, begalinės išminties hieroglifus, išminties, kurios alsavimą kartais tariausi jaučiąs tartum per šydą.

Prisimenu šį sumanymą. Nežinau, kokia kūno ir dvasios aistra buvo jų priežastis: tarsi pjudomas elnias vandens, ilgėjausi tų nuogų žvilgančių kūnų, tų sirenų ir driadžių, Narcizo ir Protėjo, Persėjo ir Akteono: norėjau išnykti juose ir prabilti jų liežuviais. Norėjau. Ir dar daug ko norėjau. Ketinau sudaryti apo◎egmų rinkinį – kaip toji antologija, parašyta Julijaus Cezario ir, kaip pamenate, minima viename Cicerono laiške. Čia ketinau sudėti keisčiausius posakius, kuriuos man pavyko surinkti bendraujant su išsimokslinusiais mūsų laiko vyrais ir šviesiomis moterimis, su įdomiais prastuomenės žmonėmis arba su protingais ir nuostabiais asmenimis, kuriuos sutikau keliaudamas; prie to norėjau pridurti gražias sentencijas bei mintis iš Antikos ir Italijos, ir kitus dvasios perlus, aptiktus knygose, rankraščiuose ir pokalbiuose; paskum dar ypač gražių švenčių ir eitynių, keistų nusikaltimų ir beprotiškų poelgių sąvadą, didžiausių ir savičiausių pastatų Nyderlanduose, Prancūzijoje ir Italijoje aprašymus ir dar daug ką. Tačiau visas darbas turėjo vadintis „Nosce te ipsum".

Trumpai tariant: man, apimtam kažkokio ilgalaikio apgirtimo, tuomet regėjosi, kad būtis yra didelė vienovė: dvasios ir kūno pasauliai man nebuvo priešybės, lygiai kaip mandagumas ir gyvuliškumas, menas ir bjaurastis, vienatvė ir draugija; visur jaučiau prigimtį – ir beprotybės paklydimuose, ir didžiausiose ispaniško ceremonialo subtilybėse; ir jaunų kaimiečių kvailybėse, ir žaviausiose alegorijose; ir visur jutau save. Medžiotojo trobelėje gerti putotą vasarošiltį pieną, iš susivėlusios žmogystos melžiamos gražios, švelniaakės karvės tešmens ką tik sruvusį į medinį kibirą, buvo tas pats kaip sėdėti savo studijoje prie lango ir iš folianto gurkšnoti saldų ir putotą dvasios pieną. Vienas dalykas buvo lygus kitam, ne viršesnis už kitą nei nerealia, nežemiška prigimtimi, nei kūniška galia; ir visa tai tęsėsi per visą gyvenimo platybę, kairėje ir dešinėje, visur buvau pačiam vidury, ir visad jutau, kad tai ne iliuzija. Arba vėl man dingojosi, jog viskas tėra palyginimas ir jog kiekviena būtybė – kitos raktas, ir jaučiausi esąs tas, kuris pajėgtų jas vieną po kitos supinti į vainiką, ir jo padedamas atverti kiek įmanoma daugiau kitų būtybių. Čia paaiškėja pavadinimas, kurį buvau sumanęs duoti anai enciklopedinei knygai.

Kiekvienam, susipažinusiam su tokiais įsitikinimais, nuoseklus dieviškos apvaizdos planas turėtų pasirodyti tai, kad nepaprasta mano dvasios puikybė virto visišku bejėgiškumu ir nusiminimu, kurie dabar yra nuolatinė mano sielos būsena. Bet tokie religiniai samprotavimai man nedaro jokio poveikio; jie nelyginant voratinkliai, pro kuriuos pralekia mano mintys, skriedamos į tuštumą, nors tiek daug jų bendrakeleivių įstringa juose ir nurimsta. Tikėjimo paslaptys man virto pakilia alegorija, juosiančia mano gyvenimo laukus tarsi švytinti vaivorykštė, nepasiekiama, bet visad pasiruošusi priartėti, jei man šautų į galvą įsisupti į jos juostos kraštą.

Bet, mano garbus Bičiuli, manęs lygiai taip pat vengia ir žemiškos sąvokos. Ir kaip man dabar perteikti Jums tas keistas dvasines kančias, tuos nuo mano ištiestų rankų lajoj besislepiančius vaisius, tą čiurlenantį vandenį, nusenkantį prieš trokštančias lūpas?

Vienu žodžiu, atsitiko štai kas – aš visiškai nepajėgiu apie ką nors nuosekliai galvoti arba kalbėti.

Iš pradžių ėmiau neįstengti diskutuoti abstraktesne ar bendresne tema ir vartoti žodžius, dėl kurių žmonės paprastai visai nesusimąsto. Tik ištaręs žodžius "dvasia", "siela" ar "kūnas", pajusdavau nepaaiškinamą negalavimą. Nebesugebėdavau išsakyti savo nuomonės apie dvaro reikalus, įvykius parlamente ar dar ką tik norite. Ir ne dėl kokių nors diplomatinių sumetimų – Jūs žinote mano tiesumą, kartais virstantį lengvabūdiškumu – tie abstraktūs žodžiai, kuriuos turėdavau pavartoti, kad būtų galima kaip nors įvertinti dienos įvykius, ištiždavo gerklėje lyg papuvę grybai. Kartą subariau savo keturmetę dukrelę Kotryną Pompiliją dėl vaikiško melo, kuriuo ji nusikalto, ir norėjau pasakyti, jog visada reikia kalbėti vien tiesą, tik staiga mano burnon plūstančios sąvokos įgavo tokį raibuliuojantį atspalvį ir taip susiliejo į viena, kad vargais negalais užbaigęs sakinį, tarytum man būtų pasidarę bloga, ir išties išbalęs, jausdamas stiprų spaudimą kaktoje, palikau vaiką vieną, užtrenkiau duris ir tik gerai pajodinėjęs nuošalioje ganykloje šiek tiek atsigavau.

Tokie priepuoliai palaipsniui ėmė plisti it viską ryjančios rūdys. Netgi familiariame ir primityviame pokalbyje lyg tarp kitko, su lunatiko tikrumu reiškiamos nuomonės man tapo tokios abejotinos, kad turėjau visai liautis dalyvavęs tokiuose pokalbiuose.Nepaaiškinamas įtūžis, kurį tik didelėm pastangom

pavykdavo nuslėpti, apimdavo mane girdint kažką panašaus į: „šis reikalas tam ar kitam baigėsi gerai arba blogai"; „teisėjas N. yra blogas žmogus, pamokslininkas T. – geras, nuomininko M. reikia gailėtis, jo sūnūs švaistūnai, o kitam galima pavydėti, nes jo dukterys yra taupios"; „ši šeima yra pasiekusi galybės viršūnę, o anos šlovė leidžiasi". Visa tai rodėsi man taip neįrodoma, taip nepagrįsta, taip melaginga, kaip tik apskritai gali būti. Protas vertė mane į tokiame pokalbyje pasitaikančius dalykus žiūrėti iš nepaprastai arti: kaip kartą per padidinamąjį stiklą mačiau savo mažojo piršto odos gabaliuką, kuris buvo panašus į išvagotą ir išraustą kautynių lauką, taip dabar matydavau žmones ir jų poelgius. Man nebepavykdavo jų apžvelgti įprastu, nesmulkmenišku žvilgsniu. Viskas man subyrėjo į dalis, tos dalys – į daleles, ir niekas nebesileido apvelkamas sąvokomis. Paskiri žodžiai plaukiojo apie mane; jie sukrešėdavo į akis, kurios įsistebeilydavo į mane ir man tekdavo į jas žiūrėti; tai verpetai, į kuriuos pažvelgus apima svaigulys, kurie nesulaikomai sukasi ir dėl kurių patenki tuštumon.

Gelbėdamasis nuo tokios būsenos bandžiau pabėgti į Antikos dvasios pasaulį. Platono vengiau, nes bijojau pavojingo jo vaizdų skrydžio. Labiausiai maniau laikytis Senekos ir Cicerono. Tikėjausi pagyti nuo tos apribotų ir susistemintų sąvokų harmonijos. Bet negalėjau prie jų prisiartinti. Pačias sąvokas supratau puikiai: mačiau nuostabų jų santykių žaismą, kuris iškildavo prieš mane kaip dieviški fontanai, žaidžiantys auksiniais kamuoliais. Galėjau pleventi aplink juos ir regėti, kaip jie žaidžia vienas su kitu; tačiau tik vienas su kitu, nes tai, kas giliausia ir asmeniškiausia mano mąstyme, likdavo už jų ratelio ribų. Tokioje draugėje mane apėmė baisios vienatvės pojūtis; jaučiausi tarytumei uždarytas sode su visiškai aklom statulom – ir pabėgau laisvėn.

Nuo tada mano gyvenimas tapo toks, jog būgštauju, ar Jūs jį besuprasite – bedvasis, bemintis jis srūva pro šalį; gyvenimas, kuris, žinoma, mažai kuo skiriasi nuo mano kaimynų, giminių ir kitų kilmingų šios karalystės žemvaldžių ir kuriame pasitaiko ir linksmų, ir gyvų akimirkų. Man būtų nelengva Jums paaiškinti, kokios tos gerosios akimirkos; čia žodžiai pasprunka nuo manęs. Nes atsitinka kažkas visiškai neįvardyta ir beveik neįvardijama, kai staiga kuri nors mano kasdieninės aplinkos dalelė, tarsi indas prisipildžiusi patvinusios aukštesniojo gyvenimo tėkmės, atsiduria mano akiratyje. Negaliu tikėtis, kad suprasite mane be pavyzdžių, ir prašau atleisti už jųjų paikumą. Laistyklė, lauke paliktos akėčios, šuo saulėje, skurdžios kapinės, luošys, mažutė sodyba – visa tai gali tapti manojo apreiškimo indu. Kiekvienas šių dalykų, kaip ir tūkstantis panašių, pro kuriuos akis paprastai praslenka su savaime suprantamu abejingumu, tam tikru momentu – pats jo priartinti niekaip negaliu – gali įgyti iškilią ir jaudinančią žymę, kuriai aprašyti visi žodžiai man regisi per skurdūs. Taip, tai gali būti ir neesamo daikto prisiminimas, kuriam nežinia kodėl lemta būti iki pat kraštų pripildytam švelnaus ir ūmiai kylančio dieviško jausmo tvano. Štai neseniai liepiau mano pieninės rūsių žiurkėms paberti nuodų. Vakare išsirengiau pajodinėti ir daugiau apie tai, kaip galite numanyti, negalvojau. Bet kai lėtai jojau tamsiais, puriais arimais, ir aplink mane nebuvo nieko, išskyrus pabaidytą putpelę ir už kalvotų plynių tolumoje besileidžiančią didžiulę saulę, staiga manyje atsivėrė tas rūsys, kupinas mirtinos žiurkių tunto kovos. Viskas buvo many: ir saldoko aštraus nuodų kvapo pripildytas šaltas ir drėgnas rūsio oras, ir šaižūs priešmirtiniai garsai, atsimušantys į apipelijusias sienas; ir tos bejėgėsį kamuolį susisukusios konvulsijos, ir visur persekiojanti neviltis, ir beprotiškos išėjimo paieškos, ir šaltas, įtūžio kupinas žvilgsnis, susitikus prie užkišto plyšio. Bet kam vėl ieškau žodžių, kurių išsižadėjau! Pa-

menate, mano Bičiuli, tą nuostabų Livijaus pateiktą paskutinių valandų prieš sunaikinant Albą Longą aprašymą? Kaip jie klaidžioja gatvėmis, kurių jau nebus lemta pamatyti... kaip atsisveikina su grindinio akmenimis... Pasakysiu Jums, mano Bičiuli – nešiausi savyje ne tik tai, bet ir liepsnojančią Kartaginą; ne, daugiau, nes tai buvo dieviškiau, žvėriškiau – ir tai buvo dabartis, pilniausia, didingiausia dabartis. Ten buvo motina, apie kurią trūkčiojo jos mirštančių jauniklių kūnai, žvelgianti ne į gaištančiuosius, ne į nepermaldaujamas akmenines sienas, bet į tuščią erdvę ar už jos, begalybėn, palydėdama žvilgsnį cypčiojimu! Jei bejėgiško drebulio apimtas vergas kadaise stovėjo šalia stingstančios Niobės, jis turėjo patirti tai, ką patyriau aš, kai manyje šio gyvūno siela šiepė dantis prieš baisią lemtį.

Atleiskite man už šį aprašymą, bet nemanykite, jog mane apėmęs jausmas buvo užuojauta. Taip neturėtumėte galvoti; priešingu atveju mano pavyzdys būtų netikusiai parinktas. Tai buvo kur kas daugiau ir kur kas mažiau nei užuojauta: nepaprastas dalyvavimo, persikūnijimo į kiekvieną padarą pojūtis, pojūtis, kad gyvenimo ir mirties, sapno ir būdravimo fluidas vienam akimirksniui persikėlė į tą padarą – bet iš kur? Ką bendra su užuojauta, su įprasta žmogiška asociacija, turi kitą vakarą po lazdynu rasta artipilnė laistyklė, kurią čia pamiršo sodininko padėjėjas, ir kai ta laistyklė ir vanduo joje, tamsus medžio šešėlyje, ir vandens paviršiuje nuo vieno juodo kranto iki kito plaukiojanti dusia, kai šis menkybių susidūrimas mane taip pašiurpina begalybės esamybe, pašiurpina nuo plaukų šaknų iki kaulų gyvuonies, jog norėčiau pratrūkti žodžiais; juos radęs tikrai įveikčiau visus cherubinus, kuriais netikiu; – tada nueinu nuo tos vietos tylėdamas ir po kelių savaičių, pamatęs tą lazdyną, aplenkiu jį baugščiai žvilgčiodamas, nes nenoriu išblaš-

kyti stebuklo virpesių, tebeplevenančių apie krūmą, nenoriu nuvaikyti to nežemiško drebulio, vis dar apimančio atsidūrus arti krūmyno. Tokiais akimirksniais niekingiausias padaras – šuo, žiurkė, vabalas, sudžiūvusi obelis, apie kalvą besirangantis karučio takas, apkerpėjęs akmuo – tapdavo man kur kas brangesni nei gražiausia, švelniausia nakties mylimoji. Tie nebylūs, kartais ir negyvi padarai atskleisdavo man tokią pilnatvę, tokį meilės perteklių, jog mano laimingas žvilgsnis niekur aplinkui nerasdavo negyvos vietos. Man regisi, kad visa, kas yra, visa, ką atmenu, visa, kas jaudina mano susipynusias mintis, kažką reiškia. Net mano paties sunkumai, dažna mano smegenų migla, man rodos, kažką reiškia; jaučiu savyje ir apie save svaiginančią, nepabaigiamą priešybių žaismę , ir tarp vienos su kita žaidžiančių materijų nėra nei vienos, į kurią negalėčiau persikūnyti. Tada man atrodo, jog mano kūnas susideda vien iš šifrų, kurie man viską atskleidžia. Arba kad galėtumėm naujai, nuovokiai santykiauti su visa būtimi, jei pradėtumėm mąstyti širdimi. Bet kai šie keisti kerai mane apleidžia, nebežinau, ką apie tai papasakoti; tada suprantamais žodžiais įstengčiau apsakyti, iš kur ši mane ir visą pasaulį persmelkusi harmonija ir kaip ją patyriau lygiai taip pat, kai norėčiau pranešti apie vidinius mano žarnų poslinkius arba krešulius, esančius mano kraujyje.

Išskyrus šiuos keistus sutapimus (nežinau, kam juos priskirti – dvasiai ar kūnui), gyvenu neįtikėtinai tuščią gyvenimą, visaip bandydamas paslėpti sielos stingulį nuo žmonos, o apatiją, kurią man kelia dvaro reikalai – nuo savo žmonių. Man regisi, jog tik geras ir griežtas auklėjimas, už kurį esu dėkingas velioniui tėvui, ir ankstyvas pripratimas nepraleisti nei vienos valandos tuščiai yra tai, kas sudaro išorinę mano gyvenimo atramą ir užtikrina mano padėtį ir asmenį atitinkančią regimybę.

Aš perstatau savo namo priestatą ir kartkartėmis pasišneku su architektu apie darbo eigą; tvarkau savo dvarų ūkį, ir su nuomininkais bei valdininkais esu galbūt lakoniškesnis, tačiau tikrai ne šiurkštesnis negu anksčiau. Nei vienas iš tų, kurie, man jojant pro šalį, stovi prie savo namo durų, nusiėmę kepures, nenujaučia, kad mano žvilgsnis, kurį pripratę sutikti su pagarba, tylaus ilgesio kupinas slankioja supuvusiomis lentomis, po kuriomis ieškoma sliekų žvejybai, pro siaurą, grotuotą langą įsigauna kambarin, kurio kampe žema lova su margomis paklodėmis rodos, visados laukia to, kurs nori mirti, ar to, kurs turi gimti; kad mano akis ilgam sustoja ties jaunais šlykščiais šunimis arba kate, gracingai šliaužiančia tarp vazono šukių, ir kad tarp visų tų menkų ir nerangių valstietiškos buities rakandų ieško kažko, kurio neišvaizdi forma, niekieno nepastebėtas gulėjimas ar rymojimas, kurio nebyli gyvybė galėtų tapti to mįslingo, bežodžio, nevaldomo susižavėjimo šaltiniu. Nes manąjį bevardį, džiugų jausmą veikiau sukels tolimas, vienišas piemenų laužas nei žvaigždėto dangaus vaizdas; veikiau paskutinis mirštančio žiogo čirptelėjimas, rudens vėjams jau gainiojant žiemiškus debesis virš nykių laukų, nei didingas vargonų gausmas. Mintyse kartais prilyginu save tokiam oratoriui Krasui, apie kurį pasakojama, kad jis taip įsimylėjęs prijaukintą mureną – raudonakę, bejausmę, nebylią žuvį iš savo sodo tvenkinio, jog apie tai imta šnekėti visame mieste; ir kai kartą Senate Domicijus, norėdamas jį parodyti kaip puskvailį, papriekaištavo, esą dėl tos žuvies mirties jis verkęs, Krasas atsakė: „Nugaišus mano žuviai dariau tai, ko jūs nedarėte nei pirmajai, nei antrajai žmonai mirus.“

Nežinau, kaip dažnai tarsi mano paties atspindys, perskriejęs amžių bedugnę, man į galvą ateina tas Krasas su savo murena – bet ne dėl atsakymo Domicijui. Atsakymas sukėlė jam palankų

juoką, ir visas tas dalykas virto anekdotu. O man labai rūpi šis dalykas, kuris liktų toks pats, net jei Domicijus dėl savo žmonų būtų verkęs kruvinom nuoširdaus sielvarto ašarom, nes priešais vis tiek stovėtų Krasas su ašaromis akyse ir savo murena. Apie šitą figūrą, kurios juokingumas ir niekingumas taip krenta į akis aukščiausius reikalus svarstančiame ir pasaulyje viešpataujančiame Senate, neįvardijamas Kažkas mane verčia galvoti tokias mintis, kurios tą pačią akimirką, kai pabandau išreikšti jas žodžiais, pasirodo esančios visiškai beprotiškos.

Kartais naktimis Kraso paveikslas virsta mano smegenyse įstrigusia skeveldra, apie kurią viskas spiečiasi, pulsuoja ir verda. Tada jaučiuosi taip, tarytum būčiau ėmęs rūgti, leisti burbulus, virti ir kibirkščiuoti. Visa tai yra savotiškas, karštligiškas mąstymas, mąstymas ne žodžiais, bet kur kas betarpiškesne, skystesne, degesne medžiaga. Pasitaiko ir maišaties, bet tokios, kuri, priešingai negu kalbos maišatis, veda ne į bedugnę, bet į mane patį ir į pačią ramybės gelmę.

Mano gerbiamas Bičiuli, aš pernelyg apsunkinau Jus šiuo ištęstu nepaaiškinamos būsenos, kuri paprastai lieka užsklęsta manyje, aprašymu.

Buvote toks malonus, išreikšdamas nepasitenkinimą tuo, kad nebegaunate nė vienos mano parašytos knygos, „kuri atlygintų mano draugijos stoką." Tą akimirką tvirtai ir ne visai be skausmo pajutau, kad ir šiais, ir ateinančiais, ir visais kitais savo gyvenimo metais nebeparašysiu nei angliškos, nei lotyniškos knygos dėl tos priežasties, kurios nesmagų keistumą priskirti kuriai nors Jūsų harmoningai išplėtoto dvasios ir kūno reiškinių pasaulio kategorijai palieku Jūsų skvarbiam žvilgsniui, Jūsų begaliniam

dvasiniam pranašumui; būtent todėl, kad ta kalba, kuri man buvo duota galbūt ne tik rašyti, bet ir mąstyti, nėra nei lotynų, nei anglų, nei italų ar ispanų kalba, bet tokia, kurios aš ir pats nežinau nei vieno žodžio, kalba, kuria su manim šnekasi nebylūs daiktai ir kuria galbūt kada nors kape atsakinėsiu nepažįstamam teisėjui.

Jei būtų leista, norėčiau paskutiniuose šio veikiausiai paskutinio mano laiško Fransiui Beikonui žodžiuose sutelkti visą meilę ir dėkingumą, visą neišmatuojamą susižavėjimą, kuriuos jaučiu didžiausiam mano geradariui, pirmajam tarp šių laikų anglų, ir kuriuos saugosiu savo širdy, kol ją suaižys mirtis.

A. D. 1603, rugpjūčio 22-oji
Phi. Chandos

„Tūkstantis ir viena naktis“

Vertė Vilija Gerulaitienė

Laikėme šitą knygą rankose, kai buvome berniukai; kai sulaukėme dvidešimties ir tarėmės nutolę nuo vaikystės, vėl paėmėme ją į rankas, ir vėl ji mus prikaustė, kaip stipriai ji ir vėl mus prikaustė! Savo širdies jaunatvėje, savo sielos vienumoje atsidūrėme labai dideliame mieste, paslaptingame, grėsmingame ir viliojančiame, kaip Bagdadas ir Basra. Pagundos keistai maišėsi su pavojais; širdyje buvo baugu ir kankino ilgesys; vidinė vienatvė, vienišumas kėlė mums siaubą, bet vis dėlto narsa ir troškimas ginė į priekį, ginė tarsi labirintu, visąlaik tarp veidų, tarp galimybių, turtų, niaurių, užslėptų minų, pusiau pravirų durų, sąvadautojiškų ir piktų žvilgsnių į milžinišką mus supantį rytietišką turgų: kokie panašūs buvome į tuos toli nuo gimtinės nuklydusius princus, į tuos pirklių sūnus, kurių pasimirė tėvas, ir kurie atsidavė gyvenimo pagundoms, kaip tarėmės esą į juos panašūs; tarsi stebuklingas stalelis, kuriame inkrustuoti brangakmeniai, žėrintys it akys, kuria keistas ir nematytas figūras, taip degė toji knyga mūsų rankose: kai gyvi tų likimų ženklai persipynę žaidė vienas su kitu, mūsų širdyje vėrėsi pavidalų ir nuojautų, troškimų ir malonumų bedugnė. Dabar mes jau vyrai, ir ši knyga sutinka mus trečią kartą, ir tik dabar galėsime ją iš tikrųjų turėti.

Tai, ką anksčiau gaudavome skaityti, buvo perdirbiniai ir atpasakojimai; kas pajėgtų perdaryti poetinę visumą nesuardydamas tikrojo jos grožio, giluminių jos galių? Tiesa, pats nuotykis lieka nepajudinamas ir išsaugo savo jėgą, nors ir begalę kartų

perpasakotas; bet čia – ne vien nuotykiai ir nutikimai, čia – poetinis pasaulis, o kaip jaustumėmės, jeigu Homerą pažinotume tik iš jo nuotykių atpasakojimų? Tai poetiniai tekstai, kuriuos kūrė tikrai daugiau nei vienas žmogus; bet jie skamba lyg iš vienos sielos, tai – visa apimanti visuma, tiesiog visas pasaulis. Ir koks pasaulis! Regis, kai kuriomis akimirkomis Homeras galėtų pasirodyti bespalvis ir tiesmukas. Čia esama ir margumyno, ir gilios prasmės, čia trykšte trykšta fantazija ir esama skvarbios pasaulio išminties; čia nesibaigiantys įvykiai, svajos, išmintingos kalbos, išdaigos, begėdystės, misterijos; čia drąsiausias dvasingumas ir tobuliausias jusliškumas susipynę į vieną visumą. Nebelieka nė vienos pagavos, kuri liktų nesujaudinta, nuo aukščiausios iki žemiausios; visa tai, kas slypi mumyse, čia atgyja ir pašaukiama mėgautis.

Pasaka seka pasaką, jos tampa iškreiptos, absurdiškos; tai nuotykiai ir išdaigos, jie rutuliojasi iki grotesko, iki vulgarumo; tai dialogai, išausti iš mįslių ir parabolių, iš tiek palyginimų, jog net galėtų išvarginti: tačiau turint galvoje visą šitą visumą iškreiptumas nėra groteskiškas, nešvankumas nėra vulgarumas, o platus pasakojimas neišvargina, ir visa tai yra nuostabu: su niekuo nepalyginamas, tobulas, pakylėtas jusliškumas visą visumą laiko krūvoj.

Iš tiesų nežinojome nieko, kol mums buvo žinomi tik tos knygos įvykiai; jie atrodė šiurpūs arba pamėkliški; taip buvo tik todėl, kad buvo išplėšti iš savo gyvenimo aplinkos. Šioje knygoje nėra vietos šiurpiems įvykiams: visą ją persunkęs siaubingiausias gyvenimas. Baisingiausias jusliškumas čia yra pagrindinė medžiaga. Jis šiame poetiniame kūrinyje yra tai, kas Rembranto paveiksluose yra šviesa, kas Ticiano drobėse yra spalva. Jeigu būtų bent kiek suvaržytas ir kai kur prasiveržtų pro tuos su-

varžymus, galėtų tapti užgaulus; bet kadangi jusliškumas šią visumą, šį pasaulį persmelkia nevaržomas, jis yra apreiškimas.

Leidžiamės iš aukščiausio į žemiausią pasaulį, sukiojamės tarp kalifų ir barzdaskučių, vargingų žvejų ir prabangių pirklių, ir jaučiamės apsupti žmogiškumo, kuris pakylėja ir neša mus ant plačios lengvos bangos; mus supa dvasios, burtininkai, demonai, tačiau jaučiamės esą namuose. Daiktiškumas, kuris visuomet yra įtaigus, piešia nuostabiomis plytelėmis išklotą vestibiulį, piešia fontaną, piešia utėlėtą senos plėšikų močios galvą; pastato stalą, nukrauna jį gražiausiais dubenimis, giliais indais, leidžia uosti patiekalus, riebius, aromatingus, saldžius sniege atvėsintus gėrimus iš granatų branduolių, gliaudytų migdolų, gausiai pagardintus cukrumi ir kvapiaisiais prieskoniais, su tokiu pat malonumu rodo mums sukrypėlio kuprą ir piktų senų apsiselėjusių žvairiaakių vyrų bjaurumą; leidžia kalbėti asilų varovui ir asilui, apkerėtam šuniui ir varinei mirusio karaliaus skulptūrai – visi jie kupini išminties, kupini tiesos; lygiai taip pat ramiai, ne, su tokiu pat pasitenkinimu piešia nuvaryto asilo nešulį, iškilmingą emyro procesiją ir judesys po judesio, nevaržomai, erotinę mylimųjų pantomimą, kuriuos po tūkstančių nuotykių galų gale sujungia šviesose skendinti stipriai iškvėpinta menė.

Kas imtųsi mėginti išardyti tokį nuostabų audinį kaip šis? Bet vis dėlto pasiduodame pagundai patyrinėti menines priemones, kurių tūkstančiuose vietų tenka imtis, kad tokia milžiniška medžiagos gausybė, apdorota nenusakomai realistiškai, nepradėtų slėgti savo svoriu ar net per ilgą laiką netaptų nepakeliama. Bet įvyksta priešingai: kuo ilgiau skaitome, tuo mieliau atsiduodame šitam pasauliui, panyrame į nesuvokiamiausios, naiviausios poezijos terpę ir tik tuomet save iš tikrųjų atrandame; taip pat

kaip maudydamiesi giliame vandenyje nejaučiame savo svorio, ir tik tada suvokiame savo kūną kaip besimėgaujantį ir nuostabų.

Tai veda mus į vidinę Rytų poezijos prigimtį, netgi į slaptą kalbos audinį; juk tas paslaptingumas, per labiausiai sutelktą gyvenimo iliuziją atlaisvinantis nuo slogučių, nuo bet kokio nepadorumo, kartu yra ir pats giliausias Oriento kalbos ir poezijos elementas: joje viskas yra tropai, viskas – vediniai iš pirminių šaknų, viskas suvokiama daugiaprasmiškai, niekas neišsakyta iki galo. Pirminė šaknis yra jusliška, primityvi, glausta, galinga; po truputį ją keičiant nuo jos einama prie naujų giminingų, vargu ar giminingomis liekančių reikšmių; bet ir labiausiai nutolusiose dar lieka kažkas iš pirminio to žodžio skambesio, lyg apsiblaususiame veidrodyje vis dar šešėliuoja pirmojo pojūčio atvaizdas. Matome, kaip kalba ir poezija – šiame lygmenyje juodvi yra vienas ir tas pats – naudojamasi čia kuo instinktyviausiai ir visiškai neribotai. Be galo daiktiškai pavaizduota materija, regis, visu smarkumu įsismelkia į mus: bet tai, kas prie mūsų šitaip priartėja, kad galėtų net įžeisti, jeigu apsiribotų vien artimiausia žodžio reikšme, dėl posakio daugiareikšmiškumo išsisklaido tokiame stebuklingame ūke, kad už artimiausios reikšmės nutuokiame esant kitą, iš kurios anoji perkelta. Todėl tikrõsios, pirminės nepametame iš akių; bet ten, kur buvo nešvanki, ji praranda savo nešvankumo paslaptį, ir dažnai, panirę į pakylėtą jausmą, plevename tarp to, ką ji įprasmina, ir tarp kažko aukštesnio, slypinčio už tos prasmės, žaibo greitumu mus nuvedančio prie nuostabių, prie didingų dalykų. Tiesiog aš taip manau ir norėčiau būti suprastas. Bet kadangi kalbu apie tropą, apie perkeltinę reikšmę, tai skaitytojo protas leisis jam įprastu keliu, o ne ten, kur norėčiau jį nukreipti, ir galvos apie transcendentinę reikšmę, paslėptą aukštesnę prasmę ten, kur norėčiau

parodyti anaiptol ne menkiau menišką ir daug gražesnį, visą šio poetinio kūrinio audinį persmelkiantį fenomeną: ši kalba – tai puikaus vertimo laimėjimas, kad per jį gauname pajusti gryną originalo kalbą, tarsi šokėjos kūną per apdarą, – ši kalba nėra nušlifuota iki abstrakčių sąvokų; judėjimą, daiktus reiškiantys žodžiai yra originalūs, sukurti tam, kad jutimiškai ir paprastai, nerūpestingai ir stipriai vaizduotų didingą, patriarchalinį gyvenimą, klajoklišką gyvenseną bei šurmulį ir begalę aistringų, galingų, jokių nešvankybių nepaliestų ir tyrų būsenų.

Nuo tokios archajiškos pasaulio būsenos esame čia labai toli, o Bagdadas ir Basra nėra patriarchų palapinės. Nuotolis dar nėra toks didelis, jog vaizdumo pertekusi kalba nepajėgtų šios šiuolaikiškos būsenos tūkstanteriopai susieti su ana senų senovėje. Kad išreikštų nepadorų gestą, įžūlų grybštelėjimą iš dubens, godų gardžių patiekalų rijimą ir prisisprogimą, brutalias bausmes ir kone gyvulišką baimės arba godulio protrūkį, jai reikia tik tų pirminių žodžių ir posakių, kurie visuomet turi kažkokį nepaprastą atspalvį, kažką keliančio pagarbą ir naivaus, kažką iš begalinės gamtos, didingų būsenų, amžino tyrumo. Niekas sąmoningai nepadailinta, nėra jokių aliuzijų į didingumą, jokių alegorijų; bent jau jokių kitų alegorijų be tų, kurios turėtų padėti jusliškus dalykus pavaizduoti dar jusliškiau, gyvus dar gyviau: kad atsivertų aukštesnis pasaulis, burna neaušinama, tačiau, sakytum, alsuojama per poras, bet per šios naiviai poetiškos kalbos poras įkvepiame andainykščio švento pasaulio oro – ten sklando angelai ir demonai, o miškų ir dykumų gyvūnai prakilnūs kaip patriarchai ir karaliai. Tad nešvankybė, begėdiška smulkmena arba net ir keiksmažodis neretai virsta langu, pro kurį tariamės galį pažvelgti į paslaptingai nušviestą protėvių pasaulį, o gal ir į dar aukštesnes paslaptis.

Kai begalinį jusliškumą matome patį savaime nušvintantį vidine šviesa, tai ši visuma būna perpinta poetinio dvasingumo, kuriuo susižavėję nuo pat pirmos akimirkos mėgaujamės vis smarkiau kol visiškai jį perprantame. Visuose šiuose jusliniuose dalykuose tvyro Dievo buvimo nuojauta, kurios neįmanoma aprašyti. Virš šitos žmonių, gyvūnų arba demonų maišaties visuomet išskleista spindulinga saulėta palapinė arba šventas žvaigždėtas dangus. It švelnus, gaivus ir smarkus vėjas dvelkia amžini, paprasti ir šventi jausmai: svetingumas, pamaldumas, ištikima meilė. Štai, jeigu iš tūkstančio puslapių atverstume vieną, istorijoje apie Ališarą ir ištikimąją Zumurudą yra tokia akimirka, kurios nekeisčiau į jokią didingą garbingiausių mūsų knygų vietą. Ir ten beveik nieko nevyksta. Mylintis vyras nori išlaisvinti savo mylimąją, kurią iš jo pagrobė piktas senas krikščionis. Jis susiieško jo namus, vidury nakties įsitaiso po langu, jam tereikia duoti sutartą ženklą, bet tenka dar kiek palūkėti. Tačiau visai nelaiku ir nenumaldomai, sakytum iš tamsos kvėptelėjus paralyžiuojančiai lemčiai, jį apninka sunkus miegas. „Sėdėdamas tamsoje prie sienos po langu, – sakoma ten, – jis užmigo. Garbė ir apdovanojimas laukia to, kurio niekados neapima snaudulys."

Nežinau, kurį pasažą iš Homero arba Dantės galėčiau lyginti su šiomis eilutėmis: taip tarsi iš niekur nieko, viduryje painios avantiūros iškyla Dievo pajauta tarsi mėnulis, patekantis dangaus pakrašty ir dirstelintis į žmonių gyvenimą. O ką sakyti apie išmintingas paukščių ir kitų gyvų padarų kalbas, apie giliamintiškus nuostabių mergelių atsakymus, iki širdies gelmių jaudinančius posakius ir teisingus žodžius, kuriuos mirštantys tėvai ir seni išmintingi karaliai varvina į ausis jaunuoliams, ir apie nesibaigiančius pokalbius, kuriais mylintieji tarsi nuo savęs atitolina, virš savęs iškelia, grąžina gyvenimui savo laimę

ir žavėjimosi naštą. Ir taip, kaip jie savo laimę pakylėja viršum savęs, įvardydami ją poetų žodžiais, šventų knygų žodžiais, taip viršum savęs berniukas iškelia savo drovumą, elgeta – savo skurdą, troškulio kamuojamas žmogus – savo troškulį. Romūs, tyri poetų žodžiai visų jų lūpose yra lyg oras, kuriuo kiekvienas kvėpuoja, prastų žodžių niekur neaptiksim; viršum tūkstančių susipynusių likimų plazdena tyra ir laisva jų amžinybė, įvardyta amžinai gražiais, nemariais žodžiais. Atrodo, kad šitie nuotykiai, kurių visas turinys – godūs troškimai, pakrikos kančios ir nesąlygiškas mėgavimasis, egzistuoja tik dėl pakilios, viršum jų plevenančios poezijos, bet kas būtų ta poezija, kas būtų ji mums, jeigu nekiltų iš kasdienio pasaulio?

Su niekuo nepalyginamas šis kasdienis pasaulis, užlietas begalinio džiugesio, aistringo, vaikiško, neišdildomo džiugesio, kuris viską apnarplioja, visus suveda krūvon, kalifą atveda pas vargšą žveją, demoną pas smulkią prekiautoją, gražuolių gražuolę pas kuprotą elgetą, suartina kūnus ir sielas. Kur buvo mūsų akys, kad ši knyga atrodė kaip labirintas ir pilna baisybių? Ji nenusakomai džiaugsminga. Net piktavališkumą, nedorus įvykius ji apipina nenusakomu džiugesiu. Mylintis vyras nori išlaisvinti mylimąją; vidurnaktį jis ateina po jos langais; toji tamsoje laukia jo ženklo, o jis nugrimzta į sunkų miegą. Milžiniškas kurdas, nuožmiausias, niekšiškiausias iš keturiasdešimties plėšikų, atsiduria gatvėje, pamato miegantįjį, nugirsta nekantriai jo laukiančiąją; aklai suploja delnais, gražioji Zumuruda nusileidžia jam ant pečių, ir jis pasileidžia šuoliais iš tos vietos nešdamas lengvą naštą, tarsi ji būtų besvorė. Ji nustemba, kad jis toks stiprus. „Ar čia註ališaras?" – klausia ji savęs, – „kuris bėga, mane nešdamas, žvalesnis už jauną eržilą? Ar tai gali būti mano mylimasis, kuris man rašė, jog sielvartaudamas ir ilgėdamasis manęs taip sunyko ir suvargo,

kad vos nenumirė?" O jis nešasi šuoliais tolyn, tada ji išsigąsta, ir kai jis nieko jai neatsako, ji perbraukia ranka jam per veidą: „Tai buvo baisingo kurdo veidas, šiurkštus ir dygus, tarsi ji būtų palietusi godžios kiaulės, surijusios gyvą vištą, snukį, iš kurio dar tebestyro uodegos plunksnos." Nedora ištraukti iš teksto atskirą vietą – tačiau ši situacija, kaip gražuolė svarsto ir samprotauja lėkdama per naktį ant nevidono plėšiko pečių, šis susivokimo momentas ir neįtikėtinas palyginimas, akimoju perkeliantis mus į dienos šviesą, į sodybą, ir kurio jau nebepamirši – net nežinau, ar dar rastume ką nors panašaus, gal tik kur ne kur smagiausiose, naiviausiose ir akiplėšiškiausiose Lope de Vegos komedijose. Kur buvo mūsų pajautos, kai manėme šią knygą keliant šiurpą! Tai labirintas, bet jis yra linksmybių labirintas. Tai knyga, kuri kalėjimą galėtų paversti smagiu pasisėdėjimu. Ji yra tai, ką Stendalis apie ją yra pasakęs. Tai knyga, kurią kaskart reikėtų visiškai pamiršti, kad ir vėl smagiai skaitytumei.

Trys nedideli apmąstymai

Vertė Vilija Gerulaitienė

Dalykų ironija

Dar gerokai prieš prasidedant karui Novalio „Fragmentuose“ radau tokią pastabą: „Po nesėkmingo karo turi būti rašomos komedijos.“ Ši mintis man pasirodė gan keista savo neįprastai lakoniška forma. Šiandien ją geriau suprantu. Komedijos elementas yra ironija, ir iš tiesų, norint aiškiai išreikšti ironiją, kuri tvarko visus šios žemės dalykus, nėra nieko tinkamesnio už nesėkmingai pasibaigusį karą. Tragedija savo herojui, individui, suteikia dirbtinio orumo: padaro jį pusdieviu ir pakylėja viršum biurgeriškos aplinkos. Vos per pusę žingsnio nutolusi nuo šios pasąmoningos, tačiau būtinos tradicijos, ji patenka į komedijos sferą: kaip arti jos atsiduria jau tokia pjesė kaip Hamletas – tik pats Hamletas dar yra karalius ir herojus, tiesa, toksai, kurio substancija peni aplinkybių ironiją ir autoironiją – kaip saulės spindulius sniego senis; tačiau biurgeriška tragedija yra visiška nesąmonė, nes biurgerių pasaulis – tai socialinių sąlygotumų pasaulis, o tragedija rutuliojasi iš socialiai nesąlygiškų dalykų. Bet tikroji komedija savo individus susieja su pasauliu tūkstanteriopai sunarpliotais ryšiais, susaisto viską su viskuo, ir todėl ironišku santykiu. Visiškai taip pat elgiasi ir mus visus užgriuvęs karas, iš kurio lig šiol neištrūkome ir neištrūksime gal dar bene dvidešimt metų. Visus dalykus jis susaisto su viskuo, tariamai didelius su tariamai mažais, tariamai sąlygojančius su kažkokiais naujais, viršesniais, nuo kurių visa ir vėl tampa

priklausoma, herojiškus su mechaniškais, patetiškus su finansiškais, ir taip toliau be pabaigos. Iš pradžių, kai karas prasidėjo, didvyrį, tą, kuris norėjo likti karo lauke ir eiti atakon, ironizavo apkasų kasėjas, kuris turėjo kastuvą ir kasėsi į žemę; kartu individą, naikindama jo savigarbą, ironizavo masė, ir ne tik individą, bet ir organizuotą masę, batalioną, pulką, korpusą – vis didesnę, vis labiau formą prarandančią masę; paskui ir vėl visą tą kovojančią masę, šitą baimę varantį apgailėtiną milžiną, – ironizavo kažkas, kurio ji jautėsi valdoma, jautėsi stumiama vis pirmyn ir kuriam sunku rasti vardą: pavadinkime tai tautų dvasia. Bet atėjo momentas, kai ir jas pačias, simboliniais vienetais virtusias milžiniškas mases, pradėjo ironizuoti momentinė visagalybė paskirų individų, kažkokiu būdu į savo rankas suėmusių visus ėjimus ir varžtelius, kuriais tą akimirką galima buvo valdyti tą griozdišką visumą. Tačiau tą patį akimirksnį ir jie patys jau atsidūrė po susikryžiuojančiais be galo stiprios, destruktyvios ironijos srautais: didingi, idealūs šūkiai, kuriuos jie skalambijo, ironiškai kontrastavo su aibe įgeidžių tikrovių, su kuriomis jiems teko susidoroti; įnagio ironija rankos, kuri mano tą įnagį valdanti, atžvilgiu, tūkstanteriopai tikrove pagrįstos detalės ironija neapgalvotos ir sąmoningai melagingos sintezės atžvilgiu. Bet kartu atėjo ir tas momentas, kai šių milžiniškų visumų viduje socialinės klasės sąvoka ėmė ironizuoti tautos sąvoką. Atėjo anglies ir angliakasų momentas: visą tą tariamai dvasingų dalykų, už kurių slypi materija, ir tariamai materialių dalykų, kuriuose įkalinta dvasia, darinį, kurį vadiname Europos civilizacija, ėmė ironizuoti viena vienintelė materija, mineralo formoje sukaupta saulės šviesa, o visas socialines klases ir netgi darbininkų klasę savo ruožtu ėmė ironizuoti tam tikras šios klasės padalinys – angliakasiai, su šita materija, nuo kurios

viskas priklauso, susiję ir vėl siaubingą ironiją slepiančiu santykiu: juk būtent jų tiesiogiai disponuojama materija įstumia juos į tokią padėtį, kuri nėra nepanaši į vergovę. Bet kovodami už angliakasio, ūmai tapusio padėties viešpačiu, sielą vienas kitą iki kraštutinumo ėmė ironizuoti socialiniai ir nacionaliniai lozungai, ir, kadangi jis labiau už bet kurį kitą darbininką yra susaistytas su konkrečia vietove, kovodamos dėl jo netgi ėmėsi viena kitą ironizuoti ir tos didžiausios dominantės, kurių abipusis ironizavimasis kartkarčiais blyksteli visame šitame vyksme: geografija ir istorija. Galiausiai toji aplinkybė, kad nugalėtose šalyse – tai kone pusė Europos – pinigai prarado savo vertę, priešingai nei prekės, kad ir paprasčiausios: duonos gabalėlis arba metras drobės; kad už demonišką substanciją, už kurią buvo įprasta užsimerkus atiduoti viską, kadangi už ją buvo galima viską nusipirkti, dabar išties nieko nebegalima įsigyti; kad per mylių mylias buvo grįžta atgalios prie prekių mainų ir kad dėl šių pokyčių protinio darbo privilegija visiškai išnyko ir gimnazijos direktoriui mokama maždaug tiek pat kaip pagalbiniam turgaus darbininkui, o valstybės sekretoriui – šiek tiek mažiau nei vairuotojui – toji aplinkybė tapo neišsemiamu ironijos šaltiniu.

Visa tai mus panardina į grynąjį komedijos elemeną – arba veikiau tokios visapusiškos ironijos elementą, kokio neaptiksime jokioje pasaulio komedijoje, na, nebent Aristofano komedijoje; ir ši atsirado per poeto gimtajam miestui be galo nesėkmingą, jo likimą nulėmusį karą. Visiškai aišku, kad būtent pralaimėjusiesiems atsiskleidžia ironiška įvykių galia. Tam, kuris sulaukia graudžios kokio nors dalyko pabaigos, atsiveria akys, protas prablaivėja ir jis įžvelgia dalykų esmę, panašiai kaip tasai, kuris mirė.

Visiems šitiems dalykams buvo pagaulūs poetai, gyvenę prieš šimtą metų ir, savaime aišku, turėję išgyventi Prancūzijos revoliuciją ir Napoleono laikus, kaip mums kad tenka išgyventi dabartines krizes. Todėl ironiją jie pavertė savo gyvenimo bei meninių nuostatų pamatu ir pavadino „romantine ironija". Jie manė, kad neteisinga per daug giliai pasinerti į skausmą, ir, jų manymu, kad būtų galima visiškai pamilti kokį nors dalyką, būtina mokėti įžvelgti ir juokingąsias jo puses. Reikalavo visą gyvenimą suvokti kaip „gražią genialią apgaulę", kaip „nuostabų vaidinimą", o jei kas nors elgiasi kitaip, tam, esą, trūksta visatos pajautos. Būdami iš tos epochos, kurioje, kai praūžė didžioji audra, kaip ir mūsiškėje, graudulys sumišo su lėkštumu, jie pakilo iki tokios didžiulės vidinės laisvės, jog ji mums galėtų atrodyti vos ne apsvaigimas. Dabar mums šitokia nuotaika suprantamesnė, negu kuriai nors iš tam tarpe buvusių kartų, ir su mąslia nuostaba skaitome žodžius, kuriuos jie įkaitusia plunksna brūkšelėjo tamsiame bežvaigždžiame dangaus skliaute: Nes Viešpats yra Dvasia. O kur Viešpaties Dvasia, ten laisvė*.

Sapnų surogatas

Tai, ko žmonės ieško kine, – pasakė mano draugas, su kuriuo šia tema kalbėjausi, – ko kine ieško visi tie dirbantys žmonės, yra sapnų surogatas. Savo fantazijai jie nori įgyti vaizdinių, stiprių vaizdinių, kuriuose susilietų gyvenimo esmė; tie vaizdiniai kyla tarsi iš žiūrinčiojo vidaus ir jį dirgina. Mat gyvenimas tokių vaizdinių pagailėjo (kalbu apie tuos, kurie gyvena miestuose arba dideliuose sausakimšuose pramonės rajonuose, ne apie tuos ki-

* Kor 3,17 (vert. past.).

tus, valstiečius, jūreivius, miško darbininkus ar kalniečius). Jų galvos – tuščios, ne iš prigimties, o veikiau nuo gyvenimo, kurį visuomenė verčia juos gyventi. Kalba eina apie nuo anglių pajuodusias pramonės teritorijas, tarp kurių nėra nieko, išskyrus rėželį nudžiūvusios pievos, o joje – vaikai, ten užaugantys; nė vienas tarpu šešių tūkstančių iš jų per savo gyvenimą nėra regėjęs pelėdos arba voveraitės, arba šaltinio, tai mūsų miestai, tos begalinės susikryžiuojančios namų virtinės; namai panašūs vienas į kitą, durys mažos, langų dryželiai visi kaip vienas, apačioje – parduotuvės; niekas neužkalbins praeivio ar besidairančiojo kurio nors namo; vienintelė kalbėtoja – numeris. Toks yra fabrikas, cechas, mašina, įstaiga, kurioje reikia sumokėti mokesčius arba užsiregistruoti; nieko kito atmintyje nelieka, tik numeris. Štai darbo diena: fabriko gyvenimo arba amato rutina; vos keli rankų judesiai, vis tie patys; tas pats kalimas arba mosavimas, arba brūžinimas, arba sukimas, o namuose ir vėl: dujinė viryklė, geležinė krosnelė, keletas prietaisų ir nedidukų aparatų, nuo kurių žmonės tampa priklausomi ir stengiasi įgusti jais taip naudotis, kad galiausiai juos įvaldžiusieji patys virsta mašinomis, įrankiais tarp įrankių. Nuo tokio gyvenimo nesuskaičiuojamais šimtais tūkstančių jie bėga į tamsią salę, kur kaitaliojasi vaizdai. Vaizdų nebylumas vilioja dar labiau; jie nebylūs kaip sapnai. Giliausioje širdies kertelėje, nė patys to nesuvokdami, šitie žmonės bijo kalbos; jie baidosi kalbos kaip visuomenės įrankio. Salė, kur skaitomos paskaitos – greta kino teatro, susirinkimų salė – kitame skersgatvyje, bet jos neturi tokios galios. Kino teatro durys traukia žmonių žingsnius su tokia jėga kaip smuklė: bet vis dėlto šioje traukoje slypi kažkas kita. Virš paskaitų salės durų – užrašas auksinėmis raidėmis: „Žinios – jėga“, bet kinas šaukia garsiau – jis šaukia vaizdais. Galia, kurią teiktų žinios, – toji galia

kažin kuo jiems nesava, ne visiškai įtikinama, kone įtartina. Jie jaučia, kad vis gilyn įsitraukia į mašineriją, vis tolyn nuo tikrojo gyvenimo, nuo to, ką jų sąmonė ir giluminis slėpinys, plazdantis pasąmonėje, vadina tikruoju gyvenimu. Žinios, išsilavinimas, sąsajų suvokimas gal ir atlaisvins pančius, kuriuos jie junta apnarpliojusius rankas – galbūt atlaisvins – tam akimirksniui – dėl akių – kad paskui veikiausiai dar tvirčiau suveržtų. O tada gal ir dar stipriau supainios, dar labiau pavergs. (Netvirtinu, jog jie taip sako; tačiau kažkoks balsas jiems tylutėliai tą kužda.) O jų viduje, nepaisant visko, liks tuštuma. (Tą jie taip pat sau teigia nieko nepratardami.) Nenusakomai blanki realybės tuštuma, nuobodybė – toji, iš kurios jie vaduojasi ir degtine, – negausūs vaizdiniai, pakibę tuštumoje; nuo viso šito paskaitų salėje, kad ir kas ten vyktų, iš tikrųjų neišsigydysi. Net ir partijos susirinkimo lozunguose, kasdien atverčiamo laikraščio skiltyse nėra nieko, kas iš tikrųjų išsklaidytų būties nykumą. Toji daugiau ar mažiau pasimokiusiųjų kalba – vis tiek, ar būtų ištarta, ar parašyta – kažkokia svetima. Ji sujaukia paviršių, bet nepažadina snūduriuojančių gelmių. Toje kalboje pernelyg daug algebros, kiekviena raidė vėlgi užgožia skaičių, o skaičius yra tikrovės santrumpa, viskas neaiškiai kažin ką žada, taip pat ir valdžią, net ir valdžią, į kurią kažkokiu būdu įsiterpi; bet visa – perdėm netiesiogiška, sąsajos pernelyg neapčiuopiamos, dvasios kaip reikiant nepakylėja ir neskraidina į tolumas. Lieka veikiau beviltiškumas ir vėl tas jausmas, jog esi bevalis mašinos sraigtelis, o tokie sraigteliai pažįsta kitą valdžią, tikrą, tą vienintelę tikrą: sapnų valdžią. Jie buvo vaikai, ir anuomet galingos būtybės. Ten buvo sapnai, naktimis, bet jų naktis nevaržė: sapnavo ir dieną, sapnų buvo visur – pakako tamsios kertės, vėjo dvelktelėjimo, gyvulio snukučio ar svetimų žingsnių šiūravimo, kad pajustum

nesibaigiančią esatį. Ten, už laiptų į rūsį, buvo tamsus užkaboris, kieme – sena puspilnė lietaus vandens statinė, seno šlamšto prikimšta dėžė; ten buvo durys į sandėlį, durys į pastogę, durys į kaimynų butą, per jas išeidavo tas, pro kurį susigūžęs praspūdindavai, arba graži būtybė, tamsion spurdančion širdies gelmėn įmetusi salsvą, nenusakomą bundančio geismo virpulį – o dabar ir vėl atsiveria skrynia, pilna stebuklingų sendaikčių: tai kinas. Visa, kas paprastai užslapstyta už šaltų, neperregimų begalinių namų fasadų, čia yra visiems matoma, čia atsiveria visos durys: į turtuolių svetaines, į jaunutės mergaitės kambarėlį, į viešbučių holus; į vagies lindynę ar alchemiko dirbtuvę. Tai skrydis oru su nelabuoju Asmodėjumi, kuris nuplėšia visus stogus ir atskleidžia visas paslaptis. Tačiau taip ne tik patenkinamas kankinamas, tiek sykių nenuslopintas smalsumas; tiek sapnuojant, tiek ir čionai numaldomas slaptingas instinktas: sapnai yra žygdarbiai, į netramdomą žiūrėjimą nevalingai prasiskverbia saldi saviapgaulė, tariesi valdąs tuos nebylius, paslaugiai prašmėžuojančius vaizdus, valdąs ištisus gyvenimus. Visa, kas aplinkui, namai ir parkas, miškas ir uostas, šmėkščioja personažų fone, atrodo tarsi slopi muzika – vienas Dievas težino, ką ji drumsčia, gal ilgesį, gal išpuikimą toje tamsumoje, į kurią neprasiskverbia nei parašytas, nei ištartas žodis – bet filme kaip pasklidos nuotrupos prasklendžia visa literatūra, ką jau ten, visas literatūrų chaosas, tūkstančių dramų, romanų, kriminalinių istorijų personažų draiskanos; istoriniai anekdotai, dvasiaregių haliucinacijos, nuotykių ieškotojų pasakojimai; tačiau kartu ir gražios būtybės bei švelnių bruožų veidai; minos ir žvilgsniai, iš kurių atsiveria visa siela. Jie gyvena ir kankinasi, kovoja ir išnyksta sapnan panirusio žmogaus akivaizdoje; sapnuojantysis žino, kad nemiega, jis visas gali likti pats savimi; visa savo esybe, iki slapčiausios

raukšlelės jis spokso į šį mirguliuojantį, amžinai besisukantį gyvenimo ratą. Spektakliui žmogus visiškai atsiduoda; nelieka nė vieno sapno iš gležniausios vaikystės, kuris liktų nepažadintas. Juk mes tik dedamės pamiršę savo sapnus. Iš kiekvieno jų, net ir iš tų, kuriuos vos prabudę jau būname praradę, mumyse kažin kas užsilieka, tykus, bet lemiamas mūsų afektų niuansas, užsilieka sapno įpročiai, kuriuose atsiskleidžia visas žmogus labiau nei gyvenimo įpročiuose, visos tos užslopintos aistros, kuriose visa jėga prasiveržia individo stiprybė ir savitumas. Toji požeminė vegetacija pulsuoja iki giliausios šaknų raizgalynės, o tuo metu akys iš mirguliuojančio filmo nuskaito tūkstanteriopą gyvenimo vaizdą. Net ir tamsusis gyvenimo pamatas, ta sritis, kurioje individas nustoja būti individu, tas, kurį taip retai pasiekia vienas kitas žodis, – vargu, ar tai maldos žodis arba meilės lemenimas, – jis taip pat pulsuoja. Bet iš jo plūsta tai, kas yra slapčiausia ir giliausia iš visų gyvenimo pajautų: nesugriaunamumo nuojauta, tikėjimas neišvengiamybe ir panieka plikai, atsitiktinei tikrovei. Iš jo, jei jau įsisiūbuoja, kyla tai, ką vadiname mitų kūrimo galia. Iš esybės gilumos šio tamsaus žvilgsnio akivaizdoje žaibiškai iškyla simbolis: jutiminis dvasinės tiesos vaizdinys, nepasiekiamas protui. – Žinau, baigė mano draugas, kad esama įvairiausių būdų aptarti tuos dalykus. Žinau ir tai, kad yra būdas juos matyti, ir jis, kita vertus, – visai pagrįstas: nepastebėti nieko kita kaip tik apgailėtiną chaosą – pramoninį godulį, technikos visagalybę, paniekintą dvasiškumą ir instinktyvų, į bet kokį kelią išviliojantį smalsumą. Bet man kino teatro aplinka regis esanti vienintelė aplinka, kurioje mūsų laikų žmonės – toji masė – tiesiogiai, nevaržomai bendrauja su milžinišku, tegul ir keistai pateikiamu dvasiniu palikimu, gyvenimas su gyvenimu, ir sausakimša pritemdyta salė, kurioje praslenka vaiz-

dai, man atrodo, kitaip nė negaliu pasakyti, kone kelia pagarbą, kaip ta vieta, į kurią sprunka sielos tamsaus savisaugos instinkto genamos, nuo skaičių prie vizijos.

Graži kalba

„Man patinka šita kalba", – rašo man kažkas, – jau vien savo formaliu grožiu: tas pats pasitenkinimas, kuris nesiliauja mane traukęs prie šių knygų, vis sugrąžina ir prie lotyniškosios vokiečių humanistų prozos. Sakydamas, kad pažįstu tik nedaug malonumų, kuriuos būtų galima lyginti su neįkainojamais lotyniškais fon Huteno dialogais, turiu galvoje ne tiek jų turinį, kiek formą. Tik vokiečiai gali taip taikliai formuluoti, esą turinys reiškiasi per formą. Kalba, pati savaime ir neturinti jokio tikslo, turi ir gali būti meno objektu bei išraiška. Čia kalbama apie formos pajautą, kuri graikams ir romėnams yra kažkoks natūralus, savaime suprantamas dalykas."* – Žinoma, tai visiškai teisinga, galima sakyti, jog tai nurodo kryptį į ten, kur slypi tiesa, bet norint atrasti tikrąją tiesą reikėtų siekti dar šiek tiek giliau. Mat „gražu" – tai vienas iš tų žodžių, kuriais žmonės perdėm laisvai operuoja, ir kuriuos tardami mažiausiai galvoja, juk „graži kalba" arba „gražiai parašyta" tai pats tikriausias keblioj padėty atsidūrusio žmogaus posakis, nusprūstantis nuo liežuvio tam, kuriam nieko nedavė knyga ir nieko nepasakė prozos tekstas. Bet vis dėlto nebūna nei gražaus, nei reikšmingo turinio be išties gražaus pavaizdavimo, nes turinys užgimsta tik per jo pateikimą, ir lygiai taip pat negali būti gražios knygos be gražios kalbos, kaip ir gražaus paveikslo be gražios tapybos; būtent gražiai parašytos knygos kriterijus ir yra tai, kad ji mums daug pasako, o bjauriai

* Citata iš literatūros istoriko Jozefo Nadlerio laiško-atsakymo į tris Hofmanstalio jam atsiųstus Prosaische Schriften tomus. (vert. past.)

parašytos – kad ji mums mažai ką sako arba nieko nesako, nors vis tiek gali ką nors perteikti, atvesti į protą arba išdėstyti faktus. Jeigu teologas arba antroposofas pasakos, ką vaizduojasi esant aukščiausią įžvalgą arba antgamtinę nuojautą, – o kokį dar aukštesnį objektą galima būtų įsivaizduoti nei mūsų gamtos sąsajos su dieviškuoju pradu – bet dėstys prekeivio tonu, nuvalkiota laikraštine kalba arba lemens išsikvėpusiais vaizdiniais, tai nieko iš to neperteiks; tačiau Bokačas savo apsakymus parašė taip, kad viskas juose amžina, o jų objektas – įsimylėjėlių pasimatymai, sutuoktinių apgaudinėjimas ir kitokios piktos išdaigos; bet savo nesugriaunamumu ir dvasiniu, kitaip nepasakysi, kaip tik dvasiniu žavesiu šitos lengvabūdiškos istorijos dera šalia Platono dialogų, kurių turinys kuo prakilniausias. Taigi priartėtume prie minties, jog nėra savaime didaus ir savaime menko objekto, žmonėms būdingi tik neapčiuopiamos protinės ir juslinės pasaulio substancijos refleksai ir tie refleksai yra be galo įvairių kategorijų bei verčių, nelygu atspindimos dvasios savitumas. Nuo objektų mūsų žvilgsnis staiga nuslysta atgal prie mums kalbančių lūpų. Tačiau ir Montenio Tel par la bouche que sur le papier* yra subtili tiesa, kurią reikia perprasti; mat nors tai, kas sudaro giliausią gražiai parašytos knygos žavesį, kuo tikriausiai yra tam tikra užslėpto žodiškumo rūšis, tam tikra visos asmenybės atsiskleidimo per kalbą rūšis; tačiau šito žodiškumo sąlyga yra klausytojas; tad visa tai, kas parašyta, yra dialogas, o ne paprasta kalba. Remiantis tokiu požiūriu, gausybė šviesos, tarsi pro šone atsiveriantį langą, nušviečia tam tikrą puikumą, iš kurio atpažįstame gerai parašytą knygą, gerai parašytą prozos puslapį – nes čionai tyrinėjame prozą, o anaiptol ne poeziją – ir kurį esame įpratę pabrėžti. Ištęstas arba it smiltelė lakoniškas reikšmingas pasakojimas, žavus arba drąsus

* Žmogus, kuris kalba taip pat gerai, kaip rašo. Motaigne, Essais, I, 36 p. 171 A. (vert. past.)

būdas susieti ir pereiti prie kitos temos, tinkamas saikas, maloni to, kas pavaizduota ir vaizdavimo atitiktis; atstumas, kurį geba išlaikyti autorius tarp savęs paties ir savo temos, pasaulio ir ypatingas atstumas tarp autoriaus ir skaitytojo, pastovus ryšys su šiuo klausytoju, kuriame jauti jį užsibūnant – tai vis tokie bruožai, kurie rodo delikatų draugingą dviejų žmonių santykį ir bent kiek nusako tą nuoširdų švytintį dvasinį elementą, kuris proziškam pasakojimui suteikia astralinį kūną, ir tarp jų nėra nė vieno, kurio nebūtų galima pritaikyti Robinzono Kruzo stiliui lygiai kaip ir Voltero ar Lesingo poleminiams raštams arba Sioreno Kirkegoro traktatams. Jiems visiems svarbu ryšys su idealiuoju klausytoju. Tas klausytojas, galima sakyti, yra žmonijos atstovas, ir paversti jį bendrakūrėju, išlaikyti gyvą jo buvimo pajautą tikriausiai yra subtiliausias ir stipriausias dalykas, kurį gali pasiekti kūrybinė prozaiko galia. Juk šitas klausytojas turi būti sumanytas toks pagaulus, taip greitai viską suvokiantis, taip nepaperkamai vertinantis, gebantis taip atidžiai klausytis, jo protas ir širdis turi sudaryti vienovę, kad jis, regis, iškyla kone aukščiau už tą, kuris jam kalba, kitaip nebūtų verta vargintis jam rašyti; ir vis dėlto jį sukūrusysis turi tarti jį esant šiek tiek netobulą, bent jau manyti esant jį nepasiekusį tobulumo, tad būtina prie daugelio dalykų jį visų pirma atvesti; gerokai naivų, kad tikrai būtų galima sužavėti tuo, ką pateikia knyga ir kad jis tikėtųsi iš jos sužinosiąs kažką iš esmės nauja. Tikriausiai galima būtų visas knygas, ypač pamokomąsias, suskirstyti hierarchiškai pagal tai, kaip subtiliai ir reikšmingai jose išpuoselėtas santykis su klausytoju; ir niekas nenutemps greičiau knygos ir rašytojo žemyn, kaip akivaizdumas, jog apie tą nematomą klientą jis mintijo padrikai, nerūpestingai ir nepagarbiai.

Tad visuomet esama dviejų: vieno, kuris kalba arba rašo, ir kito, kuris klausosi arba skaito, o reikalo esmė – jų ryšys; bet kuo šitas ryšys reikšmingesnis, kuo aukštesnėje sferoje jis veikia, tuo didesnį pranašumą suteikia duodančiajam, o gaunantysis tose aukštosiose sferose darosi vis lengvesnis ir smulkesnis, tačiau jis, žinoma, niekuomet nesiliaus ten buvęs.

Kai Gėtė sako, kad vos tik atsiverčiąs kurį nors Kanto puslapį pasijuntąs taip, tarsi įžengtų į šviesų kambarį, taip mums pristatoma pilna šviesos, su aukščiausiuoju visos šviesos šaltiniu bendraujanti asmenybė. Tačiau lygiai kaip ir šią savybę – būti šviesuliu, skaitydami kitus didžiuosius rašytojus pajuntame kitas aukščiausias didžio žmogaus savybes: stiprybę, kuri neatskiriama nuo vidinės tvarkos; tikrą savigarbą, kuri eina drauge su pagarba; retą dvasinės aistros liepsną. Tariamės tokios asmenybės pavaizduotą pasaulį priimantys iš tikrųjų, mes jį ir priimame, ir ne vien per minimus objektus – kažkaip įsitraukiama ir visa tai, ko nepamini. Būtent išgalė ir pranašus gebėjimas praleisti daugybių daugybę dalykų iš nepaprastai didelės šūsnies jų nepamirštant, – taip reikštųsi silpna ir išsiblaškiusi dvasia, – peršokti juos sąmoningai šaltakraujiškai; kita vertus, netikėtos sąsajos ir jungtys, kuriose staiga atsiskleidžia į visas puses pasklidęs dėmesys ir energija; galų gale net ir tariamas užmaršumas bei savavaliavimas, kurie kartais gali net erzinti, visa tai sudaro dvasinį rašytojo veidą, – tą veidą, kurį priimame kartu su pasaulio atspindžiu, kai skaitome jo prozą. Kaip lyno akrobatas eina jis mūsų akivaizdoje plonu lynu, ištemptu nuo vieno bažnyčios bokšto iki kito; baisumai prarajos, į kurią bet kurią akimirką gali įgriūti, jam, regis, neegzistuoja, o grubi sunkio jėga, visus mus traukianti prie žemės, jo kūnui, regis, neturi jokios galios. Gėrėdamiesi sekame jo žingsnius, juo labiau atrodo, tarsi jis

vaikščiotų tiesiog ant žemės, juo daugiau žavimės. Lygiai taip pat, kaip jis eina, slysta gero rašytojo plunksna. Jos krypteléjimai, kurie mus žavi ir yra tokie saviti kaip ir veido bruožai – tai žingsnius dėliojančio, iš savojo kelio neiškrypstančio žmogaus balansavimas – be svyravimų per viso pasaulio baisybes ir traukos jėgas, o graži kalba – tai stebėtinomis aplinkybėmis, gresiant visokiausioms grėsmėms, įvairiausioms pagundoms ir vilionėms išlaikytos pusiausvyros apraiška.

Hugo von Hofmannsthalio estetizmo sodai

XIX ir XX amžių sandūra atrodo ypatinga tiek žvelgiant atgal, tiek – į ateitį. Nors XIX amžius XVIII amžių keitė, lydimas nugriaudėjusios 1789 m. revoliucijos Prancūzijoje aidų, šviečiamosios ir klasikinės tendencijos, vyravusios Apšvietos amžiaus literatūroje, pasitraukė tyliai užleisdamos vietą romantizmui, ypač viešpatavusiam pirmuosius tris naujojo amžiaus dešimtmečius. Mūsų neseniai išgyventa jau net ne šimtmečių, o tūkstantmečių kaita taip pat nebuvo palydėta ypatingų reiškinių literatūrinėje erdvėje – joje karaliavo postmodernizmas ir gal jau ėmė rastis post-post modernizmas ar dar kažkas, ko nespėjome iki galo suvokti bei įvardyti. O štai t a amžių sandūra, t a s garsusis *fin de siècle*, lieka apgaubtas ypatingos ir paslaptingos auros, stebina daugybe spalvų bei atspalvių, srovių bei tendencijų ir dar nepakartojamu amžiaus pabaigos nuovargiu, nuspalvinusiu Hugo von Hofmannsthalio ir jo amžininkų kūrybą bei pasaulėjautą. Jie buvo vadinami ir estetais, ir dekadentais, ir narcizais, jie atrodė žavingai nuvargę nuo gyvenimo, ir ne patirtieji sunkumai buvo to nuovargio priežastis. Tai besibaigiantis amžius pripildė jų sielas nenusakomo dekadentinio nuovargio ir epochos pabaigos

nuojautų. Literatūros istorija tuo metu konstatuoja natūralizmo pabaigą, Hofmannsthalio kartos kūrėjų menas jau visiškai kitokios kokybės.

Postnatūralistinėje vokiečiakalbėje literatūroje ypač didelės reikšmės įgijo austrų rašytojų kūryba, žinoma *Wiener Moderne* pavadinimu. Prie šio fenomeno kūrimo daug prisidėjo Hermannas Bahras (1863–1934), Peteris Altenbergas (1859–1919), Arthuras Schnitzleris (1862–1931), daugelis kitų autorių. Šiai plejadai priklauso ir Hugo von Hofmannsthalis (1874–1929), kilęs iš senos, turtingos, aristokratų statusą įgijusios šeimos. Hugo tėvas, tikras Vienos patricijus, pasižymėjo ne tik kilmės, bet ir dvasios aristokratizmu, tad jį domino ne galima sūnaus profesinė karjera, o tik jo estetinis lavinimas. Padėtis visuomenėje atrodė užtikrinta, tad beliko rafinuotai leisti laisvalaikį ir tobulinti savo gebėjimus bei polinkius. Vis dėlto Hugo studijavo lingvistiką ir teisę, bet, būdamas labai jaunas, pradėjo rašyti ir sulaukė pripažinimo. Gyveno Rodaune ir Vienoje, daug keliavo. Labai anksti meniškai subrandintas nepakartojamos to meto Vienos atmosferos, – ypač reikėtų išskirti Stefano George's poveikį, – gabus jaunuolis, ugdomas šiltnamio sąlygomis, ne tik greitai susipažįsta su madinga europine poezija, vaizduojamuoju menu, bet ir atranda tik jam būdingą kūrybos stilių. Kultūra, estetiniai išgyvenimai bei subtilus jų pateikimas kūriniuose jaunajam kūrėjui tampa gyvenimo pakaitalu. Ar ne todėl jis amžininkams atrodo kaip švelnus ir liūdnas Narcizas, kurio pagrindinis tikslas yra hedonistinis savęs tobulinimas?

Paskutiniojo besibaigiančio amžiaus dešimtmečio kultūrą – o jam tai visų pirma Vienos kultūra – jaunasis Hofmannsthalis suvokia kaip tikruosius potyrius pakeičiantį subtilų žaidimą formomis

bei spalvomis. Pavyzdžių netrūko – pakanka prisiminti garsųjį amžininką Gustavą Klimtą, kuriam Altenbergas rašė: „Gustavai Klimtai, jūs esate ir tapytojas vizionierius, ir modernus filosofas, o drauge ir visiškai modernus poetas." Tarsi sugrįžus romantizmui, nyksta ribos tarp dailės, poezijos, filosofijos, bet tai kokybiškai nauja filosofija – ateina Ernstas Machas, Siegmundas Freudas, nauja dailė ir nauja poezija, tačiau Hofmannsthalį vis dėlto ypač traukia praeities kultūra. Eiliuotame prologe Schnitzlerio „Anatoliui" („Anatol") poetas persikelia pats ir perkelia savo draugus į XVIII a. vidurio Vieną, vaizduodamas ją tarsi žavingą sodą, kuriame nepriekaištingi kavalieriai ir puošnios damos savo gyvenimus vaidina lyg gražų spektaklį. Rokoko sodo įvaizdis leidžia poetui perteikti tai, kas būdinga jo kartos gyvenimo sampratai, – grožis siejasi ne su dorybe, bet su elegantišku, žaismingu hedonizmu. Šiai sampratai apibūdinti tinka ir Altenbergo ištarmė: „Menas yra menas, o gyvenimas yra gyvenimas; bet gyventi gyvenimą meniškai – štai kur gyvenimo menas." Tad ar reikia stebėtis, kad ir savo poezijos sode Hofmannsthalis puoselėja subtiliausias gėles? Jis, kaip niekas kitas, moka pastebėti ir perteikti vos juntamus prasmių niuansus, atsiverdamas tik jam vienam žinomiems potyriams, savaip mato reiškinių prasmę bei daiktų spalvas. Žodį jis valdo tobulai: sulieja į viena jo garsinę išraišką bei reikšmę ir taip pasiekia tik didžiausiems poezijos meistrams būdingą eilių muzikalumą.

Dėl nepaprasto imlumo įspūdžiams bei gebėjimo subtiliai juos pateikti Hofmannsthalis dažnai pavadinamas impresionistu, o jo eilėraštis „Pavasario nuojauta" („Vorfrühling") laikomas tiesiog impresionistinės poezijos etalonu. Pirmojo pavasarinio vėjo dvelksmo tema eilėraštyje išsirutulioja į ištisą įspūdžių bei

asociacijų grandinę, jame nėra Hofmannsthalio lyrikai būdingo, kūrinį vienijančio filosofinio prado, nejaučiame siekio suvokti pasaulio dėsningumus. O kai toks siekis yra, vaizdai ir įspūdžiai sukuria savitą tikrovės visumos paveikslą, nes poetui tikrovė atrodė kaip begalinė siekiančių patekti nebūtin reiškinių tėkmė. Apie tai ir jo „Išorinio gyvenimo baladė" („Ballade des äusseren Lebens"), joje atsiskleidžia visų „išorinio gyvenimo" apraiškų laikinumas ir beprasmybė. Bet ar iš tikrųjų įmanoma visiškai atsiriboti nuo išorinio gyvenimo ir plėtoti vien tik žmogaus pasmerktumo bei nuovargio temas? Rafinuotas ir dekadentiškai „pavargęs", vien tik estetiniais įspūdžiais gyvenantis, vien menu kvėpuojantis poetas neaiškiai jaučia tokioje egzistencijoje slypinčius pavojus. Esteto ir grynojo meno adepto kelias nėra toks lengvas, kaip gali pasirodyti, ir gal tik George taip oriai sugebėjo tuo keliu eiti, lydimas garbintojų ir apsuptas esteto auros. Hofmannsthalis susvyravo, jam ėmė trūkti to išorinio gyvenimo, nuo kurio buvo išdidžiai atsiribojęs.

Tai rodo labai svarbus jaunojo Hofmannsthalio veikalas – lyrinė pjesė „Kvailys ir Mirtis" („Der Tor und der Tod", 1894). Nors tikro ir visaverčio žmogaus gyvenimo samprata pjesėje gana miglota, joje nedviprasmiškai atsiskleidžia tragiška estetizuoto gyvenimo beprasmybė. Vengdamas, netgi bijodamas sąlyčio su „gyvenimu", aristokratiškos kilmės protagonistas Claudio siekia estetinio pasitenkinimo, atstojančio jam realius kontaktus su pasauliu, tiesiog pabėga į estetinę sferą, bet mirties akivaizdoje suvokia, kad pasirinkimas buvo klaidingas – jis iššvaistė gyvenimą, nieko tikra jame nepatyręs, likęs tik beaistriu stebėtoju. Negana to, jaunas aristokratas sugriovė ir kitų artimų žmonių gyvenimus, todėl Mirtis ateina kaip teisėja bausti už nusikal-

timus. Tai šiek tiek panašu į viduramžių didaktinę dramą, ir alegorinė didaktinė pjesė „Kiekvienas. Vaidinimas apie turtingo žmogaus mirtį" („Jedermann. Das Spiel vom Sterben des reichen Mannes", 1911), stilizuota pagal senas misterijas, patvirtina, kad Hofmannsthalį domino ir viduramžių žanrai.

Ir vėl Mirtis, tik šį kartą gal ne tiek teisėja ar baudėja, o labiau Dievo valios vykdytoja. Kiekvienas – šiuo atveju vienas turtingas ir nerūpestingai gyvenantis žmogus, bet jo likimas nedviprasmiškai apibendrinamas – nepasiruošęs palikti šios žemės, bet yra priverstas, netikėtai Mirčiai pašaukus, pateikti sau pačiam praėjusio gyvenimo ataskaitą. Paaiškėja, kad turtai sutrukdė jam pamatyti tai, kas svarbiausia; jis jautėsi gyvenimo viešpačiu, o iš tikrųjų vergavo žemiškoms gėrybėms, todėl šėtonas gali tikėtis Kiekvieno sielos. Bet nusveria kita svarstyklių lėkštė, kurioje atsiranda nuveikti darbai ir tikėjimas. Autorius ir vėl kalba apie gyvenimo laikinumą ir apie tai, kad niekas nežino dienos nei valandos, kai jam teks šią žemę palikti.

Turtingos srovių bei krypčių epochos dvasia galima paaiškinti tai, kad lyrikoje labiau impresionistas, dramose – „Vakar" („Gestern", 1891); „Ticiano mirtis" („Der Tod des Tizian", 1892) – Hofmannstalis artėja prie simbolizmo, nors simbolių būta ir eilėraščiuose: literatūrinių krypčių įvairovė teikė galimybę rinktis, bet jaunas kūrėjas nesutapatina savęs su nė viena jų. Tiek impresionizmo, tiek simbolizmo teikiamos priemonės leidžia jam išreikšti skaudų nusivylimą, neaiškų ilgesį, liūdesį dėl būties trapumo bei laikinumo, pasyvų atsižadėjimą. Ypač talpus sodo įvaizdis – Hofmannsthalio sode rafinuoti dykinėtojai randa užuovėją nuo už sodo ribų esančio pasaulio, kuriuo jie nesidomi. Sode estetai susikuria sceną, kurioje vaidina „anksti subrendusios, liūdnos ir

švelnios dvasios" komediją, pakeitę etiką menu. „Ticiano mirtis" yra pirmasis signalas, kad „sodo karta" prarado gyvybingumą. Vaizduodamas Ticiano kulto garbintojus, meną pavertusius vieninteliu vertybių šaltiniu, autorius prabyla apie troškimą išsivaduoti nuo grynojo estetizmo ir tokią poziciją leidžia užimti jauniausiam didžio meistro mokiniui Džaninui. Hofmannsthalis jaučia simpatiją grožio kultui, bet nebegali nematyti ir pavojaus – gyvenimo kaip grožio suvokimas lemia gyvybingumo stoką.

Jau keli paminėti kūrinių pavadinimai leidžia spėti, kokia svarbi autoriui mirties tema. Tai patvirtina ir rinkinyje spausdinama „Raitininko istorija", „Maršalo de Basompjero istorija" ir „672-osios nakties pasaka". Kurgi kitur, jei ne mirties pasitikti karštligiškai skuba vachmistras Antonas Lerchas? Jodamas pro šalį, vachmistras pamato pažįstamą moters veidą, sustoja, nulipa nuo žirgo, užeina į vidų, ištaria beveik pamirštą jos vardą ir pažada po aštuonių dienų sugrįžti. Negrįžta, bet žūva ne mūšyje – jo mirtis visai beprasmiška, kaip ir viskas šiame nesuvokiamame pasaulyje. Personažas pats sau netikėtai sukyla prieš nuolankumą, nepaklūsta įsakymui, tad pažeistą tvarką atkuria rotmistro kulka, paleista vachmistrui į kaktą. Beprasmiška ne tik raitininko mirtis, neturi prasmės ir eskadrono pasiruošimas kovoti su priešu: „Tačiau priešas nebeužpuolė, ir patrulių būrys netrukus nekliudomas pasiekė priešakinius savo kariuomenės postus" (51 p.). Moteris, pasirodžiusi tarpdury, sustabdo ir jojantį pro šalį maršalą de Basompjerą. Nors pasakojama tik apie niekuo neįpareigojantį meilės nuotykį, jam išsipildyti trukdo įvairios aplinkybės, kol pagaliau dviejų žmonių kelyje pasirodo maras ir pasiglemžia moterį.

Atvira pabaiga provokuoja prielaidą, kad jokios moters nė nebuvo, o tik Erosas ir Tanatas, visada einantys greta.

Kaip paaiškėja pabaigoje, visas „672-osios nakties pasakos" naratyvas yra gerai iš anksto suplanuotas (kieno?) viliojimas į mirtį. Labai gražus ir turtingas pirklio sūnus nenori leisti laiko nei su draugais, nei su moterimis, o tik puoselėja savo kūną bei dailias rankas ir puošia būstą, kol paverčia jį tikru estetiniu stebuklu, atspindinčiu „visas įmanomas formas ir spalvas" (7 p.): „Ilgam apsvaigo nuo to didžiulio, mąslaus grožio, kuris jam priklausė, dienos ėmė tekėti gražiau ir nebe taip tuščiai..." (8 p.). Vis dėlto tuščiai tekėjo estetizuotas jaunuolio gyvenimas, ir keisti žmonės jį supo, o jo paties „niekuomet ilgesniam laikui nepalikdavo mintis apie mirtį" (8 p.). Įdomiausia tai, kad toji jo nešiurpinanti, net kažin kuo iškilminga ir kerinti mintis „stipriausiai prasiverždavo, kai svaigindavosi gražiomis mintimis arba savo jaunystės dailumu ir vienatve" (8 p.). Bet dar svarbiau pastebėti, kad mintis apie mirtį peraugo į gyvenimo baimę, kurią įveikti ir tegalėjo vien mirtis. Ir pradeda rutuliotis kažkieno surežisuotas vyksmas, nebūtinas, nemotyvuotas, vaiduokliškas: laiškas, išvyka į miestą, juvelyro krautuvė dar yra paaiškinami dalykai, bet tai, kas vyksta po to, jau beveik vizijos, nuvedančios jį tiesiai po arklio kanopomis. Pretekstas išeiti iš puikiųjų namų niekingas, bet jo pakanka, nes vaidinimas prasidėjo, visi aktoriai laukia jiems skirtose vietose, kad atliktų jiems skirtus vaidmenis. Prieš mirdamas, jaunuolis prakeikia tarnus, tariamai išvariusius jį į mirtį, bet, peržvelgęs savo gyvenimą, dar spėja suvokti, kad tai ir yra tikroji jo mirties priežastis: „Taip be galo neapkentė savo belaikės mirties, kad neapkentė ir savo gyvenimo, nes šis jį prie to privedė" (24 p.). Veltui čia ir kitur Hofmannsthalio kūryboje ieškotume priežasties ir pasekmės ryšio – jį pakeičia iracionalumas.

Į estetizmą nukrypusį ir niekuo kitu savo gyvenimo neužpildžiusį personažą ištinka mirtis. O kas galėtų ištikti estetizmo soduose pasiklydusį autorių? Atsakymas būtų toks – kalbos krizė. Amžių sandūroje Hofmannsthalis radikaliai keičia nuostatas, impresionistiški simbolistiniai ankstyvieji kūriniai lieka praeitis, 1902 m. jis rašo savo mįslingą „Lordo Čendoso laišką Fransiui Beikonui" („Brief des Lord Chandos an Francis Bacon"), liudijantį apie tai, kad autorius išgyvena kūrybinę krizę. Kritikai ligi šiol nesutaria dėl šio eseistinio kūrinio pobūdžio: vieni tvirtina, kad fiktyvaus lordo Čendoso prisipažinimai yra autobiografiniai, atspindintys tikruosius autoriaus išgyvenimus, o kiti labiau linkę manyti, kad tai vis dėlto tik literatūrinis kūrinys, neteikiantis pagrindo sutapatinti autorių ir lordą Čendosą. Atrodo, kad „Laiškas" (vertėjas pasirinko būtent šį pavadinimą, o ne anksčiau minėtą arba dar neminėtą, bet kartais vartojamą – „Čendoso laiškas"), nors neabejotinai atitinka literatūrinio kūrinio statusą, kartu yra ir fiktyviu veikėjo vardu pridengtas autoriaus prisipažinimas, bet autobiografiniu dokumentu jo vadinti nereikėtų, nes tikrasis „Laiško" autorius, kitaip negu fiktyvusis, literatūrinės veiklos neišsižadėjo. Vis dėlto tyrinėtojai Hofmannsthalio kūrybą linkę skirstyti į periodus iki „Laiško" ir po jo. Kuo gi toks ypatingas šis „Laiškas"?

Svarbu pastebėti, kad ne vienerius metus trukusi gili kūrybinė krizė susijusi su kalbos galimybėmis. Veikiamas visų pirma Friedricho Nietzsche's kalbinės teorijos, Hofmannsthalis susikūrė iracionalią „kalbinės magijos" („Sprachmagie") koncepciją (įtakos jam turėjo ir Novalis, jo „magiškasis idealizmas"): pasaulyje ryški skilimo į atskirus bei tarpusavyje jokiais prasminiais ryšiais nesusijusius objektus tendencija, todėl kalba magišku būdu

turinti pasipriešinti šiam skilimui ir susieti atskirus objektus, suteikdama jiems galinčias juos suartinti prasmes. Iš „Laiško" galima spręsti, kad panašus susiskaldymas gresia ir modernaus kūrėjo asmenybei, jei jis tame vertybes praradusiame pasaulyje neras atsvaros: „Viskas man subyrėjo į dalis, tos dalys – į daleles, ir niekas nebesileido apvelkamas sąvokomis" (172 p.). Ryškėja skeptiškas požiūris į abstrakčias sąvokas išreiškiančius žodžius, rašantysis skundžiasi, kad žodžiai sprunka nuo jo, kad jis visiškai nepajėgia apie ką nors nuosekliai galvoti arba kalbėti, kad bejėgiškumas ir nusivylimas – nuolatinė jo sielos būsena.

Bet Čendoso apsisprendimas nutilti, jei nebegali kalbėti, neberašyti, jei neranda žodžių minčiai išreikšti, negalioja Hofmannsthaliui, kuris ir pačiame laiške aptaria galimus krizės įveikimo būdus, ir realybėje ją pagaliau įveikia. „Laiško" eilutėse slypi ir tos neįprastos kalbinės ligos diagnozė: iki krizės visas poeto dėmesys buvo sutelktas į formą, jis kūrė „nuo žodžių puošnumo apsvaigusias idiles" (167 p.), į jį „be perstojo plūdo formos pažinimas, tos gilios, tikros, vidinės formos [...], apie kurią negana pasakyti, kad ji sutvarko medžiagą, nes ji viską persmelkia, iškelia ir išpuoselėja ir poeziją, ir tiesą..." (168 p.). Formos kultas, mėgavimasis „dvasios perlais", žaidimas sumanymais ilgainiui atskyrė žodį nuo realaus objekto, ir atrodo, kad ne žodžių pristigo kūrėjas, o turinio, kurį galėtų tais žodžiais išreikšti. Prielaidą patvirtina sumanymas iššifruoti antikos sakmes bei mitus, prisidengiant noru atrasti „slaptos, begalinės išminties hieroglifus" (169 p.).

Fiktyvaus „Laiško" autoriaus sumanymą realizavo tikrasis autorius, panoręs modernizuoti – psichologizuodamas – antikos autorių tragedijas: 1904 m. jis sukuria „Elektrą", o 1906 m. –

filosofiškai determinuotą tragediją „Edipas ir Sfinksas" („Ödipus und die Sphinx"). Ar autoriui pavyko iššifruoti slaptas prasmes ir ar suteikė jis antikinėms legendoms naujų prasmių – atskira tema. Šiame kontekste svarbiausia konstatuoti, kad pavyko krizę įveikti ir apie 1907 m. naują kūrybinį etapą pradėti komedijomis, kurių objektais tapo kalbėjimas, negalėjimas kalbėti, tylėjimas, kai suvokiamas nepajėgumas kalbėti. Kalbos krizės aidas yra 1921 m. parašyta komedija „Problemiškas žmogus" („Der Schwierige"), siekianti susieti moderniąą kalbos krizės sampratą su tradicine kultūrine sąmone ir įlieti šias temas į XX a. visuomeninį ir kultūrinį diskursą. Komedijoje autorius plėtoja kalbinio bejėgiškumo Vienos visuomenės pokalbių stiliumi temą. Tai, ką bandė pasakyti savo monologe lordas Čendosas, čia aktualizuojama Austrijos visuomeninėje erdvėje po Pirmojo pasaulinio karo. Ryškėja skeptiškas požiūris į kasdienę šnekamąją kalbą, tapusią regimybe ir nebeatliekančią savo funkcijų; tvirtinama, kad tylėjime yra daugiau tiesos. Komedija leidžia teigti, kad autorius nutolo nuo egocentrinio subjektyvizmo ir atsigręžė į visuomenę, nors jam nepriimtinas pokario Vienos aukštuomenės paviršutiniškumas, lėkšta egzistencija. Kita vertus, Hofmannsthalis skaudžiai išgyvena Habsburgų imperijos griūtį ir trokštamą gyvenimo modelį įsivaizduoja tik austrų aukštuomenės sferoje.

Nors Hofmannsthalis rašyti ir nenustojo, bet iki galo nebeišsivadavo nuo kalbinio skepticizmo, ir labai gali būti, kad nusivylimas kalbos galimybėmis lėmė jo posūkį link teatro, kur daug kas pasakoma be žodžių, – raiškos priemonėmis tampa mimika, gestas, judesys, pagaliau muzika. O juk muziką jo „Elektrai" dar 1908 m. sukūrė Richardas Straussas, ir užsimezgęs

bendradarbiavimas su šiuo garsiu kompozitorium tapo nauju Hofmannsthalio kūrybinio kelio impulsu.

Sukūręs „Salomę" pagal Oscaro Wilde'o Sarah'i Bernhardt specialiai prancūziškai parašytą kūrinį, Straussas dairosi naujo, moderniai interpretacijai tinkamo, siužeto ir atranda Hofmannsthalio Berlyne jau vaidinamą tragediją „Elektra". Įvertinęs veikale slypinčias ir operoje galinčias atsiskleisti modernias tendencijas, kompozitorius nusprendžia užmegzti ryšį su dramaturgu, kuris tikrai neatitiko herojiškai mąstančio ir jaučiančio poeto įvaizdžio, nes buvo greičiau apoloniškai dvasingas, pasižymėjo rafinuotu žaismingumu. Veltui senovės Graikijos adeptas Straussas Hofmannsthalio visai neantikinėje dramoje būtų ieškojęs šviesaus ir tyro helenizmo idealo. Kompozitorių patraukė psichologijos ir mito susipynimas, pasakojant tragiškai didingą, tamsių instinktų ir kruvinų darbų persmelktą Atridų giminės istoriją. Veikalas leido beveik fiziškai pajusti beribę pavaizduotų figūrų baimę, jų neapykantą ir jų meilę, jų neišmatuojamas, tiesiog patį gyvenimą paneigiančias aistras.

Kurdamas „Elektrą", Hofmannsthalis akivaizdžiai buvo patyręs Nietzsche's įtaką, nes filosofas taip pat rašė apie senųjų helenų polinkį į pesimizmą, į visa, kas baisu, mįslinga, perversiška, apie tai, kaip prakeikimo slegiamas žmogus virsta nevaldomu žvėrimi. Freudo psichoanalitinis mokymas taip pat suvaidina svarbų vaidmenį, ir muzikinė tragedija „Elektra" dviejų autorių dėka tampa istorinę medžiagą iš modernių dekadentinių pozicijų tematizuojančiu kūriniu. Poveikį sustiprina vaizdų turtinga Hofmannsthalio kalba, jo antitezės, padedančios atskleisti kaltės ir išpirkimo temą. Jo Elektra nueina kelią nuo neapykanta trykštančios furijos keršto troškimo iki savo ekstaziškos mirties

vienatvėje. Išgirdęs Strausso sukurtą „Elektros" muziką, Hofmannsthalis pripažino, kad jo veikalas, tapęs opera, ne tik nieko neprarado, bet ir praturtėjo.

Iš dviejų kūrėjų Straussas buvo tas, kuris pirmas pasakė: gana infernalinių motyvų, gana tamsių ir lemtingų aistrų, reikia pokyčių, reikia šviesaus gyvenimo džiaugsmo, ir Hofmannsthalis sutiko pasukti nauju keliu. Tokie jų bendri darbai, kaip „Rožės kavalierius" („Rosenkavalier", 1910) arba „Arabella" (1927/1929, išsp. 1933), operą paverčia grožio švente. Su antika susijęs dekadanso *actus tragicus* gal ir buvo tik nukrypimas nuo savo esme šviesaus Strausso kūrybinio kelio. Bet kodėl taip lengvai iš nejaukios, bet įprastos tamsos į šventišką šviesą leidosi išvedamas Hofmannsthalis? Gal dėl to, kad jis ne įsijaučia į vaizdavimo objektą, o tik žaidžia estetinius žaidimus, ir jam ne tiek svarbu, kokia tonacija žaidimas vyksta. Vis dėlto naujoji „šventinė opera" neatsiranda lengvai, ir Hofmannsthalis laiške grafui Kessleriui guodžiasi, kad jam lengviau būtų bendradarbiauti su rafinuotesniu kompozitoriumi. Bet nesutarimai išnyksta, kai gavęs tekstą Straussas Hofmannsthalį pavadina Da Ponte ir Scribe'u (abu įžymūs libretistai) kartu sudėjus.

Šviesių komiškų operų kontekste reikėtų matyti ir operą pasaką „Moteris be šešėlio" („Die Frau ohne Schatten", 1919). Su šio sumanymo įgyvendinimu abu autoriai siejo didžiausias viltis ir abu tikėjosi pasieksią kiekvienas savo srities kūrybinę viršūnę, bet kaip tik šis darbas – gal iš tikrųjų išskirtinis Strausso muzikos pasaulyje – įnešė daug disonansų į lig šiol darnią partnerystę. Poetas tiek mintimis, tiek menine kalba visiškai paniro į literatūrą, mistika bei simboliai užvaldė jo fantaziją, fabula tapo sunkiai suprantama ir dar sunkiau priderinama prie muzikos. Rašytojo

faustiškomis metaforomis aukštinamas humanizmas pranoksta operos galimybes, poetas ilgai neįsileidžia kompozitoriaus į savo vizijų karalystę, ir gavęs libretą Straussas bus priverstas tiesti tiltą per bedugnę, bet praraja tarp teksto ir muzikos lieka žiojėti, o tai labai apsunkina operos recepciją.

Įrašas užrašų knygelėje 1911-ųjų vasarį ir tų pačių metų kovą rašytas laiškas supažindina su rašytojo sumanymu: „Neaiškiai prieš mane iškyla kažkas ypatinga: stebuklinė pasaka, kurioje supriešinami du vyrai ir dvi moterys [...] viena jų nežemiška būtybė iš fėjų pasaulio, o kita labai žemiška, iš tikro geros sielos moteris, bet nesuvokiama, kaprizinga, valdinga ir vis dėlto simpatiška [...] ir visa kas labai marga, rūmai ir lūšna, dvasininkai, jūreiviai, fakelai, uolėti kalnai, chorai, vaikai..." Toks chaotiškas tas pirmasis būsimo kūrinio vaizdinys. Hofmannsthalio vaizduotę galėjo paveikti austrų dramaturgo ir aktoriaus Ferdinando Raimundo stebuklinės pasakos, šmėsčioja ir Mozarto „Užburtoji fleita". Pasakoje susiduria žemiškasis pradas, instinktai ir nežemiška sudvasinta būtis, o šiuos pasaulius jungia demoniškoji jėga (imperatorienės tarnaitė Keikobad, tikras Mefistofelis). Abiem pasauliams konfliktuojant žmonės turi patirti išbandymų, iš pirmo žvilgsnio naivioje Hofmannsthalio pasakoje daug, gal net per daug, filosofinio balasto ir psichologinio įmantrumo, užtemdančio tikrąsias prasmes.

Ištakose – motiniškumo misterija ir „šešėlio", kaip seno, iš Biblijos atėjusio, vaisingumo simbolio sąvoka. Bet visa tai savitai transformuota – kūrinys skamba tarsi tikros sutuoktinių meilės himnas, jis šlovina moterį ir motiną. Vaisingumo sąvoka įgyja etinį atspalvį. Greičiausiai Schopenhauerio filosofijos paveiktas, Hofmannsthalis prabyla apie užuojautą ir gailestį, turinčius

palaiminti meilės sąjungą, kad ji taptų vaisinga. Užuojauta suartina imperatorienę su dažytoju Baraku (į skurdžius dažytojo šeimos namus ją Keikobad atveda tam, kad nemetanti šešėlio fėjų kilmės imperatorienė atimtų šešėlį iš dažytojo žmonos), bet fėja nesiryžta gelbėti mylimojo (imperatoriaus) nuo baisaus likimo – jam lemta suakmenėti, kad, sugriaudama darbščios paprastos šeimos, dažytojo ir jo žmonos, sąjungą, atgautų savo laimę. Ji neištaria lemtingo žodžio, turėjusio padėti jai įgyti Barako žmonos „šešėlį". Kūrinio finale džiūgauja „Negimusieji", vaikai, turėsiantys ateiti į pasaulį vėl laimingai susijungusiųjų – imperatoriaus ir imperatorienės, dažytojo ir jo žmonos – šeimose.

Idėja atrodo aiški, bet to negalėsime pasakyti apie draminės pasakos veiksmo plėtotę – trys veiksmai ir vienuolika veiksmo vietų. Tas pat galioja ir proziniam variantui, kur esama daug kalbinių grožybių, bet dažnai autoriaus fantazijoje pražysta dirbtinės gėlės. Autorius maksimaliai apsunkina veikalo supratimą tiek skaitytojui, tiek žiūrovui, nes kūrinyje daug kas užtemdyta, pernelyg subjektyvu, jame atsispindi daugybė literatūrinių paveikslų bei motyvų, pradedant „Tūkstančio ir vienos nakties" pasakomis, indų, persų, kinų pasakų atspindžiais, nesumenkinant romantikų įtakos (broliai Grimmai, Novalis, Lenau), taip pat jau minėtasis Raimundas, „Užburtoji fleita", pagaliau Goethe, jo „Fausto" antra dalis.

Nors tyrinėtojai neretai pastebi, kad didžiausios išliekamosios vertės turi Hofmannsthalio lyrika, rinkinyje spausdinami, o ir kiti čia aptartieji (taip pat ir nesulaukę dėmesio šiame kontekste) veikalai rodo, kad šio moderniosios Vienos rašytojo estetizmo (ir estetikos) soduose viešpatauja didžiulė įvairovė, juose pražysta įnoringos gėlės. Hofmannsthalis tiki, kad grožis pažadina mene

įšaldytus instinktus, kuriuos jis laiko pavojingais ir nevaldomais, bet pradeda jais domėtis, ir jau vien dėmesys instinktų raiškai nebeleidžia kūrėjui likti abejingu stebėtoju arba vien tik žaisti mažai individualizuotais personažais bei siužetais – instinktų pripažinimas estetui praveria duris į realesnį gyvenimą negu jo pavaizduotasis. Vis dėlto sakralinė Hofmannsthalio sąvoka lieka grožis, bet ne tas, kuris turėtų išgelbėti pasaulį, o tas, kuris paslaptingai susijęs su iracionalumu.

Raminta Gamziukaitė-Mažiulienė

UAB „Baltų lankų" leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt
Spausdino AB „Spauda"
Laisvės pr. 60, Vilnius
Tiražas 1000 egz.

Hugo von Hofmannsthalis (1874–1929) – žymus XIX–XX amžių sandūros poetas, prozininkas, Vienos modernizmo atstovas.

„... ta amžių sandūra, tas garsusis *fin de siécle*, lieka apgaubtas ypatingos ir paslaptingos auros, stebina daugybe spalvų bei atspalvių, srovių bei tendencijų ir dar nepakartojamu amžiaus pabaigos nuovargiu, nuspalvinusiu Hugo von Hofmannsthalio ir jo amžininkų kūrybą bei pasaulėjautą. Jie buvo vadinami ir estetais, ir dekadentais, ir narcizais, jie atrodė žavingai nuvargę nuo gyvenimo, ir ne patirtieji sunkumai buvo to nuovargio priežastis." (Raminta Gamziukaitė-Mažiulienė)

Hofmannsthalis baigė gimnaziją, vėliau studijavo lingvistiką ir teisę. Galiausiai atsidėjo kūrybai, po Pirmojo pasaulinio karo įsteigė Zalcburgo festivalį. Jo draugai buvo – Richardas Straussas, Stefanas Zweigas, be to, šis patyrė didžiulę Friedricho Nietzsche's kalbinės teorijos, Novalio „magiškojo idealizmo" įtaką.

„Hofmannsthalis tiki, kad grožis pažadina mene įšaldytus instinktus, kuriuos jis laiko pavojingais ir nevaldomais, bet pradeda jais domėtis, ir jau vien dėmesys instinktų raiškai nebeleidžia kūrėjui likti abejingu stebėtoju arba vien tik žaisti mažai individualizuotais personažais bei siužetais – instinktų pripažinimas estetui praveria duris į realesnį gyvenimą negu jo pavaizduotasis. Vis dėlto sakralinė Hofmannsthalio sąvoka lieka grožis, bet ne tas, kuris turėtų išgelbėti pasaulį, o tas, kuris paslaptingai susijęs su iracionalumu."
(Raminta Gamziukaitė-Mažiulienė)